SAMLADE ROMANER OCH BERÄTTELSER

AF

AUGUST STRINDBERG

SAMLADE ROMANER

OCH

BERÄTTELSER

AF

AUGUST STRINDBERG

STOCKHOLM
C. & E. GERNANDTS FÖRLAGS AKTIEBOLAG

STOCKHOLM 1901

IDUNS KUNGL. HOFBOKTRYCKERI

SAMLADE ROMANER

OCH

BERÄTTELSER

AF

AUGUST STRINDBERG

BAND V.

INNEHÅLL:

SVENSKA

ÖDEN OCH ÄFVENTYR

BERÄTTELSER

FRÅN

ALLA TIDEHVARF

AF

AUGUST STRINDBERG

STOCKHOLM
C. & E. GERNANDTS FÖRLAGS-AKTIEBOLAG

STOCKHOLM 1901
IDUNS KUNGL. HOFBOKTRYCKERI

SVENSKA ÖDEN OCH ÄFVENTYR

FÖRSTA DELEN

Odlad frukt.

DEN TJUGUÅRIGE herr Sten Ulffot, sista ättlingen af den urgamla släkten Ulffot till Wäringe, Hofsta och Löfsala, vaknar en solig majmorgon något af de senare åren af 1460-talet i sin sofkammare på Hofstahus i Uppland. Efter några timmars drömlös sömn börjar hans uthvilade hufvud anställa en mönstring af gårdagens händelser, hvilka för den unge herrn varit af den afgörande beskaffenhet, att han, ännu bedöfvad af slaget, stod liksom utanför hela saken och betraktade den med förvåning. Länsmannen och fogaten hade varit där; de hade företett förskrifningar på gård och grund; de hade läst upp åtskilligt från pergamenten, och slutmeningen hade blifvit, att herr Sten, på grund af sina fäders och egna skuldsättningar var blifven fattig, utfattig. Och alldenstund hans fader i lifstiden icke varit barmhärtig, förklarades den unge herrn skyldig redan följande dag afflytta från det gamla huset, som numera icke var hans. Herr Sten, som aldrig haft anledning taga lifvet tungt, af den enfal-

diga orsaken att lifvet alltid varit en lätt sak för honom, tog äfven detta ganska lätt. Fattigdomen var för honom ju blott ett uttaladt ord, som ännu saknade motsvarande verklighet, och med lätt sinne sprang han ur bädden, klädde sig i sin enda, men prydliga sammetsjacka och sina enda byxor af brabantskläde.

Han räknade sina få guldmynt och gömde dem väl i barmen, ty han fattades nu af en aning om deras betydelse. Därpå gick han ut i borgstugan. Den var alldeles tom. Detta gjorde icke annat intryck på honom, än att han tyckte sig andas lättare i det rymliga rummet; på ett väggfast bord syntes våta ringar efter ölbägare, dem förrättningsmännen dagen förut begagnat; han tyckte, att det kunde ha varit flere ringar, om han varit med själf, det såg så snålt ut! Solen aftecknade på stengolfvet de målade fönstren, så att golfvet liknade det skönaste mosaikarbete; hans hjärtvapen, ulffoten, upprepades i sitt röda fält sex gånger, och han fann ett nöje i att trampa i de röda fälten på de svarta fötterna, väntande att får höra ulfven skrika. Men hvar gång han satte sin fot i solmålningen, såg han ulffoten teckna sig på sin gula älgskinnsstöfvel; när han då gjorde ett steg framåt, flyttade den sig upp på hans bröst, och den röda skölden satt som ett blodigt hjärta på hans hvita sammetsjacka och refs af den svarta tassen med de spärrade klorna. Han kände sitt

hjärta röra sig häftigt, och han gick ut ur rummet. Genom den trånga stentrappan ställde han sin väg upp i öfre våningen, där hans föräldrar i lifstiden haft sin bostad. Allt löst och rörligt, som gör ett hus till hemvist för lefvande varelser, var bortburet, bortsopadt, bortbrutet. Det var som en samling grafrum, uthuggna i en klippa, inredda för själar utan kroppar, utan jordiska behof.

Endast spåren efter lifvet funnos kvar. Fyra gråa fläckar på golfvet antydde hvar en säng stått, två mörka ränder hvar bordet haft sin plats, och mellan dem syntes repor och fåror efter skodonen; en mörk sväfvande teckning på kalkväggen visade, hvar den gamle brukade luta sitt hufvud, när han lyftade det från arbetet, som låg på bordet; kolen från spiseln hade sprakat ut åt rummet och bränt ut teckningen af en panterhud. I moderns rum satt ännu en väggfast stentafla, föreställande Maria och barnet; hon betraktar sin son med blickar fulla af förhoppning och utan aning om, att hon håller en blifvande straffånge på sitt knä. Herr Sten erfor en obestämd känsla af beklämning och vandrade vidare. Genom en lönndörr stiger han upp i vindarne och går ut på taket. Under sig ser han hela denna vidsträckta yta af jorden, som nyss han kallat sin, dessa gröna åkrar, fordom sjöbotten, som omslingra små gröna kullar, fordom holmar, grönskade nyss för hans räk-

ning, för att gifva bröd åt de armar, som skulle kläda honom, borsta honom, laga hans mat, sköta hans hästar, hans hundar, hans falkar, hans boskap. Förliden höst stod han häruppe och såg, huru hans folk sådde ut hans korn, nu skulle andra komma och skära och hämta upp. Nyss ägde han besluta, när fiskarne i bäcken skulle ända sina lif, nyss bestämde han, när furan i skogen skulle falla och när villebrådet, som sprang där, skulle fällas; själfva fåglarne i denna ofantliga luftrymd tillhörde honom, om de också kommo flygande från kejsaren af Österrik. Att han icke ägde något af allt detta mer, kunde han icke fatta ännu, ty han hade aldrig saknat något och visste därför icke, hvad äga var; han kände blott en ofantlig tomhet och tyckte, att landskapet hade ett dystert utseende. Svalorna, som kommit samma dag, svärmade skrikande omkring honom och uppsökte sina gamla bon i tak-kransen, några funno dem, andra icke; höstens regn, vinterns snö hade upplöst deras små lerhyddor, så att de störtat i slottsgrafven, men lera fanns på åkern, vatten i bäcken och strå på hvarenda tufva, och medan de voro hemlösa, hade de hus i hvarje dunge och under takhalmen på hvarje koja. De jagade obehindradt ute i den luftiga jaktmarken, de valde maka och gifte sig ute i den blå vårluften, som var uppfylld med vällukter från de nyutspruckna björkarna och de

blommande granarna, från den osynliga vårbrodden och videts honungsdoftande hängen. Han gick längre upp på taket och ställde sig vid flöjelstången; när han då såg upp mot de tågande, hvita vårmolnen, föreföll det honom, som om han stod på ett sagans luftskepp och seglade fram mellan skyarne, och när han sedan såg ner på jorden, föreföll den honom som en samling mullhögar, som en affallsbacke, utkastad från himlen; men han hade en förkänsla af, att nu måste han dit ner och gräfva i mullhögarne för att söka mat; han kände, att hans fötter stodo fasta på jorden, oaktadt hans villade blickar seglade däruppe bland de silfverglänsande skyarne.

När han gick ner genom den trånga vindstrappan, syntes det honom, att han gick in i en ofantlig borr, som skrufvade honom djupare och djupare ner i jorden. Han besökte trädgården, såg hur aplarne blommade. Hvem skulle plocka frukterna af dessa träd, som han odlat och på hvilka han väntat i åratal? Han besåg det tomma stallet, alla hans hästar voro borta utom en klippare af sämsta ras, den han aldrig värdigats rida; han gick in i hundstallet, han såg endast tio tomma koppel. Då blef hans hjärta fullt, ty han kände, huru man skilt honom från de enda lefvande varelser, som älskat honom. Alla andra, vänner, trotjänare, gårdsfolk, åbor, hade så småningom, allt efter som fattigdomen

framskred, visat ett ändradt uppförande, men dessa tio de hade varit sig lika. Han förvånades öfver, att han icke kännt saknaden så bittert däruppe i den fäderneärfda bostaden med dess minnen, ty han glömde, att han redan grått bort den saknaden sedan flere år. Han gick ut på borggården. Där mötte honom en syn, som med ens försatte honom in i hans verkliga belägenhet. På en fyrhjulig, med tre par oxar förspänd kärra låg ett berg af möbler och husgeråd, underst den stora eksängen med de präktiga sniderierna, väldiga klädes- och linneskåp, som voro timrade likt fästningar mot tjufvar, faderns arbetsbord, familjens matbord, därofvanpå bänkarne från hvardagsrummet med flikar af frånrifna bonader i granna färger, moderns stickbåge, farfars stol med de stoppade stöden och den höga ryggen, och öfverst hans egen vagga och den lilla bönestolen, på hvilken modern så ofta bedit för den lilla i vaggan; knippor af lansar, svärd och sköldar, hvarmed förfädren en gång tillkämpat sig och försvarat alla dessa stycken af den gröna jorden han nu skulle lämna ifrån sig för att gå ut i världen och i sitt anletes svett förtjäna sitt bröd. Alla dessa döda ting, som på sina platser utgjort delar af hans jag, lågo där som lik, som uppryckta träd, hvilka visa rötterna; det var ett ofantligt bål af minnen, som han velat tända på.

Nu gnisslade portarne, vindbryggan drogs

upp, körsvennen slår en klatsch öfver ryggarne på första anspannet, det knakar i fimmelstänger och linor, och det väldiga lasset ristar fram på den stenlagda gården, och när det rullar öfver träbrons plankor, dånar det som ekot ur grafhvalf.

»Sista lasset?» ropar körsvennen på portvakten.

»Sista!» svaras inifrån porthvalfvet.

Ordet »sista» gör ett djupt intryck på herr Sten, som själf känner sig vara den sista, men han hinner icke öfverlämna sig åt vidare betraktelser, ty en karl med ett främmande ansikte träder fram och håller klipparen invid hans sida.

»Slottet skall stängas,» säger han.

»Hvarför stängas?» frågar herr Sten blott för att få höra sin röst igen.

»Därför, att det skall rifvas? Kungen vill inte ha så många slott i riket.»

Herr Sten fattade klipparens tyglar och satt upp, han tryckte på skänklarne och med högburet hufvud red han ut genom porthvalfvet; men där tar han upp sin börs och kastar ett guldmynt bakom sig, som portvakten och stalldrängen ränna i kapp om.

När han ridit öfver vindbryggan, stannar han hästen och väntar, tills lasset försvunnit ur ur hans åsyn; därpå vänder han in på en gångstig och försvinner bland björkarna.

»Jag undrar, hvad den där skall taga sig för?» säger portvakten.

»In i knektehopen,» svarar stalldrängen.

»Det duger han inte till! Är inte lärd på den saken! Bara på läsa och skrifva.»

»Då blir han väl skrifvare hos kungen.»

»Inte hos den här kungen, ty far hans var i onåd, för han inte ville föra vapen mot landsmän.»

»Då får han bli hvad pocker han vill.»

»Inte får en bli hvad en vill; en får väl bli hvad en kan, och kan en ingenting, så blir en ingenting.»

»Just så är det! Just så! — Men inte vet jag man behöfver lära till att bli portvakt!»

»Men man skall ha krafter till det, och man skall kunna vaka om nätterna, och det kan inte den junkern.»

»Att vaka om nätterna, det kan nog junkrarne, det ha vi sett, men därför är det kanske slätt med krafterna, när de skola draga den tunga kedjan.»

»Vet du, stalldräng, att det där får han sörja för själf. Nu drar jag i min kedja emellertid, så gå vi ut lönnvägen till tavernaren och växla vårt guld.»

»Det göra vi, så får han göra hvad han vill!»

»Hvad han kan, portvakt; man får inte göra hvad man vill!»

»Alldeles så! Alldeles så!»

Kedjan gnisslade, bryggan vindades upp och porten föll igen med ett doft slag.

* * *

Herr Sten hade emellertid ridit många timmar utan att egentligen veta hvart det bar. Han visste blott, att vägen förde ut i världen, ut från hem och skydd. Han såg af solens ställning, att det led på eftermiddagen, och på klipparens hängande hufvud, att denne var trött. Han steg därför af, lade tyglarne ett löst slag om frambenen och ledde sin gångare från stigen upp i en vacker ängsbacke, där han släppte honom att beta. Själf lade han sig under en vildapel att hvila; men som han kände, att marken var fuktig, bröt han ner några unga björkar och bäddade med deras späda löf, hvarpå han ref af långa näfrar och lade under hufvud, knän och armbågar. Och så somnade han. Men när han vaknade, kände han en förfärlig hunger rasa i sina inälfvor, ty han hade icke ätit på tjugufyra timmar; men han märkte också, att tungan fastnade vid gommen och att det sved och ref i strupen. Klipparen var borta! Han visste ej hvar han befann sig, såg ingen mänsklig boning och hade föga hopp om att träffa en gästgifvargård innan natten. Då föll han ner på sina knän och bad sitt skyddshelgon hjälpa sig, och när han nämnde dennes namn, sankt Blasius, kom den tanken på honom, huru helgonet under samma förhållanden födt sig med rötter och bär i vildmarken. Stärkt af bönen såg han sig omkring, hvar han skulle få något att äta och dricka. Hans blickar föllo först på en björk.

Det var just den tiden, då safven flyter. Med sin knif fläkte han upp näfvern och drog fram flikarne, hvilka han med trädstickor satte ihop, så att de bildade en vattentät skäppa; därpå borrade han ett hål, och ur den hårda veden framsipprade nu den klara saften, som till färgen liknade Rhenvin. Medan denna tappning försiggick, steg han upp i apeln, där han sett en hel mängd små äpplen som öfvervintrat, och hvilka visserligen voro bokna, men ändock kunde fylla magen. När han ätit några stycken, tog han sig för att skaka trädet, så att de nedfallande frukterna smattrade på marken. Han höll just på att bli glad öfver sitt fynd och fröjdade sig i tanken på det goda björkvinet, då han hörde en röst nerifrån, som ganska omildt hojtade åt honom.

»Hör på, herr tjuf, hvad gör ni där?»

»Ingen tjuf här!» svarade herr Sten.

»Den, som stjäl, är tjuf,» svarade rösten. »Stig genast ner eller kommer ni att ligga i kistan denna natt.»

Herr Sten fann för godt att stiga ner och söka förklara sig. Han fann framför sig en man med ett myndigt utseende, hvilken ledsagades af en stor hund.

»För det första,» tog nu den myndige mannen i, »har ni förgripit er på bärande träd: böte tre mark och miste yxan, sjuttonde kapitlet byggningabalken.»

»Jag trodde, att människan hade rätt att

skatta vilda träd,» svarade Sten blygt, ty han hade aldrig blifvit tilltalad på detta sätt.

»Finns inga vilda träd numera; det var visst på Adams och Evas tid, det. — För öfrigt hade jag just sparat de där äpplena för att syra kålen med. Secundum! Har han bläckat och saffvat i min vackra fimmelstång.»

»Fimmelstång?»

»Ja, den där björken skulle bli en fimmelstång. Och så har han lupit näfver i annans skog, böte tre öre, samma kapitel byggningabalken konung Kristofers landslag.»

»Jag trodde, att jag var i Guds fria natur, och att jag hade rätt att uppehålla lifvet,» genmälde herr Sten saktmodigt.

»Guds fria natur! Hvar är den? Känner bara frälse, skatte och krono. Tertium! Troligen, jag saknar ännu testimonium, troligen hans häst, som går och betar i min äng!»

»Det är min häst, och han kunde väl icke få svälta ihjäl, när gräset stod och växte omkring honom!»

»Ingen behöfver svälta ihjäl! Hvar och en står fritt att beta i landsvägskanten, hvar och en äger plocka en vante med nötter och hvarje resande får hugga sig en hjulaxel, om han kommer i nöd. Han är således förvunnen för fyra gånger stöld och jag behåller hästen.»

»Och lämnar mig ensam i skogen, där jag kanske icke en gång får göra mig en eld i natten.»

»Den som hugger dödved i annans skog, böte tre öre, och så för andra och tredje resan. Nej, kan man tro det går för sig, då har man aldrig ägt något.»

»Så gick det icke till på min gård! Där visste man föga om dylika balkar och paragrafer. Men jag märker att jag icke är hemma längre, och min gårdsrätt var aldrig så futtig som din lag.»

Här skedde en stor förändring med den myndige mannen, hvarvid ordet »din» tycktes vara den drifvande kraften. Han fattade hästens tyglar, ledde honom fram till herr Sten, höll stigbygeln, böjde sitt ena knä och sade:

»Herr junker, förlåt, är ute och roar sig: skämtar med en gammal lagläsare. Några bokna äpplen skola, hoppas jag, icke stå oss emellan.»

Herr Sten, som älskade sanningen, tvekade ett ögonblick att antaga tillbudet, men som han gärna såg, att han kom ifrån äfventyret, svängde han sig upp i sadeln.

»Hör på,» sade han myndigt. »Hvar ligger närmaste gästgifvaregård?»

»En half mil i söder, om ers nåd skall till Stockholm.»

»Godt! Nu skall jag tacka dig för fägnaden och gifva dig en liten fråga. Säg mig: om man stjäl för nöds skull, då är det stöld, om man stjäl för sitt nöjes skull, hvad är det då?»

»Ett skämt.»

»Bra! Hur kan domaren veta, om det är skämt eller allvar?»

»Det kan han nog se.»

Herr Sten tryckte klipparens sidor med sina skänklar, böjde sig framåt och sade:

»Nej, min gubbe, det kan han icke se.»

Och klipparen satte af som en pil från den förvånade lagläsaren och hans fimmelstång.

Utsikten att snart komma till ett dukadt bord och det lyckliga slutet på äfventyret hade försatt herr Sten i ett lynne, som icke lämnade rum för några sorgliga betraktelser, och efter en half timmes traf red han genom gästgifvarens bom och mottogs som en herreman. Han slog sig ner vid ett bord under en stor oxel utanför stugan och beställde ett höns med salvia och ett stop Travenöl, hvilket gästgifvaren lofvade anskaffa, om han också skulle gå omkring hela byn.

Majaftonen var vacker, och herr Sten åt och drack af hjärtans lust, oaktadt han icke kunde fullständigt förjaga den skrämsel, som hungerns hotande angrepp på hans tillvaro nyss hade gjort. Hans tankar kunde icke lösslita sig från uppträdet med lagläsaren och han kände, att han snart, då hans vackra sammetsjacka icke längre skyddade honom, skulle stå under nödvändighetens hårda lagar som hvarje annan ofrälst man. Han insåg, att han ovillkorligen måste söka inträde i samhället såsom arbetande medlem och inordnas under någon af de många kast-

erna, om han ville fortsätta att lefva, då jorden med allt hvad den bar redan var intagen, så att skapelsens herre kunde ligga och dö af svält under ett bärande oxelträd, om han icke ville bli hängd, under det att himlens fåglar kunde ostraffadt få äta sig mätta i samma träd; han undrade öfver, att människorna tilläto ekorrar och nötskrikor plundra hasselbuskarne och behålla ära och frihet, då människan endast tillläts i nödfall rädda sitt lif med en vante full med nötter. Han fann en grym motsägelse i detta: att rädda sitt lif fick han, men icke uppehålla det, och likväl var ju hvarje måltid en återkommande räddning af lifvet. Men å andra sidan hade ju hans förfäder stiftat dessa lagar, och han själf varit med om att tillämpa dem. Hvem gällde då hans förebråelse? Var icke skulden delvis hans, och vore nu icke följderna helt naturliga?

Under dessa tankar fingo hans blickar fatt på en mänsklig figur, som styrde från stora landsvägen rätt ner till gästgifvaregården. När han kom närmare, såg herr Sten en trettioåring med mörkhyadt anlete, långa armar, inåtvikna knän och fötter som spadar. Öfver axeln bar han en dubbel påse och i handen höll han en knotig påk. Med en knyck på axeln kastade han påsen på bordet bredvid herr Stens, satte sig på bänken och slog med påken på bordsskifvan, så att det small som ett skott, hvarpå han ropade inåt stugan:

»Härut, tavernare, härut! och gif en välloflig gesäll af det höga smedeskompaniet i Stockholm en kanna öl.»

Gästgifvaren, som trodde, att någon hög herre anländt, skyndade ut, men då han fick se gesällen, vände han sig om och sade med en förs mädlig ton till herr Sten:

»Sådana där ha aldrig några pengar. Ges ingenting.»

»Vid sankt Mikael, erkeängeln, och sankte Loyus, tavernare, om du icke ger mig öl, så sätter jag konungen och kronan på dig,» inföll gesällen och lyfte sin påk.

»Hotar du, så har du galgen för våldgästning,» sade gästgifvaren; »du betalade icke, när du var här sist, och plocka du ihop dina påsar och packa dig i väg, för häradsskrifvaren sitter inne i stugan.»

»Jag betalar gesällens öl, gästgifvare,» afbröt herr Sten, som kände en viss dragning till den afslöjade stortalaren.

»Herr junker är en välvillig man och förstår hvad en resande behöfver. Hvad betalningen angår, så tycker jag det är detsamma, hvem som betalar. I dag mig, i morgon dig. I godt sällskap säger jag aldrig nej. Och en lådmästare i vällofliga smedeskompaniet i Stockholm kan vara så god herre som en annan, det vill säga en annan resande, med förlof!»

»Det är rätt, gesäll! När allt kommer till allt, så äro vi alla resande, och när vi resa, äro vi alla lika. Hvar och en har sitt med sig som den vise.»

Gesällen, som fått sin kanna, höjde den, strök af mössan och sade med högtidlig röst:

»Sankt Mikael och sankt Loyus!» hvarpå han kastade hufvudet bakut och drack några förfärliga sväljar, så att halsens muskler rörde sig som ormryggar. Därpå flåsade han, höjde kannan en gång till och sade:

»Gör mig besked, herr junker, med förlof!» Och nu drack han under några minuters tid så att halssenorna stodo spända som selremmar. När han slutat, tömde han sista dropparne på nageln, slog i bordet med påken och ropade inåt stugan:

»Två fulla! Nu är det jag som bjuder.»

»Och junkern som betalar?» frågade gästgifvaren.

Herr Sten nickade jakande och gesällen fortfor:

»Det samma hvem som betalar. Communum bonum, som vi säga i lådan. I dag mig, i morgon dig.»

»Sitt ner, gesäll,» sade herr Sten, »och låt oss språka. Du är smed, hör jag.»

»Lådmästare och fanförare i vällofliga smedeskompaniet i Stockholm, sankt Mikael och sankt Loyus vare ära, med förlof!»

»Säg mig, är det svårt ditt yrke?»

»Svårt? Ja, inte går hvem som helst på den leken. Det är det svåraste yrke som finns. Det är ett ämbete, som världen icke kan undvara; det är det finaste lekmannaämbetet, ett stöd och en hjälp för alla ämbeten. Utan smed kan ingen berga sig. Tro mig, när jag säger det. Det var en rådsherre hos kejsarn i Rom, som hette Vulkanis, och det var han, som uppfann smedskonsten. Och så frågar ni, om det är svårt!»

»Ja, men det kan väl läras?» invände herr Sten, som mera kände sig road än öfvertygad.

»Läras? Nej, herre och junker, det kan inte läras.»

»Men du har ju lärt det?» envisades herr Sten.

»Jag? Det är en annnan sak med mig,» svarade gesällen djupsinnigt och såg syner i botten på kannan.

»Nå, hvarför kan det inte vara en annan sak med mig också?» anmärkte herr Sten.

»Tag hit näfvarne, med förlof, herr junker.

Sten lade upp två små hvita händer på bordet. Gesällen grinade.

»Duger inte! — Se på mig!»

Han lade en jättes hand om tennkannan och kramade ihop den, så att den blef smal om lifvet som ett timglas.

Herr Sten blef icke öfvertygad.

»Men du är väl icke född med sådana näfvar?»

»Jo, junker, det är just hvad jag är. Jag är född till att vara smed som ni är född till att göra — ingenting, med förlof. Hvart tror ni, att ni kommer med sådana där korfpinnar här i världen? Pah! Det går an, att ni inte behöfver ta er fram, ty då kom ni allt till korta.»

»Och jag sitter just och tänker på att bli smed,» sade Sten oskyldigt.

»Man skämtar inte med höglofliga ämbetet, herr junker. Och för öfrigt skall jag säga, att vi ha andra tider nu än förr; skämt kan bli allvar; en smed kan bli både borgmästare och rådman, och herr Vulkanis, som jag nyss anförde, var rådsherre hos kejsaren i Österrik. Man ska inta vara högfärdig, fast man är förnäm; man har sett värre än så. Lübeckarne veta nog hvad de göra, och kung Karl Knutsson var kung han ena da'n, och så var han ingenting den andra. Hade han lärt sig något, så hade han kunnat något.

»Det är just hvad jag ville säga, kära smed, och jag skall tala om för dig, att jag icke är någon junker, fastän jag har sammetsjacka.»

»En utklädd? Hva'? Ingen riktig junker?»

»Jag har varit, men nu är jag ingenting.»

Gesällen drog upp mungiporna, flyttade sig närmare, mönstrade Sten och fortfor:

»Utföre? Hva'» Baklänges? Hä! Svåra tider! När tjufvarne slåss, får bonden igen sin so. Jojo! Inga släktingar? Inga fina vänner? En-

sam i världen? Måste arbeta? Och nu vill han bli smed, när han inte kan bli något annat?»

»Om jag kan bli det.»

»Ingenting! Det är mindre än du det, Claus. — Jag heter Claus. Nå, då kan du vara högfärdig, Claus. Men jag är inte högfärdig, och därför tillåter jag honom bjuda mig igen på den kanna, som jag nyss bjöd på. — Är det där hönset bra? Jag tycker det ser magert ut.»

Claus gjorde några åtbörder med tänderna, som om han kände något segt. Sten svarade:

»Hönset var fett nog, vill gesällen ha något att tugga på?»

»Om jag kan vara riktigt säker på, att det är godt, annars bryr jag mig inte om det, för ska jag kosta ut pengar, så ska det vara något riktigt godt.»

Sten befallde ett höns och nya kannor samt återknöt samtalet:

»Då vill väl gesällen anbefalla mig för gillet eller kompaniet.»

»Jag skall se till hvad jag kan göra, men det är ingen lätt sak att stånga horn med de där herrarne. Lyckönska er, att ni gjort bekantskap med lådmästaren och fanföraren, ty han är en mäktig herre, fast han går med påsen, då han är på färdvägar.

Herr Sten, som icke var van vid sådan myckenhet öl, allra minst af det enkla slag, som här bestods, började känna sig sömnig och steg upp

för att gå till sofstugan. Men Claus kunde icke på några villkor förmå sig biträda hans mening.

»Nej, sitt kvar, kära, och drick en bägare vin med mig, det är en sådan vacker afton, och långt till sängs har ni inte häller; skulle ni bli sömnig, så skall jag bära er upp för trappan.»

Herr Sten kunde omöjligt dricka mer. Claus blef förnärmad och frågade, om han vägrade dricka med lådmästaren. Sten bad förlåta, men kunde icke. Claus menade han var högfärdig, men det skulle han akta sig för, ty sådant fick man tillbaka. Sten kunde för sömn knappast urskilja, hvad som sades och klättrade upp för stegen till sofstugan, där han i skumrasket letade rätt på en dyna, på hvilken han föll ner och genast insomnade. Han hade emellertid, som han tyckte, sofvit ett helt dygn, då han erfor en brännande känsla, som om man släppt eldgnistor i hans ansikte. Han reste sig upp och hörde, att hela stugan var fylld med den mest helvetiska sång af ett insläppt myggstim. När han morgnat sig något, kunde han äfven urskilja människoröster och högst bland alla vännen Claus' basstämma:

»Åh, det är en sådan satans flink pojke. Gamla, gamla bekanta far hans och jag. Litet bortskämd med fina kläder och sådant, men det ska vi nog ta bort! — Gästgifvare! Mera claret! — Jo, se far hans hade en gammal skuld till mig. Passade på, jag! — Håll till godo, klockare!»

Sten sprang upp och såg genom en springa i väggen, hur Claus satt och förde ordet vid bordets kortända med gästgifvaren och någon, som måste vara klockaren, såsom bisittare. Bordet var belamradt med stop och kannor och gästerna tycktes icke hafva törstat.

Klockaren, som ansåg, att gesällen talat nog länge, tog nu ordet.

»Hör, Claus, du säger, att han inte är någonting, att han inte sitter vid någon syssla och inga pengar har. Vet du, hvad en sådan junker kallas?»

»Nej, nej!»

»Jo, den kallas en drifvare. Vet du, hvad lagen stadgar om lösa drifvare?»

»Nej, nej!»

»Jo, att man, hvem som behagar, tager en sådan drifvare vid manken och skickar honom i häradskistan, ser du, så säger lagen. Och det är rätt, ovillkorligen rätt. Gud, ser du, har från begynnelsen skapat människan att arbeta, taga tjänst, göra nytta...»

»Eller vara rik,» inföll gästgifvaren.

»Tyst, afbryt mig inte, att taga tjänst, göra nytta på ett eller annat sätt, hvad det nu vara månde, att jag så må säga! Pax!»

Klockaren afbröt hastigt sin predikan och gick bakom knuten.

»Det är ett fint hufvud på den karlen,» sade gästgifvaren och pekade med axeln efter

den bortgångne, hvilken genast visade sig igen och åter intog sin plats.

»Parera nu,» fortfor denne, »att det finns människor, som icke vilja arbeta; parera, att det gifves folk, som vilja hellre lefva på andras bekostnad...»

Claus slipade sina ögon och tog åt påken. Men klockaren fortfor efter en klunk:

»Då frågar jag: hvad skall man göra med sådana människor? Är det någon, som kan svara på det?»

Gästgifvaren ville svara på det, men klockaren afböjde hans anbud med sin vänstra hand.

»Är det någon, som kan svara på det? Nej! måste vi säga, ty vi veta endels och profetera endels. Men jag svarar så här: cur tuus benevolentium! Pax!»

Han drack ur och steg upp för att slippa förstöra talets verkan med en dålig öfversättning.

Herr Sten lade sig igen och stoppade hufvudet under dynan. Han tyckte, att han sofvit ett dygn till, då han vaknade vid att han kände en fot röra om i sin bädd på ett ganska eftertryckligt sätt. Han spratt upp och såg vid morgonrodnadens sken, som föll in genom en lucka på väggen, huru vännen Claus, som troligen icke vågade luta sig ner, stod på en fot och hållande sig i takbjälken letade i bädden med den andra

foten efter den sofvande vännen. Han beledsagade denna sökning med ett kort och stönande: »Du! Du!» Och när han fick sikte på Stens svagt belysta ansikte, drog han tillbaka sin fot och sade:

»Vet du, hvem du är, du? Vet du, att du är en drifvare? Vet du, att du kommer i kistan om du inte äter någon annans bröd, när du inte har eget? Då skall jag tala om, att länsman slår bukter efter dig, och om du inte är borta, innan solen går upp, så är du i kistan. Förstod du det?»

Herr Sten förstod, att det gällde fängelse; det hade han en gång förut det dygnet hört talas om. Men han förstod icke, att man icke fick färdas på vägen för att söka sig arbete, och Claus bjöd förgäfves upp sin förmåga att förklara för honom, det man måste ha arbete eller också vara ägare af så och så många marks värde. Herr Sten, som mest fruktade för fängelset, lät lätteligen öfvertala sig att genast taga sin häst ur stallet och lämna några af sina få guldmynt åt Claus, hvilken lofvade att göra upp med gästgifvaren, hvilken senare icke begärde bättre, ty straffet var icke mindre för den, som hyst och härbergerat en lös man. Sten skakade hand med den gode smeden och lofvade söka upp honom i Stockholm.

Och nu satt han åter på hästryggen, uppryckt ur sin sömn, utkatsad från ett tillfälligt hem, flyende från utsikten att komma i fängelse

och med fast beslut att icke söka något skydd, förr än han kommit till hufvudstaden.

* *
*

Två dygn härefter, en lördagsafton, stannade herr Sten sin klippare högst uppe på Brunkebergsåsen, där den stupade ner i Norrströms norra fåra. Under sig såg han för första gången hufvudstaden, självfva valplatsen, där de stores strider om makten utkämpades. På dessa små klippholmar mellan de båda strömfårorna låg det samhälle tätt omgärdadt med torn och murar, där han nu skulle söka inträde. Striden mellan konung Karl Knutsson och ärkebiskop Jöns Bengtsson pågick som bäst, men för herr Sten var likgiltigt hvem som var segrare, ty hans far hade varit i onåd hos konungen och med ärkebiskopens släkt hade hans frände legat i gammal fejd. När nu aftonsolen kastade sina vågräta strålar på fanan, som var hissad öfver slottets hufvudtorn Kärnan, såg han det Bondeska vapnet, båten, afteckna sig mot den hvita flaggdukens botten, och han fick sålunda veta hvar landet låg. Ehuru fred tycktes åtminstone för stunden vara sluten, minskades dock icke svårigheten att inkomma genom stadsporten. Han skulle i alla händelser nödgas gifva sitt namn och låta skrifva upp sig, kanske redogöra för ändamålet med sin ankomst och bekänna, hvarifrån han kom.

Uttröttad som han var, tyckte han sig se tusen hinder resa sig och murarne växa oöfverstigliga; han fann sig som en belägrande, hvilken tänkte ut bästa sättet att intränga i denna stad, där han trodde sig finna den enda plats, där han kunde med hvad han lärt i bokliga konster förvärfva sitt bröd.

När han sitter däruppe på höjden i dessa allvarsamma betraktelser, hör han plötsligen vid bergets fot ett sorl af glada röster, blandadt med ljudet af trummor och pipor, och i kroken från Klara kloster böljar fram en munter skara, som än försvinner bakom de grönskande kålgårdarne i bergssluttningen, än skymtar fram. Tåget kommer närmare. I spetsen rider en yngling med en krans om pannan och ett grönklädt spjut i handen, efterföljd af pipare och trummare med stickelbärslöf i mössorna, och därefter en hel skara utklädda med svarta tygmasker, rödmålade trämasker och de mest fantastiska dräkter i romerska och grekiska mönster, men sist rider, bakvänd på en hästkrake, en yngling iförd skinnpäls och med löst skägg och hår föreställande vintern. Det var majgrefvens tåg, som hälsat vårens ankomst ute på Klara gärde. Sten fattar tillfället i håret och rider ner för branten, ansluter sig till festtåget och kommer in genom stadsporten utan att bli antastad, ehuru han tyckte sig märka ett par hvassa ögon, som fäste sig på honom,

just i själfva porthvalfvet. Emellertid kunde han icke underlåta att tänka öfver, huru vaktens förhastade slutledning: glada människor äro icke farliga, kunde komma honom, som var så litet glad, till godo, och när han väl var inom båda broarnes portar, kände han sig lättare om hjärtat.

Tåget stannade vid Stortorget, där det upplöste sig för att sedermera sammanträffa om aftonen på Rådhuskällaren, som hade fått särskildt tillstånd att hålla öppet hela natten, efter som man i anledning af en sen vår och konungens seger nu firade den framskjutna majfesten.

Herr Sten tog in på ett värdshus vid Svartmunkegatan, som hade sankt Laurentius målad på sin tafla, och blef, sedan man ställt hans häst i stallet, visad till sofstugan. Som han där endast fann för sig en oräknelig mängd bäddar utan något att sitta på och han ansåg kvällen för vacker för att stanna inne, gick han ut i staden att taga sig ett bad.

När han kom ut på gatan igen, blef han först beklämd, då han såg de trånga rör, som kallades gator och ini hvilka bleka människor vandrade, insupande en vedervärdig luft, och trampande i smuts och köksaffall, som var utkastadt utanför portarna. Och folk strömmade fram och tillbaka, fram och tillbaka, och han undrade öfver, att de aldrig togo slut eller tröttnade; och själfva gatan, som var lagd med kull-

rig fältsten, var så tung att vandra på, och han förstod icke, hvarför människorna släpat ihop sådana pinoredskap och hvarför de gjort vägen stenigare än den var. Af himlen syntes icke mer än ett ljusgrått streck mellan husraderna, och de höga trappgaflarna höjde sig som Jakobstegar, på hvilka själen fåfängt sökte klättra upp ur de stinkande mörka grafvarne. Han kände sig förvirrad och bortkommen; än blef han knuffad af en bärare, än trampad af en häst, än gick han med hufvudet mot en fönsterbräda; och alla dessa människor hade sammanpackat sig på denna lilla holme och byggt på hvarandra som bin i kakorna. Hvarför? För att hjälpa hvarandra? Det trodde han icke på.

När han frågat sig fram till Badstugan vid Allmänningsgatan Östan mur, erfor han en liflig längtan att få i ett bad befria sig från alla dessa intryck af orenlighet, som själfva den luft han andades gaf honom. I afklädningsrummet, som var gemensamt, fann han före sig en stor mängd folk af alla klasser, ty det var lördagskväll. I skumrasket kunde han icke urskilja huru de sågo ut, men han ryggade vid den skarpa lukten af utdunstning, som följer med kroppsarbetet. Han klädde af sig, tog ett skörte om lifvet och gick in i badstugan. Midt i rummet stod en ofantlig murad spis, i hvilken en väldig brasa flammade; omkring den samma uppå taket gingo lafvar af trä, på hvilka sutto

karlar, några piskande hvarandra med ris, andra drickande öl. Stora groflemmade kvinnor med uppskörtade kjortlar slogo ut vattenämbar på den upphettade spisen, som genast gaf ifrån sig moln af imma, i hvilka de badande liksom insvepte sig under högljudda skrik och skratt. Det var en röra af nakna kroppar, tofviga skägg, brinnande blickar. Men hvilka kroppar! Han tyckte sig se en hop vilda djur med håriga bröst och lemmar, hvilka icke skulle behöft kläder, och när de, som väntade på badet, dansade framför brasan, påmindes han om äfventyr i fjärran konungariken, där människor gingo med hufvudet under armen och hade ett öga i pannan. Han kunde icke förmå sig att tilltala någon af dem, och ändock voro de ju människor som han; men ändock voro de icke som han; de talade icke som han, de skrattade icke som han, och de voro icke skapade som han. Dessa bagare hade ju benen vuxna som bokstafven X och deras fötter voro vända inåt, så att tårna möttes; deras ansikten voro genom nattvak och hetta beröfvade alla muskler och allt fett. Offrade de sig verkligen själfvilligt för sina medmänniskor, då de gjorde sig till krymplingar eller tvungos de af nöden? Dessa smeder med skulderblad som renslar, armar, så långa som släggskaft och med nedtrampade, utåt vridna fotblad, som de måste kasta skiftevis för att kunna gå fram; dessa skräddare

med tunna bröstkorgar, krokiga ben, smala som stickor, och böjda ryggar, voro de medvetande om, att de genom att stympa sig gåfvo andra tillfälle att få vara vackra? Ett ögonblick upprördes hans skönhetskänsla, och han ville gå, men han tillbakahölls af tanken på, att han också snart kanske måste stympa sig för att uppfylla en plikt till det samhälle, i hvilket han nu var dömd att inträda, gäldande sina förfäders förseelse, då de undandrogo honom det öde, som alla voro födda till att dela. Men icke sågo hans forna bönder, fiskare eller jägare ut på detta sätt! De voro som skogens träd, raka, om ock knotiga. Här i stadens arbetslif var något fel begånget, men han kunde icke säga hvilket.

Han närmade sig blygt en af jättinnorna och frågade, om han kunde få ett vattenbad. Den gamla kvinnan betraktade hans hvita ansiktshy och hans små händer och sköt honom in i en annan mindre stuga, där några tomma badkar stodo på golfvet.

»Det här var ju ett riktigt fint herrebarn,» sade gumman och betraktade honom med pröfvande blickar. »Han har säkert gått på orätt ställe, men det gör ingenting, bara det går undan.»

Och hon lade ynglingen i badkaret som ett barn och började gno hans kropp med en tagelsudd.

»Nå, kan man se, det går ju rakt hål genom skinnet. Ja, se det är så olika på människor och människor; det är inte samma slag, se! En sådan fot som en flicka; ser man inre rent af, hur bloden går i ådrorna! Jag är då så säker på, att inte de här fina folken ha likadant blod som vi. Och sådana händer! Rent som lilla sankt Johannes, de ha gjort af vax uppe i Vårfru-kapellet! — De äro inte ämnade att ta med, de där!»

När badet var slutadt, satte den gamla kvinnan herr Sten på en pall och torkade honom försiktigt, som om hon vore rädd att bryta af honom i någon led. Därpå tog hon en kam och började reda ut hans blonda hår, under det hon språkade för sig själf.

»Bara silket och guld! Man skulle kunna sticka en messhake åt självfva biskopen af detta hår.

I det samma kom en mygga in genom fönstergluggen och satte sig på herr Stens blottade skuldra; hon behöfde icke leta länge för att finna en fläck, där hon kunde sänka sin snabel, ty huden var mjellhvit och mjuk efter det varma badet. Gumman stannade i sitt arbete och iakttog nästan med häpnad, hur den objudne snyltaren åderlät den fina herrn; hon såg, huru myggans genomskinliga kropp fylldes med ljusrödt blod och hur hon vällustigt lyfte på frambenen liksom för att fasthålla sitt rof. Då

fattade jättinnan den lilla åderlåtaren vid vingarne med det yttersta af sina naglar och höll henne mot ljuset.

»Hvad var det?» frågade herr Sten och gjorde en rörelse.

Gumman var alldeles för upptagen med betraktelser för att genast kunna svara.

»Åh, det var en mygga,» kom hon sig ändtligen för.

»Som fått adligt blod i sina ådror,» inföll herr Sten. »Nå tror du nu, gumma, att hon är bättre än de andra myggorna?»

»Det är inte godt att veta allt,» sade jättinnan, som ännu granskade sitt offer. Blodet är tjockare än vattnet. Och nog har jag sett många myggor i min dar, men det här är något särskildt. Jag skulle ha lust att låta den få lefva.»

»Och se, hur hon skulle uppföra sig mot de andra myggorna! Du skulle vilja se, hur hon födde små junker- och frökenmyggor, som skulle sitta på silke och låta andra föda sig! Nej, du skall se, att hon är lika ofrälst som alla andra, och att hon har likadant blod som du, och att hon kan dö lika lätt som gesällmyggan därute.»

Han slog med sin hand öfver gummans fingrar, och där syntes endast en ljusröd fläck på hennes högra pekfinger.

»Nå, var det inte det jag sade?» utbrast den gamla. »Det är ju så ljust som röda gullet.»

»Det är därför, att det är tunnare,» inföll

herr Sten, och därför är det snart som bara vattnet, och därför, ser du, skola jarlarne dö, men trälarne de skola lefva.»

Samtalet var slut och herr Sten steg upp, tackade och gick åter ut i den stora badstugan, där larmet numera var bedöfvande, tack vare ölet och hettan i förening. Han skyndade förbi de badande och ut i afklädningsrummet, där han med möda återfann sina plagg under berg af skinnbyxor, blusar och tröjor.

Utkommen på gatan, styrde han sina steg genom Köpmansporten upp åt Stortorget. Där såg han rådstugan upplyst; den stora portalen, som ledde ner till källaren, var klädd med granris, vapen och fanor. Han gick ner för den breda trappan, lockad af det muntra ljudet från gigor, pipor och trummor. Ehuru han icke kunde finna rimligt, att människorna samlades och roade sig under jorden, då jorden ofvanpå var så stor och skön, måste han dock erkänna, att rådhuskällaren företedde en ståtlig anblick med sina väldiga pelare, som i kväll voro smyckade med girlander af granris och en och annan instucken kvast af blåsippor, hvitsippor och guldvifvor. Oerhörda vin- och ölfat bildade trenne stora alléer, utstrålande från diskrummet, som var prydt med en ofantlig Bacchus, ridande på en tunna. I med sand fyllda halfspann och ankaren stodo unga granar och enar, och golfvet var beströdt med hackadt granris. På ett jätte-

fat sutto musikanterna, och under de tryckta korshvalfven hängde tunnband med tranlampor och vaxljus. En oöfverskådlig massa af människor, dels förklädda, del i hälgdagsdräkter, voro grupperade omkring bord eller vandrade utmed de stora fatens rader. Glädjen tycktes vara allmän och uppriktig, ty den hade en naturlig anledning, vårens ankomst, och en mindre naturlig, konungens återkomst för tredje gången.

Sten vandrade ensam bland de muntra skarorna, utan hopp att träffa någon vän. Han kände sig törstig efter badet, men blygdes att begära något, ty han ville icke dricka ensam. Där han så gick, kände han plötsligt, att någon såg på honom. Han vände sig om och blef varse en liten gul, uttorkad, tunnbröstad mansperson, som i brist på bord slagit sig ner vid en upp- och nedvänd tunna och tagit ett spann till stol samt hade framför sig en stenkanna med renskt och två låga, gröna glas. Han var ensam och drack endast ur det ena glaset.

»Behagar junkern sitta ner?» frågade han med en svag, hväsande röst och föll genast i hostning. »Jag ser att junkern är ensam, så är också jag.»

Sten såg frågande på det tomma glaset, men den hostande mannen besvarade frågan med att hämta en ledig tomankare, som han bjöd sin gäst att sitta på. Sten tackade, satte sig och drack till.

»Jag hostar så förfärligt,» sade den gule mannen, »men det skall icke störa er. Våren är alltid svår för bröstlidande. — Det är vår igen, nu,» ifyllde han så smärtsamt, som när en annan säger: det är höst nu igen!

»Ni skulle dricka söta viner i stället för sura,» svarade Sten, som måste säga något.

»Mitt bröstlidande är icke af det slaget.» Och han bifogade som intyg en ny hostning. »Jag är skrifvare i stadens klädeshus och där får man sådant här. Ulldammet lägger sig på lungorna, och man blir aldrig mer än trettiosex år på den platsen. — Jag är trettiofem nu,» sade han med en bitande munterhet och tömde sitt glas.

»Att ni icke väljer en annan syssla, då,» sade herr Sten vänligt och barnsligt.

»Väljer? Man väljer icke, unge herre. Samhället i staden är en byggnad, där hvar och en är en inmurad sten; rör han på sig, så störtar det hela. Men samhället har begått en oaktsamhet, då den icke förbjöd människor på min plats att gifta sig, ty när fadern icke kan gifta sig förr än vid trettio och måste dö vid trettiosex, så måste barnen blifva därnere.»

Han pekade ner åt golfvet och fortfor:

»Ser ni, det ligger i människonaturen att vilja sträfva uppåt; med uppåt menas att slippa arbeta. Det är dit vi krafla och streta! — Det finns två sätt att komma upp: ett hederligt och

ett ohederligt! Det senare är vigast, men kan sluta med ett nedåt! — Jag har alltid varit hederlig.»

Trumslagaren borta på tunnbotten slog nu en apell, som betydde att någon äskade ljud.

Upp på en utsirad tunna steg en väldig gestalt, klädd i pälsbrämad tunika med rödt klädesfoder och en rund pälsmössa, hvilken dräkt mera var för syns skull än för värmens. Det var borgmästaren.

»Nu blir det en skål för konungen,» upplyste klädesskrifvaren! »Det blir tredje gången han håller den skålen, och tre gånger har han förbannat kungen och druckit för ärkebiskopen och danska kungen! En sann borgare, ser ni, dricker alltid för den, som makten hafver, ty makten för stunden skyddar alltid handeln, och en stad består af handlande och handlande; de andra räknas inte.»

Sten hörde spridda ord ur borgmästarens tal, samtidigt med att klädesskrifvaren hviskade i hans öra:

»En köpman sitter i ett varmt rum! Han låter någon skrifva ett bref till säljaren och frågar hvad det kostar. Därpå låter han någon skrifva ett bref till köparen och fråga hvad han vill ge. Och så köps det och så säljs det. Det vill säga: den ena vinner och den andra förlorar! Om köparen och säljaren fingo träffas och göra upp saken, då skulle inga handelsmän be-

höfvas, men det få de inte, ty det finns något som kallas privilegier! Och privilegierna komma från makten!»

Jubelrop afbröto både borgmästarens tal och skrifvarens hviskningar, och då dessa slutat, höjde alla sina glas och ropade: lefve! alla utom skrifvaren, som steg upp och slungade sitt glas mot tunnan, på hvilken talaren stod.

Ett anskri, som om elden plötsligt brutit ut, upphofs af den heta skaran och inom några minuter var den upproriske skrifvaren buren på starka armar ryckvis mot källartrappan, där Sten såg honom försvinna under utbrott af hostningar, hvilka med sitt gälla skall trängde genom skriket och trumman, som funnit för godt att stämma upp.

Borgmästaren äskade ånyo ljud, men denna gång genom stadens trumpetare, och förkunnade, att staden och rådet bjöd på vin i anseende till den glada anledningen att konungen återkommit.

Ett vinfat rullades nu fram, lades upp på bänken och glädjen stod högt. Men nu blef ett nytt uppslag. Ut ifrån ett af de många små sidorummen, som utlegdes till bröllop och andra enskilda tillställningar, kom ett brudtåg med gigspelare och fackelbärare i spetsen och skulle genom de stora salarne vandra hem till de nygifta. Men det gick icke för sig; sinnesstämningen var alltför hög, att man skulle släppa ett sådant tillfälle förbi.

»Dansa kronan af bruden!» ljöd ett rop, och i nästa ögonblick hade alla unga män slagit en ring omkring bruden, som ryckts ifrån sin brudgum. Bruden var en blomstrande tjuguuåring och brudgummen en halfvissen trettioåring med samma sjukliga blekhet som klädesskrifvaren, om hvilken han också påminde.

Stens nyfikenhet riktades på den öfvergifne brudgummen och han förstod icke, hvarför han kände ett visst medlidande med honom, oaktadt det var dennes sällaste dag. Man hade emellertid bundit för ögonen på bruden. Sten rycktes med in i ringen och nu gick dansen i en svindlande fart några hvarf, och så stannade den. Bruden sträckte ut armarne och fick fatt om halsen på Sten, som rodnande föll på ett knä, kysste hennes hand och gick bekransad in i ringen att dansa med bruden, som syntes helt smickrad öfver en sådan ovanlig uppmärksamhet. Därpå gick han fram till brudgummen, sade honom några af de bästa artigheter om bruden och anhöll att få dricka hans välgång. Ehuru icke angelägen att få bli uppehållen, kunde denne icke neka att dricka och gaf sig med en kort förklaring tillkänna som skifvare i stadens klädeshus. Sten kunde icke återhålla en rörelse af smärta och häpnad, men fick icke tid att anställa några längre betraktelser, ty nu rycktes brudgummen in i ringen och måste dansa med bruden. Sten blef underlig till sinnes

och han tyckte sig se dödsdansen från kapellväggarne hemma vid sin fädernegård. Arme man, tänkte han, och arma flicka!

Men glädjen var denna kväll alldeles utom gränserna, och nu röjdes bord och bänkar undan, ty brudens tärnor skulle också få sig en dans, och man ropade på fackeldansen, som brukades vid bröllop. Flickorna fingo facklorna från brudföljet och skulle genom öfverräckandet af de samma åt kavaljererna bjuda upp dem.

Sten hade dragit sig tillbaka för att hvila från ansträngningen och stod med ryggen mot den kalla muren, betraktande med vemod, huru brudgummen med af vinet framlockade höstrosor på sina kinder sprang oroligt omkring bruden, hvilken var omgifven af en skara ungherrar. Han kände sig åter så ensam midt i denna yra hop, och alla de växlande intryck han erfarit under det sista dygnet stego upp som vålnader och kommo hans trötta sinnen att vika. Han slöt sina ögon och det blef mörkt; han kände golfvet sjunka under sina fötter och han hörde ett susande i öronen, som om han drunknade. Han gjorde en yttersta ansträngning att hålla sig uppe, öppnade ögonen, men såg först blott en mörk, oredig massa som rörde sig; men småningom ordnade den sig, och en ljus punkt tändes mot den mörka bakgrunden; den vidgade sig, kom närmare, tog gestalt, och, liksom om ett täckelse hastigt dragits undan en tafla, uppen-

barade sig en ljus kinnoskepelse framför honom. Hon var idel ljus; hennes ögon voro som Jungfru Marias, hennes hår som silfver och guld, utan att man kunde säga hvilketdera, hennes lilla ansikte hade den varma hvita färgen som nytvättad ull; i ena handen höll hon en fackla, hvilken hon räckte mot Sten, som medvetslöst tog emot den, på samma gång han fattade hennes lediga hand, som hon räckte honom. Det hela var som en syn! När han betraktade hennes lilla mjuka hand, som så vänligt lade sig i hans, fann han, att hans hand såg ut som jättinnans i badstugan.

Junkern skulle anföra dansen. Man gaf plats, och nu öppnade han vid hennes sida en vandring mellan de böljande massorna; än skildes de från hvarandra ett ögonblick, än sågos de igen, än hade han sin arm om hennes midja och tryckte henne mot sitt bröst, än kom en annan kavaljer och tog bort henne, men hur det var, råkades de alltid igen, och han lyste hennes väg med sin högt burna fackla. Han ville säga något artigt hvarje gång de möttes igen, men han kunde icke få fram ett ord utan blef stum, när han såg henne in i ögonen. Han förvånades öfver att finna en så hvit hand och en så liten fot, hvilken stack fram under den uppfästade kjorteln och hvilken under den väl hvälfda vristen tecknade sig fullständigt genom den tunna sidenskon, så att man kunde räkna de små välbildade tårna, hvilka en

prinsessa, som vandrat på rosor, skulle ha kunnat afundas den borgerliga jungfrun.

När dansen stannade och Sten blifvit befriad från sin fackla, dröjde hans dam ett ögonblick, likasom ville hon säga något eller bedja Sten tala. Men Stens tunga var förlamad; dock hastigt som blixten och utan att kunna beräkna hvad han gjorde, fattade han henne om halsen och kysste hennes båda kinder, som man kysser en syster. Då blef ett buller bland bröllopsfolket, och Sten fann sig omringad af hotande händer och ljungande blickar; men de öfriga gästerna funno de båda unga människorna så vackra, och Sten såg så oskyldig ut, där han stod rodnande öfver sin djärfhet, att de trädde emellan och mäklade fred. Bröllopsfolket yrkade på straff. Då trädde en gladlynt äldre gubbe fram, hvilken var känd som medlem af stadens råd, och förklarade, att syndaren skulle straffas på stället, men att, i anseende till den frihet, som var medgifven på grund af dagens betydelse, lagarne skulle blunda, men den sårade jungfrun, dotter af en aktad arbetare i järnvågen, skulle vara domare i målet, om hon nämligen — tillade han skämtsamt — nu vore så illa sårad. Detta mottogs med allmänt jubel. Men Sten stod häpen öfver att se sin prinsessa förvandlad till en arbetares dotter.

Den unga flickan var förlägen ända till tårar och kunde icke få fram ett ord, då omsider en

af hennes unga väninnor trängde sig fram och hviskade något i hennes öra. Detta tysta råd, gifvet i nödens stund, tycktes göra den försagda domarinnan glad igen, och med knappt hörbar röst uttalade hon domen!

»Junkern skall sjunga!»

»En visa, en visa!» skrek nu bifallande den lättrörda hopen och herr Sten var dömd.

Upplyftad af starka armar på ett bord, öfräcktes honom en luta af sköldpadd, hvilken en af de italienska målare, som då vistades i staden, hade fört med sig. Ingen hade frågat, om offret kunde sjunga; ty det antog man, att hvarje junker borde ha fått lära sig.

Sten knäppte först några ackord, under det han hämtade sig från sin förlägenhet, och medan hopen som ett upprördt haf lade sig vid hans fötter. Hvad skulle han sjunga? Ångor af öl, vin, granris, blandade med röken af vax och tran, fyllde luften, och gjorde honom nästan döfvad; för hans öga hägrade ett tumult af röda ansikten, ljuslågor, laggkärl, instrument, guldvifvor. Hans fingrar lekte öfver strängarne, utan att hans öra kunde finna hvad han sökte; det hade blifvit tyst ändtligen därnere, men det månghöfdade odjuret, som nu såg så väntande upp till honom, kunde i nästa ögonblick röra på sig, förlora tålamodet och slita honom sönder Då träffade hans blickar de blå ögonen och de ullhvita kinderna, som ännu buro märken efter

hans kyssar, lutan tonade och han kände strängar i sitt bröst gentona. — Efter några starka grepp började han med en svag röst, som småningom vann i styrka, framsäga följande romans i de gamla provencaliska kärlekssångernas smak:

Vid Monts-Noires,
Vid Monts-Noires vid Rhône:
Herr Barbazon,
Herr Barbazon de Beaulne,
Han byggt en borg vid alpens rot,
Som blickar ned med hat och hot
På hyddorna invid dess fot
Ner i den djupa dal.

* * *

Herr Barbazon,
Herr Barbazon de Beaulne,
Han byggt sin borg,
Han byggt sin borg vid Rhône.
Men högt på alpens spets det bor
En gammal falk, som folket tror,
Att han är med Hin Onde bror,
Så tros i djupan dal.

* * *

Herr Barbazon,
Herr Barbazon vid Rhône,
Han älskar ej,
Han hatar hyddans son.
Med dennes svett han föder svin,
Ur dennes märg han prässar vin,
Men öfver honom rufvar Hin,
Hin Onde och hans bror.

* * *

Herr Barbazon,
Herr Barbazon de Beaulne!
Hör upp! Hör upp!
Hör du ej bergets dån?
På alpens spetsar snön har smällt,
Och falkens hvissling ljuder gällt
Högt öfver klyft och höjd och fält
Och borgen där du bor.

* * *

Herr Barbazon,
Herr Barbazon vid Rhône!
Du vet! Du vet,
Hvar dånet kommer från.
Det falken är, som vid sitt bo
Har rubbat isens svaga bro;
Den störtar ner, den rullar — O! —
Nu är lavinen här!

* * *

Herr Barbazon,
Herr Barbazon de Beaulne,
Hans borg och han,
De sofva nu i Rhône.
Men sonen hans går världen kring,
Har ingenting, är ingenting
Och blir väl aldrig någonting,
Om ej han blifver kär.

* * *

Herr Barbazon,
Herr Barbazon de Beaulne,
Han hatade,
Han hatat hyddans son.
Men hyddans dotter har hans son
I dag fått ljufva ögon från,
Som lockade till kyssars rån
Och dömde till en sång.

* * *

Herr Sten frikändes fullständigt, ehuru jungfrurna och bruden tyckte, att det borde vara mera kärlek, hvarpå Sten invände, att det nog kunde bli framdeles. Men nu framträdde den godlynte rådmannen till sångaren, tackade honom, lade sin arm om hans hals och vandrade med honom in i ett af sidorummen, där han satte honom ner på en bänk, och, ställande sig framför honom med korslagda armar, sade han med spelad domaremin:

»Det var sången, junker; nu vill jag ha orden! Ni har en sorg, ni är icke på den rätta färdvägen, och ni smög er in i staden utan pass; ni ser, att man håller reda på sitt folk, och de äro icke fler än de kunna räknas.»

Sten blef utom sig af förskräckelse, men den godlynte rådmannen lugnade honom, bad honom sitta och berätta sin historia, så skulle han blifva hans vän.

Som han insåg, att historien under alla förhållanden måste fram, valde han det behagliga tillfället att berätta den enskildt för en vänskapligt stämd person, hvilkens vänliga sinnesart kanske i morgon, när vinet upphört att verka, skulle vara bortdunstad. Han berättade sålunda allt utan att fördölja något. När han slutat, sade rådmannen:

»Ni söker nu en syssla alltså, som är lämpad efter edra krafter och er förmåga; ni

kan skrifva, godt, staden har just behof af en skrifvare, ty en plats blef ledig i kväll.»

»I klädeshandel?» frågade Sten med en dyster aning om, att frågan skulle få ett jakande svar.

»Just där!»

»Den stackars mannen är då afskedad för sin oförsiktighet?»

»Naturligtvis! Staden är rikets nyckel; de, som vakta nyckelskåpet, få icke vara omgifna af förrädare.»

»Den platsen kan jag icke taga emot,» förklarade Sten med tanken på den gästfrihet han åtnjutit af den olycklige.

»Den enes död, den andres bröd! Ni blygs att gå fram er väg öfver lik! Hvad är vår vandring här annat än antingen en strid på lif och död eller en likvaka, där man sitter och väntar på, att den döde bäres ut? Hur blef jag rådman? Jo, jag väntade lifvet ur sex rådmän. Hur skall jag bli borgmästare? Jo, jag får vänta lifvet ur honom därute. — Och det kan bli en lång väntan,» tillade han suckande. »Hvad den afskedade beträffar, så gör det mig hjärtligt ondt om honom, på samma gång det gläder mig, att ni blir räddad från undergång.»

»Men han har hustru och barn.»

»Mycket sorgligt för dem! Men när mannen nu en gång på sitt sätt sagt upp platsen, så är den ledig; behagar ni icke tillträda den, så gör ni hvarken honom eller er själf någon

tjänst. Oss emellan sagdt, så tänkte vi nog litet hvar som han, men ser ni, man får icke säga sådant. Jag är en gammal man, herre, och har sett lifvet. Det är nu vrångt och galet, men det kan inte satan hjälpa. Ännu är er sammetsjacka hvit, men i morgon är den smutsig; i öfvermorgon är den trasig, och sedan, vet ni hvad ni då är? Icke junker längre, utan äfventyrare, drifvare. Lyd mitt råd, unge man! Skaffa er bröd för munnen, medan sammeten räcker, och håll sedan snytet! — Sof nu på saken och kom upp på rådstugan om måndag morgon. God natt och var förståndig!»

Sten steg upp och giok ut i stora salen igen. Men där var öde och tomt för honom, sedan bröllopsfolket försvunnit. Trött och tillintetgjord af aftonens och hela dygnets olika sinnesskakningar, beslöt han sig för att gå hem.

När han kom upp på härbärget och in i sofstugan, tog han af sig sammetsjackan och synade den. Öfverspilld af vin, fläckig af landsvägens damm, brun under armhålen af svett, såg den riktigt eländig ut. Han giok och lade sig; somnade under tanken på hvar järnvågen kunde vara; drömde om dödsdansar med klädesskrifvare; slogs med lik, vaknade, somnade om igen med tankarna på järnvågen, ett ömt afsked till den hvita sammetsjackan och ett fast beslut att skaffa bröd, först för en mun och sedan för två!

* * *

Den vackra majmånaden höll icke sina löften; det kom snö i äppelblommen och solen syntes icke på fjorton dagar. Fjorton förfärliga dagar har Sten, den siste ättlingen af släkten Ulffot till Wäringe, Hofsta och Löfsala, stått nere i det dragiga och oeldade klädeshuset vid saltsjöhamnen. Från tidigt på morgonen till sent på kvällen har han stått med pennan i de blåfrusna fingrarne och skrifvit upp namnen på de klädessorter, som med den öppnade sjöfarten började komma in. Han förstår egentligen icke, hvarför de skola skrifvas opp och icke lika så gärna gatstenar, snöflingor, vattendroppar; men han har följt den gamles råd och han håller mun, så snart han frestas att fråga. Rummet, där han står, genomvandras hvarje stund af bärare och köpmän, som draga in snö och smuts på golfvet och lämna den kalla luften fritt tillträde. Den ena klädespacken efter den andra kastas upp på ett ofantligt bord och fyller luften med ett kväfvande dam. Ännu hostar han icke, men han känner hur andedräkten blir tyngre, och den blir icke lättare, när han ser, huru kölden brännt hål på hans hvita händer och gjort dem alldeles röda. Han gick en dag till barberaren och fick se sig i en spegel. Han trodde det vara en annan människa, då han såg ett utmagradt gult ansikte fullsatt med finnar och en osnygg skäggbotten. Hans fötter voro så förstörda af snö och väta, att han icke kunde draga

på sina vanliga stöflar utan måste gå i lappskor. Den hvita jackan var utbytt mot en brun långrock och baretten mot en slokig hatt. Den knappa lönen nödgade honom söka sina måltider på enkla ställen, där man endast fick äta salt mat, och ovanan vid födan hade ådragit honom skörbjugg. När han en gång vågade beklaga sig för den äldre kamraten, tog denne ihop med honom och sade, att det fanns så många, som arbetade mer än Sten och icke fingo någon mat alls, själf hade han icke smakt något färskt sedan julen. Denne kamrat, det var han, som höll bröllopet i rådhuskällaren, var afundsjuk på Sten, emedan denne vid så unga år fått en syssla, som han själf väntat på i tio år.

»Det är somliga, som få allting till skänks här i lifvet och ändå icke bli nöjda,» brukade han trösta Sten med.

Sten afundades honom hans jämförelsevis goda hälsa, hans friska händer och fötter och det jämnmod, hvarmed han tog lifvet. Han åter förklarade, att Stens alla lidanden och olyckor härledde sig från, att han var bortskämd och icke lärt sig arbeta, och den förklaringen höll han på.

Sten kände, att hans kropp dukade under i striden; kamraten sade, att det var att falla i en ärlig strid, som ingen riddersman en gång behöfde skämmas för. Sten trodde, att hans själ tog skada under det mördande arbetet med att skrifva siffror, men kamraten sade, att det

var icke arbetets fel, utan det var därför, att Sten hade fått en dålig uppfostran.

En dålig uppfostran! Han, som haft två sköterskor och en guvernant, han, som haft lärare i romerska och grekiska språken och kunde spela luta och göra vackra vers! Detta kunde han icke erkänna. Men olycklig var han, det visste han.

Nu visste han också, var järnvågen var. Men hvad hjälpte det? Han hade träffat jungfrun i stadskyrkan en mässa, men hon hade blifvit skrämd af hans utseende, och kamraten i klädeshuset hade sedan berättat, att hon tyckte, att Sten sett så förfallen ut. Kamraten hade också berättat, att arbetaren i järnvågen hade litet pengar, gaf sin dotter uppfostran och hoppades få henne väl gift, så att det var inte värdt att nöta skor, tillfogade han.

En dag blef Sten trött på att skrifva siffror, led vid att stå inne i det mörka rummet. Hellre hvad arbete som helst med kroppen än detta ändlösa skrifvande, som aldrig gick framåt, aldrig blef färdigt och aldrig tog slut. Han lämnade sin plats. Det var midt i heta sommaren. Han vandrade gata upp och gata ner utan mål och utan hopp. Tanklöst betraktade han husen och skyltarne, som om han där kunde läsa någon lösning på sin lefnadsgåta. Hans blickar stannade vid en stor hästsko, som hängde på en stång; gamla minnen om en klippare och en

landsväg började dyka upp i hans hjärna. Så hörde han hammarslag in på gården. Han gick in och såg en jätte, som höll på att smida söm. Fort gick det icke, och jätten pustade och svettades vid hvarje slag. Sten tyckte det såg muntert ut, när gnistorna hoppade omkring städet, och varmt såg det också ut. Men smeden tycktes icke finna det muntert, ty han afbröt sitt arbete, satte sig på en knubbe och betraktade med dystra blickar huru järnet kallnade. Därpå, liksom uppjagad af ett ondt samvete, gick han in i smedjan efter ett rödt järn, kom ut igen, men tycktes vara ändå mera nedslagen; ty nu lade han järnet på städet och satte sig och betraktade det samma, liksom om han väntat få se, huru det skulle förvandla sig till söm. Därvid råkade han vända sig så, att Sten såg hans ansikte, och han kände igen Claus. Han gick rakt fram till honom och hälsade bekant. Claus betraktade honom först häpet, och sedan han tvingats känna igen Sten, iakttog han en sträng köld. Plötsligen ljusnade dock hans anlete, som om en tanke sett dagen:

»Hör på, du,» sade han, »är du lös ännu?»

Sten var nog lös.

»Du skall vid sankt Ansgarius bli smed! Nu ser jag på dig, att du är född till smed. Tänk, hvad man kan se galet ibland. Labbar har du fått, sen vi råkades sist och handlag får man se'n.»

»Det är alldeles för svårt för mig, som icke börjat från ungdomen,» invände Sten.

»Svårt? Åh dalern! Inte är det svårare än något annat! Ja, ja, för den, som har anlag nämligen! Hör på, du! Vi skola bli goda vänner! Här skall bli riktigt roligt; mästarn sitter på krogen hela dan och det blir bara du och jag här nere.»

Sten ansåg tillbudet så godt som något annat och kände sig ha ett stöd i Claus; därför sade han ja.

»Då gå vi till lådmästaren genast på gesällhärbärget,» sade Claus.

Sten ville minnas, att Claus var lådmästare, men Claus menade, att han afsagt sig ämbetet, emedan han haft för mycket att göra. De vandrade sålunda till oldtgesällen, som mottog Claus med en så påfallande missaktning, att Sten höll på att förlora en god del af den vördnad han hyst för honom. Han var emellertid nu antagen som lärling, hvilken nya värdighet beseglades med en mängd ölkrus på en krog, och om aftonen bekräftades af den druckne mästaren. Om natten låg Sten i smedjan.

Följande morgon, när det ringde Ave Maria i Svartmunkekloster, väcktes Sten af Claus medelst en häftig ruskning.

»Nu gör du eld i ässjan och säger mig till, när det brinner. Jag går och lutar mig litet.»

Sten blåste och bälgade en half timme, och när det ändtligen brann, väckte han Claus.

»Nu lägger du i järnet och säger mig till, när det blir rödt. Jag skall blunda litet till,» sade Claus och vände sig åt väggen.

När järnet blef rödt som blod, gick Sten och väckte Claus.

»Nu hamrar du ut järnet, så det blir smalt som ett finger, medan jag mornar mig,» sade Claus och gäspade.

Sten gick in i smedjan, men nu var järnet svart. Han trampade på bälgen och fick järnet att bli rödt. Så tog han det med tången och bar ut det på städet. Men innan han hunnit få fatt i släggan, så var det svart igen. Denna vandring upprepades, tills Sten blef trött. Då gick han in till Claus igen. Denne snarkade högt och hade dragit förskinnet öfver hufvudet för att icke störas af dagsljuset. Sten beklagade sin oförmåga. Claus blef otålig.

»Jaså, din dumma hund, kan du inte ta släggan i ena hand och tången i den andra.»

Nej, det rådde inte Sten.

»Nå, kan du gå efter en kanna öl då!»

Sten blygdes att gå på gatan med en tennkanna, men då Claus letade i en verktygslåda efter en kanthammare, sprang Sten ut.

Morgonen var vacker, solen lyste på husgaflarne och fruar och jungfrur vandrade till torget. När Sten kom ut från krogen med ölet

och skulle snedda öfver gatan, stannade han som förstenad midt framför ett ansikte, som med häpnad och sorg såg på honom. Han ville vända om, men trängseln hindrade honom; han ville lyfta af mössan, men hans svarta händer voro upptagna med ölkannan.

Jungfrun fortsatte sin väg, och Sten sprang gråtande in på smedens gård.

»Hvad lipar du för?» sade Claus, som mornat sig och kommit ut i solskenet, där han drack sin morgondryck.

Sten svarade icke. Claus drog nu fram en planka, som han lade öfver kubben och ställde så nära husväggen, att han hade ryggstöd.

»Nu ska vi arbeta,» sade han, lade armarne i kors och lutade sig så bekvämt som möjligt. Du skall börja med att slå kallt, så att du får tagen i dig!»

Sten lyfte släggan. Den var mycket tung för honom. Han slog på städet under det Claus räknade:

»Ett och tu — och ett och tu — och ett och tu!»

»Jo, jo! Känn på nu, hur en annan har det! — Ett och tu — och ett och tu — och! Det är annat det här än att ligga och äta kalfstek på äjderdun! Och tu — och...! Du tror, att man kan bli van vid att ha solen i nacken, ässjan i ansiktet och röken i näsan! Nej, ser du, det blir man aldrig! — Och hvad tror du att en vac-

ker flicka säger, när sme'n kommer med sina svarta näfvar och vill ta henne om lifvet? — Låt vara mig, flus! säger hon. — Gifta sig kan man väl en gång, om man hinner samla en slant, men så får man också ta en fuling, som ingen annan vill ha! — Och tu — och ett... Hör du! Minns du, när du satt och åt höns med salvia på gästgifvaregården? Och jag hade en salt strömming i påsen! Han hade häst också, den djäfveln, och sammetsjacka. Hör du, hvar är hästen nu? Hva? Kanske han står i stallet på Rackarbo eller hvad du kallade det där slottet far din bodde i. Hör du! Minns du, när jag inbillade dig, att herr Vulcanis blef rådman hos kejsarn i Rom? Och det trodde du! Hahaha! Nej, du, den som är smed, han är smed! Där har du det!»

Sten blef trött.

»Är du lat, din djäfvul?» sade Claus.

»Låt bli att kalla mig djäfvul,» sade Sten. »Jag är inte van vid det.»

»Kanske hans nåd är van att kallas ängel då?» hånade Claus.

Sten var nog van vid det en gång, men det aktade han sig att tala om. Han slog igen sina slag.

»Ett och tu — och ett och tu — och ett — Nej,» sade Claus, »nu kan vi det här. Slå nu ut järnstången; blir hon kall, så går det mindre lätt; men det går ändå! — Jag ska springa ut i stan på ett ärende, och om gubben kommer, så

säg, att jag fått min svåger från landet. Men har du inte slagit ut stången, tills jag kommer igen, så skall jag svetsa ihop bakbenen på dig, så att du skall bli som en sill. Vet du, hvad det var?»

Sten var uppgifven af trötthet och försäkrade, att han icke kunde gå i land med att arbeta ensam, och han sade rent ut, att han icke kommit hit för att göra Claus' arbete, medan denne satt på krogen.

Då blef Claus ursinnig.

»Ja, min gubbe! Det är just därför du kommit hit. Just därför. Ser du, jag har arbetat i trettiofem år, och du har gjort ingenting; nu är det jag, som är adelsman och låter dig arbeta för mig! Är det inte så det går till i stora adelsvärlden?»

Claus sträckte sig på plankan och tog stöd mot husväggen med armarne i kors på bröstet och fortfor:

»Jo, du, jag är en sjudjäfla adelsman, ska du tro! Och du ska få se, hur godt jag ska må! Inte blir jag rik, men fet ska jag bli! Du ser ogillande ut! Kan inte gilla min åsikt! Förstår inte det! Herrarne ha själfva uppfunnit den! En högst förträfflig åsikt!»

Sten uttalade som sin nyaste åsikt, att Claus var en lurk.

»Gå efter stora släggan, så skall du få straffhamra,» blef Claus stolta svar.

Stens blod kokade öfver, och han lyfte järnstången mot Claus. I detsamma kände han något brista ini sin kropp och han föll sanslös på marken.

* *
*

När Sten vaknade till medvetande, låg han i en säng på hospitalet och var dömd till ett par månaders stillhet, ty ett kärl hade brustit och tillfrisknandet var tvifvelaktigt. I den stora salen stod säng vid säng, och så snart någon blef tom, fanns det alltid någon, som väntade på att intaga den. Här såg han dagligen, huru de kroppsarbetande voro utsatta för olyckshändelser, dem de öfriga samhällsklasserna lättare undgå. Än var det en timmerman, som huggit sig i foten, än en murare som fallit från ställningen. En dag kom en bryggerska, som skållat sig på vörten, en annan dag kom en kanngjutare, som bränt upp knäna vid smältugnen.

Aldrig hade han haft någon föreställning om, att det mänskliga lidandet kunde hafva en sådan utsträckning, och när han jämförde sitt förflutna lif med dessas, började han ana, huru legenden uppstått om den rike mannen, som icke kunde komma in i himmelriket.

Här låg han emellertid hela sommaren utan att se luft eller grönt. Bittert kände han, huru den vackra årstiden förgick och han räknade ut, huru det såg ut och hvad man gjorde för hvarje

dag på landsbygden. Munkkåpor vimlade i rummet, och korset höjdes nästan hvarje dag vid någon bädd för att trösta den lidande. Sten hade ofta samtal med munkarne, och han kunde icke annat än dela deras mening, att jorden var en jämmerdal; och när hans plågor blefvo svåra hade han en lisa af att betrakta den hängde, som vred sig i smärtor på korset, och han förstod nu, hvarför den kristna tron hade kunnat vinna så många anhängare.

En dag, då han led som mest, hade han besök af Claus. Denne hade af ryktet fått höra, att Sten låg för döden. Han kände nu ett behof af att se och tala vid den sjuke samt om möjligt gifva honom någon tröst. Men för att stärka sig tog han först in på en krog, med den påföljd att han anlände till hospitalet i något beskänkt tillstånd.

När han fick se Sten, som återvunnit sin hvita ansiktsfärg och sina fina händer, vaknade en gammal känsla af aktning, och han erkände för sig själf, att det ändå fanns en bättre och en sämre sorts människor. Han kallade Sten junker, bad honom tänka på sin själ och ångra sina synder; han skulle inte vara ledsen för att dö, ty smedskompaniet skulle bära honom till grafven och sedan hålla ett graföl, hvars make man inte sett i stan! Därpå framkastade han några fina vinkar om, att det vore bra synd, att hospitalet skulle taga Stens kläder, när han var

död, samtidigt med att han uttryckte sin beundran öfver det förträffliga yllet i rocken; han trodde för öfrigt, att man kunde ändra gamla byxor och bad Sten för all del icke glömma att se efter, om det låg något i fickorna. Lifvet vore mycket bekymmersamt, och föräldrar, som icke lärde sina barn arbeta, voro värre än mördare, och att ge barn uppfostran vore att göra dem vanföra. Sten skulle ha blifvit en god smed, om han fått lära sig från barndomen att föra släggan, och han skulle vid det här laget ha gått i brudsäng med flickan i järnvågen, som i dess ställe trolofvat sig med en af kungens drabanter, men det skulle Sten inte vara ledsen för, ty han hade ju inte långt kvar att lefva, och Claus skulle bära fanan framför liktåget, såsom ett tecken, att han förlät junkern allt ondt han hade gjort.

Vid denna sista tanke öfverväldigades Claus så af ädla känslor, att han brast i gråt så som endast en drucken kan gråta.

Men Claus fick aldrig bära fanan, både af det skälet att han icke var fanförare och af det att Sten kom sig.

En vacker höstdag släpptes han ut från hospitalet med den förklaringen, att han icke var sjuk längre, men att han aldrig heller kunde bli så frisk, att han skulle få arbeta. Nu kände han hela den förfärliga sanning Claus hade uttalat: uppfostran hade beröfvat honom medlen

att uppehålla lifvet. Han gick förgäfves omkring i detta redan ordnade samhälle och sökte sin plats; det fanns ingen plats för drönarne i denna kupa. Nåväl, då återstod endast att fly denna och söka en annan kupa, där man lät arbetsbien föda drönarne. Han kom att tänka på klosterstiftelserna, där man icke arbetade, men ändock lefde mycket godt och fick använda sin tid till sådana ädla nöjen som konster och vetenskaper, och han förvånade sig öfver, att han icke förr kastat sig i kyrkans armar.

Med lätta steg vandrade han ner till Svartmunkeklostret vid Österlånggatan och ringde på klockan. Portluckan öppnades och en tjänande broder frågade Sten om hans namn och ärende. Han gaf sitt namn och bad att få tala vid priorn rörande inträdet i klostret. Porten öppnades och Sten släpptes in i trädgården, där han ombads att vänta.

Emellertid satt priorn inne i kapitelrummet genomgick jorde- och ränteböckerna med gårdsmästaren, hvarvid åtskilliga brister visade oroande tecken till en återgång i klostrets inkomster, och man var just i beråd, huru dessa åter skulle kunna uppdrifvas till det högsta möjliga, emedan dominicanerordens generalkapitel alltjämt infordrade understöd till kriget mot de otrogna, då brodern portvaktens biträde anmälde herr Sten Ulffots ankomst, namn och ärende.

»Ulffot till Wäringe, Hofsta och Löfsala?»

frågade priorn sig själf och slog ett korstecken. Han kommer, som han vore skickad af den helige Dominicus själf! Jag känner Löfsala utantill, det präktiga jordagodset; tolf hundra tunnland öppen jord, utom äng och skog till afsalu, kvarn- och sågfall och ett gudomligt ålfiske. Släpp in honom, släpp in honom för all del! Bed den nådige herren vara välkommen i Herrens namn!»

»Herr prior,» afbröt gårdsmästaren, »håll lite! Löfsala är nog vackert, men det är skada, att dess nuvarande ägare icke har lust för det andliga ståndet!»

»Nuvarande?»

»Ja, ätten Ulffot,» återtog gårdsmästaren, »har måst gå ifrån allt sammans och den siste lär vara en äfventyrare, som försökt litet af hvarje, men ingenting fullbordat och nu är mycket förfallen.»

»Hvad säger du? Hvad säger du? Hm! Ja, hvad skall man göra med en sådan!»

»Den har man hvarken nytta eller ära af,» sade gårdsmästaren; munnar ha vi nog, som äta våra förråd, och här är ingen försörjningsanstalt.»

»Mycket rätt,» sade priorn, »mycket rätt. Men hvem skall säga honom det där? Man bör aldrig låta någon missnöjd gå ifrån sig, är en af sankt Dominici vackraste och klokaste regler. Vill broder Franciskus gå ut i trädgården och

tala litet med den unge mannen? Tala litet med honom, föreställ honom, ja, ni förstår! — Låt oss fortsätta nu, gårdsmästare!»

Broder Franciskus var en lång figur med ett afskrämmande utseende och ett ondsint lynne, hvilken begagnades att skrämma bort sådana sökande, hvilka icke voro hvad man ibland de arbetande bröderna brukade kalla »matnyttige», ty dominicanerorden var en mäktig politisk korporation, som lefde i jämn strid med furstar om välde och egendom och alls icke någon stiftelse för välgörenhet.

När Franciskus fick se Stens obetydliga yttre, ansåg han sig kunna göra processen kort.

»Hvad söker ni här i klostret?» frågade han utan några förberedelser.

»Jag söker den ro, som världen icke förlänar,» svarade Sten.

»Då har ni gått orätt,» svarade Franciskus. »Här är den stridande kyrkans vapensal och här blir aldrig frid.»

»Efter strid blir frid,» vågade Sten invända, men detta retade dominicanern, som ville komma ifrån ett lönlöst arbete.

»Säg ut, ni, hvad ni söker och tala sanning! Så här! Jag orkar inte gräfva, och tigga blyges jag, därför vill jag komma hit och äta! Säg så, ni, så ljuger ni inte!»

Sten kände sig i en viss mån träffad och svarade okonstladt:

»Ni har tyvärr rätt!»

Förvånad öfver ett oväntadt medgifvande och tilltalad af Stens barnslighet, förde dominicanern Sten längre in i trädgården och forsatte samtalet:

»Jag känner er historia och förstår ert lifs gåta. När naturen öfverlämnas åt sig själf, gör hon mästerverk; när mänskan kommer med och vill hjälpa, blir det fuskverk. Se på detta päronträd! Detta är en afkomling från ett päronträd i Santa Lucia i Spanien, där det odlats i fem hundra år. Ni tycker, att det är en förträfflig sak, att det kan frambringa härliga frukter, som smaka vår tunga väl. Naturen tycker icke så, ty den har skapat fruktköttet för kärnornas skull, hvilka skola fortplanta släktet. Se på detta päron, när jag skär det itu! Ser ni några kärnor? Nej! Odlingen har tagit bort dem! Se på detta äpple, som lyser så praktfullt i guld och rödt! Det är en engelsk parmän! Det har ännu kärnor, men sår jag ut dem, så får jag surkart till frukt! Men blir det sträng barvinter, då fryser parmänen ned, men surapeln fryser icke. Har jag uttryckt mig tydligt? Jag beklagar er, unge man, men jag kan icke hjälpa! Beati possidentes, lyckliga de, som hunnit ta för sig! Era föräldrar togo för sig en gång, men de kunde icke konsten att behålla!»

Han öfvergick därpå till en likgiltig samtalston, under det han ledde Sten till porten.

»Det blir tidig vinter i år, om man får döma af rönnbären!»

Därpå drog han i portkedjan, bugade sig artigt och sade:

»Farväl, min herre!»

När porten smälde igen, kände Sten, att han för alltid var utelåst från samhället, och han samlade den lilla återstod af själs- och kroppskraft han ännu innehade, för att fatta ett beslut. Men hans vilja hade upphört och hans tanke likaså. Skymningen hade fallit. Han följde brinkens sluttning ner åt stranden af saltsjön, alldeles som om han endast styrts af tyngdlagen, hvilken drog honom nedåt. Hans fötter ledde honom ner i en trång gränd, hvilken var alldeles mörk och uppfylld med den förfärligaste stank af utkastadt affall. Men han gick framåt, framåt, styrd af en svag ljusstrimma som syntes i slutet af gränden. Han stod framför en vattenport, hvilken man lämnat på glänt och genom hvilken en månstråle trängde ut i mörkret. Han öppnade porten, och öppen framför honom låg vattenytan, belyst af den uppgående månen, som stod öfver Siklaön. De små vågorna hoppade och lekte ute i mångatan och en sakta bris från sjön förde friska fläktar till stranden. Sten gick ut på den smala tröskeln och slog porten i lås bakom sig, utan att egentligen tänka på hvad han gjorde. I det samma började alla stadens klockor att ringa

vespern och trumslagaren på stadsmuren slog tapto för att mana människorna att gå till hvila. Sten tog af sig mössan, föll på knä och gjorde en bön. Därpå steg han upp, vände sig med ryggen ut åt sjön, lade armarne öfver bröstet, och med blicken mot stjärnorna lät han sig falla baklänges, som när man lägger sig till hvila.

Den guldglänsande vattenspegeln öppnade sig som en mörk graf, hvilken genast lades igen, en stor ring som en gloria syntes på vattnet; den vidgades och blef flere ringar, hvilka förtunnades och dogo bort. Snart syntes de små vågorna komma igen, och de lekte och hoppade i månskenet så muntert, som om de aldrig blifvit skrämda.

En ovälkommen.

KYRKFOLKET hade stigit i båtarne och hissat på. Ut från den gröna viken nedanför skärgårdskapellet gled nu den lilla flottan. I första båten sutto faddrarne med den nydöpte.

»Att kalla gossen för Kristian, det var också ett påhitt,» sade moster till faster och stack dihornet i munnen på den unge.

»Åh, det kan just vara det samma hvad en heter, och om han nu fått namn efter danska kungen, så är det fint nog,» sade faster.

»Ja, men den stackarn får ju ingen namnsdag, när han inte har något helgon,» sade moster.

»Det kan vara så godt det, för ingen lär väl möda sig med att fira honom. Önskebarn var han inte, och välkommen var han knappt,» sade faster.

I andra båten sutto far och mor och de båda vuxna barnen, en gosse och en flicka om sju och åtta år.

»Det här kunde varit ogjordt,» sade fiskarfar och girade med rodret.

»Ja, säg det efteråt,» svarade mor. »Det är inte ens fel att två få barn,» och gumman halade på brassen för att få seglet i vinden.

»Förstår väl det,» sade far.

»Men du skall vara snäll ändå mot gossen,» sade mor.

»Måtte väl det,» sade far och knuffade ner sonen från suden, där han klängt sig upp. »Håll er stilla i båten, ungar, annars ska' ni få se på håken!»

I tredje båten sutto prästen och de gamles föräldrar.

»Fiskar det bra i Larsmässan?» frågade prästen.

»Åh, det krallar,» sade farfar. »Men herren vete, hvart fisken tar vägen nu mera. I min ungdom tog man sin vinterströmming på två nätter, men nu är det frågan, om man får någon alls.»

»Ja, underligt är det, för jag hade tre varp skötar ute om onsdagsnatten och fick aldrig en fena,» sade prästen. »Det blir ondt till vintern för folket, och man skulle se sig för, innan man skaffade flere munnar, än man kan stoppa i.»

»Jag sad' så, jag också, åt pojken,» instämde farfar. »Gården räcker för en kull, men inte för två! Bättre en hemmansägare än två

torpare, men jag tror aldrig han får klyfva gården, utan den här sistingen får väl ut och tjäna, han som andra människor.»

»Det kan vara lika så godt det som att svälta hemma,» menade prästen.

Julisolen sken så hett på fjärden, himlen var idel blått, och den nydöpte skrek, om af fröjd eller sorg fick man icke reda på. Snart syntes hemstugornas halmtak mellan alarna vid stranden, och båtarne lågo snart vid bryggan. Folket steg i land och välkomnades med en riklig måltid, som var dukad under ekarna, och efter hvilken prästen tackade Gud för den lycka, hvarmed han välsignat detta hus, och han bad gästerna höja sina bägare och hälsa den nye världsborgaren välkommen i församlingens gemenskap.

* * *

Kristian växte upp bland kalfvar och grisar, ty hans äldre syskon voro för stora att leka med honom. Han syntes vara född med tvänne egenskaper, som aldrig lämnade honom; den ena var att alltid gå i vägen, den andra att aldrig vara välkommen.

Hvarhelst han uppenbarade sig, bakom en buske, i en hövålm, under en båt, på en skulle, ini stugan, alltid hette det: »är det du, din otäcka unge?» och hvarhelst han befann sig och

det kom någon i närheten, hette det: »alltid, skall han gå i vägen».

Föräldrarne, som på åtta års tid blifvit afvända vid barnskrik och nu kommit något mera till ålders, så att de förstodo att värdera en god sömn, hade litet svårt att förlika sig med det nya nattskriket, hvilket man snart kom att betrakta såsom ett fel, egendomligt för den sistfödde. Mormor bedyrade förgäfves, att alla barn skrika, och att Hans, den förstfödde, minsann skrikit mycket värre, när han var liten. Det kunde far inte alls erinra sig; han mindes bara, att Hans var ett ovanligt utmärkt barn, som gjort sina föräldrar stor glädje i alla tider. Det var så stor skillnad, så...

När Kristian emellertid fick så mycket förstånd, att han såg, hur han gick i vägen, så tog han till vana att hålla sig undan, så godt han kunde, och när han fick se en människa, gömde han sig och sprang ut i skog och mark och gjorde odygd.

När han blef något äldre och hans krafter räckte att göra nytta, anställde man försök med att tämja honom, men förgäfves. Han sprang ifrån kreaturen och lät dem gå i åkrarne, han satte bort näten på djup, så att man aldrig fick fatt i dem, och när man sökte efter honom själf, var han borta. Barnet var liksom förvildadt. Man slog honom en gång, på den äldre broderns tillstyrkan, men då blef han borta i åtta hela

dagar, och när han sedan syntes igen, var han lika fet och duktig som förut; ingen kunde säga, hvad han ätit eller hvar han sofvit.

Men Kristian han visste nog det, han. Den klena kost man vanligen bestod i hemmet utgjordes mest af salt fisk, rofvor och bröd. Kristian, som oftast fick nöja sig med hvad som föll ifrån bordet eller hvad som lämnades, kände snart ett starkt behof af kraftigare föda, i synnerhet under de år han växte upp och manbarheten började inträda. Han var hungrig hela dagen, och han gick ut i skog och strand att söka sig föda. Fisk lockade honom icke, ty han bara tuggade sig trött, och de hade ingen kraft i sig. Han sökte varmblodiga djur, och när han fått fatt i några fågelungar, åt han upp dem råa. Då kände han, huru hans krafter växte och huru blodet spred en berusande värme i hela kroppen. Samma verkan hade ägg, som han hänsynslöst tog ur sjöfåglarnes bon, hvilka byggde i stränderna. På sådant sätt skaffade han sig en kost, som var mycket bättre och kraftigare, än föräldrar och syskon hade tid och råd att skaffa sig. Och han växte och blef stark, men arbeta kunde han icke förmå sig till. Med sin båt, som han själf slagit ihop, for han omkring i skären och jagade eller äggade, och föräldrarne, som just icke saknade hans närvaro, blefvo snart vana vid att betrakta Kristian såsom utflugen ur boet.

En vacker vårdag, då äjderdräkten gick fram öfver de yttre skären, seglade Kristian ut med sin båge och sina snaror, mer för nöjes eller tidsfördrifs än för nyttans skull, ty han dödade aldrig mer vildt, än han för tillfället kunde förtära. Han landade med sin båt vid en af dessa kobbar, som bilda sista värnet mot öppna hafvet och på hvilka endast sjöfåglar och fiskare hafva tagit sina tillflyktsorter under den tid hafvet går öppet. Kobben var obebodd, men byalaget hade tillsammans uppfört en skär-bod, afsedd till nattläger under fisketiden och äfven begagnad till härbärge åt resande och strandade. Den bestod af ett enda ryggås-rum med jordgolf och afflagade väggar, mot hvilka lafvar voro upptimrade såsom hyllor, den ena öfver den andra, och i hvilka några fårskinn tjänade som sängkläder. Ett par stenar på golfvet antydde, hvar man fick göra eld, och stål och flinta hade sin sedvanliga af alla kända plats mellan bjälkarne ofvanför dörren. Dörren var alltid låst, men var icke svårare att öppna, än det kunde ske med en krokig träpinne, och ansågs hvem som helst hafva rätt att söka sig in, blott han stängde efter sig, när han gick, och lade elddonet på sin plats; ville han visa sig artig eller tacksam, bar han in ett fång gräs eller enris på eldstaden, ty något träd fanns icke på skäret. I dessa härbärgen var det, som Kristian mestadels sökte sina nattläger och där

han anrättade sina enkla måltider. Han kände hvarenda bod på många mils håll, och han visste hvar man låg på de bästa fårskinnen och sof mest skonad af loppor, hvilka eljes voro mycket talrika i dessa slags sängar.

Emellertid, våraftonen var härlig, hafvet låg blått och lugnt. Kristian, som lärt sig att icke tro på hafvet, drog upp sin lilla båt och gömde den bakom några stora stenar. Han hade rott mycket och klättrat i strandklipporna, så att han var trött, hvarför han genast gick in i boden och lade sig på den öfversta lafven för att sofva. Han låg så en stund och tänkte hit och dit öfver sin tillbragta dag, öfver sitt lif, dess ändamål och det, som skulle följa efter detta lifvet. Han hade lyft upp takluckan och såg den stålgrå himmelen öfver sig, såg en och annan stjärna, som bleknade i det dröjande solljuset. Hans religiösa begrepp hade icke blifvit odlade, hvarken af föräldrar, prästerskap eller lärare, och han var icke konfirmerad, men han visste af erfarenhet, att bakom lifvets och naturens företeelser funnos styrande makter, om hvilka man icke ägde någon närmare kännedom. Rörande ändamålet med sin tillvaro hade han icke kunnat vinna någon förklaring. Med lifvets gåta hade han fått driften att uppehålla lifvet. Han följde denna drift. Hvad mera? Han åt för att kunna arbeta, och han arbetade för att få något att äta. Jo, men på mellan-

stunderna, tänkte han, eller rättare, han undrade. Han undrade, om dessa hans tankar voro just det där högre ändamålet med lifvet; han erinrade sig, att hans mor talat om, att jorden var en jämmerdal, genom hvilken vi måste vandra, för att bli bättre och därigenom värdiga himmelriket. Han fann sig vid närmare eftersinnande hvarken bättre eller sämre från den ena dagen till den andra och han förstod inte, hur han skulle bli det. Kanske han var ett undantag? Möjligen! Alla de andra aflade ed till landets konung, alla andra betalade skatt, gingo i kyrkan, gåfvo tiondedelen af sina inkomster till prästerna, betalade arrenden, skottade snö på hvarandras vägar, köpte och sålde, stämde hvarandra för ting, men ingenting kunde de göra utan att begära lof och betala. De begärde lof att få gifta sig, att bli upptagna i församlingen, i hvilken de voro födda, att få gräfvas ner i jorden, och alltid skulle det betalas; de betalade konungen för att han regerade dem, de betalade domaren för att han dömde dem, prästen för han frälste dem, och bödeln för han hängde dem; de betalade i staden för att staden köpte deras fisk, och de betalade stadens broar, som staden måste äga för att kunna vara en stad. Kristian, som icke gjorde något af allt detta, var således ett undantag, och han slapp väl ifrån allt det där betalandet, därför att han icke ägde något. Däri bestod således skillnaden

mellan honom och dem: han ägde icke något! Förr i världen, hade han hört, foro de, som icke ägde något, ut på hafvet och togo af dem, som ägde något. Detta var numera icke tillåtet, och det var rätt, ty Kristian kunde icke finna det tillåtligt, att någon kom och tog hans båt eller yxa ifrån honom.

Under det dessa halfgångna tankar kommo till och gingo bort i det halfrus, som härskar i en tröttad hjärna, öfverföll honom sömnen. Efter några timmars lopp vaknade han vid en kväfvande känsla i bröstet och en förfärlig sveda i ögonen. Han reste sig i bädden och såg, att man gjort eld nere på golfvet. Vid elden sutto två män, den ene klädd i Dagö-bornas halfbarbariska dräkt, den andre i de svenska fiskarnes hvardagsklädsel. De sutto på golfvet och vände några sillar framför elden. Kristian, som icke hade lust att röja sig, då han icke kände de främmandes sinnelag, skyddade sig för röken så godt han kunde genom att krypa så långt in som möjligt; att han därvid kom att höra, hvad de båda främmande talade, räknade han sig icke till last, utan, som vi skola se, gjorde han sig det tvärt om till godo.

»Det är ett dumt folk, den här svensken, sade Dagö-boen, som genom en öfverlägsen kroppsstyrka ansåg sig ha rätt att säga hvad han tänkte.

»Ah, du ska inte prata illa om svensken»

svarade den andre, hvilken icke på ett sådant nattligt tumanhand vågade någon ohöfligare form af motsägelse.

»Kan man tänka sig så oföretagsamt folk som de här fiskarena bara! Om de förstodo hvad äjderfågelns dun är värdt ner i djupa Ryssland, skulle de kunna göra sig stora pengar.»

»Ja, ser du, svensken tycker det är synd att ta bort dunet från fågeln, som behöfver det till äggen.»

»Ja, det är just däri hans dumhet består! Ty tar inte han det, så tar utländingen det, liksom allt annat.»

»Nej, det är icke dumhet, det är hygglighet att tänka på de efterkommande, som skola också få draga nytta af fågeln, hvilken skulle försvinna, om man oroade honom,» genmälde fåglarnes landsman.

»Det är icke sant, att han skulle försvinna, men kommer utländsken, så tar han både ägg och dun.»

»Det må han göra, om han har samvete; svensken förblir hellre fattig, än han bär sig illa åt.»

»Det är just det, som är dumt. Men nu till en annan sak: hvarför jagar ni inte lekatt och ekorre härute, som man gör upp i land?»

»Därför, att man har nog göra med fisket och tar hellre det säkra för det osäkra.»

»Det är rätt; men jag skulle hellre ta en

säker penning för skinn och dun än en osäker ur sjön; hade jag inte annat för mig, så skulle det inte dröja, förr än jag kunde köpa både min fisk och ett stycke jord att bygga på.»

Svensken lät samtalet falla och delade kost med Esten, som hade ankrat för stiltje utanför skäret.

I soluppgången, då det blåste upp, lämnade de båda främmande skärboden, föga anande hvad slags frön de kastat ut i Kristians oodlade hjärna.

När denne hört ljudet af de bortgåendes steg försvinna, sprang han upp och gick ut. Den uppgående solen belyste det öppna hafvet, som lätt krusades af morgonbrisen och öfver hvars yta måsar och tärnor kretsade. För Kristian var denna scen icke ny, men i dag syntes solen lysa gladare och synkretsen var vidare; hans öga, som sväfvat öfver vattenytan utan att finna ett mål bakom den blå randen, hvilken begränsade den som ett stängsel, tyckte sig i morgonskyarne se ett fjärran land, där befriaren bodde, som skulle komma och göra honom lika med de andra människorna; han skulle upphöra att gå i vägen; han skulle bli hälsad välkommen, hvila under eget tak, kanske äga en liten del af denna jord, där han jagades som en hund på andras jaktmark. Hoppet vaknade i hans själ, och när han såg Estens kogg hissa segel och hålla ut mot den gyllene gata, solen målade

på de blanka vågorna, såg han sig själf stå vid rodret och med den dyrbara lasten styra mot det fjärran landet, som låg bakom det blå strecket, och nu fattade han beslutet att börja ett lif.

* *
*

Längst ut i Fjällångsfjärden, strax inom hafsbandet ligger en kobbe, som kallas Trollhättorna eller trollens mössor. Den består af en rund bergklint, som spruckit i fyra skifvor, hvilka hafva en viss likhet med de mössor, man i sagorna påstått att trollen begagnat. Mellan dessa äro djupa rämnor, i hvilka grisslor pläga bygga, och där de äro fullständigt skyddade för regn och blåst. Kristian hade efter åtskilliga slagsmål med de orädda innebyggarne lyckats stanna i okvald besittning af den rämnan, som låg åt land till och dit aldrig hafsvinden kom. Här hade han gjort sin upplagsplats för de samlade skatterna, i det han mellan klippväggarne spännt ett tak af sälskinn, som var ogenomträngligt för vätan, och hvilket han då och då smorde med tran. I två års tid samlade han och begagnade därvid alla sina från barndomen förvärfvade förmögenheter. Han kunde härma alla djurs läten: han kunde pipa som vässlan, smacka som ekorren och knorra som äjdern. Han förstod att närma sig äjderhonan, där hon låg på sin trångbale i öppna stranden, och han

kunde se på henne, så att hon lugnt lät honom stryka sig på ryggen, medan han skattade dunet. Aldrig tog han af hennes sex ägg mer än ett, och när ungarne voro kläckta, lät han henne hafva ro. Han satte snaror för lekatten och sköt honom stundom med sina trubbiga pilar att icke skinnet skulle skadas. Ekorrarne kunde han, gömd bakom en ekstam, passa ut och med lock få så nära att han tog dem med händerna; om vintern plockade han ut dem ur deras bon med en vidjekvist och fick så hela deras förråd af utsökta hasselnötter på köpet. Hans sinnen voro så uppöfvade, att han kunde höra på hela milen, hvad för slags fågel som kom, och han kunde på otroliga sträckor i skumrasket skilja mellan en svärta och en pracka. På sina värsta medtäflare, kråkorna, som drefvo upp ejdern för att sluka hennes ägg, anställde han stora nederlag; med de afdragna kropparne af vässlor och ekorrar tillställde han nämligen åtelplatser, där han sköt ner hela svärmar af dessa objudna plundrare. Med sådana färdigheter och fullständigt ostörd kunde han på två år hinna samla i sin grotta ett förråd, som han ansåg tillräckligt att föra till det främmande landet, där solen gick upp och där man visste att värdera hans skatter. Nu började det åter lida till våren, och tanken på huru han skulle få sig en farkost, tillräckligt stor och nog sjöduglig, började oroa honom.

Han visste, att man med en stor skötbåt, som begagnades till strömmingsfiske, kunde mycket väl gå ut på öppna hafvet och att det icke var mer än två dagsresor till landet på andra sidan, men att bygga en sådan och anskaffa de dyra seglen, därtill såg han föga utsikt; att skaffa sig en dylik på orätta vägar förbjöd honom hans medfödda instinkt, som icke skulle gilla, att någon kom och tog ifrån honom, hvad han med sitt arbete förvärfvat.

Det led och led mot försommaren, och hans oro ökades. Han satt en eftermiddag uppe på Trollhättornas högsta spets och såg ut åt hafvet, där ett segel dök upp och ett segel försvann; en rostbrun ejderhöna kom simmande med sina ungar efter sig, grisslorna flögo tätt om hans öron, trutarne ropade gack, gack, och skräckan ropade kvar, kvar! Kristian kände sig som bergskungen, där han satt på sin skattkammare i berget, men på samma gång tyckte han sig som en bergtagen, den där icke såg någon möjlighet att komma ut.

Då hörde han bakom sig årslag i sjön och såg en båt med fyra man komma roende rätt ner på skäret, där han satt. Den kom närmare och han igenkände sin far och bror, men de två andra kände han icke.

»Kom ner, du, sjöröfvare!» ropade den ene af de okände till Kristian.

Kristian blef kvar däruppe.

»Lyd, när konungens befallningsman kallar dig,» sade fadern.

Högst uppe på skäret stod ett stenkummel, som fiskare lagt ihop till märke. Kristian var beredd att försvara sig.

»Jag är icke någon sjöröfvare,» sade han.

»Jaså, du svarar konungens befallningsman,» sade fadern. »Akta dig och gör oss icke alla olyckliga!»

»Jag gör ingen olycklig,» sade Kristian, »men jag försvarar mig, när jag ser man vill mig ondt. Hvad vill ni mig?»

»Du har en gömma här för gods, som du röfvat från fredliga köpmän,» sade befallningsmannen. »Vi ha sett alltsammans.»

»Jag har icke röfvat från någon,» sade Kristian; »allt, hvad som ligger i berget, har jag ärligt förvärfvat med flit och arbete.»

»Nej, hör du; inbillar du oss, att man samlar så många hundra skinn och så mycket dun här ute i de fattiga skären. Och det är du nog dum att begära vi skola tro. — Kom ner, för sista gången eller är du olycklig!»

Man stormade klippan, men då släppte Kristian ned stenblocken, som hoppade öfver de anfallandes hufvud, slogo flisor ur berget och plumsade i sjön, dock utan att träffa någon.

»Olycksbarn,» skrek fadern, »du var född till mitt fördärf!»

»Hvem födde mig?» svarade Kristian och vräkte ner det sista blocket.

Utsikten till seger öppnades nu för de belägrande, och snart kände Kristian ett rep slingras om sina ben; han kastade sig omkull och sökte bita af det samma, men då hade han det om halsen också och var snart hoptvinnad som ett nystan, rullad ner för branten och lagd i botten på båten.

»Gör honom icke illa i onödan,» sade fadern, »jag borgar ju för honom.»

Därpå började han i en jämförelsevis vänlig ton föreställa Kristian, huru illa han gjort mot sina föräldrar, som födt honom, klädt honom och varit goda mot honom; hvilken sorg och skam de nu fått till tack af honom, då deras namn skulle ut kring bygden och skändas; han besvor honom vid Kristi kors och alla helgon, att han skulle bekänna, emedan saken därigenom vore till hälften förlåten och kunde försonas med böter. Han visade sina gråa hår och bad Kristian icke bringa vanära öfver dem; han bad honom tänka på sin bror, som snart skulle intaga faderns plats i samhället och upprätthålla släktens anseende och fortbestånd; han slutade med att fordra detta af Kristian och förklarade, att människan icke fick lefva för sig själf, utan måste lefva för andra också. Samhället var bygdt på släkter, och när släkterna icke höllo

ihop, så föll samhället. Kristian skulle därför bekänna sitt brott.

Kristian hade icke begått något brott och kunde således icke rädda samhället. Faderns ovanliga mildhet rörde honom, och han önskade ett ögonblick, att han begått brottet.

Underhandlingarne slutade med, att båten lade till vid hembryggan. Kristian fördes upp på logen, där han blef inlåst. De andra gingo upp till stugan, där de åto aftonvard och öfverlade. När Kristian legat på loggolfvet i sina tankar, öppnades dörren och modern trädde in.

»Son,» sade hon, »tänk på gamla mor och tala sanning!»

»Mor vill således hellre ha en tjuf till son än en ärlig gosse?»

»Jag vill, att du skall bekänna, så får din far erlägga bot för ditt brott och skammen gå ifrån vårt hus.»

»Det var underbart,» sade Kristian, »hvars hjärna icke kunde följa med. »Om jag gör mig till en brottsling, då kan brottet försonas, men om jag fortfar att vara ärlig — hur var det? — då kan brottet icke försonas. Hvilket brott? Det som icke är begånget. Ty jag har icke röfvat, jag har endast gått på allmänningen och samlat under långa tider och det har jag ju lof till.»

Det var icke frågan om det nu; här gällde blott, att Kristian bekände, då konungens befallningsman fordrade det.

Modern gick med sorg. Systern kom. Kristian skulle icke störta henne också i olycka. Kom det nämligen skam öfver släkten, så kunde icke hennes Peder taga henne. Kristian behöfde bara säga ja, så vore han fri, och fadern erlade boten. — Men Kristian kunde ju icke säga ja, när han skulle säga nej. — Hvarför kunde icke Kristian det, när han gjorde så många människor lyckliga? — Åh, syster ville, att han skulle ljuga då? — Hvarför skulle han icke det, om så också vore? — Åh, då skulle han ju förakta sig själf, så han icke ville lefva mer. — Ja, men om far och mor och bror och syster blefve lyckliga; ville icke Kristian, att de skulle bli lyckliga? Nej ,han måtte icke vilja det! — Jo, det ville då Kristian visst, men att ljuga? — Det gjorde alla människor lite, och Kristian behöfde icke göra sig bättre! — Alla människor ljögo! Det hade Kristian aldrig trott, och han hade aldrig ljugit. — Nå ja, det berodde på, att han aldrig behöft ljuga! — Nej, det var hemskt! Hur kunde människorna lefva ihop, om de inte talade sanning! — Det kunde syster icke göra reda för, men nu gick hon sin väg och ville aldrig se en bror, som gjort henne så olycklig.

Kristian kände sig helt skakad af så mycken uppmärksamhet mot hans person; han var icke van, att man sysselsatte sig med honom, och detta intima berörande af hans själ hade rubbat hans vanliga, likgiltiga sinnesförfattning. Dessa

människor bådo, bönföllo honom om en tjänst; han kunde göra dem lyckliga med ett ord, han kunde störta dem med ett ord; han var sålunda en viktig och betydelsefull person. Detta gaf honom självkänsla, och han fattades af lust att se verkningarne af sitt uppträdande som beskyddare för dessa människor. Att säga ja i stället för nej? Hvad betydde väl det, när alla människor brukade förväxla de små orden efter förefallande behof. Han skulle kanske haft det bättre, om han gjort det förr. Hans beslut var fattadt.

Fadern kom in. Undrade, om det var möjligt, att en människa kunde samla sådana förråd! — Ja, om man inte gjorde annat och var flitig! — Far kunde aldrig tro det! Hade aldrig sett något sådant, kunde därför aldrig tro det! — Kristian bedyrade. — Far bad honom bekänna, att han röfvat. — Kristian sade ja! — Far frågade med knifven i hand, om han också ville bekänna för befallningsmannen. — Kristian lofvade heligt. Fadern skar af repen och de följdes åt in i stugan. Där satt befallningsmannen och åt gröt i all sköns ro.

»Har han bekänt?» frågade denne och lät skeden hvila.

»Han har bekänt,» sade fadern, till de innevarande anhörigas stora glädje. Men befallningsmannen tycktes ha lidit en missräkning, ty han var icke glad.

»Nå, du,» återtog han, »hur bar du dig åt? Det skulle lysta mig att höra!»

Kristian, som var lika lysten att höra, huru en ensam man bar sig åt, när han plundrade ett köpmansfartyg, stod först svarslös, men när han började tänka på, hur han skulle ha förhållit sig under ifrågasatta omständigheter, kom hans inbillningskraft honom till hjälp, på samma gång hans tanke vaknade. Han gick fram till yxestallet vid dörren, tog den största borr han kunde se. Därpå lyfte han ner faderns stora skinnpäls, kastade den på sängen och började, sedan han intagit sin plats midt på stuggolfvet:

»Där ligger koggen för ankar.» (Han pekade på sängen.) »Och där ligger skepparn och sofver.» (Han pekade på pälsen.)

»Vänta, låt mig tänka,» afbröt befallningsmannen, som var långsam i tankarne.

Men Kristian gick på:

»Här står jag på stranden och ser på skutan. Då tänker jag som så: där ligger en skuta och här står jag. Troligen finns det något i botten på den där skutan.»

Kristian, som icke var van att ljuga, kom af sig, ty hans vakande tanke på flykt och frihet trängde sig på honom. Lyckligtvis behöfde befallningsmannen detta uppehåll för att reda sina föreställningar:

»Låt mig nu se,» sade denne. »Där ligger

skepparn, och där ligger borren! Hvad skulle du med borren att göra?»

Det visste nog Kristian, men det var tills vidare hans hemlighet.

»Jag kastade mig i sjön, tången snodde sig om benen, jag rycker mig lös, simmar ut till ankartrossen, tar upp borren och sänker skutan!»

»Det går för fort, för fort! Vänta nu, hvar voro vi?» säger befallningsmannen. »Vi sänkte skutan!»

Han dyker ned med träskeden i mjölkfatet.

»Nå, men lasten sjönk väl också?»

»Den sjönk.»

»Det var märkvärdigt! Hur fick du fatt i den då?»

»Jag tog upp den, jag,» sade Kristian.

»Han tog upp den. Det är alldeles rätt. Nu börjar det reda sig,» sade ämbetsmannen lugnare, vändande sig till fadern. »Men,» återtog han efter att ha gnuggat sin näsa med skedskaftet, »jag förstår inte, hvarför han sänkte skeppet, när han tog upp lasten.»

»Skepparen, skepparen!» inföll fadern, som var djupt inne i äfventyret.

»Skepparen, ja det är alldeles riktigt! — Det är en flink pojke det där! Casus är betänkligt, men arbetet är fint!»

Kristian hade haft tid att göra upp sin plan. Han drog sig åt dörren och frågade:

»Får jag gå nu?»

Befallningsmannen frågade sig själf: »får han gå nu?» Därpå sade han:

»Vänta ett ögonblick! Tog du inte upp skepparen också?»

»Nej, det gjorde jag inte,» sade Kristian, »men om befallningsman önskar, skall jag göra det!»

Och därmed försvann han ut genom dörren med pälsen på axeln och borren i hand, tydliggörande sina goda afsikter med skepparns frälsning, och lämnande de innevarande åt sina betraktelser och utredningar.

När Kristian kom ut, gick han rakt ner till stranden under tankar på huru han så hastigt blifvit lögnare och huru bekvämt man redde sig med en lögn genom lifvets kvistigheter. Därpå borrade han alla båtarne utom den största skötbåten, på hvilken han hissade segel och styrde ut till Trollhättorna. Där lastade han till solen gick upp. Då hissade han igen och höll rätt ut på solgatan.

* * *

Det hade gått ett par år igen. Den gamle fiskaren och hans hustru voro döda. Sonen Hans hade tagit gården och gift sig med en fattig flicka. Kristian hade icke hörts af och var vid boskiftet förklarad arflös, emedan han lämnat landet för brott och icke vidare hörts af.

Hans' stuga låg vid stranden af fjärden, just där denna smalnade till ett sund, genom

hvilket man skulle färdas för att komma ut till stora Fiskeskär. Midt öfver sundet låg en liten holme, som kunde vara ett halft tunnland. Den bestod mest af bergknallar, men i en sänka mellan dem hade samlat sig något jord, som bar en mycket vacker gräsmatta, i hvilken några tjog björkar tagit fäste. Hans kunde genom sina stugufönster se öfver till holmen, hvilken hörde till en grannes ägor. En dag vid islossningen satt han och såg på huru kråkorna seglade på isstyckena i sundet; snön låg fläckvis kvar på stränderna, men grönskan stack här och hvar fram i bergsskrefvorna. Han råkade kasta sina blickar öfver till andra stranden och blef där varse något, som rörde sig, hvilket väckte hans stora nyfikenhet. Några karlar släpade fram stenar och timmer, som var tillhugget och kantadt alldeles som till en stuga, men han kunde icke upptäcka någon farkost, som fört dit byggnadsämnen eller folk. Han fick ingen ro, förr än han skickat en karl öfver till grannen och frågat, hur det förhöll sig. Kunskaparen återvände med besked, att en främmande man från Estland hade köpt holmen och ämnade bygga där. Det var allt hvad Hans fick veta den gången. Men gången därpå fick han veta, att nybyggaren var ingen mindre än hans egen bror Kristian, som återvändt, medförande hustru, som han skaffat sig där borta i landena. Faran för Kristians frihet hade efter moget begrundande icke visat

sig vara stor, då vittnen till den äfventyrliga plundringen af fartyget aldrig kunde företes och hela saken med båtarnes borrning och sköt-båtens försvinnande inskränkte sig till böter, om nämligen brodern velat åtala.

Emellertid växte stugan i höjden och blef en så stålig byggnad, med bakhus och härbärge, att den ådrog sig alla förbifärdandes uppmärksamhet och Hans' ovilja.

En dag talade Hans till sin hustru och sade:

»Jag börjar tycka, att den här gamla stugan behöfver byggas på.»

»Det var inte länge sedan det gjordes,» svarade hustrun.

Men Hans var envis, och snart byggdes det. Han måste taga legofolk, som åto upp utsädet och gjorde slut på vinterströmmingen.

»Högmod går före fall,» sade folket. Och på vintern satt Hans i sin stora stuga och halfsvalt. På våren fick han sälja en ko för att få utsäde.

Kristian lefde godt i sin stora stuga, men ägde hvarken åker, äng, skog, fiske, kreatur eller jakt. Hans och han träffades aldrig.

En afton tog prästen in till Hans på hemvägen från ett sockenbud och satte sig vid spiseln för att värma sig.

»Jag kan inte förstå, hur han kan ha sitt trankokeri borta i Estland och sitta här hemma och sköta det,» sade prästen.

»Hvilken han?» frågade Hans.

»Han däröfver; Kristian, bror din!»

»Trankokeri? Han är repslagare, har han sagt åt grannen.»

»Repslagare? Det var underbart! — Då har väl endera hört galet. Under öfverläggningarne härom bultade det på dörren, och befallningsmannen kom in. Han var ute i ärenden.

»Det är alldeles obegripligt, att man kan sitta på en kobbe här i skärgården och sköta grufvor in i tjocka Ryssland!»

Allmän uppståndelse! Kristian var en skurk! Prästen måste öfver och tala vid honom, befallningsmannen måste ha reda på hvad han lefde af.

Följande dag gjorde prästen och befallningsmannen ett besök hos Kristian. De blefvo mottagne på bryggan och ledsagade in i stugan, där allt var ståtligt och bländande som hos en rik man, så att alla frågor om hvad Kristian lefde af blefvo inställda. Golfvet var lagdt med täljda plankor, spiseln murad med skorsten och väggarne klädda med bonader. Hustrun var liflig och vacker, med hår som svart hundskinn, hvilket låg ner öfver ögonen. Hon gick omkring och skänkte grekiskt vin, medan Kristian omtalade de vidunderligaste äfventyr från sin resa, och hvilka prästen och befallningsmannen under inflytande af vinet funno fullkomligt trovärdiga. Det drog ut fram på natten och prästen bars på ett par åror ner i båten, utdelande

välsignelser till redskap och åbyggnader och icke minst välsignande Kristian, som skänkt en kalk af förgylldt silfver till kyrkan. Befallningsmannen, som i vängåfva fått en jakthund, leddes af denne ner till båten, där han giok ed med fingren på en strömmingstrumma, att Kristian var den hederligaste karl i skären, och han skulle rätteligen ha suttit vid gården i det här draget.

En tid därefter kom Kristian, efter en utflykt i skären, hem med en stor segelbåt med två latinska segel, som kunde hålla nästan rätt mot vinden och inte behöfde tagas ner, när han vände.

Hans fick ingen ro nu mera. Han måste ha latinska segel. Hustrun hade väft lärft hela vintern till nya skjortor. Hans öfvertygade henne snart, att seglen voro viktigare. Men han hade äfven efter ryktet om det storartade mottagandet i broderns stuga kommit till den slutsats, att öl icke kunde bjudas af en besutten man åt främmande, då en backstugusittare bjöd på vin. Men vin var mycket dyrt och striden blef skarp både inom honom själf och med hustrun. Han ansåg, att man kunde inskränka sig med mjölken, som han för öfrigt icke satte värde på, ja, han skulle gärna afstå helt och hållet sin del. Andra kon såldes.

Underliga rykten började emellertid att gå i krets och kommo igen. Man hade sett att det

spökade på Trollhättorna och ingen vågade sig dit. Man hade sett eldar fara ut i hafsbandet. Samtidigt härmed inträffade ett skeppsbrott, vid hvilket den ovanliga omständigheten iakttogs, att ingen enda af besättningen bergades. Ändå egendomligare föreföll det, att Kristian strax före strandningen arrenderat ett dåligt fiske vid de yttersta skären, hvilka hade mycket grunda stränder och där ingen annan ville fiska. Han hade varit synlig där med ljuster och eld, men ingen kunde förstå, att man for med ljuster så långt ut.

Ryktena växte och blefvo hotande. Men prästen och befallningsmannen, som voro flitiga gäster hos Kristian, togo hans ifriga försvar och nederlade smädelserna, och så föll snö öfver hela tilldragelsen.

När våren kom, hade Hans intet utsäde. Då brydde han sig icke om åkerlapparne, utan lät dem växa igen. Sin ende oxe slaktade han till dopet, som han höll i mars. Han var nu uteslutande hänvisad på fisket. Det var ett osäkert bröd; det var som att spela. När han icke fick något, svalt han; när han fick rikligt, ställde han till gästabud. Svågern, som hade att fordra sin hustrus utlösning ur gården, oroade honom också.

När gångedagarne före påsk inföllo och prästen kom med heliga korset och gossarne sjöngo litanian omkring åkrarne för att välsigna säden, då blygdes Hans att bekänna, att åkern var

osådd. Men när det sedan endast växte tistel i åkern, då sade folket, att Hans bedragit Kristi kors.

Året därpå fick Hans en son till. Då svedjade han af sista skogen och sådde rofvor i askan. Men Kristian satt midt öfver på sin strand och såg, hur den vackra ön förvandlades till ett naket skär. Han erfor hvarken smärta eller glädje, ty han fann endast lärorikt att se, huru saken utvecklade sig.

Om hösten fick Hans missväxt på rofvorna, ty skogen, som skyddat för nordliga vinden, var ju borta.

En dag, då nöden var stor och Hans farit ut på fiske, tog hans hustru en ekstock och rodde öfver sundet. Kristian mottog henne vänligt och bad henne stiga in i härbärget, där man brukade hålla hemliga samtal.

Hon beklagade sin stora nöd och bad om hjälp. Kristian hade intet att invända mot denna begäran, utan gaf en riklig hjälp till en ko, utsäde och dylikt. Svägerskan blef rörd och erkände, att Hans icke burit sig riktigt åt. — Det visste Kristian ingenting om; lade sig icke i andras angelägenheter, och så skilldes man åt.

När svägerskan hade gått, sade Kristian till sin hustru:

»Olga, nu har jag intet mer här i landet att göra. Jag har sett straffet komma, utan att jag lyft hand mot mitt eget blod. Hans är

tiggare; i vinter blir han tjuf, då han måste stjäla sin ved, efter han bränt upp skogen. Hans barn bli tjänare, såvida de icke bli något annat. Och det är rätt! Man lärde mig ljuga, och lagens handhafvare gjorde mig till röfvare. Jag var hederlig, men man tillät mig icke vara det! Nu kunde jag bli det, om jag ville, ty man har erbjudit mig att bli nämndeman, om jag ville köpa jord. Men jag vill icke äga något af denna jord, som människorna slåss om; jag vill icke bli aktad af detta sällskap, som misstänker mig vara en skurk, men förlåter mig, därför att jag har murad spis och dricker vin. Icke blef jag rik på mitt samlade arbete, det vet du, ty en last med skinn och dun gör ingen rik. Hade jag lefvat för tre hundra år sedan, så hade jag blifvit sjöröfvare, och mitt namn hade gått berömdt och förbannadt omkring världen. Då hade jag i ärlig strid tagit mitt bröd mot insats af mitt lif, nu är jag vrakplundrare, likplundrare, som åtnjuter allas aktning utom min egen — och din, Olga — Låtom oss lämna detta land, som icke hade plats för oss, då vi voro hederliga, men öppnade sina portar, då vi blefvo ohederliga. Låtom oss draga dit bort, där jorden ännu saknar ägare och där den i frihet födde kan beta sina hjordar, hvarhelst himlen vattnar gräset och solen lockar det till växt! Dina ögon, Olga, fråga mig, om jag icke skall sakna det gamla hemmet, där min barndom förflutit! Jag

hade ingen barndom; ingen hälsade mig välkommen, när jag kom, och ingen säger farväl, när jag går. När jag såg dig, Olga, då började min barndom, och där du är, där är mitt hem!»

* *
*

Om aftonen spökade det på Trollhättorna och en vådeld tände Kristians stuga. Vid skenet sågs hans största båt styra till hafs och hålla österut. Kristian satt till rors, men i fören satt hans unga hustru vid skotet och höll utkik.

Högre ändamål.

DET VAR så kallt i den lilla landskyrkan, att andedräkten stod som rök ur munnen på prästen och gossarne, som sjöngo i koret. Församlingen, som stående afhörde mässan, hade fått halm utbredd på jordgolfvet, att de icke skulle frysa allt för mycket vid knäfallen, som återkommo hvar gång gossarne ringde i den lilla klockan. Det var mycket folk i mässan i dag, emedan man väntade sig ett ovanligare skådespel efter gudstjänstens slut. Prästen skulle nämligen varna tvänne oeniga makar, som icke ville hålla frid tillsammans och icke fingo skiljas, emedan någon synd icke var begången och ingendera ville lämna bo och barn och taga skammen för en förlöpning. Mässoffret var slutadt och litanian, miserere, ljöd sönderslitande från de af kölden darrande rösterna. Solen lyste rödt på de isiga fönstren och de tända vaxljusen lyste icke alls, utan sågo endast ut som gula fläckar, öfver hvilka den upp-

värmda luften dallrade som gärdesglindret om våren.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, sjöng prästen och gossarne svarade miserere, och församlingen stämde in; djupa, skarpa mansröster och höga späda kvinnoröster, miserere, förbarma dig öfver oss.

Det sista miserere ljöd som ett förtviflans nödrop, ty i samma ögonblick trädde de två makarne fram från den undangömda plats vid dörren, de haft sig anvisad, och gingo fram på stora gången till altaret. Mannen var en lång, groft byggd person med brunt helskägg och haltade något; kvinnan en liten, späd gestalt med veka linjer och mjuka behagfulla rörelser. Hennes ansikte var till hälften doldt af en karpus, så att man endast såg ett par blekblå ögon med ett lidande uttryck och det öfre af de hvita kinderna.

Prästen gjorde en tyst bön och vände sig därpå utåt mot församlingen. Han var en ung man, som ännu icke fyllt trettio år, och hvars friska, godmodiga ansikte icke tycktes passa till den sida dräkten och de stora, stränga ord han uttalade. Han hade fått båda makarnes bikt långt förut, och det var endast på biskopens befallning han nu framsade sin straffpredikan. De oeniga hade nämligen varit hos biskopen och bedt få upplösa äktenskapet, men denne hade icke funnit anledning bevilja deras

begäran, då kanoniska lagen och dekretalerna icke tillstadde skilsmässa annat än för synds skull, ofruktsamhet i vissa fall och den ena makens förlöpande från hem och härd.

Prästen började sitt tal med en torr, uttryckslös stämma, som om han icke trodde på hvad han sade.

Äktenskapet, menade han, var stiftadt af Gud själf, som af mannens ref skapat kvinnan för mannens skull, att hon måtte vara honom en hjälp. Men alldenstund mannen var först skapad och kvinnan sedan, skulle kvinnan vara sin man underdånig och han vara hennes herre.

Mannen å sin sida skulle behandla kvinnan med aktning, emedan hon var hans ära, och han därigenom ärade sig själf i sin hustru. Sålunda säger också Paulus i sitt bref till de Korinthier, sjunde kapitlet, fjärde versen, hvilket ställe just ligger till grund för Gratiani dekret, han säger: Hustrun hafver icke själf makt öfver sin egen kropp, utan mannen.

Då lärjungarne kommo till Jesum och frågade, om makar fingo skiljas, svarade han och sade: Hvad Gud förenat, skulle människan icke åtskilja, och på denna grund tillstadde icke kyrkan äktenskapets upplösning. Att den världsliga lagen gjorde andra medgifvanden, hade endast uppkommit för människornas ondskas skull och kunde icke bifallas af kyrkan.

Lifvet var ingen rosengård, och vi skulle

icke begära för mycket af det. Den, som i dag predikade här, vore själf i äktenskap. (Det var nämligen på den tiden de katolska prästerna ännu fingo gifta sig). Han visste således att döma i denna fråga; han visste, huru den ena måste vara den andra tillmötesgående, om icke kif och nit skulle uppstå. Han hade vigt dessa unga makar och sett deras första kärleks lycka; han hade döpt deras barn och sett föräldraglädjen helga deras kärlek. Han erinrade dem om dessa oförgätliga stunder, då lifvet gaf dem sitt bästa, och framtiden låg för dem som en rosig sommardag. Han besvor dem vid minnet häraf att räcka hvarandra handen och glömma allt som händt, sedan ofridens ande stigit upp i deras hjärtan; han bad dem i denna kristliga församlings åsyn förnya det förbund, som de i sin själfviskhet sökt lösa.

Nu uppstod ett ögonblick af djup tystnad och spänning, hvarunder församlingen gaf sin otålighet till känna genom att flytta sig framåt så långt trängseln tillät.

De båda makarne förblefvo orörliga.

Då syntes prästen bli otålig och med en stämma, som darrade af sorg och vrede, tog han åter ordet.

Han talade nu om föräldrarnes plikter mot barnet, om Guds vrede öfver ett oförsonligt sinne, och han sade rent ut, att äktenskapet icke alls var afsedt att vara en förlustelse för två

varmblodiga människor, utan ett medel för släktets icke allenast, — han betonade det — förökelse utan också uppfostran. Han gaf dem därpå betänketid till nästa söndag och bad dem gå i frid.

Han hade knappt uttalat sista ordet och gjort en afskedande rörelse med handen, förr än den unga kvinnan vände sig om och gick. Kall och lugn gick hon emellan församlingens leder och försvann ut genom stora ingången.

Mannen dröjde ett ögonblick, hvarpå han sökte den mindre porten, där korsgången mynnade.

När prästen gick hem med sin hustru som åhört mässan, sade hon till honom med en vek, men förebrående ton:

»Trodde du, hvad du sade? Du känner genom bikten, att dessa makars förening icke är ett rätt äktenskap. Du vet, att denna kvinna är en martyr, hvars lif endast kan räddas genom att hon håller sig långt från denne man; detta vet du, och du uppmanar henne att gå sin undergång till mötes.»

»Kyrkan, ser du, min vän, har högre ändamål än små människors välbefinnande.»

»Jag trodde, att människors välbefinnande, som du kallar deras sällhet, var kyrkans högsta ändamål. Hvad är då kyrkans högsta ändamål?»

»Guds rikes tillväxt på jorden,» svarade prästen efter något begrundande.

»Låt oss tänka nu,» sade hustrun. »Guds rike? I Guds rike skola ju endast de sälla hafva boningar. Alltså skall kyrkan göra människorna sälla?»

»I högre mening, ja!»

»I högre? Finns det två meningar?»

»Ja, det finns högre och lägre. För öfrigt kan en liten dåre fråga mer än sju vise rå besvara.»

»Då är det illa beställdt med de vises visdom, ty hvad skola de svara, när en klok frågar, när alla kloka i världen skola komma och fråga,» fortfor den lilla dåren.

»De skola svara, att de veta intet,» hviskade prästen.

De stampade snön af fötterna och trädde in i den lilla prästgården, där de mottogos af två små friska piltar, som ville kyssa far och mor, hvilka voro så hjärtligt välkomna, icke minst därför, att den sköna söndagsmiddan stod och väntade i spisen.

Prästen lade bort den sida kyrkrocken och påtog en mera borgerlig, i hvilken han dock aldrig visade sig för någon församlingsbo utom för de sina och den gamla köksan. Bordet var dukadt. Golfvet var så hvitt och det hackade granriset doftade så skönt. Fadern välsignade den goda middagsmaten och man satte sig till bords så glada och nöjda med sin värld och

med hvarandra, såsom om aldrig några hjärtan brustit för högre ändamål.

* *
*

Snön hade smält, jorden rykte och jäste af aflingslusta. Prästgården var belägen midt på den fula slätt i Uppland, som intages af Rasbo socken. Hvart ögat spanade, syntes endast den steniga marken, den leriga åkern och några enbuskar, hvilka tryckte som skrämda harar för den eviga blåsten. I fjärran vid horisonten syntes de högsta topparna af skogsbrynet såsom master af på hafvet sjunkande fartyg. På södra sidan af stugan hade prästen planterat några träd och hackat upp litet jord, där han dragit upp blommor och kryddor, hvilka, såsom varande ovana vid det hårda luftstrecket, måste täckas med halm om vintern. En liten å, som kom norr ifrån skogarna, rann förbi prästgården och var jämnt så stor, att man kunde ro fram en ekstock, om man höll sig midt i rännan.

Dominus Peder i Rasbo hade vaknat i soluppgången, hälsat sin hustru och sina barn och gått till kyrkan, som endast låg några stenkast från prästgården. Han hade läst morgonmässan, helgat dagens arbete och gått hem igen så strålande glad och lefnadslustig. Lärkorna, hvilka säkerligen icke förstodo sig på fult eller vackert; hade sjungit öfver de steniga åkrarne, som om de välsignat den magra

grödan. Vattnet porlade i dikena, där de gula hästhofvarne lyste på kanterna. Han hade kommit hem och druckit sin morgonmjölk på förstugukvisten och nu stod han i sin tröja i trädgården och befriade sina blommor från vintertäckningen. Han tog en hacka och började vända den sofvande jorden. Solen brände varm; arbetet, vid hvilket han var ovan, kom hans blod att röra sig. Han andades häftigt in den starka vårluften och han kände ett välbefinnande, som om han vaknat till nytt lif. Hustrun hade öppnat fönsterluckorna åt solsidan och stod halfklädd och betraktade sin mans arbete:

»Det här är annat än hänga öfver böckerna,» sade han.

»Du skulle blifvit bonde,» sade hon.

»Jag fick ju inte, kära du! O, hvad det känns godt i bröst och rygg. Hvad tror man Gud gifvit oss två långa armar till, om de icke skulle begagnas.»

»Ja, inte behöfver man dem till att läsa med.»

»Nej! Men att skotta snö, hugga ved, gräfva jorden, bära sina barn och försvara sig, det har man fått dem till, och det straffar sig självt, om man icke brukar dem. Vi andans män, vi få inte röra vid den här syndiga jorden.»

»Tyst,» sade hustrun och lade ett finger på munnen; »barnen höra dig!»

Mannen tog af sin mössa och torkade svetten ur pannan:

»Du skall äta ditt bröd i ditt anletes svett, står det. O, hvad jag svettas skönt. Det är annat, än när ångesten öfver att icke kunna finna en dunkel ordalydelses förstånd jagar kallsvetten genom hårfästet, eller då tviflets andar bränna musten ur blodet, så att det kryper som het sand genom kroppen. Ser du hur köttet hoppar på armen af lust att få röra sig; se, hur de blå ådrorna svälla som vårbäckar, när isen smälter; o, bröstet blir så stort, så att det knäpper i tröjsömmarne; detta är verkligen annat...»

»Tyst,» sade hustrun, igen varnande, och tillade för att afleda samtalets vådliga fart: »Du har befriat dina blommor från tvångströjorna, men du har glömt de stackars djuren, som stått bundna i mörka ladugården hela vintern.»

»Det är rätt,» sade prästen och ställde bort hackan, »men då skola barnen ut och se på!»

Utan att dröja gick prästen till nöthuset, som låg ytterst i den byggnadslänga, hvaraf gården bestod; där löste han de båda korna, öppnade fårkätten och kalfbåset samt gick sedan ut på backen och bröt upp luckan till svinstian. Först kom skällkon ut och ställde sig i ladugårdsdörren; ljuset tycktes blända henne, när hon sträckte fram halsen och vädrade på solen; därpå klef hon försiktigt ut på bron, drog några djupa andetag, så att våmmen svällde; så

luktade hon på marken, och liksom betagen af glada fjorårsminnen satte hon svansen i vädret och skumpade ut på backen, hoppade öfver stenar och buskar och tog sedan ett sträckt galopp öfver brunnsluckan. Ut kom kullkon, ut kommo kalfvarne och fåren och sist grisarne. Men efter dem kom prästen med en käpp, ty han hade glömt att sätta på trädgårdsgrinden och nu blef en kapplöpning, i hvilken de båda piltarne snart deltogo med hjärtans lust för att drifva ut kreaturen utom hägnaden. Men när den gamla köksan såg dominus springa i tröjan ute på backen, blef hon ifrig öfver hvad folket skulle säga och störtade ut genom fönsterluckan, emedan hustrun stod på trappan och skrattade så klingande och så godt. Men den unge prästen, han var så lössläppt och glad och njöt som ett barn af att se djurens glädje öfver vinterfängelsets slut, så att han glömde både församling och biskop, och han sprang långt ut på landsvägen för att mota kreaturen ut på trädesåkern.

Då hörde han sin hustru ropa hans namn, och då han vände sig om, såg han en främmande kvinna stå bredvid henne på förstugubron. Skamsen och förargad inom sig, satte han dräkten till rätta, strök håret under mössan och vände hemåt, antagande ett högtidligt uttryck i sina ansiktsdrag.

Då han kom närmare, igenkände han den lilla kvinnan, som han varnat i kyrkan för oenig-

het i äktenskapet. Han förstod, att hon begärde ett samtal, och han bad henne stiga in; han skulle strax komma efter, när han fått en annan rock på sig.

Med den andra rocken och ett annat sinne inträdde han om en stund i stugan, där den oeniga makan väntade. Han frågade efter hennes ärende. Hon förklarade, att hon kommit öfverens med sin man, att hon skulle förlöpa hemmet, efter som kyrkan icke beviljade skilsmässa på andra villkor. Prästen blef otålig och skulle just fram med dekretaler och Korinthier-bref, då han genom det öppna stugufönstret hörde sanden gnissla på trädgårdsgången: han kände så väl de lätta, mjuka fjäten och sandkornens skrik trängde in i hans samvete.

»Er handling, kvinna,» sade han, »är full af mod, men den är ändock ett brott.»

»Den är icke något brott, det är blott ni, som kallar den så,» svarade kvinnan så bestämdt, som om hon genom förtviflans nätter och dagar genomtänkt sin handling.

Prästen blef retad och sökte i sitt minne efter några dråpord, då han återigen hörde några skarpa små skrik från den pinade sanden därute.

»Ni ger ändock ett dåligt föredöme för församlingen,» sade han.

»Ett sämre, om jag stannar,» sade kvinnan.

»Ni blir arflös.»

»Det vet jag.»

»Ni förlorar er rykte.»

»Det vet jag också, men det bär jag, när jag är oskyldig.»

»Men ert barn?»

»Det tar jag med mig.»

»Hvad säger mannen om det? Ni har ingen rättighet öfver ert barn, när ni öfverger hemmet.»

»Har jag icke? Öfver mitt eget barn?»

»Det är alltid två ägare till ett barn.»

»Då räcker icke Salomos visdom att lösa denna tvist. Men jag skall slita den, om jag kan genom att göra ett slut på detta. Jag kom till er för att begära ljus och ni leder mig in i en mörk gång, där ni släcker ljuset och går er väg. Ett vet jag: där kärleken upphört, där återstår endast synd och förnedring; jag vill icke lefva i synd, därför bryter jag.»

Häftiga andetag såsom af återhållna känslor hördes tätt utanför; prästen kämpade sin strid; därpå sade han:

»Såsom kyrkans tjänare har jag endast Herrans ord att hålla mig till, och det är hårdt som hälleberget; som människa kan jag endast säga, hvad mitt hjärta ingifver mig, men som kanske är synd, ty människohjärtat är en skröplig ting. Gå i frid och upplös icke hvad Gud förenat!»

»Nej, icke hvad Gud förenat, men hvad

makarnas föräldrar stiftat. Ni har icke ett ord att säga mig till tröst på den tunga väg jag går att vandra.»

Prästen skakade på hufvudet nekande.

»Må ni icke en gång få mottaga stenar, då ni kommer att begära bröd,» sade kvinnan med en nästan hotande ton och gick ut.

Prästen kastade af sig rocken igen, drog en suck och sökte förjaga de obehagliga känslor mötet framkallat. När han kom ut, mötte han sin hustru med den anmärkningen, att det gjorde honom uppriktigt ondt om den arma kvinnan.

»Hvarför sade du icke henne det?» inföll hustrun, som tycktes vara inne i frågan.

»Det finns saker, som man icke får säga,» svarade mannen.

»Hvem får man icke säga dem för?»

»Hvem för? — Kyrkan, likasom staten, min vän, äro gudomliga tankar, men, förverkligade af svaga människor, ofullkomliga i sitt förverkligande; därför får man icke erkänna för svaga människor, att dessa inrättningar äro ofullkomliga, ty därigenom skulle de komma att tvifla på det gudomliga ursprunget.»

»Men om man, genom att se deras ofullkomlighet, skulle komma att tvifla på det gudomliga ursprunget, och det genom undersökning skulle visa sig, att de saknade gudomligt ursprung...»

»Jag tror vid alla helige, att tviflets djäf-

lar härska i denna tidens luft! Vet du icke, att den förste frågaren störtade mänskligheten i fördömelsen? Det är i sanning icke utan, att den påflige legaten haft sina skäl vid pågående kyrkomöte att kalla detta landet fördärfvadt.»

Hustrun gaf honom en blick, som om hon såg efter, huruvida han skämtade, hvarpå mannen svarade med ett leende.

»Du skall icke skämta på det sättet,» sade hustrun; »jag kan ju så lätt råka att tro hvad du säger. För öfrigt vet jag aldrig, när du talar allvarsamt eller gycklar. Du tror nog delvis på hvad du säger, men du tror också inte på det: Du är så vacklande, som om du själf vore gripen af de där andarne i luften du talade om.»

För att icke komma djupare i en frågas utredning, som han helst ville ha outredd, föreslog prästen, att de skulle fara på båt ner till en vacker plats, som ägde förmånen af några löfträd och där man skulle äta middag.

Snart satt prästen vid årorna, och den gröna ekstocken sköt fram öfver den lugna vattenytan, under det barnen sökte rycka af de gamla fjorårsrören, genom hvilkas torra blad vårvinden hviskade om uppståndelse ur vintersömnen. Prästen hade aflagt den sida rocken och påtagit den tröja han kallade »sin gamla människa», och årorna förde han med kraft som en van roddare hela halfmilen ner till den lilla björkbacken, hvilken låg som en holme i stenhafvet. Medan

hustrun dukade, sprang mannen omkring med gossarne och plockade hvitsippor och guldvifvor.

Han lärde dem skjuta med pilbåge och han täljde sälgpipor. Han klättrade i träden och rullade i gräset som en pojke, och han lät köra sig som en häst med tömmarne i mun under barnens klingande skratt. Han blef allt yrare, och när gossarne sköto till måls på den långa rocken, som han hängt upp i en björk, föll han i ett sådant skratt, att han blef blå i ansiktet. Men hustrun såg sig försiktigt omkring åt alla håll, om någon människa skulle komma och se dem.

»Ack, låt mig vara människa ute i Guds natur åtminstone,» sade han. Och hustrun kunde icke invända något mot den saken.

Middagen var dukad i gräset och prästen var så hungrig, att han glömde läsa öfver maten, hvarför han ådrog sig anmärkning af barnen:

»Far läser inte till bords,» sade de.

»Jag ser inte något bord,» svarade han och stack tummen i smöret. Detta roade de små ofantligt.

»Håll fötterna stilla under bordet, Per,» sade han. »Lägg inte benen på bordet, Nils,» sade han. Och de små skrattade, så att de höllo på att sätta maten i halsen. Aldrig hade de haft så roligt, ty aldrig hade de sett far så glad, och han måstå säga om sina roligheter gång på gång och de mottogos alltid med lika stor förtjusning.

Men det led mot aftonen och man måste

tänka på hemfärden. Man packade ihop och gick i båten. Ännu var det muntert en stund, men snart tystnade skratten och de små somnade i mors knä. Far blef tyst och allvarsam, som man blir, när man skrattat mycket, och ju närmare man nalkades hemmet, dess slutnare blef han. Han försökte ibland att säga något gladt, men det lät så skärande vemodigt. Solen kastade sneda strålar öfver de ändlösa fälten, vinden hade lagt sig, och det rådde en mjeltsjuk tystnad och frid öfver hela naturen, blott då och då störd af kreaturens råmande eller gökens lidelsefulla rop.

»Norr gök, sorg gök,» sade prästen, som om han därmed ville ge ett länge sökt uttryck åt sin beklämda stämning.

»Det gäller icke mer än första gången man hör honom,» tröstade hustrun, »och i morse ropade han tröster i öster.»

Nu syntes taken på ladugården och öfver den samma stack kyrkans torn. De lade till vid bryggan och nu tog fadern de båda sofvande små och bar dem in i stugan. Därpå sade han farväl till sin hustru och tackade för godt sällskap; nu skulle han gå till kyrkan och läsa aftonmässan.

Han tog sin bok och gick. När han kom ut på vägen, ringde klockan Angelus. Han skyndade på sina steg. På kyrkogården såg han på långt håll människor röra sig. Detta var

något ovanligt, ty ingen mer än klockaren brukade åhöra aftonmässan. Han tänkte på, att någon sett honom i björkbacken. Han undrade, om man hört hans samtal med hustrun. Han blef riktigt hjärtängslig, när han kom nära kyrkporten, ty där urskilde han två hästar i lysande munderingar och en arkidiakion från Uppsala ärkebiskopssäte med åtföljande tjänare. Diakonen tycktes ha väntat, ty han gick genast fram till prästen och bad att få meddela sig med honom efter slutad mässa. Aldrig hade denne bedt en aftonbön med så brinnande hjärta, och med ångest i bröstet nedkallade han alla heliges beskydd mot okända faror. Han kastade då och då en blick åt dörren, där han såg diakonen stå som en bödel, hvilken väntar på sitt offer, och när han sagt amen, gick han med tunga steg att mottaga slaget, ty nu var han viss på, att något olyckligt skulle inträffa.

»Jag ville icke söka i hemmet,» började ärkebiskopens sändebud, »emedan mitt ärende var af en sådan natur, att det fordrade ett fridlyst ställe och närheten af de heliga ting, som göra våra hjärtan starka. Jag har nämligen ett meddelande från kyrkomötet, hvilket kommer att ingripa djupt i det enskilda lifvets innersta förhållanden.»

Här afbröt han sig, då han såg offrets ångest, och han framlämnade ett pergamment, som den unge prästen uppvecklade och läste.

»Dilectis in Christo fratribus! Älskade bröder i Kristo!...» läste han; »Episcopus Sabinensis, apostolicæ sedis legatus... biskopen af Sabina, romerska stolens sändebud...»

Ögonen flögo öfver de gnetiga bokstafslederna tills de med ens stannade vid en rad, som tycktes vara skrifven med brinnande eld, ty den unge mannens anletsdrag och blickar blefvo som förvandlade i aska.

Diakonen tycktes fatta medlidande med honom och sade:

»Som synes, äro kyrkans kraf hårda: inom årets utgång skola alla prästers äktenskap vara upplösta; ty en rätt Herrans tjänare kan icke lefva i köttsligt förbund med en kvinna, utan att han orenar de helgedomar han har under händer, och hans hjärta kan icke delas mellan Kristus och en syndig ättling af den första kvinnan.»

»Hvad Gud förenat skall människan icke åtskilja,» svarade prästen, när han först kom till besinning.

»Detta gäller endast församlingen; men när Kristi kyrkas högre ändamål fordra, då blir brottet lag. Och märk väl distinktionen: människan skall icke åtskilja. Det är således blott människans uppträdande som skiljare det är frågan om; men här uppträder Gud, genom sin tjänare, och upplöser hvad Gud förenat; alltså

gäller icke för detta fall hvad som eljes gäller för alla fall.»

»Men Gud själf har ju stiftat äktenskapet?» invände den förkrossade.

»Alldeles, just som jag säger, och därför har han också rätt att lösa det.»

»Men detta offer begär icke Herren af sina svaga tjänare.»

»Herren begärde af Abraham, att han skulle offra sin son Isak.»

»Men hjärtan skola brista.»

»Alldeles; hjärtan s k o l a brista, dess mera brinnande hålla de sig.»

»Detta kan aldrig vara den milde Gudens mening.»

»Den milde Guden hängde sin egen son på kors! Världen är ingen lustgård! Fåfänglighet, förgänglighet! Och ni kan trösta er med att dekretalerna...»

»Nej, Gud allsmäktig, inga dekretaler; herr diakon, för himlens skull, gif mig en gnista af hopp; doppa det yttersta af ert finger och släck denna förtviflans eld ni tändt. Säg, att det icke är möjligt, inbilla er att tro, det hela detta är ett förslag, som icke blifvit antaget.»

Diakonen pekade på sigillet och sade:

»Presentibus consulentibus et consentientibus... det är redan afgjordt och bekräftadt. Och hvad dekretalerna beträffar, min unge vän, så finnas i dem sådana skatter af visdom, att de

väl kunna tjäna till upplysning för ett förblindadt sinne, och vill jag ge ett godt råd åt en god vän, så säger jag: läs dekretalerna, läs dem bittida, och sent, och ni skall få se, att ni skall bli lugn och må väl!»

Den olycklige prästen tänkte på de stenar han gifvit den förtviflade kvinnan om samma dags morgon, och han böjde sitt hufvud under slaget.

»Alltså,» sade diakonus, »njut af den korta tiden; sommarvinden har blåst, blomstren ha gått ut på marken, och turturdufvan låter höra sig i vårt land. Vid sankt Sylvester, ultimo mensis Decembris kommer jag igen, och då skall ert hus vara sopadt och pyntadt, som om Herren Kristus själf skulle hålla sitt intåg, och detta vid straff af bannlysning. Ni kan studera det där diplomet nogare till dess. — Farväl! — Och glöm inte att läsa dekretalerna.»

Han steg upp på sin hvita häst och red därifrån att hinna till nästa socken innan natten, och där sprida sorg och elände som apokalypsens ryttare.

Herr Peder i Rasbo var förkrossad. Han vågade icke gå hem genast, utan störtade in i kyrkan, där han föll ner vid altaret. Det förgyllda altarskåpets dörrar stodo öppna och Frälsarens vandring till Golgatha belystes af aftonsolens röda strålar. Prästen var icke i detta ögonblick den hotande och straffande Herrans

domhafvande, utan han låg som den tuktade församlingen på sitt ansikte och bad om nåd. Han blickade upp till Kristus, men han såg intet medlidande. Denne mottog sin kalk ur den bjudande handen och han tömde den i botten; han bar sitt kors på sin sargade rygg upp för den branta backen, där han skulle afrättas, men öfver den hängde, öppnade sig himlen. Det fanns således något öfver och bakom alla dessa lidanden. Han började undersöka grunderna till denna stora människo-offring, som nu skulle försiggå öfver hela landet. Kyrkan hade sett, huru människorna började tvifla på prästernas befogenhet att vara domare och bödlar, ty människorna hade funnit sina domare fulla af mänskliga svagheter. Nu skulle prästerskapet visa, att de själfva kunde för Kristi saks skull rifva hjärtat ur bröstet och lägga det på altaret. Men, fortfor hans upproriska förnuft, kristendomen har ju afskaffat människo-offer. Tankarne gingo sin egen bana och tänkte: kanske det fanns någon tanke i de gamla hedningarnes offer. Abraham var hedning, ty han kände icke Kristus, och han var ju redo att offra sin son på Guds befallning. Kristus offrades, alla heliga martyrer hade offrats, hvarför skulle då han skonas? Därtill fanns ingen anledning, och han måste erkänna att, om folket skulle fortfara och tro hans predikan, de också fordrade att se honom offra det käraste, sig själf, ty han och hans hustru voro

ju ett. Han måste erkänna detta, och han erfor en egendomlig ny njutning i tanken på de gräsliga lidanden som förestodo, och därtill kom högmodet och vinkade med martyrens krona, som höjde honom öfver denna församling, hvilken han var van att från högaltaret blicka ner på, men som nu hade börjat lyfta sina hufvud och trotsigt hotat att storma denna upphöjda plats.

Styrkt och väckt af denna tanke, reste han sig och gick innanför altarskranket. Han var icke längre den förkrossade syndaren, utan den rättfärdige, som förtjänat stå vid Kristi sida, då han lidit lika mycket som han. Han såg stolt ner på dessa bönpallar, hvilka i skymningen liknade knäfallande, och han slungade den rättfärdiges straffdomar öfver deras hufvud, därför att de icke ville tro på hans predikan. Han ref upp sin rock och visade dem sitt blodiga bröst, där det var ett tomt hål efter hjärtat, som han skänkt sin Gud. Han bad de klentrogna sticka sina händer i hans sida och varda öfverbevisade. Han kände sig växa under lidandet och hans öfverretade inbillning försatte honom i extas, så att tankens verksamhet för ett ögonblick inställdes och han tyckte sig vara ett med Kristus. — Längre kunde han icke komma, och han föll ihop som ett sönderblåst segel, när kyrkvaktaren kom in och ville stänga.

På hemvägen kände han sig olycklig öfver den förlorade extasen, och han skulle gärna ha

vändt om till kyrkan, om icke något onämnbart, yttrande sig i form af en svag pliktkänsla, kallade honom hem. Ju närmare han kom, dess svalare blef hans känsla, och ju mindre tyckte han sig vara. Men när han trädde inom dörren och hans hustru mottog honom med en öppen famn och en orolig fråga, hvarför han dröjt, och när han kände den sköna värmen stråla mot sig från spiseln och såg barnen sofva så lugna och blomstrande, då kände han hela värdet af hvad han nu skulle uppgifva, och han öppnade sitt hjärta, till hvilket all hans unga blod strömmade, och han kände hela den första kärlekens världsstormande makt, som kan bära allt, vakna ånyo och han svor att aldrig öfvergifva den hans hjärta älskade, och de båda makarne kände sig unga igen, och de sutto vid hvarandras sida till midnatt, och de talade om framtiden och huru de skulle kunna undgå den hotande faran.

* *
*

Sommaren förflöt för de lyckliga makarne såsom en skön dröm, under hvilken de glömde bort, att uppvaknandet förestod.

Emellertid hade det påfliga budet blifvit kändt af församlingen, hvilken med en viss skadeglädje tog del af det samma, dels emedan de gärna unnade sina andliga härskare en liten skärseld, dels emedan de hoppades få sina präster billigare nu, då de måste lefva utan familj.

Vidare fanns inom församlingen en hop fromma, hvilka togo allt som kom ifrån biskop och påfve, såsom komme det från himmelen. De behandlade frågan fram- och baklänges och stannade vid den meningen, att köttslig förbindelse mellan präst och kvinna måste vara syndig. Dessa fromma, hvilka väntat sig se prästgården rensad från synden omedelbart ofvanpå kungörelsen, började samka sorl, när de icke alls funno sin herde visa några tecken till, att han ämnade lyda. Sorlet växte i styrka efter en tillfällighet, då åskan slagit ner i kyrktornet. Kom så missväxt på hösten. Då höjdes rop, och de fromma skickade en utvald skara till prästgården, hvilka förklarade, att de icke ämnade mottaga sakramenten af en präst, som lefde i synd. De fordrade, att han genast skulle skiljas till säng från sin hustru, med hvilken han icke vidare hade rätt att afla barn, då dessa ju skulle förklaras oäkta, och de hotade, att de skulle rensa sin prästgård med eld, om icke den vore ren med gamla årets utgång.

För att visa församlingen, att hans äkta förbund icke var efter köttet, lät herr Peder bära ut den stora sängen på backen och sof hädanefter i köket.

Det blef tyst till en tid, men en märkbar förändring tycktes börja visa sig hos prästen. Han gick oftare i kyrkan än han behöfde och dröjde sig kvar där till sena kvällen. Han blef sluten och kall mot sin hustru och var likasom rädd att

möta henne. Barnen kunde han sitta med i knä långa timmar och smeka, utan att säga ett ord.

Vid mårtensmässan i november kom diakonen från domkapitlet på besök, och han hade ett mycket långt samtal med herr Peder. Om natten sof denne uppe på rännet, och han fortfor att sofva där dädanefter. Hustrun sade ingenting, men hon såg hela förloppet utan utsikt att kunna ändra något. Hennes själs stolthet förbjöd henne ett närmande, och när mannen började intaga sina måltider på egna timmar, träffades de sällan. Han blef askgrå och ögonen sjönko in i hufvudet; han åt aldrig om kvällarne och sof på bara golfvet under ett sälskinn.

Det blef jul. Herr Peder kom en kväll tvenne dagar före julafton in i stugan och satte sig vid spisen. Hustrun lagade barnens kläder. Det rådde en ohygglig tystnad en lång stund; slutligen sade mannen:

»Barnen skulle ha något till jul; hvem skall fara till stan?»

»Jag skall resa,» svarade hustrun, »men jag tar barnen med mig. Vill du det?»

»Jag har bedt Herren, att denna kalk måtte gå ifrån mig, men han har icke velat, och jag har svarat honom: ske, icke min vilja utan din!»

»Är du viss på, att du känner Herrens vilja?» sade hustrun undergifvet.

»Så visst min själ lefver!»

»Jag reser i morgon till far och mor, som

vänta mig,» sade hustrun med tonlös, men fast stämma.

Prästen steg upp och gick hastigt ut, som om han hört sin dödsdom. Kvällen var gnistrande kall, stjärnorna flämtade på den blågröna himlen, och oändlig låg den snöbetäckta slätten framför den förtviflade vandraren, hvars väg tycktes bära rätt fram till de stjärnor, som sutto lägst och syntes stiga upp ur den hvita jorden. Han vandrade och vandrade, bort, bort; han kände sig som en bunden häst som löper, men ryckes tillbaka af linan, hvarje gång han han tror sig fri. Han gick förbi kojor, där det lyste, och han såg, hur man skurade och fejade och kokade och bakade till den stundande julen. Tankar på hans egen stundande jul vaknade. Han tänkte sig hemmet tomt, oeldadt, utan ljus, utan henne, utan barnen. Fötterna brände under honom, men hans kropp frös. Han gick och gick utan att veta hvart. Slutligen stod han framför en stuga. Luckorna voro stängda, men en ljusstrimma trängde ut och kastade ett svafvelgult sken på snön. Han gick närmare och lade ögat till springan. Han såg in i ett rum, där bänkar och bord voro belamrade med kläder: små barnlinnen, strumpor, koltar. En kista stod uppslagen, och på locket hängde en hvit klädning, hvars smärta lif väckte hans uppmärksamhet; på dess framstycke syntes intryckt rundningen af en jungfrulig barm; vid ena skuldran var en

grön krans fästad. Var det en svepning eller en bruddräkt? Han undrade öfver, att man klädde lik och brudar på samma sätt. Han såg en skugga teckna sig på väggen; ibland var den lång, så att den bröts af och försvann i taket, ibland kröp den ner på golfvet. Slutligen stannade den på den hvita klädningens kjol. Ett litet hufvud med en bindmössa ritade sig bjärt mot den ljusa botten. Denna panna, denna näsa, denna mun hade han sett förr. Hvar var han? Skuggan försvann ner i kistan, och fram i ljuset trädde ett ansikte, som icke kunde tillhöra en lefvande, så blekt, så outsägligt lidande föreföll det, och det såg honom in i ögonen, så att det brände, och han kände, huru tårarne rullade ner från hans kinder och smälte snön på fönsterbrädet. Och då blefvo blickarne därinne så veka, så bönfallande, att han trodde sig se heliga Katarina vid hjulet anropande kejsar Decius om nåd. Ja, det var hon, och han var kejsaren. Skulle han gifva henne nåd? Nej, gifver kejsaren det kejsaren tillhörer, säger ordet, och himmel och jord skola förgås, men mina ord skola icke förgås. Ingen nåd! Men han kunde icke uthärda dessa blickar, om han skulle fortfara att vara stark; därför måste han gå. Ut i trädgården, där snön hade lagt sig öfver hans täckta blomsterbuskar, så att de sågo ut som små barngrafvar, vandrade han nu. Hvilka lågo i dessa små grafvar? Hans barn! Hans friska,

röda barn, som Gud befallt honom offra, liksom Abraham offrade Isak. Men Abraham slapp ifrån med skräcken, han! Det var en helvetets Gud, som kunde vara så omänsklig. Det måste vara en dålig Gud, som predikade kärlek för människorna, men själf uppförde sig som en bödel. Han skulle genast gå och söka honom; söka honom i hans eget hus, och han skulle tala vid honom och begära en förklaring. Han kom ut ur trädgården, på vedbacken. Där stötte han på en ofantlig likkista, men den var för två personer. Nej, det var en säng; den var bäddad med den mjukaste nyfallna snö, som låg så hvit som äjderdun och kändes så varm som fjäder på en lefvande fågel. Det var en vällustig bädd. Här skulle Cleopatra hafva firat bröllop med Goliath. — Han bet i sängkarmen som en hund, när det kliar i hans unga tänder. — Den mörkhyade Cleopatra mot den hvita snön! Det vore en syn! Han vadade vidare i snödrifvorna och fick fatt i en liten gran, som stod vid vedskjulet. Det var en julgran, en sådan som barnen skulle dansat omkring, om de lefvat. Nu erinrade han sig, att han skulle söka Guden, som tagit hans barn, och ställa honom till ansvar. Kyrkan var icke långt borta, men när han kom dit, var den stängd. Då blef han ursinnig. Han krafsade undan snön, tills han fick fatt i en sten, och med den började han slå på dörren, så

att det svarade likt åskskrällar inne i kyrkan, allt under hans höga rop:

»Härut, Molock, som äter barn, så skall jag rifva upp din buk! Härut, Jesus Kristus och heliga Katarina, härut alla helgon och djäflar, så skall ni få slåss med kejsar Decius i Rasbo! Hå! Ni kommer från ryggen, afgrundslegioner!»

Han vände sig om utåt kyrkogården och med en rasandes styrka bröt han ner en ung lind; med denna som vapen angrep han den härskara af små grafkors, hvilka han tyckte rycka emot sig med utsträckta armar. De veko icke, och han gick fram som döden med sin lie, och han slutade icke, förr än han nedlagt hvartenda ett, så att marken var betäckt med spillror.

Men hans krafter hade ännu icke uttömt sig. Nu skulle han plundra liken och hopsamla döda och sårade. Börda på börda, bar han fram till kyrkväggen och staplade upp under ett fönster. När detta var färdigt, klättrade han upp, slog ut en fönsterruta och steg in i kyrkan. Där inne var alldeles upplyst af norrskenet, som förut varit doldt för honom af kyrkans höga tak. Ett nytt anfall mot de angripande bönpallarne, hvilka han krossade till en hop trälappar. Hans blickar stannade nu på högaltaret, där öfver pinohistorien Jehovah tronade på ett moln med lagens åska i sin hand. Han lade armarne öfver bröstet och betraktade spotskt den stränge mannen därofvan molnen.

»Kom ner, du!» skrek han. »Kom ner, skola vi brottas!»

När han icke såg sin utmaning antagas, fattade han en träklabb och kastade upp mot sin fiende. Med en skräll träffades ett gipsornament, som störtade ner och ref upp ett moln af dam.

Han tog en trälapp till, och en till, och kastade med missräkningens stigande raseri. Molnen föllo ner bit för bit under hans högljudda skratt, lagens åska rycktes ur den allsmäktiges hand; slutligen störtade den tunga bilden med ett förfärligt brak ner öfver altaret och krossade ljusstakarne i fallet.

Men då blef hädaren slagen af skräck och sprang ut genom fönstret.

* *
*

Dagen före julaftonen om morgonen hade en sockenbo sett en underlig syn på prästgårdsgärdet. En släda hade kommit ut från prästgården med en kvinna, två barn och en dräng, och körde västerut. Österifrån en fjärdedels mil efter slädan hade prästen i församlingen kommit springande och med höga rop bedt slädan stanna. Denna hade dock fortsatt sin färd landsvägen framåt och försvunnit i en krökning. Då hade prästen stupat i en snödrifva med knuten näfve lyftad mot himlen.

Senare underrättelser meddelade, att prästen låg illa sjuk i en feber, och att djäfvulen, af ondska öfver, att han icke rådt på Herrans tjänare i den nyss utkämpade striden om äktenskapets upplösning, på det förfärligaste grasserat i kyrkan; men för att kunna komma in och hafva makt i den, hade han först brutit ner alla korsen på kyrkogården. Hvilket allt sammanlagdt återställde herr Peders anseende och till och med gaf honom ett sken af helighet, som gjorde de fromma mycket belåtna, emedan de varit den drifvande orsaken till prästgårdens renande.

Beskyddare.

»MÄSTER PÅVEL MÅ TALA!» sade åldermannen i kanngjutare-ämbetet och klappade ljud.

Mäster Påvel steg upp. Han kastade en forskande blick öfver det församlade ämbetet med mästare och gesäller och började tala:

»Ålderman, mästare och gesäller! Likmätigt min rättighet och uppfordrad af min känsla för det billiga, har jag beslutat framlägga ett förslag, som visserligen icke i år kan påräkna något bifall, kanske icke nästa år heller, men just därför skall det fram nu, så att det får tid att hvila, eftersom ju alla stora frågors öde är att hvila. Vällofliga kanngjutare-ämbetet i Stockholm har haft sin gagnande tillvaro i tvenne århundraden, och dess stadga eller skrå har under dessa århundraden trotsat tidens angrepp och förblifvit i sitt ursprungliga skick. Men hvad som däremot icke kunnat stå mot tidens stormar, det är de yttre omständigheter,

under hvilka ämbetet haft sin tillvaro. När ämbetets skrå gillades och stadfästes af konung och råd, ägde Svea rikes hufvudstad en folkmängd på åtta hundra borgare; nu har denna folkmängd fyrdubblats. Ämbetets stadga bestämde för två hundra år sedan, att mästarnes antal endast skulle vara fyra; denna stadga uppstod i den vällofliga afsikten att skydda handtverket mot fuskare och bönhasar. Nu har skyddet genom ändrade omständigheter blifvit motsatsen mot hvad det var afsedt att vara; skyddet har blifvit förtryck.»

Åldermannen grep efter klockan, och ett doft sorl hördes i stugan.

»Min oförgripliga mening är den,» fortfor mäster Påvel, »att mästarnes antal rätteligen skulle vara fyrdubbladt, efter som folkmängden har fyrdubblats. Här ha vi ett par hundra gesäller, alla unga och dugande män, hvilka måste gå hela sitt lif och vänta på att bli mästare och få sitt eget; här gå de och träla för en ringa penning, under det att endast fyra få skörda vinsten. Mitt förslag är sålunda, att ämbetets stadga ändras i den punkten så, att hädanefter mästarnes antal bestämmes till sexton. Jag har talat.»

Gesällerna sorlade bifall; åldermannen klappade ljud.

»Håll munnen, gesäller, där ni icke har ord i laget!» skrek han. »Välloflige kanngjutare-äm-

bete! Vi lefva i en tid full af oro och missnöje. Det sekelgamla, bepröfvade angripes af äreförgätne, som äro glömske af de välgärningar de själfva åtnjutit af de inrättningar, dem våra förfäder gifvit oss till hugnad och skydd.»

Här blef talaren ohörbar genom ett besynnerligt knastrande ljud, liknande det, som frambringas, när ett skepp ligger och skafver mot en träbro. I stugans mörkaste vrå, dit talgljusens matta sken knappast framträngde, satt på den bakersta bänken en liten underlig figur, som med gnistrande ögon åhört de båda talarnes andragande. Hans stora hufvud hvilade omedelbart på axlarne som en målares löpare på skiffvan; rätt ut ur bröstkorgen framstucko två långa ben liksom ett par åror; där magen skulle sitta var ett tomrum, men på ryggen, där det skulla vara slätt, satt ett vinkligt knyte. Ansiktet såg eljes illmarigt ut, men hade för tillfället antagit ett oskyldigt och uppmärksamt uttryck. För att aflägsna de sista misstankar om något slags skuld i den besynnerliga olåten hade puckelmannen flätat armarne i kors öfver bröstet och lagt den för misstankar mest utsatta handen för örat, liksom han icke kunde nog få njuta af åldermannens dyrbara ord. När nu denne åter tog ordet, syntes puckeln sticka ut sitt vänstra ben så långt, att han kunde nå foten på den rankiga bänk, som stod framför honom, med påföljd, att denna med sin tunga last af gesäller

försattes i en gungande rörelse, som framkallade det vidriga och högst störande lätet.

»Sitt stilla där,» hväste de blottställde gesällerna och vände sig om mot puckeln.

»Sitter inte jag stilla?» svarade denne och visade sina oskyldiga händer.

»Hvad är det för en hundra då, som inte kan vara stilla?»

Frågan blef obesvarad, och åldermannen fortfor:

»Allting i den mänskliga naturen behöfver skydd. Barnet skyddas med lindor från att bli krokigt, kvinnan beskyddas af mannen, borgaren skyddas af krigaren, och kungen beskyddar krigaren. Hvarför skulle då icke också kanngjutareämbetet beskyddas? Näst äta är onekligen att dricka den viktigaste af de förrättningar, som uppehålla det mänskliga lifvet. Adam redan förstod att dricka vatten, Noach gick ett steg längre och drack vin; alla hafva vi druckit, unga och gamla, små och stora, fattiga och rika. Nu vill jag fråga: huru skulle vi komma i åtnjutande af drickandets gåfva, om vi icke hade något att dricka ur? Vi kunde visserligen lägga oss på magen som de osjäliga djuren, men då voro vi icke längre människor. (Detta är en af de viktigaste skillnader mellan människan och djuret.) De som åter förfärdiga dryckeskäril, särskildt nu kannor, hvilka äro de fullkomligaste af alla dryckeskäril, de äro mänsklighetens sanna

välgörare, då de höjt människan öfver djuren. Kanngjutare-ämbetet är ett stort, kanske det största ämbetet af alla, och nu vill man draga ner det i smutsen; man vill, att det skall rifva ner, hvad förfädren byggt; man vill med ett penndrag utplåna hvad sekler skapat. Hvad skall man svara på ett sådant oförsynt angrepp?»

Den rankiga bänken svarade med ett knistrande och knastrande, som om man brutit af en knippa torrvedsstickor, och hela gesällraden gungade och nickade med hufvudena som kråkor på en rutten gärdesgård.

»Hvad är det för ett helvetes oväsen där borta?» skrek åldermannen. »Kör ut gesällerna på näst sista bänken!»

»Det var inte vi, det var inte vi,» skreko gesällerna. »Det var bänken!»

Puckeln strök håret ur pannan med båda sina oskyldiga händer och biträdde med att hyssja åt de orostiftande kamraterna.

Mäster Påvel begagnade tillfället att återtaga ordet, hvilket icke var svårt, då åldermannen hade uttömt hela sitt förråd af gamla talesätt. Han bemötte först åldermannens förebråelser för angrepp på förfädren, vidare uppmanade han ämbetet till blygsamhet, ty kanngjutare voro icke de äldsta af mänsklighetens välgörare, alldenstund Adam drack ur näfven, Noach ur en lerskål och vår frälsare ur en svamp. Tennkannan var en senare uppfinning, som en gång

på sin tid angripit och dödat förfädrens hankstop som i sin tur dödat hornet. Allt framåtskridande skedde endast genom angrepp och dödande, och den som sökte hindra angreppen hindrade sålunda framåtskridandet. Hvad det välgörande skyddet beträffade, så kunde han icke ansluta sig till åldermannens mening, att krigsfolket skyddade borgaren. Han hade snarare trott sig märka, att krigaren rätt duktigt förtryckte borgaren.

Åldermannen tog sig friheten afbryta mäster Påvel och anhöll, att han icke skulle gå in på några personligheter.

Åldermannen drog nu upp en målning öfver det lyckliga tillstånd, i hvilket näringar och yrken befunno sig, särskildt nu kanngjutaryrket; och han besvor gillet icke fästa något afseende vid skrikhalsarne, hvilka funnits i alla tider, och hvilka hade till sin enda uppgift att vara missnöjda. Han bad hela gillet resa sig som en man, då det nu angreps i sina grundvalar, och man hotade lägga sina orena händer på förfädrens skapelse.

Kratsch! lät det från stugans bakgrund och nu störtade den rankiga bänken med de sex gesällerna i golfvet. Den lilla puckeln sprang upp, skrek och beskärmade sig öfver oväsendet och slog med sina kryckor i golfvet. Hela gesällaget föll in i ett våldsamt flin, och mästare

och ålderman måste instämma. Klockan ringde och gillets sammankomst var upplöst.

Bänkarne skötos undan, bord drogos fram, och ölet flödade i bägare och kannor.

»Nå, kära bror Påvel,» sade åldermannen och omfamnade sin motståndare, »du är väl icke ond på mig, för att jag lufvude dig nyss?»

»Åh, tycker någon det,» sade mäster Påvel. »Ovettig skall man ju vara på hvarann, när man diskurrerar; men du behöfde inte ta till i växten så fasligt, tycker jag.»

»Som ålderman får jag alltid lof att ligga öfver, vet du ju, annars får man ingen respekt för en.»

»Ja, det är märkvärdigt, att folk icke kan ha aktning för en, om man icke ljuger,» sade mäster Påvel.

»Inte så hetsigt, inte så hetsigt,» sade åldermannen; »ser du, när man kommer opp så där burdus i en talarstol, och det blir tyst omkring en, och man ser en vägg af ljuslågor och ögon framför sig, så är det inte så godt att tänka på hvad man säger, men säga någonting måste man, och när tankarne svika, så finns det alltid ord kvar att ta till. Oss emellan nu, så måste jag erkänna, att du hade ganska rätt i hufvudsak, men inte går det an att säga sådant åt gesällerna, som alla vilja bli mästare för billigaste pris och bara vänta på, att vi skola ge vika.»

»Oss emellan, min bror,» genmälde mäster Påvel, »så ha vi alla varit gesäller, och därför skola vi nu också förstå hvad gesällerna vilja.»

»Det är mycket vackert sagdt...»

»Nå, men låt oss säga det vackra högt och inte bara säga det fula.»

»Du är en hedersman, mäster,» sade åldermannen och inbjöd sin motståndare att dricka en kanna.

Drickningen pågick med eftertryck, samtalet blef lifligare, ljusen sömnigare och luften sämre. Därpå bars in mat. Mästarne bjödo. Skinkor och salt fisk försvunno från faten så hastigt som de kommo. Därpå druckos skålar för jungfru Maria, för skyddspatronerna, för ämbetet, för ålderman och mästare. De gamle gingo hem, men gesällerna skulle få stanna för att städa och tvätta diskarne.

Nu blef ett anskri af glädje, och alla skvättar samlades i den stora bollen, som ställdes midt på bordet.

»Bosse skall tala, Bosse skall tala!» skreks det, så att stugan darrade.

Bosse eller Boo — det var puckeln — steg upp och satte sig i åldermannens stol, där hans hufvud kom i jämnhöjd med armstöden. Han var väl beskänkt; ansiktet sken af ett enda stort löje; de svettiga hårtestarne lågo smetade på hans panna; de stora tänderna lyste hvita, och de små ögonen plirade så illmarigt.

»Tyst, gesällpojkar,» började han och knackade med kryckan i bollen, hvarpå han med samma hjälparm håfvade till sig den största kanna han såg.

»Af alla mänskliga behof, näst ett, hvars namn jag inte vågar nämna i sådant här fint sällskap, är utan alla tvifvel att hålla tal det som sannast och bäst ger luft åt en inneboende känsla. Alla hafva vi talat någon gång i vårt lif. Eva höll tal, innan hon narrade äpplet på Adam. Sara talade länge och väl, innan hon födde barn åt Abraham, och den helige Hieronymus skulle aldrig ha slutat, om inte lejonen kommit och ätit upp honom. Så är det ställdt och så är det planeradt! Alla hafva vi talat, stora och små, fattiga och rika...»

»Och döfva och dumba...» inföll brodern Nigels, som tvistade med Bosse om äran att vara kvickast.

Bosse grinade illa och rörde om i bollen med sin krycka. Därpå sade han:

»De blinda se, de döfva höra och de dumba tala, så står det i skriften, och är det inte sant, så får väl jag stå för det!»

Nigels var slagen, och Bosse fortfor:

»Jag vet ingenting så ljufligt som att höra mig själf tala; om alla andra tycka det samma, har jag inte haft tid att ta reda på. Eller hvad tycker du, Kort?»

Kryckan, hvilken syntes vara den mest ändamålsenliga af alla krymplingens lemmar, stacks därvid in i munnen på den gäspande Kort, hvilket lustiga infall rönte det allra lifligaste erkännande af hela laget.

»Hör nu på, hvad jag säger er, lymlar! Ni vet, att borgmästaren och de höga herrarne icke tillåta gesällerna komma tillsammans och tala något förståndigt om sina angelägenheter, men om de vilja komma ihop och supa och dobbla, så få de. Opp med labbarne på bordet, läggen edra orena händer på dessa kortlappar och låten dem dansa, medan jag säger er ett sansadt ord. Jag vädrar nämligen en mästares oförmodade återkomst, ty de tro oss icke mer än jämnt. Spel ut nu, så pratar jag.»

Kortlapparne smällde i bordet, och Bosse talade:

»Gamla testamentets gubbar hade den vackra plägseden att vräka en man öfver bord, när de kommo ut för storm. Jag vill inte anbefalla sättet, därför att det är gammalt, utan därför att det är godt. — Vår gesällskuta är ute i sjönöd, och en måste i sjön. Ert val har fallit på mig. Det är ett godt val. Jag har ingen far, som ska stå och lipa, jag har intet anseende att förlora, ty jag har suttit två resor i kistan för fylle. Jag har inga flickor, som springa efter mig och inga barnungar heller, ty lagen tillåter inte så'na här krokodiler att fortplanta

sig, och det gör den rätt i, ty annars skulle skogarna snart vara nerhuggna till käppar och träben åt det söta ynglet; för öfrigt skall jag säga er, att den som har lungorna på ryggen och hjärtat nere i tarmarne, kan inte lefva så öfverdådigt länge. Ingen skada på karlen, alltså! Bosse går i sjön! Men en sak begär han, en enda! Ni ska hålla med honom! Ni ska visa, att ni tror, att han gör rätt, och att han inte bara gör det för sin egen skull, ty han har ju inte mycket att förlora! — I morgon börjar han aflägga sitt mästareprof, ty det kan ingen neka honom. Hvad sedan händer det får ni se då, och det vet han inte själf ännu, det beror på lyckan. — Och nu, svär mig på min långa arm, att ni inte sviker mig och kryper undan i vråarne, när det börjar smälla i knutarne, svärjen det!»

»Vid alla helgon och djäflar,» mumlade gesällerna och lade fingren på kryckan.

»Amen!» sade Boo. »Ramla nu på med lankorna, för jag hör mästaren ragla uppför trapporna, och låt oss visa honom, att vi endast syssla med lofliga och aktningsvärda handteringar.»

Strax därpå inträdde mästaren med steg, som skulle föreställa smygande, men hvilka i anseende till det ymniga öldrickandet mera liknade hofslagen af en istadig häst, som dansar i spiltan. Han välkomnades af gesällerna med jubelrop och hälsades af Boo med ett tal, som slutade med en inbjudning att deltaga i en oskyl-

dig landsknekt, hvilket hade till följd, att mästaren snart befann sig vid ena bordsändan med näfven fullsatt med kortlappar. Men när turen kom till Boo att spela ut, var han försvunnen, ty han visste hvad morgondagen gällde för honom.

* *
*

I ett gammalt förfallet kök nere på åldermannens gård stod Boo den följande dagens förmiddag inläst och arbetade på det mästerprof han icke kunnat nekas utföra, men hvilket icke kunde förskaffa honom rättighet att utöfva kanngjutare-ämbetet i staden, alldenstund som ofvan nämndt, mästarnes antal endast fick vara fyra, och icke någon af dessa under natten aflidit, oaktadt de starka anfall de själfva gjort på sina lif. Profvet bestod i att gjuta en flaska, ett fat och en kanna; men från de två första sakerna hade Boo erhållit frikallelse, emedan hans skicklighet i deras framställande var känd.

Framför en god koleld i spiseln stod nu Boo och höll sin smältdegel vid lagom värme. Formen, som han hade färdig i lera, var omgifven af våta trasor; med ett dåligt besman afvägde han bly och tenn, som han lade i degeln. Massan flöt snart tillsammans och bildade en jämn yta; formen fylldes med den flytande metallen, och om några ögonblick var kannan gju-

ten. På svarfstolen slipade han nu bort sömmarne, och med pimpsten gjordes metallen glänsande som silfver. Kannan var färdig, och hon gaf en stark klang ifrån sig.

Två timmar hade han ännu på sig, innan han skulle släppas ut och hans arbete granskas. Han satte sig på en pall att hvila, och han tog sitt arbete i betraktande. Här var ett nytt uppslag gifvet i det gamla yrket. Sedan urminnes tider hade kannorna varit höga och mycket smala i mynningen, hvilket medfört den olägenheten, att de icke kunde torkas inuti eller åtminstone endast med mycken svårighet, då handen icke gick ner med torkklädet. Följden hade också blifvit den, att kannorna aldrig voro rena. Den enda åtgärd man under tidernas lopp vidtagit i förbättringsväg var, att man förbjudit blys användande. Men detta hade endast medfört den olägenheten, att kärlen blifvit dyrare, utan att olägenheten i nämnvärd mån afhjälpts.

Nu hade Boo löst frågan på ett mycket enkelt sätt. För att kunna tvätta kannan inuti hade han ändrat formen och gjort henne vidare i mynningen, så att man kunde komma in med handen; för att få henne billig hade han satt till bly; men för att få henne klangfull, hade han användt ett nytt arbetssätt, som nämndes kallgjutning, hvilket bestod i att formen hölls kall med våta trasor, och hvarigenom den enda

olägenhet, som blyets användning kunde medföra, tillintetgjordes.

Boo hade således all anledning att vara nöjd med sin nyhet, om också han icke hade stora förhoppningar på att få den erkänd af de gamle.

När tiden var ute, hördes en nyckel skjutas in i låset, och dörren gick upp. Åldermannen trädde in, åtföljd af åldgesällen, som borde bära upp mästerstycket på rådstugan, där det skulle omskådas. Åldermannen var icke glad; åtminstone bar hans ansikte spår af förfärliga sinnesrörelser och onda drömmar, möjligen verkningar af ett nattvak och ett rus. Mästerstycket öfverhöljdes med en duk, och nu vandrade man upp till rådstun, åldermannen först, åldgesällen sedan, och sist kom Bosse skuttande som en skata på sina kryckor.

Gatpojkarne stodo i hörnen och räckte ut tungan åt Bosse, som endast svarade med att låta ena kryckan röra upp ett stänkregn ur rännstenen, hvarvid den skämtsamma flocken försvann i portgångar.

Uppkommen på rådstugan, erhöll Bosse en vink att stanna i förstugan, där dörrvakten satt. Borgmästaren och de tre mästarne i kanngjutareämbetet mottogo åldermannen. Som dörren lämnades halföppen, kunde Bosse höra hvad som talades i stora salen innanför. Borgmästaren började:

»Hvad är det här för gyckel! Komma och aflägga mästerprof, då det inte finns någon ledighet! Besvära folk med sådana här upptåg! Vi ska väl ta och ge dem en näsbränna, så att de inte komma rännande i tid och otid. Låt se mästerverket nu, så ska vi skåda't, så att satan ska ta't! Fira på trasan!»

Åldgesällen lyfte på duken, och där stod nu Bosses mästerstycke på bordet.

»Hvad i Jesu namn är det här? Drifver karlen spel med oss?» utbröt borgmästaren och gjorde ett försmädligt skratt.

»Mig förefaller,» sade åldermannen, »som om detta kärl var afsedt för helt andra ändamål än att dricka ur; man kan ju sticka ner hela hufv'et i det.»

»Jag, som är liten,» sade borgmästaren skulle bestämdt kunna ta sittbad på den där krukan.»

Alla skrattade utom mäster Påvel.

»Kalla in lymmeln,» sade borgmästaren.

Bosse trädde in.

»Hör du, min gosse,» tog borgmästaren till ordet, »tänker du bli barberare?»

»Det är ingen säkerhet,» svarade Bosse; man har sett tennstöpare, som blifvit rådmän.»

»Om du vore lika kvick i fingrarna, som du är i mun,» genmälde borgmästaren, »skulle du också kunna bli tennstöpare. — Hvad vill du kalla det här kärlet för?»

»Namnet gör intet till gagnet, men nog drack jag så lite öl i natt, att jag kan se, att det är en kanna,» svarade Bosse.

»Nog har du bredt näbb, men att du skulle behöfva ett sittbäcken för att få gudslånet i dig, det trodde jag ändå inte.»

Mäster Påvel, som tegat hittills, tog nu ordet:

»Gossen har nog haft någon mening med att göra kannan så vid i gapet,» sade han.

»Hvad kunde det vara för mening? Låt höra!» sade borgmästaren och lade näfven vid örat.

»Det var meningen den, att man skulle få ner händerna i kannan,» svarade Bosse.

»Hör på den! Han dricker med händerna, han.»

»Åh han menar, att man kan komma in med händerna, när man vill göra ren kannan,» hjälpte mäster Påvel på.

»Hvad är det för prat?» afklippte borgmästaren; man kan skölja kannorna hädanefter, som man gjort hittills. För öfrigt har han lagt silfver i tennet, efter det är så hårdt och blankt.»

»Nej, han har lagt bly i det,» sade Bosse.

»Bly? Det ljuger han,» föll åldermannen in. Tenn blir grått af bly och mjukt som vax.»

»Ja, i vanliga fall, men icke då man begagnar kallgjutning,» sade mäster Påvel.

»Kallgjutning? Kall gjutning! — Håll mig för pannan,» skrek åldermannen; »gif mig ett äm-

bar vatten på hufv'et, slå åder bakom örat; har jag förlorat förståndet, eller har Påvel blifvit galen? Kan man gjuta kallt tenn numera? Det var väl sådant han fick lära i Tyskland i fjol somras.»

»Man gjuter icke kallt tenn,» svarade mäster Påvel, »men man gjuter i kalla formar.»

»Jag ger fan i era formar och era nyheter! Och det förvånar mig, att du, Påvel, som är en gammal förståndig karl, kan lägga dig in med sådana där påfund. Tag du din Bosse och hans kruka med dig och gå hem och lär honom göra ett ordentligt arbete, och kom så igen, när du kan få heder af honom, men släpp inte fram några gröngölingar en annan gång,» afslöt åldermannen sammankomsten.

Mäster Påvel försökte ännu några invändningar, men utan någon framgång. Nyheten förkastades såsom varande ny och onödig. När man icke kunde förneka vissa dess företräden, förklarade en af de tigande mästarne godset förbrutet såsom varande förfalskadt med bly, och därmed var saken afgjord.

Mäster Påvel, som hade Bosse i tjänst, och som i onödan besvärat ämbetet och borgmästare, dömdes att bjuda på frukost nere i rådhuskällaren, men Bosse fick gå hem.

Han borde egentligen ha varit ledsen, men hans lynne låg icke alls åt det hållet, och han hade så många år kämpat mot dumheten, att han

just icke hade stora förhoppningar om dess vederfående, när han gick att bestå profvet.

När han kom ned i rådstuporten, såg han en stor svärm med folk, som, lockade af ryktet, hade väntat att få hälsa den nye mästaren. Då nu hopen fick se gesällen komma ner ensam med sin kanna och utan några tecken på den nya värdigheten, blefvo de ursinniga öfver att ha stått och väntat förgäfves. Några hvisslade, andra hyssjade, men Boo, som icke var van vid bifallsyttringar, fann sig; han satte kannan på hufvudet, räckte ut tungan, vände ut och in på ögonen och struttade ut bland folkhopen, som genast fann det löjliga i uppträdet och började skratta. Ledsagad af den larmande mängden, tog Boo sin tillflykt till en ölkrog. Inkommen ställde han kannan på ett bord och satte sig på bänken bredvid.

»Öl här!» ropade han till pigan.

»Nej, se en sådan rar kanna,» sade Metta.

»Tänk, att det kan du se, som bara är krogpiga.»

»Den där kan man åtminstone torka i en handvändning!»

»Alldeles som jag sa'.»

»Den är väl vådligt dyr, den där?»

»Kostar en tredjedel mindre än de andra.»

»Åh herre skapare och sankt Nikolaus, gör då för all del sådana där!»

»Just hvad jag ville, ser du, men man får inte allt hvad man vill, och våra höge beskyddare tillåta icke, att näringen går nedåt, hvilket är det samma som att kannorna gå uppåt.»

En spannmålsbärare kom in och satte sig bredvid Boo.

»Det var en rasande rar kanna; hvar får man köpa sådana där?» frågade han.

»I helvete får du köpa sådana där,» sade Boo förargad.

»Vore det inte så långt att gå, skulle jag snart ha en, om hon inte vore alltför dyr.»

»Det är ju alldeles obegripligt, att ju lärdare man blir, dess dummare blir man. Tror någon, att af de fyra mästarne det var mer än en, som begrep, hur utmärkt den här kannan var,» fräste Boo.

»Åh, de begrepo nog,» menade spannmålsbäraren, »och det var därför de inte ville erkänna det. Men det säger jag för sant, att den, som sålde sådana kannor, han skulle vara rik i rännande rappet.»

Boo satt där till kvällen och lät beundra sin kanna. När krogen stängdes klockan nio, gick han hem med ett halft rus och lade sig förnöjd att sofva med sin kära kanna bredvid hufvudgärden.

* *
*

Följande dag höll Boo ett längre samtal med mäster Påvel, hvilket hade den verkan, att Boo, som genom ordning och sparsamhet samlat några pund tenn, erhöll tillstånd att arbeta för egen räkning i det gamla köket, ty mäster Påvel var en sådan sällsynt man, som ville, att andra skulle lefva också, då ödet unnat honom att lefva så godt själf.

Boo syntes icke ute i staden på fjorton dagar och saken med hans kanna var glömd, ty man hade så mycket annat att prata om.

Men en morgon i dagbräckningen fingo stadens pigor något att se på. Midt på Stortorget, rätt framför rådstugan, höll Bosse på att slå upp ett bord, som bestod af några bräden, lagda på lårar. När bordet var färdigt, plockade han fram den ena kannan efter den andra och radade upp på brädena, och se alla kannor voro af samma form som den han företett på rådstugan och som blifvit ogillade af höga ämbetet.

Klockan nio hade Boo sålt af halfva lagret. Glad och nyter satt han på bordet med benen i kors under sig och ropade: »kannor, kannor, hvem vill köpa kannor?» När han upprepat detta några hundra gånger, började han sätta orden på en sångton af egen uppfinning.

Vid niotiden, då solen stod högt på himlen och alla gesäller hade sin fritimma, syntes kanngjutaregesällerna samla sig i grupper omkring Bosses bord. Några af de mera försiktiga fällde

oroande anmärkningar om vådan af att bryta mot skråordning och privilegier; andra nickade bifall och sade halfhögt: stå på dig Bosse.

Emellertid hade åldermannen för kanngjutarne begagnat morgonstunden för att göra ett besök på rådstugan. Han kom gående med tunga steg uppför brinken och kastade längtande blickar upp till backens slut, under det han stakade sig fram med sin käpp. Hunnen upp på torget, stannade han och torkade svetten ur pannan. Hans öga tog en hastig öfversikt öfver folkhoparne på torget och fann intet ovanligt eller oroväckande. Han satte käppen i marken och skulle just fortsätta sin vandring, då hans öra träffades af ett sällsamt läte, som på afstånd liknade en tupps galande, men nog skulle föreställa vara sång.

»Kannor, kannor, hvem vill köpa kannor? Kannor så vida som åldermans strumpa, kannor så stora som borgmästarns strumpa. Kannor, kannor, ohoj!»

Åldermannen rusade med lyftad käpp in i folkhopen, som omgaf Bosses bord och hvilken blott med svårighet gaf vika för att sedan desto säkrare klämma fast den feta åldermannen, som nu satt som i ett städ och under mängdens jubel måste åhöra Bosses nidvisa, hvilken han nu tog om med vederbörliga förändringar, ledsagade af hopens upprepade st! st! st!

Åldermannen började skrika:

»Din ärkeskälm, du vågar bryta mot lagar och författningar.»

»Jag har inte brutit några författningar,» sade Bosse.

»Du har slagit upp bod, din förrädare!»

»Det här är ingen bod,» svarade Bosse.

»Men det är ett bord.»

»Nej, det är inget bord, det är bara ett par bräden, och för öfrigt står det i skrået, att man icke får slå upp fönster. Här syns inga fönster, om inte ålderman ser några af himmelens — däruppe!»

»Du säljer kannor, din hundra...»

»Det är folket, som köper, ålderman!»

»Och du sjunger nidvisor, din rackare!»

»Jag sjunger om åldermans strumpa!»

»Nej, du sjöng något fult, din skråpuk! Häråt borgmästare och svenner! Häråt!»

Borgmästaren visade sig nu i ett fönster och fick i ett ögonblick sin väns beklämda ställning klar. Han gaf en vink inåt rummet, och snart syntes stadens trumslagare i ett annat fönster. Trumman gaf en kort apell.

»Stå på er nu!» sade Bosse till gesällerna.

Men trumman började hvirfla, och då gick som en skräck genom hopen. Den förstummades och upplöste sig som ett moln.

»Stå på er,» skrek Bosse, »nu gäller det!»

Men de stodo icke på sig. De veko, veko,

så skamligt. Men då blef Bosse vred. Han sprang upp, ställde sig på bordet och skrek:

»Menedare, puckelryggar; springer ni för ett kalfskinn? Minns ni, hur ni svor vid helgon och helvete att stå på er, om natten när ni låtsades spela kort? Låt mig se er i ansiktet nu, era tunntrullare, och inte på ryggen, för då faller min käpp i frestelse att begå synd!»

Men de sprungo alla vid åsynen af borgmästaren och stadens svenner, som nu kommo ner och omringade Boo och hans försäljning.

Då slocknade dennes röst; utan motstånd lät han sig fängslas och föras in i stadens häkte, hvarpå hans osålda lager togs i beslag.

När han fördes in genom porten, vände han sig om i ett anfall af godt lynne, och sade till åldermannen:

»Jag hoppas, att kanngjutareskrået, som ju beskyddar yrket, också beskyddar dess idkare. Därför vill jag nämna i förbigående, att jag hellre ligger på nöthår än på mursten, och att jag föredrar färskt kött framför mögligt bröd; ett godt öl har alltid varit min svaghet, och jag hoppas bli ihågkommen med eldning och städning af mina höga beskyddare.»

Och han skuttade in i häktet, full af mod, men med litet förhoppningar.

* *

*

Sex dagar satt Boo i häktet. Ingen fick söka honom i fängelset, men man fick meddela sig med honom genom dörren. Det var dessa meddelanden, som gjorde honom mera förargelse än köld och fukt. Det var goda råd efteråt, upplysningar, förmaningar, hemställanden:

»Hvad tjänar det till? — Hvarför skall man bråka? — Hvad har du för godt af det? — Är det rätt?»

Men värst hade han det, när modern kom ner från Södra bergen, där hon hade en ko och en koja. Gumman var ålderdomsskröplig och döf och hade blott oredigt uppfattat orsaken till sonens fängslande. Icke heller hon fick komma in i fängelset utan måste hålla samtalet genom dörren, hvilket gaf anledning till de rysligaste invecklingar af äfventyret.

»Hvad har du gjort, olycksaliga pojke?» skrek gumman utanför dörren.

»Jag har gjort kannor,» svarade Boo.

»Har du fått bannor? Det tror jag nog. Men jag frågar hvad du gjort?»

»En kanna!» gallskrek Bosse, som om han ville spränga den tjocka dörren.

»Ja, ja, jag visste, att det skulle gå så till slut. Jag sade alltid det, när de var olydig där hemma. Men flickorna äro också galna! En sådan där fuling som du! Fy!»

Nu förstod han ingenting alls, och därför teg han.

»Jaså, hon heter Anna,» fortfor gumman på fri hand. Så hette också hon, som drog af med svarta Anders i Dufnäs.»

»Hvad pratar du mor om för en Anders?»

»Ska' du säga så åt din gamla mor, pojke? Skäms du ingenting alls? Oj, oj, oj! sådant barn! Sådant barn!»

Bosses förstånd omtöcknades, och han stoppade ner hufvudet i halmpåsarne för att slippa fortsätta samtalet.

När han slapp ut ur fängelset, återvände han icke till mäster Påvel, utan företog sig små vandringar på stadens krogar, där han satt från morgon till kväll och tärde på de medel, som influtit på försäljningen och som man varit nog glömsk att fråntaga honom, då han sattes in i häktet. Han var utesluten ur kanngjutarnes skrå; att arbeta för egen räkning var honom betaget, och något annat yrke kunde han ej. Han hade kuggat ur det hjul i samhällets stora verk, där hans uppfostran satt honom, och han skulle snart hafva slutit sig till de löse och missnöjda, om icke omständigheter inträffat, som skulle göra honom nyttig igen, men på ett annat sätt.

Samma dag på morgonen som Bosses storartade försök att bryta en ny bana på kanngjutningens törniga fält misslyckats, kom köpman Algut från Lübeck hem till kontoret på Östra Allmänningsgatan vid saltsjöhamnen och

ställde en kanna af Bosses tillverkning på kompanjonens skrifbord.

»Na, Jåsef! Se na på den kannen!»

Josef såg med kännaremin på den kannan:

»Na Algut, na hvad?»

»Hvad vill du mig ge fer den kannen?»

Josef skref litet på sitt papper och svarade:

»Jak ger två ere!»

»Ger du mik två ere? Na!»

»Ach, dik! Du skall icke hafve mer än halftannt ere af mik.»

»Na, ger du mik halftannt ere?»

Josef skref litet till på papperet och svarade sedan:

»Är det prifatgeschäft eller kompangeschäft?»

»Det är prifat.»

»Na, da ger jak halftannt!»

När affären var uppgjord, gick Algut ut i staden för att söka upp Boo. Denne satt då i fängelset och kunde icke anträffas. Algut tog då sin kanna och gick ner till ett köpmansfartyg, som låg färdigt att afgå till Lübeck. Där gjorde han upp att köpmannen skulle i Lübeck beställa ett tusen kannor efter medföljande modell och oförtöfvadt sända dem åter, men han vidfogade den ordern, att gjutaren skulle lägga litet mera »bli» i tennet. Skeppet lade ut och blef borta en månad.

Detta allt hände under den tyske konungen Kristofer af Bayern, hvilken genom svenskarnes vanliga afund sins emellan råkat komma på tronen, emedan man hellre tog en utländsk man till kung, än man kunde förmå sig välja en inföding, alldeles som grodorna, när de fingo storken till kung. Denne konung, som naturligtvis saknade alla fosterländska känslor för det nya landet, behandlade detsamma som en stor kungsgård, där jordägarne betraktades såsom arrendatorer och där kronans gods utdelades åt hans landsmän, tyskarne. Men tyskarne erhöllo också privilegier på snart sagdt allting, mest på att handla fritt i landet. Dessa privilegier råkade därvid oftast att kränka alla de förut åt svenske män dyrt sålda previlegier, och all handel och vandel låg snart i händerna på tyskar. Dessa tyskar återigen, hvilka sågo med både förvåning och nöje, huru tamt de försynta svenskarne uppförde sig gentemot det främmande förtrycket, behandlade infödingarne som dumma barbarer, hvilka icke förstodo sig på att sköta sina egna angelägenheter, och dessa främlingar blefvo snart så öfvermodiga, att de ansågo sig som landets sannskyldiga välgörare. Ja, de tröttnade aldrig att påminna om de »välgärningar», de visat det fattiga landet, och de pockade ofta högt på tacksamhet.

Emellertid; Boo gick en morgon och spånslog i staden. Pengarne hans voro slut, och han

var icke fullt så glad som vanligt. Huru han gick, så kom han ned till tyska bodarne vid saltsjöstranden. Det var mycket bullrigt där nere; järnstänger slamrade, kedjor rasslade, hundar skällde, bärare skreko; men midt igenom allt detta surr hörde han en sång, som på det högsta förvånade honom och kom honom att spänna öronen.

»Kanner, kanner, hvem vill kepe kanner?»

Bosse trodde icke han hörde rätt och skuttade fram genom folkmassan, som trängdes omkring en gatubod. Kommen närmare, såg han en stång sticka ut från en träbod, och på stången hängde fem blanka tennkannor af hans egen modell. Han makade sig fram så småningom, ända tills han nådde diskbrädan. Där ställde han sig stödd på ena armbågen och betraktade uppmärksamt och oaflåtligt ögonen på den säljande tysken, som hade hela boden full med kannor och sålde friskt undan.

»Hvad kaper du på?» sade tysken, som började bli besvärad af Boos blickar.

»På dej förstås,» svarade Bosse!

»Vill du kepe en kanne, da?»

»Jak vill icke kepe nåkot,» svarade Bosse.

»Gå din vek, da!»

Bosse fortsatte att betrakta tysken hela förmiddagen.

»Hvad väntar du på?» frågade en järnbärare Bosse.

»På en trumslagare,» svarade han.

Det kom ingen trumslagare, men det hade ändå varit ganska lifligt på rådstun. Åldermannen för kanngjutarne hade kommit upp till borgmästaren skummande af vrede och anhållit om trumslagarens mellankomst i det olofliga ingreppet på ämbetets privilegier. Borgmästaren hade också skummat men förklarat, att han icke kunde göra något åt saken, emedan tyskarne hade sina af konungen stadfästa handelsprivilegier; han kunde endast råda till, att man teg och icke visade något missnöje, ty det vore endast att skänka tyskarne ett nöje till.

När boden stängdes om kvällen, gick Bosse hem till sin mor i Södra bergen och grubblade öfver hvad han sett och hört; och när han somnade om natten, tänkte han för sig själf: »Det var fan, hvad det var likt mina kannor!»

Bosse hade fått i uppdrag att som ersättning för natthärberge och lite mat valla gummans ko, medan hon låg och tvättade nere vid sjön. För att underlätta den mödan hade han uppfunnit, att man kunde binda kreaturet vid en sten; men som detta stred emot gummans grundsatser och emot all förnuftig ladugårdsskötsel, emedan djuret därigenom hindrades att urvälja de bästa bitarne på det torftiga bergsbetet, såg Bosse sig snart försatt i den belägenhet, att han måste skutta omkring i backknallarne, hvilket var honom ganska besvärligt. Men

nu i dag på morgonen, det var en vacker höstmorgon, hade det välsignade djuret ätit sig riktigt mätt och lade sig ner på mossan att tugga om hvad det i häftigheten hade svält. Bosse begagnade det glada tillfället för att slå sig ner och öfverlämna sig åt eftertanke. Han tänkte först huru lyckligt det skulle vara ställdt här i världen för en puckelryggig, om korna kunde ligga och äta; de kunde ju krypa fram alltefter som de ätit af marken, så sluppo de resa på sig och gå med framsträckt hals; och han förstod icke, huru dessa djur tålde ha blodet åt hufvudet beständigt, då de gingo och betade; han ville bra gärna införa några förbättringar i afseende på dessa kreaturs lefnadssätt. Därpå undrade han, hvarför Gud lät tyskar sälja tennkannor, då han, som var puckelryggig, icke fick göra det. Så tittade han ut öfver Saltsjön och Skeppsbron med de många fartygen, som buro tyska och lübska flaggor, och han frågade sig själf, om icke tysken hade stulit formarne till hans kanna. På denna fråga svarade han obetingadt ja; men smärtan öfver den lidna oförrätten mildrades betydligt, då han tänkte på den skada, som tillfogades det vällofliga kanngjutareämbetet.

Han hade snott strecket stadigt om högra handen och lutade sig makligt med rygggen mot en sten. Kon tuggade så enformigt, solen sken så varmt, stenen råkade vara så mjuk af en öfverflödig mossväxt, och Bosse var så trött efter

föregående dagens hängning vid boddisken, att han föll i en välgörande slummer. Och han drömde så vackert om en ko, som låg i en bäddad säng och åt rödklöfver mellan lakan, och därtill drack hon renskt vin ur en tennkanna, som innehöll tjugufem procent bly, och så kom det en orm och gick öfver hufvudgärden, men när Bosse skulle ta fatt den, slingrade han sig mellan fingrarne och försvann in i lübska flaggan, och därmed var han borta, och det lät som om man släppt en hel tvätt ifrån fjärde våningen, hvilket åtföljdes af en förfärlig sveda i ryggen, så att Bosse vaknade.

»Hvar är kon?» skrek gumman, som stod med kryckan i högsta hugg.

»Hon ligger där,» sade Bosse och halade på strecket, men strecket var borta.

»Hvar ligger hon?» hväste den gamla.

Jo, nu visste Bosse, hvar hon låg. Jämmer och elände; det var inte tre famnar till branten, och där låg hon. Han kröp på händer och fötter fram till kanten och skådade ner i bråddjupet.

»Är hon där?» hviskade gumman.

»Hon är där,» svarade Bosse ledsen.

»Nåå?»

»Jag tror inte hon lefver! — Hon ser ut, som hon skulle ha spruckit!»

Det var en stor sorg oppe i Södra bergen, lika stor nästan som då far dog. Inte ville slaktarn heller köpa kreaturet, som var så illa

medfaret. Gumman grät och slogs i två dagar. Därpå torkade hon sina tårar och började salta kött, stoppa korf och hacka lungmos. Och där åt man kött hvarenda dag och sorgen var tung; aldrig hade man trott, att det skulle vara så tungt att hålla köttdagar. Ibland måste gumman upp och piska på Bosse för att få luft åt sin sorg, och han tog emot och teg, ty han visste, att det lugnade den gamla. En dag, köttet var då slut och mjölken med, sutto Bosse och hans mor utanför kojan och sågo ner på den bullrande staden nere i bråddjupet. Och de voro mycket ledsna. Då fingo de se en man komma klättrande i berget. Det var en hederligt klädd man med förståndiga ögon och rödt skägg. När han fick se Bosse, blef han mycket glad:

»Jak är så klad att se den gesäll! Jak har runnit i alla packar för att finna honom på! Ach, Herr Jesus, hvat här är tungt att kå! Nå, den Bosse, jak har ett geschäft att tale om. Det är deres mor, na, hon må då here på!»

Bosse bad köpmannen sitta och gjorde sig i ordning att lyssna.

»Ser nu: Jak heter kepman Algut och andler med kanner, som jak takit från Libek!»

»Jaså, det var där ni tog dem?» inföll Bosse.

»Ja! jak keper dem där! Men de pli mik fer dyre! Säg nu, hvat ville de gere den kanne fer?»

»Hör nu, hvem har sagt, att jag vill göra några kannor alls?» sade Bosse.

»Det har jag,» inföll nu modern med en djup suck, som tycktes komma från den nyligen aflidnas branta graf.

»Na, se man på! Hvat skall den man da hafve fer sin kanne?»

»Ett halft ere,» svarade Bosse.

»Ach, Herr mein Gott, det bekommer jak den kannen från Libek fer.»

»Den kan icke göras under det priset,» sade Bosse bestämdt.

»Da får man sätte mere pli i den tenn!»

»Hör nu, köpman,» sade Bosse, »ser ni den där branten?»

»Ja, na!»

»Vi hade en ko, som gick ner sig där! Det är bara fem famnar dit. Vill ni tro mig om, att en oxe också kan komma ner där?»

»Bosse, Bosse,» afbröt modern, »tänk på din gamla, fattiga mor!»

»Just hvad jag gör! Jag vill hon ska' ha en hederlig pojke, om han också är en stackare för öfrigt.»

»Hederlig! Hm! Blir du rik, så får du råd att vara hederlig!»

»Det var en ful sats!»

»Det är lika fult af en stor karl att låta sin gamla mor arbeta ut sig.»

»Hör på, köpman,» sade Bosse. »Ni får sälja utländska kannor, det får ni, men ni får inte tillverka några här i landet.»

»Na, ja; jak tänker icke gera några kanner, och låter jak gera några, så inte plir de svenske!»

»Nej, hör en sådan ål. Han låter mig tillverka utländska kannor i Sverige. Men säg en sak, hvarför vänder ni er just till mig?»

»Ja, na, hvarfer? Jak ticker om den gesäll!»

»Men jag har ingen verkstad och får ingen ha!»

»Na, icke jak heller, men jak har en micket kod vän, som vill låne rum åt oss i den stadsmur.»

»Jag skall sofva på den där saken,» sade Bosse.

»Na, ger man så! I morkon vänter jak dem. Kepman Algut och Jåsef vid skippspron! Fråga efter kepman Algut; icke Jåsef! Adie!»

Förhandlingen var slut, men Bosses fridfulla tillvaro i Södra bergen var också slut. Ty nu bestormades han af gumman, som vädjade till hans hjärta och heder. Men när hon kom till hedern, då hade Bosse öfvertaget, ty han kämpade just för att behålla den. Men gumman stod vid, att hedern var för de rika, de fattiga måste uppfylla sin första plikt och lefva. Blef man rik, fick man heder, blef man ärad.

Slutet blef det, att Bosse skumpade ner till Algut och Josef och det ändå i ganska god tid. Här infördes han genom en bakväg från kontoret in i ett magasin och därifrån ändå längre in i en källare, där han fann för sig en fullständig

tenngjutareverkstad och en gesäll, som skulle gå tillhanda.

Här öppnade nu Bosse sin verksamhet och förfärdigade lübska kannor, som de kallades, och hvilka gingo alldeles ypperligt i marknaden.

Gesällen, som hette Claus, hade ett yttre, som mera var vinnande än förtroendegifvande. Han var mycket läraktig och sökte komma alla yrkets hemligheter på spåren; han tog reda på de minsta småsaker och frågade om samma sak många gånger.

En dag var Claus försvunnen. Köpman Algut kunde icke säga hvar han var, och han visste det icke heller. Samtidigt härmed inträffade en liten brytning mellan firman Algut och Josefs innehafvare. Josef ville icke vidare köpa Alguts kannor, emedan de voro för dyra; han ville icke ge mer än ett öre för kannan. Algut stod på sig och fordrade halftannat. Då sade Josef upp den handeln och förklarade, att han icke behöfde Alguts kannor. Algut ville icke ändå gifva vika, oaktadt han icke ägde några handelsprivilegier, utan dessa voro utställda på Josef. Åtta dagar senare öppnade Josef en försäljning för lübska kannor, sedan det gamla lagret var afsåldt; och nu kunde han sälja kannan för ett och ett halft öre åt allmänheten.

»Ach, du schlipede hundra,» sade Algut. »Här ser jak spåren af Claus' finkrer. Har du den schlingel in i den mur also?»

»Jak har,» sade Josef.

Bosse var återigen utan arbete.

Emellertid började högljudda klagomål från välloffliga kanngjutare-ämbetet att förspörjas. Man hade icke sålt några kannor på flere månader; yrket var i nedgående; gesäller måste afskedas; oro rådde på verkstäderna. Och allt detta förorsakades af den enkla anledning, att allmänheten hällre köpte tyskarnes billigare och bättre kannor än ämbetets dyrare och sämre.

Åldermannen och mästarne skreko öfver allmänhetens dåliga smak, de förbannade den fria handeln och gingo in till kungen med anhållan, att tull måtte läggas på de införda kannorna, så att de blefvo dyrare och omöjliga för allmänheten att köpa. Men kungen svarade bara: gör ni lika billiga och bra kannor, så få ni också sälja.

Då blef ett nytt anskri. Skulle det sekelgamla bepröfvade kanngjutare-ämbetet i Stockholm öfvergifva sina traditioner för att följa dagens hugskott! Nej, hellre skulle de falla som ärans män än att byta om arbetssätt. Hade icke deras förfäder druckit ur deras kannor? Jo, detta var ett tungt skäl! Och framför allt, hvad mera var, voro icke dessa kannor svenska? Jo! Skulle man då förbyta dem mot utländskt kram. (Då någon invände, att de gamla kannorna också voro af tysk modell och att den första kanngjutaren i Stockholm var tysk och hette

Albrecht Zinn, blef han utkastad från sammankomsten.)

Ställningen blef allt svårare. Arbetslösa gesäller vandrade kring gatorna och förde oljud. Fönster inslogos i verkstäderna. Ett anlopp gjordes nattetid mot de tyska bodarne, men upprorsmakarne grepos och sattes i häkte. Hela staden var i uppror.

Slutligen, en morgon, väcktes stadsboarnes uppmärksamhet af en ny och oväntad syn. Mäster Påvel, hvilken varit Boos husbonde, hade stuckit ut genom sitt fönster en lång stång, på hvilken hängde sex nya kannor efter »Lübska» modellen, och hela hans fönsterbräda var fullsatt med sådana. Själf stod han vid disken och ropade ut »Lübska» kannor af rent tenn för ett och ett kvarts öre!»

Nu voro tyskarne slagna! Alla kunder rusade till mäster Påvel och köpte Lübska kannor af rent tenn.

Hvad snålheten, högfärden och patriotismen förut icke kunnat uträtta, det förmådde nu den allsmäktiga afunden.

Vid nästa kvartalsammankomst höll åldermannen ett tal, hvilket handlingarne visserligen icke bevarat åt eftervärlden, men som det oaktadt förtjänar att återgifvas.

»Det var icke första gången mänskligheten skulle blifva vittne till det sorgliga skådespelet att se, huru det sekelgamla bepröfvade måste ge

vika för nyhetsmakeri och charlataneri. Det var med smärta talaren i dag nedlade sitt offer på fäderneslandets altare, då han afsade sig och sitt ämbete rättigheten att tillverka tennkannor, som icke kunde tvättas (så sade han icke, men så var meningen); det var med grämelse men utan bitterhet han här sträckte vapen i en ojämn strid; men när han gjorde det, var det med den innerligaste förtröstan, att framtiden skulle hålla honom räkning för den hårdnackenhet, hvarmed han stått emot den inbrytande strömmen, som hotade att uppsvälja samhället och dränka dess ädlaste viljor, dess renaste sträfvanden och dess bästa hopp. Han kunde icke sluta med annat än att uttala den förhoppning, att framtiden skulle visa, att de gamle hade rätt, ty hur vi bråka och vränga, så kvarstår ändock evigt den satsen, att gammal är äldst.»

Mäster Påvel fann sig uppfordrad att med några ord svara på det utmärkt sakrika och genomtänkta tal, som åldermannen nyss afverkat.

Han uttalade som sin mest brinnande förhoppning, att mänskligheten evigt måtte få se det sekelgamla, hvilket, som bekant, har stor benägenhet att öfvergå till förruttnelse, gifva vika för det bättre, hvilket ofta har den tillfälliga egenskapen att vara nytt. Man såg ju örter, som ruttnade efter ett år, man såg människor och djur ruttna inom ett sekel, man såg visserligen gamla trän, som hunno seklet, men de

voro också ruttna ini, om man såg noga efter. Nåväl skulle vi sörja därför? Ingalunda! Genom förruttnelsen skapades nya lif; förruttnelsen var endast en annan form för uppståndelsen. Ville man nu, innan man gick det oundgängliga till mötes, svepa sig i högfärdens och den pådyflade oegennyttans trasor — så, nåväl, det var för att dölja sin blygd, och det ville mäster Påvel icke tala mycket på. För att nu komma till saken, så ville mäster Påvel säga ett sant ord, om det också skulle svida i högfärden. Åldermannen och ämbetet föllo icke för hvarken charlataner eller fosterlandsförrädare, de föllo helt enkelt för sin egen afund. Alla närvarande visste, att de kannor, som nu såldes för Lübska, voro uppfunna af gesällen Boo från Stockholm. Var det icke sannt?

Åldermannen grinade ett oerhördt grin och fick endast fram ett mycket vältaligt: »Asch!»

Mäster Nigels gäspade fram ett föraktligt: »tala om Bosse!» Och gesällerna fnissade: »Våran Bosse».

Mäster Påvel fortfor och lofvade, att han icke skulle tala om Bosse, men han skulle gifta honom med sin dotter, och så skulle Bosse ärfva ämbetet. Det skulle han! Och ville ålderman och ämbete taga någon lärdom af det som händt, så blef summan den, att om människorna läto bli att beskydda hvarandra så förbannadt, så skulle vi ha det mycket bättre allihop, ty man

har sett, att det högsta skydd för några kan vara det värsta förtryck för de flesta, och om vi ville ha rättighet att få lefva själfva, så måste vi först uppfylla den stora eviga skyldigheten att låta andra också lefva.

Och därmed var den stora kanngjutarstriden i Stockholm slutad, en strid som kostat så många fönsterrutor, så många häktningar, så mycken högfärd, för att icke tala om firman Josef och Alguts upplösning, enda kons nedrasande för Södra bergen, och gesällen Claus' uppdykande i Visby, där han införde »sin nya uppfinning» och gick omkring och bakdantade en viss Bosse, som blifvit rik på hans arbete uppe i Stockholm.

På Godt och Ondt.

JULISOLEN gassade så hett på Gråbrödraklostrets södra vägg på Kedjeskär eller Riddarholmen, som det nu kallas. Väggen hvilade på en stenfot, som var lagd i själfva sjökanten; i väggen var en fönsteröppning, och i den låg broder Franciskus, stödd på armbågarne och med halfva kroppen utanför. Han låg på knä på en bänk och solade sig; han såg, huru becket smälte från spåntaket och rann ner i sjön; hvar gång en droppe smällde på vattenytan, rusade ett stim löjor till och skulle se, om det dugde äta, men det gjorde det inte; det blef bara en hop oljiga ringar i alla regnbågens färger. Detta låg broder Franciskus och såg på, under det att solen sken på hans kala hjässa. Men bakom hans rygg innanför i den stora salen sutto tolf unga munkar på en bänk framför ett långt bord och skulle skrifva ut ett aflatsbref i tolf exemplar efter broder Franciskus' diktamen. Men brodern Franciskus hade icke brådt och de unga mun-

karne icke heller, ty man hade godt om tid i klostren nu under förfallets tidehvarf, då präster och riddare slogos om riket och segrarne alltid voro redo att öfverlämna det åt den mestbjudande, helst en utländing.

»Litteris...» dikterade broder Franciskus med hög röst ut åt Mälaren, så att löjorna skingrade sig som pilar.

»Vi hörde inte,» svarade de tolf inne från rummet.

»Litteris,» skrek han återigen utan att vända sig om.

Och nu gnisslade gåspennorna fram öfver kalfskinnen, ooch så blef det tyst en mycket lång stund inne i salen. Men utanför fönstret blef det lifligare. En liten båt kom framglidande till dèn bomkrans, som omslöt Gråmunkeholmen; båten roddes af en svartbrödramunk, som hade ett spann med vatten och ett metspö med sig ombord. När han kom till bomkransen, band han sin båt vid en påle; därpå betade han på kroken och kastade ut. Detta förströdde broder Franciskus högeligen.

»Nappar det?» frågade han.

Svartbrodern tittade upp.

»Se god dag, Frans! Hvad gör du här?»

»Vi hålla på med det välsignade aflatsbrefvet för dem, som angifva Hussitare. Har ni inte också fått den där sommarförnöjelsen?»

»Jo, de hålla på allt hvad de orka, de stac-

kars pojkarne, men jag slank ifrån, jag; det är ju så hett, att man kan gå åt.»

»Ja, det är fasligt hett! — Inspecturis,» skrek han inåt rummet, där han hörde ett tilltagande sorl.

»Vi hörde inte!» svarades inifrån.

»Inspecturis — era döfnickar? Hör ni inte, hvad jag säger! — Inte får du några abborrar där, inte, Franciskus. Kom hit in till väggen, skall du få se på annat.»

Svartbrodern gjorde loss båten och krängde sig in under pålverket, så att han kom alldeles under fönstret, där Franciskus låg.

»Är eran guffar hemma?» frågade han, när han kom intill väggen och fått kasta ut igen.

»Gubben är på bröllop i Uppland. Varit borta i fjorton dagar; bröllopet står i tre veckor. Han måtte bli skön, när han kommer hem!»

»Nå har du hört? Har du hört?» hviskade svartbrodern.

»Hvad då, hvad då?» svarade Franciskus och häfde sig längre ut genom fönstret.

»Ärkebiskopen...»

»Vänta lite,» sade Franciskus och dikterade igen. »Amici sincerissimi... — Hvad har han nu gjort?»

»Åh, det är öfver alla gränser!»

Han höll händerna för munnen som ett talrör och hviskade något.

»Åh!» sade Franciskus och spetsade öronen.

»Nej, hvad säger du? Tala om, tala om! — Kommer strax.»

Därpå försvann han ett ögonblick in i rummet och lämnade brefvet åt en af de tolf att denne skulle diktera. När han kom tillbaka till fönstret, upptogs samtalet med svartbrodern, som måtte haft mycket roliga saker att berätta, ty Franciskus skrattade emellanåt högt, så att han hoppade på fönsterbrädan, och svartbrodern var så inne i berättelsen, att han icke märkte, hur becket dröp ner på hans hvita skapular.

Emellertid pågick afskrifningen, ehuru icke med någon större skyndsamhet, inne i skrifsalen. Detta var ett stort rum, hvilket uppkommit genom en väggs nedrifvande, och man såg ännu en murbåge och två pelare, som antydde skillnaden mellan de båda förra rummen. I rummet närmast södra väggen sutto, som vi sett, de tolf afskrifvarne, men i bakrummet hade klostret sitt bibliotek. På smala långa pulpeter, liknande ofantliga bönpallar, lågo ett hundratal böcker, med kedjor fastlåsta vid bordsfötterna.

Det var en samling af dekretaler eller romerska kyrkans grundlagar, legender, mässböcker, evangelier och psalterier, mer eller mindre vackert skrifna och prydda med målade och förgyllda begynnelsebokstäfver.

Midt framför dessa skatter stod ett bord, framför hvilket återigen stod en stol, i hvilken

en gråbroder satt och sof. Han var bibliotekarie. Genom de oroliga tidernas påtryck, och delvis af fruktan för den i Tyskland vaknande stormen, som yttrat sig i Hussit- och bondekrigen, hade Gråbrödrakonventet, icke utan en förhoppning att vinna folkgunst, förkunnnat och pålyst, att dess bibliotek stode öppet för allt folk tvenne dagar i veckan en timme hvarje sådan dag. Denna sköna yttring af frikostighet med de andliga gåfvorna hade mottagits af allt folk med en viss misstro, emedan både högst få kunde begagna sig af tillåtelsen, dels därför att de voro i sitt arbete under dessa timmar, dels och mest därför, att de icke kunde läsa, hvarförutom gardianen dragit försorg om, att endast ofarliga böcker fingo ligga framme.

Bokvårdarens syssla var sålunda icke ansträngande, utan tvärtom rätt eftersökt, emedan den gaf ett så godt tillfälle till ostörd hvila.

Broder Martin såg icke heller ansträngd ut, där han satt och sof. Hans ansikte, som ramlat ner på bröstet, uttryckte den högsta jordiska förnöjelse; en hälsosam svett pärlade på den blanka pannan, och flugorna traskade omkring i de feta betesmarkerna på hans haka. Ibland smackade han med tungan, som om han drömde om mat; ibland lyfte han handen för att plocka bort en fluga, som kittlade honom i mungipan, men handen kom aldrig högre än halfvägs och föll därpå tillbaka i knäet. När flugorna så läm-

nade honom på en stund för att interpunktera de stora pergamentsböckerna, föll han in i en riktigt djup och väl ordnad sömntakt, där andedräkten i regelbundna stötar frampustades och bildade med det yttersta af läpparne en högst musikalisk ljudskala.

Emellertid hade en karl, som icke bar ordens dräkt, inträdt i boksalen och stannat vid dörren. Det var en lång, starkt byggd medelålders man, med hår tjockt som en lejonman och ett helt, vackert skägg, som låg ner på bröstet. Han föreföll att vara en förmögen handtverkare, som själf utöfvade sitt yrke, ty hans händer voro tämligen grofva och här och där besatta med svarta fläckar.

Han såg sig försiktigt omkring i rummet och betraktade den sofvande munken med hvassa blickar. Därpå hostade han.

Den sofvande gjorde en orolig rörelse, såsom om han drömde något elakt. Hans andhämtning saktade af och snart slog han upp sina feta ögon.

Martin föreföll högst oangenämt öfverraskad. Sedan han med en blick undersökt mannens yttre och däraf bestämt sig för passande tilltalsord, bröt han tystnaden och sade ganska vresigt:

»Hvad vill han?»

»Om förlåtelse, helige fader, jag ville endast se på en bok.»

Broder Martin, som gnuggat sömnen ur ögonen och återkommit i sitt rätta ondsinta lynne, fick nu sikte på den besvärlige gästens dammiga och något nötta skor. »Ha!» tänkte han, »det är en sådan.»

»Gå ut och torka af dig om fötterna,» utbrast han.

Mannen gick utom dörren och slog af dammet med sin mössa och kom strax in igen.

Men det ingick i Martins beräkningar. Han sökte nytt angrepp.

»Du vill se på en bok och har inte lärt att tvätta dig om händerna.»

De tolf skrifvarne, som hört anmärkningen, föllo i skratt.

Mannen rätade på sig och svarade:

»Den konsten har jag både lärt och öfvat, men arbetet, herre, gör handen mörk; och lättjans hvita händer äro icke alltid rena.»

Martin lyftade sin hvita hand och bet i de väl skurade naglarne. Därpå vände han sig till afskrifvarne och sade:

»Hereticus ille!»*

»Licet inspiciat! Est homo inpudicus et valde periculosus, quem in oculis habere opus est,»** sade föreläsaren för renskrifvarne.

* Han är en kättare den där!

** Låt honom titta (på böckerna). Det är en oförskämd och farlig karl, som man måste hålla ögonen på.

Mannen vid dörren fällde hufvudet, om för att dölja ett löje öfver munkens dåliga latin eller af blygsel, att han icke förstod det klassiska språket, var svårt att afgöra.

»Stig på du,» sade Martin, »och se efter hvad som finns!»

»Finns den heliga skrift?» frågade mannen ödmjukt.

Martin gjorde stora ögon, ty bibeln var bland de förbjudna och sålunda undangömda böckerna, men det ville han icke säga, därför sade han något annat.

»Om den finns? Jaja men! Hvad skall det vara för en version? Septuaginta, vulgata, kaldaica, græca, syriaca? Säg ett ord bara!»

»Jag skall vara mycket förbunden, om jag får se på græca,» sade mannen.

Martin såg ut, som om han fått ett slag i pannan, och renskrifveriet afstannade för ett ögonblick. Klostrets, lärdomens och de hvita händernas anseende stod på spel. Martin sökte en yttersta räddning.

»He kaine diatäke?»* frågade han.

»Hä kainä diatäke,» svarade mannen rättande.

Nu blef den lärde brodern förlägen; han måste ljuga.

»Den är för tillfället inlåst,» sade han, »och gardianen har rest bort och tagit nyckeln med

* Nya testamentet.

sig; men vill han icke se på de epistlar, som ligga framme här?»

Mannen tackade och nalkades stillatigande pulpeterna, där han snart försjönk i läsning.

Martin blef dyster och grubblande och skulle snart hafva fallit i sömn igen, om han icke plötsligen blifvit uppryckt af ett skrik bortifrån fönstret, där Franciskus underhållit sig med den metande svartbrodern.

»Har ni hört? Har ni hört?» väsnades denne och for upp. Har ni hört den nya uppfinningen tyskarne gjort?»

Nej, det hade man inte.

»Jo, tyskarne ha funnit opp, att man inte behöfver skrifva af böcker längre. Nu bli ni väl glada?» sade han och vände sig till renskrifvarne, hvilka läto pennorna falla och visade en oförställd glädje och förvåning.

Mannen vid böckerna spetsade öronen och låtsade läsa.

»Tala om då!» skreko renskrifvarne och broder Martin, hvilken förmått sig att lämna sin bekväma stol.

»Saken lär helt enkelt vara den,» sade Franciskus, »att man skär bokstäfverna i trä, alldeles som stämplar, och så sätter man ihop dessa till ord.»

Ett utrop af missräkning och förvåning besvarade den stora nyhetens meddelande.

»Ingenting annat? Då går det bestämdt fortare att skrifva!» sade Martin.

»Det beror på det,» invände Franciskus. »Har man skurit en gång, så kan man stämpla tio tusen gånger se'n.»

Man skakade på hufvudena och visade sig klentrogen.

»Det skall man se först! Det är så mycket nyheter i luften nu för tiden!»

»Ja, det må man verkligen säga,» återupptog broder Franciskus. »Ni ha inte hört talas om ärkebiskopens sista bedrifter? Det är verkligen otroligt, men är ändå sant.»

Ett allmänt skratt besvarade upplysningen om svenska kyrkans primas och hans små friheter.

Man skockade sig omkring broder Franciskus för att få närmare reda på de retande omständigheterna, då en klocka hördes ringa.

»Gå och bada!» skreko de tolf och lade bort pennorna.

»Läsa mässan först,» menade Martin och slog ett kors, som icke kom högre än framför maggropen.

»Det ge vi — — —»

Martin afbröt i tid, ty främlingen vid böckerna, som man alldeles glömt bort, hostade just till i detsamma, hvilket väckte Franciskus' oroliga uppmärksamhet och påkallade hans sinnes-

närvaro, så att han upprepade och utförde i en annan riktning sin tillämnade hädelse:

»Det ge vi oss tid till, oaktadt den förkrossande hettan.»

Och nu rabblade han på stående fot upp ett Ave Maria, som lät likt en skvaltkvarn och i hvars slutrefräng secula seculorum alla närvarande instämde och afslöto med ett kort knäfall.

Främlingen deltog hvarken i korstecken eller knäfall, utan aflägsnade sig tyst och stilla.

»Hvad var det där för en djäfvul?» sade Franciskus vresigt, då främlingen gått.

»Det var en besökare,» svarade Martin.

»Är du inte karl att hålla pöbeln på afstånd du?»

»Åhjo,» sade Martin förlägen, »men det var ingen pöbelman; han kunde grekiska och troligen latin också.»

»Men han gjorde icke korsets tecken vid bönen! Håll ögonen på honom! Det är visserligen en kättare!»

Sällskapet följdes sakta åt för att bada nere i Mälaren och sedan gå att äta sin sköna middag.

* *
*

Gråmunkarne hade badat; därpå hade de gått ner i den svala matsalen och ätit en god gädda, samt smultron och mjölk. Efter maten

hade de yngre fått en vink om, att de kunde få fara ut på sjön, om de ville, en tillåtelse, som de växlade mot att gå ner i trädgården och sofva middag. Broder Martin, Franciskus och några af de äldre blefvo sittande vid bordet och läto bära in ett godt claret, hvilket den läkekunnige brodern förklarat som ett utmärkt skyddsmedel mot de åkommor den starka hettan hade alstrat och hvilka voro gängse ute i staden. Vinet öppnade hjärtat och löste tungans band. Man var snart inbegripen i lifliga samtal om det närvarande och förflutna. Inga närgångna vittnen lade tvång på förtroligheten, och den ene visste hvad den andre tänkte, så att samkvämet blef det allra angenämaste. Man njöt som skådespelaren, då föreställningen är slut, som maskeradgästen, då han får lägga af masken, som frossaren, då han får lösa på bältet.

»Nog måste man medge, att kyrkan är en bra föråldrad inrättning,» utbrast Martin.

»Sådan den nu är beskaffad, det erkännes,» svarade Franciskus; »men den har haft en tanke, den också, en gång; ty likasom kejsaren skulle vaka öfver folkets världsliga väl, skulle påfven vaka öfver dess andliga, men alldenstund det världsliga har det mesta för sig, så kommer kejsaren att lefva längre än påfven.»

»Nå ja,» invände Martin, »påfvens dagar äro nog räknade och kyrkans med, sedan man blottställt sig och hvarandra som man gjort. Påfven

i Rom sitter och bannlyser påfven i Avignon och tvärt om; folket tycker det är roligt att höra okvädingsord, och nu tror ingen mer på påfven.»

»Jag undrar, om man någonsin trott riktigt på kyrkan och hennes läror. Hvad skall man, anförelsevis, tänka om dessa oanständiga framställningar, som bildhuggaren roat sig med i de gamla kyrkorna; om munken och nunnan i Linköping? Hvad skall man tänka om åsnefesterna och karnevalen, som prästerskapet tillåter, då församlingen får uppträda och göra vrångbilder af gudstjänsten ända framme vid högaltaret? Är detta icke ett ganska högljudt medgifvande af kyrkans skröplighet? Är icke den phallus, som lömskt smyger sig fram mellan löfverket på pelarhufvudena, det halfdolda tviflet på det heligas allenaberättigande och är det icke ett tyst erkännande, att köttet skall ha sitt, då Gud skapat både köttet och anden?»

»Mycket sant hvad du säger! Det är hedendomen, som lefver igen! Ty det fanns hos hedendomen också en tanke, en stor tanke, som aldrig kan dö: den dyrkade naturkrafterna, och de äro eviga. Kristendomen dyrkade människan, och hon är dödlig. Veta vi icke, huru de första kristna i Rom byggde om de gamla templen till kyrkor! Och hvad är väl den kristna kyrkan annat än ett grekiskt tempel med hvälfdt tak. Gjorde de icke Kristusbilder af gamla Apollo-

stoder? Inga språng i naturen, säger den hedniske filosofen, och han har säkerligen rätt.»

»Bröderna tala fullständigt som hedniska filosofer,» anmärkte nu broder Antonius, en medelålders munk med energiska och liffulla drag. »Om någon skulle höra oss, så hade vi icke långt till bålet, det är åtminstone visst!»

»Men nu hör ingen oss,» invände Martin, »och hvad vi här säga är endast, hvad alla tänka.»

»Det var ungefär det samma Huss också tänkte, och därför kom han i elden,» svarade Antonius.

»Hvem vet, om inte Huss hade rätt?» sade Martin.

»Men Huss förlät man inte,» genmälde Antonius.

»Han ville inte ha förlåtelse,» svarade Franciskus,» och en gåfva kan aldrig bli gåfva, om det inte finns någon mottagare.»

»Världen vill bedragas,» återtog Antonius; »jag undrar, om inte det är en gammal osanning! Skulle man icke rättare säga så här: världen är bedragen, alltså måste vi upplysa henne! Så mycket mer, som världen betalar oss, för att vi skola upplysa henne.»

»Nå, men göra vi icke det,» svarade bokvårdaren Martin. »Ha vi icke öppnat våra skattkammare för all världens folk? Ha vi icke lagt fram och slagit upp våra böcker?»

»Jo,» invände Antonius, »vi ha lagt fram de

för oss ofarliga böckerna, men vi ha låst in de farliga.»

»Nå, men man ska' inte låta barn leka med knifvar.»

»Barn, nej! Men det här är frågan om stora människor.»

»Kan någon säga mig,» afbröt Franciskus, som var rädd för den vändning samtalet tog, »kan någon säga, hvad som menas med att kunskapens träd var på godt och ondt?»

»Jag tror,» svarade Martin, »att kunskapen gör människorna godt därigenom, att den gör dem mäktiga, och gör ondt därigenom, att den gör dem — hvad skall jag säga? — ondt!»

»Jag tror,» svarade Antonius, »att med kunskapens träd på godt och ondt menades, att kunskapen bär både goda och onda frukter, ty hvad som är godt för den ene, är ofta ondt för den andre. Antag, att någon gick åstad och upplyste folket om, att påfven icke kan förlåta synder; den kunskapen skulle göra folket godt, men påfven skulle icke kunna intaga och plundra det sköna Sicilien, som han nu gör. När nu därför den påflige nuntien kommer hit om en fjorton dagar att sälja aflat för kriget mot Hussiterna, så skulle det tillhöra oss att räcka folket den kunskapens frukt på godt.»

»Nej, nej, nu går Anton för långt,» sade Martin, »nu går du alldeles för långt. Man ska'

väl inte förråda hvarandra heller! Man ska' hålla tillsammans. Tillsammans!»

»Inte ska 'man binda ris åt egen rygg, inte,» hjälpte Franciskus på. »Är saken rutten, så ramlar den af sig själf, och vi behöfva inte knuffa på den.»

»Det vore ju ohederligt af oss att ange våra medbrottslingar, då vi själfva äro brottsliga,» sade Martin.

»Nå, men om andra göra det,» invände Antonius.

»Det blir en annan sak,» svarade Martin.

»Nå, men hvad skola vi göra med honom i så fall,» återtog den frågvise Antonius.

»Vi? Vi lyda befallning,» sade Martin. »Det är gardianen, som får bestämma hvad som skall göras. Och den, som ren är, kaste första stenen!»

»Skulle man vänta på en ren, då blef aldrig någon sten kastad,» vidtog Antonius.

»Hvarför skall det kastas sten då? Är det så nödvändigt? Kan man inte lefva utan att kasta sten? Nog kan jag det! Men vilja bröderna som jag, så gå vi ut i trädgården och kasta klot i stället. Aftonluften är sval och litet rörelse skall lugna blodet, så att man kan sofva i natt. Är någon, som har något emot det?»

Det hade ingen något emot, och snart befunno sig konventets äldsta ute i den öppna kägelbanan. Kloten mullrade och käglorna ramlade så muntert.

Men ute på fjärden roddes löfklädda båtar hem från utflykter i det gröna. Unga flickor sjöngo och unga gossar spelade fiol; gamla män och gamla kvinnor lyssnade därtill och sågo vemodiga, huru aftonsolen sänkte sig till nedgång.

En båt går tätt förbi klostrets murar.

»Jag undrar, hvad de helige männen göra därinne en så vacker kväll,» säger en matrona.

»Det låter, som de körde ved på en träbro,» säger en gammal man.

»Eller som de rullade dödskallar på ett plåttak,» säger en ung man.

»Så hemskt det låter,» säger en ung flicka.

»De stackarne ha inte för roligt,» säger den gamla kvinnan och nickar bedyrande med hufvudet.

Nu ringer en liten klocka i Gråmunkakyrkan. De löfklädda båtarne stanna i farten, årorna hvila, fiolerna tystna. Hufvuden blottas och böjas öfver korstecknade bröst. Den lilla klockan ringer så häftigt sitt bing-bing, som om hon hade brådtom, och då svarar en annan liten klocka i Svartmunka bång-bång, som om den förstod, hvad gråmunkarne mena; och så tystna de på en gång, och öfver gråmunkarnes höga stenmur stiger vespersången s a l v e r e g i n a, hell himladrottning, sjungen af unga mansröster, och den far fram öfver vattnet, och södra bergen gifva genljud.

Den gamla kvinnan torkar sina ögon och den gamle mannen lyfter ansiktet mot höjden, som om han ville se de underbara tonerna.

Men när sista ljudet förklingat, sänkas årorna, och det börjar åter mullra och dundra inne i klostergården.

»Tänk, att de måste arbeta så sent på kvällen,» säger den gamla kvinnan.

* *
*

Vid Järntorget låg, bland flere andra, ett stenhus af två fönsters bredd och fyra våningars höjd. Nedra våningen hade likväl endast ett fönster, emedan det andras plats upptogs af porten, hvilken var mycket smal och låg och öppnade inblicken i en lika smal och låg portgång. Ofvanför porten satt inmuradt ett af tälgsten uthugget djurhufvud, som lika väl kunde ha tillhört en drake som en vessla eller en flädermus, men som höll ögonen vidöppna, som om det spejade efter allt, som hände ute på torget; och dess mun stod öppen, som om det ville tala, men icke förmådde få fram ett ord af idel förvåning. Hvad som mest tycktes ådraga sig de stirrande ögonens uppmärksamhet var kåken, som stod midt på torget; denna utgjordes af en sinnrik sammangjutning af stupan eller pallen, där mindre lagbrytare piskades, och galgen, där större sådana hängdes.

Fönstret på nedra botten var ett bodfönster med en tuslagen bräda, hvilken tjänade som disk och på hvilken voro utlagda alster af den boktryckarkonst, som föregick den Gutenbergska eller den med rörliga typer. Dess alster bestodo i abc-böcker, bibliska taflor i träsnitt med en kort text, kalendarier, kortlekar och dylikt. Alla dessa voro skurna i trätaflor och afdragna för hand utan press, och denna konst var idkad i Europa hundra år, innan Gutenberg uppträdde. Som den var dyr och besvärlig, hade den knappast kunnat täfla med afskrifvarnes arbetsfrukter och ansågs af dessa som en ganska ofarlig medtäflare. Innanför fönstret satt bodens ägare, Hans, med yrkesbenämningen brefmålare, och utöfvade sin konst vid ett litet bord, där han kunde öfverskåda disken och, utan att stiga upp, betjäna kunderna. Till skylt begagnade han en stång, på hvilken hvarje dag hängdes ett nytt, oftast färglagdt bildtryck, hvilket ådrog sig lärgossars och pigors dagligen förnyade uppmärksamhet. Ibland var det syndafallet, ibland helige den och den med halstret, hjulet eller svärdet, men stundom kunde det också vara ganska världsliga bilder öfver någon dagens händelse i utlandet, hvilken alltid mottogs af åskådarne med lifligaste nyfikenhet.

Denna morgon, några dagar efter brefmålarens ofvan omnämnda besök i klostrets bibliotek, hade han uthängt ett bildtryck, föreställan-

de två påfvar, som slogos om en stol och därunder en folksamling, ur hvilkas munnar utgingo bandremsor med påskrift Anathema, det hela, sålunda framställande de båda påfvarnes strid om väldet och folket som bannlyser dem.

En borgare gick förbi boden, fick ögonen på bilden, stannade och såg. Därpå sade han till brefmålaren:

»Hvad är detta för skändligheter?»

»Ja, det är sådana skändligheter, som öfvas af de heliga fäderna i Rom och Avignon,» svarade Hans.

»Jag frågar, hur du kan tillåta dig sådana skamligheter,» sade borgaren, »som att rita vrångbilder af den heliga kyrkans öfverhufvud?»

»Det skall jag svara på längre fram,» sade Hans.

»Akta dig, du,» hotade borgaren och gick.

En stund efter kom den unge mannen, som suttit i den löfklädda båten bredvid den unga flickan. Han hette Nigels och var skrifvare i rådstugan.

»God dag, Hans,» sade han, »hvad har du för gubbar där? Jaså, helighetern i Rom! Hvar för tar du icke våra heligheter här hemma?»

»Därför, att jag tror det skulle skada saken, om man angrep mannen.»

»Hur skall du kunna komma åt saken, när det sitter en man på hvarje sak?»

»Vill du inte stiga in,» sade Hans, »och inte stå där ute och skrika.»

Nigels gick in i boden och satt snart på en pall bredvid Hans.

»Har du hört, att ärkebiskopen har stulit domkyrkokassan också?» sade Nigels.

»Har han verkligen stulit?»

»Ja, han har icke allenast bekänt det utan skryter med det. Han åberopar sig på en särskild moral för de utvalda, som leda folkens öden; han påstår, att de stå öfver de små borgerliga lagarne och att lagarne kunna tillfälligtvis upphäfvas för »högre ändamål». Vet du, att gråmunkarne anlagt kägelbana, vet du, att gardianen hemkommit och messat för högaltaret i öfverlastadt tillstånd, vet du, att svartmunkarne ha ett underjordiskt varmbad i romersk stil och inköpt femtio fat äkta Yquem för den sista påskpenningen? Tala om det alltsammans, och du gör folket en tjänst, som de skola löna dig för!»

»Med bålet! Nå det gjorde mindre; men ser du, därtill skulle fordras en stor och oförvitlig man.»

»För det första finnas inga stora, ty vi äro alla små, för det andra finnas inga oförvitliga, ty vi äro alla skröpliga, för det tredje är du mindre skröplig än andra. Du har rymt ur klostret i Warnhem, det gjorde du rätt i, men du har aldrig begått någon låg handling.»

»Det har jag icke gjort, men jag vill icke döma för att icke själf bli dömd!»

»Här är icke fråga om att döma, här är blott meningen att jäfva domarne, ty de hafva satt sig upp och dömt, icke du!»

»Långa nätter har jag genomtänkt denna sak; jag hör stundom en röst, som kallar mig, men jag finner mig icke värdig att stiga upp som en profet; därtill skulle vara en helig man.»

»Det finns inga heliga män! Och jag skall säga dig en annan sak: du borde känna dig brottslig, då du tiger.»

»Men hvarför just jag?»

»Därför, att du fått gåfvorna! Tror du man fått gåfvor för sitt eget nöjes skull? Men hvad har du där?»

Hans hade under hela samtalet varit sysselsatt med att såga en graverad trätafla i småbitar.

»Det är en ny uppfinning, som troligen skall komma att gagna vår sak. Jag säger vår, Nigels, emedan jag tror på dig! — Ser du dessa små träklossar, som jag sågat isär; när de ligga så här i en hög om hvarandra, då äro de icke farligare än en oordnad folkmassa, som kan trampas ner af några tjog ryttare; men ordnar jag dem i leder och ställer dem tillsammans, som höra ihop, då blifva de fruktansvärda som en folkhär, och sätter jag så en fanbärare i spetsen med en röd och blå fana, då gå de i striden

med mod och lust; och de skola alltid segra, om de ha en god anförare.»

»Det är bokstäfver, tror jag?»

»Det är bokstäfver; af bokstäfver bli ord, och orden tala ut tankarne.»

»Så enkelt! Och ingen har hittat på detta förr!»

»Man skulle ha funnit ut detta långt förut, om man behöft denna konst.»

»Hvar har du lärt den?» frågade Nigels, som blef eftertänksam och tummade sitt röda skägg.

»Jag har lärt den på ett ställe, där man eljes är njugg på sin visdom: i Gråmunkaklostrets boksal. Och jag hörde på samma ställe, huru glada afskrifvarne blefvo.»

»Hvarför glada?»

»Emedan de tro sig slippa skrifva.»

»Skulle man icke behöfva skrifva mer då? Det vore härligt! Du skall gå till borgmästarn med den där uppfinningen, så slipper jag sitta och skrifva ut påbud och taxor. Det skall bli skönt!»

»Det skall jag också göra, men jag har andra syften och, som jag menar, större!»

En svartemunk gick förbi boden och stannade, när han fick se taflan med påfvarne. Han kastade ursinniga blickar på Hans, som denne icke märkte, röck i en handvändning ner taflan och var försvunnen.

»Du Nigels,» fortfor Hans, »du är ung och troende, är du viss på, att du alltid skall vara så varm och brinnande? Fruktar du icke, att du skall se sakerna på ett annat sätt, när du blir gift med den rike mannens dotter?»

»Jag? Aldrig! Och jag skall säga dig en sak till. I den strid, som jag manat dig att öppna, mot en ruttnande kyrka, som sprider läror, dem prästerna icke själfva tro på, har du alla upplysta borgare med dig, ja, jag vet, att du har mäktiga vänner till och med i munkarnes egna leder. Jag träffar ibland en franciskan, som heter Antonius, han kan tala om saker... Men, det är nog; gå fram, du, och du skall se, huru massorna skola ordna sig bakom dig, och främst skall du se Nigels. — Här har du min hand på det! Men nu måste jag gå, för jag ser min trolofvade komma uppe i brinken. Farväl!»

Nigels gick, men när han kom ut på gatan, vände han sig om och fäste Hans' uppmärksamhet på, att taflan var bortrifven. Hans blef mörk, men tog genast in stången och hängde ut en ny tafla af samma slag.

Därpå satte han sig åter till sitt arbete och ordnade de små träklossarne i rader, hvilka han lade på botten i en grund trälåda.

Bakdörren till boden öppnades, och hans gamla syster, som efter hustruns död hushållade för honom och hans son, steg in.

»Har den där Nigels varit här igen?» sade hon. »Jag hörde hans falska röst.»

»Nigels har varit här; men du skall icke vara afvog mot honom!»

»Akta dig för den räfven! Ni talade så hårdt, att jag hörde hvart ord! Han menar nog nu hvad han säger, men i morgon tar han alltsammans tillbaka. Den skall du inte lita på! Men Hans, jag vet, att hvad du gör är rätt; och gör du rätt, så kan du gå dina ärenden ensam. Lid för Kristi skull, men lid icke för andras hämnd och icke för en kommande seger.»

»Så, så, gamla Karen, inte sådana ord; vi lida hvad våra gärningar äro värda och därmed är den saken slut. — Vill du nu vara god och sitta här, medan jag går upp till borgmästaren på en timme eller par. Och håll ett öga på stångtaflan.»

Hans bytte om rock och gick upp till rådstugan, där han snart träffade borgmästaren. Denne var en välvillig man, som gärna ville, men icke kunde göra något för att upplysa folket. Han åhörde med uppmärksamhet Hans' framställning af den nya uppfinningens fördelar, och han lofvade att genast söka använda den för rådstugans räkning. Därpå öfvergingo de till allvarligare frågor:

»Det har försports klagomål öfver dina uthängda taflor,» sade borgmästaren; »du måste vara försiktig.»

»Det kan jag icke.»

»Dina vänner säga, att du skadar saken med dina ritningar.»

»Om folket kunde läsa, skulle jag skrifva böcker; jag måste tala deras språk för att bli förstådd.»

»Du skall skrifva böcker också.»

»Jag skall göra det!»

»Hans, vet du hvad du går att möta?»

»Jag vet! Det är blott en sak jag fruktar. Min son...»

»Min vän! Du vet det hemliga broderskapets eder att bistå hvarandra; litar du icke på dem?»

»Stundom, stundom icke! — Jag tänker emellertid som så: det är i alla fall icke saken jag vill åt, ty kyrkan är i sig själf en gagnelig inrättning, nej, det är just mannen, det är sakens dåliga handhafvare vi skola åt. Jag vill icke säga, att alla ärkebiskopar äro skurkar, ty då sade jag en lögn, utan det är förevarande ärkebiskop, blodskändaren och rånaren, hvilken ägnas gudomlig dyrkan, som jag vill utpeka; det är icke påfven såsom kyrkans öfverhufvud jag angriper, ty kyrkan som samfund må äga ett öfverhufvud, nej, det är Benedictus den och den, skörlefnadsmannen, våldsmannen med titeln hans helighet, som skall angripas.»

»Tror du, att jag såsom domare känner mig glad, när jag dömer någon till döden; och lik-

väl, det är icke jag som dömer; deras brott hafva dömt dem genom lagen, och jag uttalar blott domen. Bödeln, som utför dödsdomen, är ingen mördare, men hans sömn är därför icke lugn.»

»Det är icke roligt att vara bödel!»

»Men någon måste vara det! Hela detta samfund, som kallas den heliga kyrkan, är en hydra med hundra hufvuden, de nittionio växa igen, men blott ett af dem är dödligt; slå af det! Det sitter i toppen!»

»Jag skall! Och nu farväl! Tänk på min son; jag skall tänka på dina fyra, och man må slita tungan ur min mun, förr än jag förråder någon!»

»Gå i frid, broder! Hvad vi hafva lidit, som sett osanningen, men icke vågat röja den, det känna endast vi; hvad vi hafva kämpat, har endast himlen sett, och hvad vi hafva brutit, skall Gud förlåta oss. Altaret är redt, offret är redo, folket väntar, att elden från himlen skall tända det; ryck nu ner elden med dina händer, och folket skall tro och varda frälst: Amen i Jesu namn!»

»Amen!» sade Hans och gick.

* *
*

Man hade förgäfves väntat den påfliga nuntien hela hösten, men nu i november kom han. Och han kom som en väldig herre af denna

världen och hade ett följe på ett par hundra man till häst och en hel svärm med munkar. Stockholm hade klädt sig i festskrud; ut från fönstren hängde brokiga kläden, fanor vajade från husgaflarne. Kyrkorna stodo öppna, klockorna ringde, orgeln spelades, mässor sjöngos och rökelse brändes. Storkyrkan i Stockholm var klädd i stor festskrud; ljus brunno på alla altaren, och det mässades i alla kapell, så att det lät som ein bikupa, och röken stod så tjock som i ett pörte, att man endast såg helgonbilderna som i molnstoder. Tygblommor och granris prydde ljusstakarne, och från de mörka hvalfven hängde fanor med helgonbilder; högaltaret var klädt i rödt, ty det var stor jubeldag. Kyrkans portar voro försedda med kungliga vakter, hvilket skulle afhålla folket från helgedomen, tills de med företrädesrättigheter begåfvade hade intagit sina platser.

Först kommo skråen med sina åldermän och fanförare; de gingo barhufvade och hade ljus i händerna; därpå kom helga lekamagille med en ofantlig monstrans; och hvarje samfund uppställde sig framför sitt kapell; så kommo svartebröderna eller dominikanerna från sitt slott, bärande i spetsen en Kristus på korset i svart trä och behängd med dok, och de sågo ut som nattfjärilar med sina svarta och hvita dräkter, som fladdrade kring de gula vaxljusen; vidare gråmunkarne från Riddarholmen, gråa som malar;

därpå kungliga följet i festdräkt, men kungen själf var borta i krig; sedan följde borgmästare och råd och till sist ändå mera vakt. När kyrkan var full, uppstämdes ett stort enstämmigt — miserere, Herre förbarma dig.

Och så trädde ärkebiskopen fram för högaltaret. Det var en femtioåring med ett likhvitt ansikte; ögonen lågo inbäddade liksom i veckade svartblå hyenden, och ner ifrån ögonvrån lupo mörka linjer; munnen var skuren som med en rakknif och när den öppnades, lyste tandraderna så hvita och spetsiga som på en varg.

Sången tystnade och endast orgorna spelade ett brusande j u b i l a t e, då pukor, trummor och basuner stämde in, och från stora porten kom nu det påfliga sändebudet med sitt följe. Då steg ärkebiskopen ner och gick honom till mötes på gången; och när de möttes, föllo de på knä och kysstes; och ärkebiskopen reste sig först och utropade: »Gören dörrarne höga och portarne vida, att ärones konung må draga härin! Välsignad vare han, som kommer i Herrans namn, Hosianna!»

Orgeln tystnade och ärkebiskopen höll sitt hälsningstal till Kristi ståthållares apostel, som nu hade lydt frälsarens maning och gått ut i all land att förkunna sanningen och meddela syndernas förlåtelse. Den helige fadern i Rom hade ändtligen hört det lilla folkets i nordanlanden suckar efter delaktigheten af nåden i Kristo och

skickat en af sina lärjungar att gifva dem denna delaktighet. Därpå skildrade han de mödor och faror denne Herrans apostel haft att utstå på denna långa färd och slutade med ännu ett Hosianna.

Det påfliga sändebudet svarade därpå och kallade ärkebiskopen ett sanningsvittne, icke därför att han kallat honom (nuntien) en apostel, utan därför att han (ärkebiskopen) verkligen var ett sanningsvittne. Sedan utvecklade han orsaken till sitt besök. Den helige fadern och den heliga kyrkan voro angripna af antikrister, som under åtskilliga namn stuckit upp sina hufvuden i Tyskland, och detta oaktadt man redan för femtio år sen omkring hade bränt ett af dessa hufvuden, som bar det namnet Huss. Den helige fadern hade med sorg sett den tidens otro, som blåste lik en frostvind fram öfver hans vingård, och han hade gråtit blodstårar öfver folken, men nu hade han gripits af en helig vrede, och han skulle icke längre ha rätt att fördraga det med tålamod, utan nu måste han tukta dem med ris och skorpioner, och han skulle träda med sina fötter på ormens hufvud. Därför gick nu ett upprop ut till kristenheten att stå upp som en man och lägga af sina jordiska ägodelar för Kristi fötter och därigenom skaffa sig oförgängliga ägodelar i himmelen.

Därefter gingo de båda prästerna upp till högaltaret och stora gången blef tom, kantad på

båda sidor af munkordnar och borgerskap. Nu gick piorm i Svartbrödra fram till nuntien och uppläste en hälsningsskrifvelse, som han sedan öfverlämnade.

Som det började bli långtrådigt, uppstodo små halfhåga samtal mellan de väntande grupperna. Svartebrodern Andreas, kallad »den store fiskafängaren» och som vi lärt känna från hans morgonfiske utanför Gråbrödra, vände sig till sin granne och hviskade:

»Tycker du, att ärkebiskopen ser ut som ett sanningsvittne?»

»Jag tycker han ser ut som en brandvakt,» svarade den andre.

»Brandvakt!»

»Ja, han är så svart omkring ögonen.»

Nu gick gardianen i Gråbrödra fram med sin hälsning.

Därpå skulle borgmästaren fram. Han gick med darrande steg och sänkta blickar. Som han icke kunde latin, hade han låtit skrifva sitt tal på tyska. Han framförde nu stadens hälsning och förklarade, att staden var mycket lycklig att få se en apostel, som den så länge hade väntat på, och att staden skulle göra allt hvad den kunde för att understödja saken.

Här såg han upp, men råkade att kasta blickarne åt sidan, och där blef han bakom en pelare varse Hans, som liksom besköt honom med eldpilar ur sina ögon. Det blef en kort stund all-

deles tyst i kyrkan, under det borgmästaren stod stum, men ärkebiskopen kallade honom snart till mål igen medels en torr hostning. Borgmästaren gick på. Borgerskapet, som alltid varit konungadömets starkaste stöd, skulle också blifva kyrkans, den enda saliggörande kyrkans väktare. Längre kunde han icke läsa, ty hans syn förmörkades. Öfverlämnande skrifvelsen, bugade han och återvände till sin plats. Därpå stämde orgorna i och sången brusade igen; men det lät slappt och andaktslöst, ty man var trött och hungrig.

»Vet du, hvad vi få till middag i dag?» hviskade Martin till Franciskus.

»Syndernas förlåtelse,» svarade Franciskus.

Jubilate, recordate, ett eaurm potestate, ljöd sången, under det kyrkotjänarne buro fram den stora kistan, i hvilken församlingen skulle offra till den heliga kyrkans försvar och därför erhålla syndernas förlåtelse. Nu slogos portarna upp och vakterna släppte in allmänheten. Slagna af den lysande prakten, döfvade af rökelseångorna, gripna af sången och orgorna och intagna af en helig skräck för Kristi apostel, som syntes vid ärkebiskopens sida längst bort i koret, föllo de ner på sina knän, jämrade och suckade och kröpo så fram hela den långa gången. Det var en rörande syn, och de båda vid högaltaret syntes ett ögonblick skakade, då de sågo denna ström af människosjälar, af kvinnor, gubbar och barn

välta fram mot dem, där de stodo vid foten af Kristi kors med penningkistan framför sig, men deras vana vid tämpeltjänsten satte dem snart in i stämningen, och de rätade upp sig, som om de voro tvänne gudabilder, för hvilka folket knäböjde och kistan vore altaret.

I tre timmar vältade strömmen fram och släpptes ut genom den lilla kordörren; nuntien och ärkebiskopen voro hvita som mässlinnet af trötthet och hunger, så att de stundom måste luta sig mot altarskranket för att icke falla, och de tvungos oupphörligt byta om fot, för att folket skulle komma åt att kyssa dem.

Sångarne hade tystnat af mattighet och endast orgeln uppgaf ännu några jämrande läten. Munkarne pratade halfhögt, och till och med borgarnes skrån hade tröttnat i andakten, ty de satte sig ner på trappsteg, pelarsocklar, murutsprång och hvad de kommo åt.

Slutligen hade vakten också tröttnat och portarna stängdes. Då syntes ändtligen ett slut på strömmen. Man andades åter och kistan var full, så full, att en diakon måste gå fram med ett bäcken att mottaga de återstående skärfvarne.

När sista tonen af orgel och sång förklingat och nuntien och ärkebiskopen föllo på knä, för att göra den tysta bönen, just då de skulle taga upp handkläde att dölja sina ansikten, råkade de i en sådan skälfvan, att de hoppade på sina knän, och de sågo den ena på den andra, som

om de icke trodde sina ögon. Ur deras handkläden hade på bönpallarne nedfallit tvänne pappersblad, på hvilka stod att läsa med stora bokstäfver: »Kan man köpa syndernas förlåtelse?» och därunder: »Det är svårare för en rik att komma in i himmelen än för en nål att gå igenom ett kamelöga».

Liksom fattade af samma tanke, stoppade de papperen i fickan och vände sig därefter välsignande ut mot församlingen. Men då hördes ett ljud löpa igenom hela kyrkan, som när vinden rör om i en torr löfhög; det frasade och hviskade och hvar annan munk höll i sin hand ett papper, som han tagit upp från golfvet efter den aflägsnade folkströmmen och på hvilket var tryckt: »Kan man köpa syndernas förlåtelse?» Ärkebiskopen och nuntien gingo in i sakristian. Då höjdes ute i kyrkan först ett sorl, det ökades till gny, och snart hördes skrik.

Inom en half timme var kyrkan tom. Men golfvet var hvitt af papperslappar.

* *

*

När Hans kom hem om eftermiddagen, satt hans syster i sin lilla kammare och sydde. Boden var stängd i anseende till den stora aflatsfesten, luckorna voro tillslagna och en brasa brann i spiseln.

»Nigels har varit här,» sade gumman.

»Såå,» svarade Hans. »Hvad ville han?»

»Han var mycket ledsen, emedan han förlorat sin syssla.»

»Har han förlorat sin syssla?»

»Ja, sedan påbuden numera tryckas, hade fem skrifvare i rådstun blifvit öfverflödiga. Man hade kastat lott om hvilka som skulle gå, och lotten hade fallit på honom. Men hvad värre var, hans blifvande svärfar hade brutit trolofningen.»

»Stackars gosse! Intet godt som icke för något ondt med sig. Den enes bröd, den andres död.»

»Ja, du har alltid varit god mot honom, och han erkände det själf, då han var här och lånade din trycklåda.»

»Lånade? Min trycklåda?»

»Ja, han sade, att du gifvit honom lof.»

»Jag?»

Han gick hastigt ut i boden och letade. Därpå kom han in i kammaren igen.

»Jag har aldrig gifvit honom lof att låna den. Lyckligtvis tog han den mindre. Det var underligt, att han kunde säga så?»

»Jaja! Du skulle aldrig trott honom, det var det jag sade dig. Nå, var det vackert i kyrkan?»

»Slutet var godt!»

»Vi ha kanske icke sett slutet än!»

»Hvar är min son?»

»Han är hos grannen och leker!»

»Jag längtar efter honom.»

»Han skall strax vara här! Du ser så bedröfvad ut, käre broder!»

»Jag är bedröfvad intill döden, ty jag fruktar bördan blir mig för tung.»

»Tänk på Kristus.»

»Jag gör det, men mitt hjärta krymper i bröstet, när jag tänker på mitt barn och på dig!»

»Kära gossen, om din sak är rättfärdig, kan ingen dig fördärfva, och jag vet den är rättfärdig. Har jag knarrat och varit svår mot dig, så har det berott på, att jag varit rädd om dig. Skulle det värsta hända, nå, så har du dött för att de andras själar skulle vinna frälsning. Men Hans, var icke svag, ty mänskorna äro onda; visa icke, att du darrar, ty de skola säga, att du ångrar dig, och tänk på, att du snart kanske skall möta ditt barns mor...»

»Ja, hvad skall hon säga mig då, när hon icke finner honom?»

Den gamla kvinnan reste sig och svarade med flammande blickar:

»Hon skall säga så: du gick i den bittra döden för att rädda din son och allas söner från lögnens andar, och därför skall du sitta vid lammets tron! Det skall hon säga!»

Hon gick ut och återkom med den åttaårige sonen, som var helt röd af leken och icke gärna ville afbryta sitt nöje för att gå hem. Han satte sig purken i ett hörn och visade ingen benägenhet att hälsa fadern, och då denne strök håret

ur hans panna och ville smeka honom, röck han otåligt på axlarne och vände sig bort. Ett outsägligt smärtsamt uttryck i faderns ansikte upprörde den gamla systern, så att hon ville banna gossen, men fadern lugnade henne och sade endast: »Den mänskliga naturen! Sådana ha vi alla varit!»

Och han gick in i den lilla boden och tände sin lampa. Nu skulle det ske! Här i den trånga kammaren skulle de små tropparne ordnas och ledas ut i det stora slaget. Han kastade af sig rocken och började sätta upp, utan att hafva manuskript, ty han författade på samma gång. I går hade han angripit saken, i dag skulle han angripa dess handhafvare.

Han arbetade till långt fram på natten utan att låta sig störas. Vid midnatt gick han ut i kammaren, där gumman och gossen gått till hvila. Där låg hans son och sof. Han drömde om sina lekar, ty han log och rörde armarne. Fadern betraktade honom. Grymma tankar, bittra förebråelser stego upp. Han mindes hur han med en lineal slagit dessa små stackars fingrar, då de rört om på hans arbetsbord och förstört en hel natts möda. Hvad han ångrade detta nu! Han böjde sig ner och kysste den lilla handen, som tycktes rycka i några luftiga tömmar och köra ett lika luftigt spann af bevingade små rödmålade trähästar från julmarknaden öfver

en äng af blåa ullgarnsblommor genom en skog af julgranar med äpplen i.

Därpå stoppade han ner täcket på sidorna och lade lakanet slätt under hakan; läste en tyst bön och gick in till sitt arbete igen.

* *

*

Samma nattmörker, som insvepte det gamla stenhuset vid Järntorget, sväfvade också omkring Gråmunkaklostret. En kall nordvästvind från Mälaren piskade snöflingor på de långa byggningarne och kom en gammal gisten hornruta att bukta sig i ett litet fönster på den norra längan. Den lyste som ett glödande vargöga i natten, denna rödgula ruta, ty innanför brunno ljus. Och vid ljusens sken satt inne i den lilla varma kammaren Nigels skrifvare och tummade sitt röda skägg, lutad öfver Hans brefmålares lilla trycklåda. Men han var icke ensam, ty vid hans sida stodo bokvårdaren Martin och afskrifvaren Franciskus och höllo hvar sitt glas glödgadt rhenvin i händerna.

»Jag ser intet möjligt sätt att komma åt honom,» sade Nigels. »Han är intet helgon, men han har icke begått någon låg handling.»

»Det är inte frågan om det nu,» sade Martin. »Hans har folket med sig, ty han har rätt, det är inte tu tal om det; här gäller blott att beröfva honom detta anseende.»

»Det är sant,» sade Nigels, »men äro alla medel tillåtliga?»

»Alla medel äro tillåtliga.»

»Men mitt samvete tillåter mig knappast,» invände Nigels.

»Åh prata,» sade Martin. »Tiden är långt framskriden och i morgon måste han vara störtad. Till saken alltså: hvad skall man skrifva? Lefver han icke tillsammans med sin syster? Jo! Alltså skrif: han lefver tillsammans med sin syster.»

»Men det är ju tvetydigt?» invände Nigels.

»Jag tycker det är tillräckligt tydligt! — Vidare! Han har lämnat klostret i Warnhem, det gjorde han rätt i förstås. Alltså skrif: han har blifvit bortkörd från klostret och nu hämnas han med nidskrifter. — Vidare, kan man inte säga, att han är Hussit?»

»Jo, nog har han läst Huss' skrifter,» sade Nigels. »Men säger man, att han är Hussit, så kommer han på bålet.»

»Nåväl, kalla honom Hussit; det är ett godt ord! — Men för att icke det skall se ut, som vi ville hämnas på honom, måste folket uppviglas, så att de taga första steget. Skrif, att han förvarar kättarskrifter i sitt hem och att han har häxeri för sig.»

»Ja, men det är fult,» sade Nigels och tuggade pennan. »De skola storma hans bod!»

»Alldeles, ja! Häxeri alltså! Skrif!»

»Ni äro sköna, ni,» sade Franciskus och värmde händerna framför brasan.

Och de röda vaxljusen, dem fromma människor skänkt för sina själars ro, gräto blodröda tårar öfver gärningen, som de belyste med sitt klara sken, de lyste på de smutsiga Iskariotshänder, som skändade ett af människoandens vackraste fynd i bildningens stora sophögar, och det gråa rummet med dess dam och spindelnät fylldes af doften från vax och drufva; vaxet, som flitiga bin samlat på blomsterängar, drufvan, som solen prässat ur det hårda vinberget.

* *
*

Novembersolen lyste på snöhöljda gator och torg morgonen efter den stora aflatsfesten. Hans satt i sin bod som vanligt, men såg trött ut; ett hemskt lugn lyste öfver hans ansiktsdrag, liksom hos en lifdömd, som vet, att han skall dö, men icke vet när. Stenhufvudet ofvanför porten var hvitt af rimfrost, och istappar hängde från dess mun; kåken såg kuslig ut som vanligt; men folket, som rörde sig på gatorna var lifligare än eljes. De stannade i hörnen och samlades omkring någon läskunnig, som högt föreläste ur ett pappersblad. Gruppen sorlade och upplöste sig. Det kom en ny grupp, hörde och skingrade sig. Detta hände sig icke blott på Järntorget, utan på nästan alla öppna platser,

där man också hittade tryckta plakat, än liggande midt på gatan, än uppslagna på knutarne. Att uppståndelsen var stor kan man döma af plakatets titel, som hade denna lydelse: »Fullständig bevisning att 1:o ärkebiskopen icke är något sanningsvittne; 2o att påfvens sändebud icke är någon apostel; 3:o att den helige fadern icke är helig».

Där nu Hans satt vid sitt fönster, bultades på dörren, och omedelbart därpå steg husvärden in.

»I morgon dag är du, Hans Brefmålare, härifrån med ditt och de dina!»

Hans såg upp, mindre förvånad än skrämd.

»Hvarför så, om jag får fråga?»

»Därför,» svarade värden och lämnade honom ett plakat med dåligt tryck, men tillräckligt tydligt att förstås. Och han läste: »En sannfärdig historia om den ärkeförrädaren och Hussiten, som under det antagna namnet Hans Brefmålare lefver tillsammans med sin syster, och för att hämnas det han blifvit fördrifven ur Warnhems kloster utgifvit en kättersk nidskrift om de högsta tingen, däri han förnekat Gud och de heliga sakramenten».

Hans drog rocken omkring sig och kände att han frös in i bröstet. Detta hade han ändock icke förutsett.

Då hörde han ett anskri inifrån kammaren, ett genomträngande skrik, som när en människa

går ner sig på isen. Han sprang ut och fann sin syster liggande stel och stum på golfvet, och vid hennes fötter låg det ödesdigra plakatet. I ett hörn satt sonen hopkrupen på en kista och stirrade framför sig, som om han icke vågade gråta. Hans blef stående utan att kunna förmå sig göra något till systerns vederfående, och han förbannade den stund, då han lärt henne läsa. Slutligen böjde han sig ner och lyftade på hennes hand; den var ännu varm och mjuk, men pulsen hade stannat. Hans andra tanke var: hvem skall vårda min son? Flere tankar hann han ej med, ty nu hördes ett doft sorl utifrån torgsidan. Han gick ut i boden och blef nu varse, huru en stor människomassa var samlad på torget. Alla talade på en gång och hade ansiktena vända mot bodfönstret. Det såg ut som en mörk vägg med ljusa fläckar och lysande punkter. Han gick fram till fönstret, men mottogs af ett anskri; han lutade sig fram öfver disken och gjorde ett tecken att han ville tala. Det blef ett ögonblick tystnad.

»Hvad söken I!» frågade han med skälfvande stämma.

Ett nytt anskri besvarade hans fråga. Han sökte igenkänna några af anförarne för upploppet, men det var mörker och oreda för hans öga. Plötsligen tycktes en rörelse uppstå i massan, och fram trängde sig en hop, mest unga män, hvilkas ansikten han väl kände som sina vän-

ners. Men dessa blickar, som förut mött hans med förtroende och tillgifvenhet, sprutade nu eld, och dessa händer, han så ofta tryckt som bekräftelse på gemensamma löften, lyftades nu hotande mot honom. Den yngste af dem, hvars ansikte glödde af förtrytelsens hänförelse, trädde ända fram till disken och sade med halfhög röst:

»Förrädare, du har oskärat vår heliga sak med dina orena händer. Du gjorde oss till redskap för din hämnd, munk, och du har varit en falsk profet, blodskämmare!»

»Det ljuger du,» svarade Hans! »Jag har straffat, men icke hämnats, och försynen har icke mycket att välja på, när hon söker sina straffredskap bland svaga dödliga. Fråga himlen, hvarför han icke begagnar sin eld, sin flod, sina jordstötar, när han vill väcka; det vore kanske klokare, ty då skullen I tro, tro, såsom I icke trodde på Kristus!»

Ett nytt skrik och ett enstaka utrop hördes genom skriket:

»Han liknar sig vid Kristus, den hädaren! Stena honom!»

Och nu böjde sig hela den mörka massan ner mot marken som säd i åskregn för att leta stenar, men snön hade lagt sig tjock öfver stenläggningen och folkets fötter hade trampat den hård. Men raseriet gjorde uppfinningar, och nu

sparkade man lös istappar från fönsterbräden och rännor, och man bröt ner diskar, skyltar, portvreden.

Hans störtade ut i kammaren och tog sin son på armen för att fly ut genom gårdsporten. Men då kom den tanken hastigt öfver honom, att, om han flydde, skulle ingen tro på hans sak, och han skulle därigenom gifva sig själf orätt. Han tog sonen med sig och återvände till kammaren.

Men då erfor han i ett ögonblick en känsla, som om huset störtat in öfver honom, och genom det döfvande braket trängde ett skrik från sonen, som träffats af en istapp i ansiktet. Hans kände den späda kroppen spritta och rycka i alla leder och därefter bli stel och tung som en träbild. Fly ville han ännu icke, men han ville icke heller lämna det käraste i röfvarhänder. Han riglade dörren, tog sonen och lade honom på sin säng, packade kuddarne öfver hans ansikte och kastade sig med sin kropp öfver honom, som om han ville skydda honom mot ett ramlande tak.

Där fanns han slutligen liggande, när vakten bröt upp dörren; och när dessa trädde in och Hans såg, att det icke var hans vänner, tackade han Gud, att han råkat i fiendehand, och bad om ett ögonblick för att taga farväl af sina käraste. Sedan han förvissat sig om, att de båda han mest älskat icke hade något vidare att fruk-

ta, för människors ondska, blef han lugn, och med glädje öfverlämnade han sig åt knektarne.

* *

*

I slottsskrifvarstugan satt den för sina berömliga gärningar till slottsskrifvare utnämnde Nigels och renskref en stadga, utgifven af konung och råd. Stadgan innehöll ett nådigt förbud för enskild person att utan konungens särskilda tillstånd begagna den nya uppfinning, som kommit från Tyskland och om hvars nytta man tviflade, då den samma förmått gifva anledning till det grymma missbruk de senaste dagarne bevittnat (här åsyftades Hans' skrifvelse mot ärkebiskopen och icke Nigels' mot Hans).

Öfverskrifvaren satt midt emot Nigels vid samma bord och såg efter, att Nigels skref, och borta vid spiseln satt öfversteskrifvaren och såg efter, att öfverskrifvaren bevakade Nigels.

»Hvar tänker du få plats?» frågade öfverskrifvaren Nigels.

»Jag vet inte, om jag får någon alls,» svarade Nigels, »men jag hade tänkt få stå mellan vakten.»

»Om du vill, kan du få min vindslucka,» sade öfverskrifvaren; »där kan du se bättre än någon, och fönsterna har jag lofvat bort, som du vet.»

Nigels tackade och lofvade infinna sig i så

god tid på tredjedag jul, att han vore hos öfverskrifvaren vid Järntorget, innan vakten anländt och portarne stängdes, ty det var på Järntorget Hans Brefmålare skulle brännas.

* *
*

Dagen före julafton syntes borgmästaren gå öfver Norrbro och styra sina steg åt Sankt Jakobs kyrka till. Det var mycket kallt och snön gnisslade som syrsor under hans fötter. Folk vände sig om och undrade hvart borgmästaren skulle gå . När han kom till ränniln vid sluttningen af Brunkeberg, stannade han och såg sig försiktigt omkring; då han trodde sig obebemärkt, gick han hastigt in på en gångväg mellan de små kålgårdarne och stannade framför en mycket prydlig rödmålad stuga, som var omgifven af en liten täppa. Utanför grinden stod en stor skrindsläda, lastad med björkrisknippor och högst uppe på lasset låg en julgran.

Borgmästaren knackade på dörren och ut steg en liten torr gubbe med ett mycket välvilligt utseende.

»För all del, herr borgmästare, stig på, stig på, och stå inte därute i kylan.»

Borgmästaren ryggade och ville icke gå in. Han pekade på lasset och sade:

»Det är således detta?»

»Det är detta! Och det är riktigt rart björk-

ris ändå, som vi hämtade i Solna, och så tog jag den lilla granstumpen åt barnen med detsamma, så den hör inte dit! Men granveden är upptagen vid hamnen nedanför järnvågen, sex kvarters bryggved, efter halftannat öre famnen, torr som en spån och kransågad i höstas.

»Det är bra,» sade borgmästaren. »Men hör nu på hvad jag säger dig! Ved och ris brinna nog bra, men vi måste i förevarande fall och i anseende både till att det är jul och att det romerska sändebudet är här göra något utom det gamla vanliga. Det måste bli ett riktigt grant bål, något som är för ögat också och gör ett intryck.»

»En riktig julbrasa,» inföll den välvillige mannen och knep med ögonen, som om han ville se efter, hvad borgmästaren verkligen menade.

»Som du vill kalla det. Tag alltså och laga till, som jag säger. Två lass halm underst.»

»Råghalm eller hvad?»

»Det är likgiltigt. Vidare fem pund svafvel väl utbredt mellan halmen....»

»Så att det inte syns! Jaha!»

»Riset därnäst! Veden trafvas sedan i de fyra hörnen och mellan trafvarne sätter du två tjärtunnor på hvar sida. Sedan får du taga sex man till hjälp, så att alltsammans tändes på en gång.»

»Det där låter bra, men jag tror aldrig, att husen hålla ut en sådan hetta! Åtta tjärtunnor?»

»Det är ju stenhus, som du minns!»

»Jaja! Det är väl! Men han hinner bestämdt inte tala ett ord, förrän han är kväfd, och folket tycker alltid om, att de tala litet förut.»

»Han är just förbjuden att tala och därför ha vi halmen och svaflet. Nu gör du som jag säger och ingenting vidare. Har du förstått?»

Han hade förstått.

»God jul och farväl,» sade borgmästarn och gick.

Bödeln bugade och blef stående på förstugukvisten.

* *
*

Tredjedag jul gick in med stark köld och klar luft. Järntorget hade förändrat utseende. Galgen var borttagen och i dess ställe ett ofantligt bål upprest omkring en påle. Gatumynningarne voro besatta med vakter, och alla till torget ledande gator voro fyllda med folk. Husens portar voro stängda, men i fönstren sutto rådets och de förnämes fruar och döttrar, klädda i pälsverk, ty de med marienglas och horn försedda fönsterbågarne voro urtagna för att icke skymma. På taken sutto borgare med hustrur, barn, gesäller och pojkar och hade matsäckar och flaskor med sig för att kunna hålla ut den långa väntan och kölden. Innanför gick bödeln med sina sex drängar, alla rödklädda och försedda med elddon och sköre.

Torget var mycket trångt, så att man kunde höra från ena sidan hvad som sades på den andra.

»Hör nu,» sade en barberargesäll, som satt högst uppe på en trappgafvel och blåste i händerna, »om ni inte gör eld snart, så går jag min väg, för här fryser jag fingrarna af mig.» Och det skrattades på alla tak som af en svärm skator, men fruarna i fönstren höllo sina pälsmuddar för ansiktet.

Uret i järnvågen, som låg på östra sidan af torget, slog nu tolf. Orgeln i Svartmunkeklostret i norra brinken började spela, men man hörde endast basarne för sorlets skull.

Nu öppnades en vindslucka uppe i gafveln till öfverskrifvarens hus och ut stack ett rödskäggigt hufvud, som tillhörde Nigels slottsskrifvare.

»Tänd inte eld på vindskontoret,» skrek en sadelmakare från taket midtemot, anspelande på det röda skägget, och nu hälsades Nigels med ett skratt och en uppmärksamhet, som synbarligen retade honom, ty liksom för att trotsa hånet kröp han ut med halfva kroppen och tittade uppåt himlen efter vackert väder. Då föllo hans ögon på en hissbjälke, hvilken var inmurad i väggen ofvanför luckan. Hans fåfänga var väckt och, för att ådraga sig en mera hedrande uppmärksamhet, beslöt han göra ett vågstycke. Med en icke vanlig vighet fattade han om bjäl-

ken och svingade sig upp, så att han blef ridande grensle på densamma.

Ett sorl af ibfall hördes från takåsarne och fruarna viftade med näsdukarne, men detta väckte sadelmakarens afund:

»Hör du, skall du rida trämärr i den här kylan,» föll han in.

Men Nigels lade armarne öfver bröstet och lutade sig med ryggen mot väggen.

Nu öppnade vakterna spetsgården och gråmunkarne tågade upp. Martin och Franciskus hälsade uppåt fruarnas fönster.

»Det blir kallt att stå här,» sade Martin och stoppade in händerna.

»Ärkebiskopen kommer inte hit,» sade Franciskus och stampade med fötterna.

»Han håller sig nog varm ändå,» sade Martin.

Ljudet af trummor hördes doft från västra allmänningsgatan. En rörelse uppstod bland knektarne, och åskådarne sträckte sina halsar för att få se något. Ljudet kom närmare: knektarne öppnade ledet och den lifdömde syntes. Öfver hans rock hade man dragit en gul linneklädnad med påsydda röda eldslågor; på hans hufvud satt en hög mössa af pergament, på hvilken var måladt med stora bokstäfver: Hereticus (kättare). Bakom honom kommo svartbröder med beslöjade ansikten; de buro ljus och kors. Efter dem följde borgmästare och fogat samt knektar. När spetsgården var sluten, leddes

Hans upp på bålet och bands med kedjor vid pålen. Därpå framträdde fogaten och läste upp domen. Hans var mycket lugn och hans blickar voro vända inåt, så att han icke syntes tänka mera på den synliga världen.

Trummorna rördes, bödeln och hans drängar slogo eld. I nästa ögonblick började små blå lågor hoppa omkring den lifdömdes fötter. Han lyfte hufvudet, hostade kort, föll tillsammans och blef hängande, kväfd af svafvelångorna.

Ett sorl af ovilja och missräkning lopp igenom åskådarehopen. Eggade af raseri och som på ett gifvet tecken kastade svartmunkarne sina brinnande ljus på bålet. Halmen flammade upp, risknipporna sprakade, tjärtunnorna fattade eld och under takbefolkningens jubel fylldes hela torget med en pelare af eld och rök. Men jubelskriet besvarades med ett förfärligt anskri från Nigels på bjälken. Vinden hade kastat lågorna åt hans sida, och när han skulle rädda sig in genom vindsgluggen var den stängd; till takåsen nådde han icke, och han blef hängande på armarne i hettan; det våta skinnet på hans långa stöflar knorrade sig och klämde hans tår som i ett skrufstäd, halsspännet på hans kappa brände honom och elden prässade ögonen ut ur hans sotade ansikte; det röda skägget sveddes och naglarne lossnade; han släppte slutligen med ett anskri sitt tag och föll, törnande med hufvudet mot skyltarnes järnstänger.

Men nu hade ingen tid att tänka på honom, som var död, när han kom ner. Hettan hade blifvit oerhörd. Liket af den brände kättaren hängde som en svart massa i de glödande järnkedjorna, granveden hade fattat eld, vinden kom stötvis och sopade ut stora moln af gnistor och rök. Munkarne, som stodo närmast, ville fly, men husens innevånare hade redan störtat från fönstren och ingen kunde öppna portarne; knektarne stodo orörligt packade af de ofantliga mänskomassorna, som fyllde de tillstötande gatorna, och icke kunde vika; elden blef allt starkare och nödropen ljödo högre. De närgränsande husen började kola, skyltar tändes, och uret i järnvågen, hvars linor krympt af hettan, började surra och slå timmarne, som om domens dag skulle nalkas och tiden gå ut. Stenhufvudet ofvanför Hans Brefmålares port sprang sönder med en knall; taktegel sprucko och kalken lossnade från väggarne. När elden saktade och knektarne ändtligen med sina lansar stuckit sig en väg genom folkhopen för att rädda munkarne, var den smutsiga snön täckt med döda och döende med gråa kåpor och svarta kåpor.

* *

*

Men folket, som sedan samlades på krogarne för att språka om händelsen, talade hit och dit.

»Det var synd, att inte ärkebiskopen kom med!»

»Troligen osade han brändt horn.»

»Synd om gråryggarne ändå, som blefvo stekta till middan.»

»Synd om dem? De tände ju själfva på! Nej, då var det mera synd om brefmålarn! O! sådana spelkort han gjorde. Ni skall se, att ni kommer nog att sakna honom.»

INNEHÅLL.

SVENSKA
ÖDEN OCH ÄFVENTYR

BERÄTTELSER

FRÅN

ALLA TIDEHVARF

AF

AUGUST STRINDBERG

STOCKHOLM
C. & E. GERNANDTS FÖRLAGS-AKTIEBOLAG

STOCKHOLM 1901
IDUNS KUNGL. HOFBOKTRYCKERI

SVENSKA ÖDEN OCH ÄFVENTYR

ANDRA DELEN

Utveckling.

APRILSOLEN steg och snön smälte på landhöjderna omkring Mälaren; åarne svällde och sprängde, störtade ner mot sjön och lyfte istäcket, som dånade och knakade, tills det sprack; vinden sätter sig mot iskanten och tar spjärn, bänder upp den några tum, och små befriade vågor hoppa och skvätta i råken, och de gnaga på iskanten, tills de få andrum, och då komma de stora vågorna upp ur djupet, och de lägga sig med hela sin tyngd på isflaket, som sjunker; vaken vidgas, fjärden växer, och så bär det hejdlöst af ut, ut emot hafvet.

Men det risslar och rasslar under Norrebro och det knastrar i bropålarne, och isen tornar sig som en mur, den brovaktarne angripa och slå sönder med bilor och hakar, och stadens borgare gå ut och se på islossningen. Men strömmen är redan uppfylld med segelfartyg, holländska koffar med kläden, lübska med öl, franska med vin och spanska med kryddor och ädla metaller från den nyupptäckta världen på andra si-

dan hafvet; några danskar synas ej till, ty de ha ännu icke hunnit hämta sig från grämelsen att ha blifvit utdrifna ur de nordiska rikenas förbund. Uppe i staden är lif och rörelse, människorna kräla som myror, hvilkas stack man rifvit om; ryttare och knektar vimla, och på murarne arbeta stadens svenner; på slottet fladdrar vasarnes tecken, och i rådstugan håller den unge konungen rådslag. Det surrar och bullrar i den nyvaknade staden, så att måsarne, som haft sitt stilla vinterfiske i strömmen, finna det vara på tiden att resa till lugnare trakter, och de fatta sitt beslut oåterkalleligt, när kanonerna börja spela från alla fartygen och det svarar från slott och murar. Och de lyfta sig på snabba vingar, kasta en forskande blick uppifrån på spaniefararn och hans sällsamma laddning, som lossas vid bron, på holländarens nya segel, på fransmannens nya master, och så flyga de en lof öfver hamnbryggan nedanför slottet, och där skåda de människor i nya kläder, underliga, utskurna kläder och halskragar som fat, och människorna ha fått nya ansikten, ty de se gladare ut; ny var den målade äreporten, genom hvilken förtryckarne drefvos ut och befriarne tågade in, dess granna slingor af solrosor, drufvor, påfåglar och änglar voro litet urblekta och uttvättade af vintersnön, men det var ändock för mycket nytt för de gamla måsarne, och därför reste de till lug-

nare trakter, därför sträckte de upp i Mälaren, där de visste af en liten holme inne i Gripsholmsviken, som ännu hade allting på det gamla goda viset. Där stodo alarna alldeles likadana som i måsarnes ungdom, ty dessa kunde icke se, att träden vuxit; hvitmossan på berghällen, där de lade sina tre ägg, var likadan, sandhafren, gåsgräset, lysingen och fackelblomstret voro sig lika. Här stördes man icke af något kanonbuller, några spaniefarare, äreportar, intåg, här var så tyst, att man på sin höjd kunde i lugnt väder höra fiskaren i ökstocken tala vid sin gumma, när de voro ute med näten, men då talades aldrig om annat än fisk, och det kunde måsarne godt lida.

Man skulle ändock haft anledning vänta mera buller härinne, när man såg det gamla slottet och det nya klostret på stranden. Men slottet var öfvergifvet och klostret beboddes af mänskor, som icke brydde sig om denna världen och icke heller önskade, att världen skulle bry sig om dem. Detta var visserligen mycket själfviskt, men som det bidrog till lugnets bibehållande, så var därom ingenting att säga af dem åtminstone, hvilka älskade lugnet, såsom måsarne nu gjorde.

* * *

Kartusianerklostret Pax Mariæ eller Marias frid var en sällsam företeelse i svenska klosterhistorien. Anlagdt vid den nya tidens ingång, befolkades det med ledamöter af den stränga-

ste orden, som funnits, nämligen kartusianerne. Dessa voro väldiga världsföraktare och ansågo lifvets uppgift vara att strida för andens frihet. Och de stredo. För att hålla kroppen i styret buro de tagel i stället för linne; åto endast bröd och grönsaker, emedan de ansågo köttet vara inkommet i bruk efter syndafallet, då männskorna också förföllo till vilddjur; och de drucko endast vatten. Icke desto mindre funno de nödvändigt att minska kroppens öfvervälde genom att trenne gånger om året anbefalla allmän åderlåtning, hvilket hade till följd, att klosterinnevånarne gingo omkring som lefvande lik och knappast förmådde tala. Men detta var icke heller af nöden, då regeln förbjöd högljudda samtal, och själfva gudstjänsten förrättades tyst, ja, böner och mässa, från hvilken senare all sång var utesluten, verkställdes under tystnad, och orgel och klockor voro alldeles bannlysta. Dessa munkar åtnjöto stort anseende af folket, och de visade också en stor och ovanlig ringaktning för jordagods. De hade sålunda fått det halft förfallna slottet Gripsholm med åkrar och djurgård och trädgårdar, men de hade stängt slottets salar och endast bibehållit ett par af de sämsta rummen; de hade släppt ut djuren ur djurgården och låtit rota ut alla öfverflödsväxter ur trädgården, som endast begagnades till uppdragande af läkedomsörter, hvarmed de kostnadsfritt försågo traktens sjuka. De voro

sålunda i alla afseenden så goda Kristi lärjungar, som någon kunde bli, och de voro inga lättingar, ty de hade icke tjänare, utan gjorde alla sina sysslor själfva.

Vi finna dem således en aprildag sysselsatta med att hugga upp isen på klostrets gård. Det går icke fort, ty dels måtte tagelskjortan strama i armhålen, dels måtte blodbrist och den starka vårluften hafva medtagit deras krafter; de flåsa, så att de tunna kinderna falla tillsammans och afteckna käkar och tandrader, och de stanna då och då för att hosta ut. Solen bränner, men de frysa, och kallsvetten, som sipprar från deras ansikten, framställer dem som en hop sjuklingar. Framför kyrkdörren är en graf uppkastad och vid dess brädd står en tom likkista, onödiga påminnelser om hvad som väntar. Inne i kyrkan håller en broder en stum mässa för stumma bröder, och man hör endast, huru bladen i den stora boken vändas och huru det frasar i kläderna vid bugningar och knäfall. Kyrkan saknar alla yttre prydnader, utom ett svart kors på högaltaret, men i Marias kor är en stor brädtafla uppsatt, på hvilken skall framställas bebådelsen, den enda målning, som kommer att få finnas. Konstnären, som måste hämtas utifrån klostret, håller på att bereda sig till det heliga värfvet genom sträng botgöring och försakelse. Täta öfverläggningar om huru ämnet skall behandlas hafva skriftligen hållits

mellan bröderna, och Botvid målare har råkat i en svår anfäktelse med sig själf, huru han skall framställa den heliga jungfrun i det hemlighetsfulla ögonblick, då hon mottager änglahälsningen Ave Maria gratia plena och blir underkunnig om sitt välsignade tillstånd. Botvid var visserligen en ung man af fromma seder, men det visste han väl, att utan en man och en kvinna blef intet mänskligt födt. Han måste därför å ena sidan fasthålla det naturliga i förloppet men å andra sidan icke glömma underverket eller det öfvernaturliga, och det var genom uttrycket i jungfruns ansikte han skulle söka få fram det högsta osinliga. Detta hade han dock sparat till sist och börjat med ängeln. För att icke draga in något från den omgifvande verkligheten hade han i stället för landskap och byggnader upptagit det gamla sättet med guldgrund, som förlänade figurerna en öfversinlig glans, lösgjorde dem från störande tillfälligheter samt höll dem sväfvande i ett grundämne, som icke var luft eller jord utan idel ljus. Enligt bibelns ord skulle det vara ängeln Gabriel, som sändes af Herren att bebåda Maria hennes blifvande lycka. Som alla änglar, hvilka förekomma i skriften, äro nämnda vid mansnamn, hade Botvid icke tvekat att framställa denne i mans skepelse; men detta hade ådragit honom skarpa tillrättavisningar på griffeltaflan, ty änglarne, som stå öfver alla sinliga förhållanden, hafva intet

kön. Ångelen fick således det man-kvinnliga utseende, som utmärker änglar. Ansiktet var en ynglings, håret en kvinnas, armar och ben, så mycket som kunde skönjas genom dräkten, en ynglings, men bröstet hade en svag höjning och höfterna började svälla strax vid veka lifvet. Vingarne voro som vanligt fästa utanpå kläderna och tycktes utgöra en del af desamma. I ängelens hand hade han målat kärlekens blomma, rosen, men den röda färgen misshagade de helige, emedan den påminde om kött, och blomman erinrade för öfrigt om hedniska kärlekssagor. Nej, en lilja skulle det vara, en hvit lilja, oskuldens och renhetens sinnebild. Botvid målade en hvit lilja och var mycket glad åt den verkan de sex saffransgula ståndarknapparne gjorde, ty det var icke många tillfällen till färgverkan i de hvitklädda figurerna. Men när han dagen därpå kom in i kyrkan för att återtaga sitt arbete, såg han, att man strukit öfver ståndarne och lämnat den öppna kalken tom. I någon utredning af frågan hade munkarne icke velat inlåta sig, och Botvid trodde, att detta härrörde af några troslärans hemligheter, som ej fingo röjas.

Emellertid hade han ängelen färdig, och stod nu i beredskap att lägga hand vid jungfrun. En sträng fasta, nattvak och andaktsöfningar hade försatt honom i ett uppskakadt tillstånd och han kunde ligga i timmar under bön i den kalla kyrkan, anropande den heliga jung-

frun, att hon måtte uppenbara sig ett ögonblick och visa honom sitt himmelska anlete. Men uppenbarelserna uteblefvo och Botvid ansåg sig icke nog värdig att med pensel och färg för människor, som voro heligare än han, tyda de himmelska hemligheterna. Hans sinne var alltför upptaget med jordiska ting, hvartill i synnerhet det bidrog, att han måste bo utom klostret, och han sålunda icke kunde underlåta att träffa och samtala med andra människor. Han hade nämligen fått sin bostad sig anvisad i det gamla huset, där en världslig slottsvaktare med en enda dotter voro hans grannar och hvilka han ofta träffade, ehuru han hade sin mathållning i klostret och endast var i slottet om nätterna.

Botvid hade tillbragt sin barndom i ett hem bland tre bröder; någon syster hade han aldrig haft, hvarigenom umgänge med unga flickor för honom försvårats. En naturlig blyghet nekade honom att söka kvinnligt sällskap, hvaraf han så småningom intogs af en viss fruktan för det andra könet. Han ville så gärna närma sig dem, men han vågade icke. Genom denna obekantskap med den andra hälften af mänskligheten växte hos honom höga tankar om dess företräden, och han erfor alltid vid åsynen af en ung flicka en känsla, såsom han befunne sig inför ett högre väsen. Portvaktens dotter, som var den enda kvinnliga varelse han såg om dagarne, hade gjort ett fruktansvärdt intryck på honom. Ibland

vågade han icke hälsa henne, och han såg på henne endast då han stod osedd uppe i sitt kammarfönster och hon befanns nedanför i trädgården. Men när han själf gick ut ur slottet för att besöka klostret och han visste, att hon stod i sitt fönster, då röck det i benen på honom och hans gång blef osäker, så att han måste ta märke på en grindstolpe för att komma rakt fram, dit han skulle. Hon ägde icke någon ovanlig skönhet, men hon var behagfull; dock ansåg Botvid henne som det skönaste han sett, och hon uppfyllde hans sinne, både då hon var närvarande och då hon icke var det. Däraf hans anfäktelser, då han låg på stengolfvet i kyrkan och bad den heliga jungfrun uppenbara sig i synlig måtto, ty midt ibland molnen syntes ett litet ansikte med fast hvit hy, en lätt skuggning öfver munnen och långa svarta ögonhår, som till hälften dolde ett svart öga.

Det började emellertid att lida framåt våren och arbetet stod alldeles stilla. Munkarne visade tecken till otålighet. Botvid ökade fastorna och lät öppna ådern. Blodförlusten gjorde honom sjuk och han måste gå till sängs, fick en feber och yrade. Då förlorade munkarne tålamodet och skickade till Stockholm efter en ung målare, som nyss kommit ifrån Italien, där han lärt under de störste mästare, som där funnos. Men han kunde icke komma förrän i maj månad, emedan han hade några väggar att måla på slottet. Un-

der tiden blef Botvid så frisk, att han kunde gå ut. Munkarne, som tyckte synd om honom, lofvade, att han skulle få biträda den väntade mästaren och stanna så länge som arbetet varade.

En varm vårkväll gick Botvid i trädgården och drömde. Solen var just i nedgående och viken låg som en spegel. På trädgårdssängarne blommade saffran och liljor; liljorna doftade starkt och gjorde honom rusig. Han kom att grubbla öfver munkarnes hemlighetsfulla beteende med ängelens lilja. Hvarför skulle man stympa hvad Gud skapat? Hade Gud skapat något syndigt? Han beundrade trampgräsets natur, som sökte de mest ofredade platser, där fötterna trådde det. När han så gick framåt gången, som ledde ner till bryggan, hörde han steg bakom sig på sanden. Han vände sig om, men blef så häpen, att benen sveko honom, då han såg slottsvaktarens dotter komma rätt emot honom. Hon hälsade god afton och såg honom frimodigt i ögonen. Botvid blef alldeles förstenad och kunde icke säga ett ord. Då log hon och gick vidare. Men han följde henne. Han såg med målarens blickar den mjuka unga kroppen teckna sig och han kunde af de antydande linjerna i dräkten ställa framför sig hela dess skönhet. Han såg beundrande spåren af hennes små fötter i saden. Hon var nu vid bryggans ända och skulle göra loss båten, som låg där. Botvid tvärstannade och såg på. Han ville sprin-

ga fram och hjälpa henne, blott för att komma vid hennes hand, men han rörde sig icke ur stället. Hon sysslade med båtfästan en god stund; slutligen såg hon förebrående upp på Botvid och sade: kan han då icke hjälpa mig! Botvid sprang fram och löste båten. Flickan samlade kjortlarne i handen, lyfte dem försiktigt, så att de röda strumpebanden syntes, och steg i. Därpå tittade hon upp till Botvid, som stod kvar och stirrade på henne, log och stötte ut. När hon lyfte årorna och sänkte dem, höjde sig hennes fulla barm under den hvita bröstduken, och vid hvarje årtag skymtade de små fötterna under kjortelens kant. Botvid önskade, att han fått vara med. Hvad hade hindrat honom? Han föreställde sig, huru han skulle ha blygts, om hon blifvit vred och sagt nej till hans begäran att få göra henne sällskap, och att hon skulle blifvit vred, ansåg han högst sannolikt. Hon tog ju båten och for ut på sjön för att få vara ensam, därom var intet tvifvel. Båten gled sakta fram och fårade den stålklara ytan, solens röda sken lyste rätt på den unga flickans ansikte och jämnade alla små kantigheter i hennes drag, tände hennes ögon och gaf kinden ett rosenrödt skimmer, som gjorde henne verkligen strålande. Nu hvilade hon på årorna, det svagt upprörda vattnet lade sig jämnt, det var så tyst, att Botvid hörde sina pulsar och blodets gång som en sakta ringning i örat, då med ens tystnaden störs och

en sång stiger upp från båten och ger genljud från stranden, så att fåglarne, som suttit på nattkvist, vakna, och munkarne klättrade upp på muren för att se, hvem som störde deras frid. Detta var en underlig visa, som Botvid aldrig hört, och hvars ord han icke kunde förstå. Den började som så:

> **Och Necken han gångar på snöhvitan sand,**
> **Vaker upp alla redliga drängar!**
> **Så skapar han sig till en väldiger man,**
> **De unga hafva sofvit tiden alltför länge.**

Och när hon sjungit sista raden, slog hon upp ett skratt, som hon upprepade några gånger, liksom för att riktigt få lyssna till genljudet, som kom ifrån det branta Helsingeberget midt öfver. Botvid blef underlig till mods. »De unga hafva sofvit tiden alltför länge», lät som en förebråelse till hans unga hjärta och hans unga sinnen, och »vaker upp alla redliga drängar» klingade som den vaknande ungdomens upprop till lefnadslust och glädje öfver tillvaron. Men när hon kom till sista värsen, där jungfruns liflösa kropp träffades i forsen, dit necken fört henne, då vaknade samvetet, och han vände hem för att icke lockas längre i djupet af den fagra hafsfrun, som satt därute på sjön och redan dragit hans hjärta från de himmelska tingen och skaffat honom den skymfen att bli tillbakavisad som ovärdig att framställa den heliga jungfruns bild. Han gick som en skugga sakta tillbaka

till slottet. Men när han stannade på trappan och såg öfver till klostret, huru de heliga männen lågo med hakorna på muren och lyssnade till sången, då bad han Gud förbanna den onda kvinnan, som stört den heliga Marias frid och oroat hennes trogna tjänare.

När han så stod i sina fromma tankar, hörde han en grof mansröst bakom sig tätt invid örat som sade:

»Det hjälper inte att äta gräs. Kom nu, Botvid, och spela bräde med mig.»

Det var den gamle slottsvaktaren, som lade sin arm på Botvids axel och förde honom in i en kammare, där brädspelet stod färdigt vid det uppslagna fönstret. Botvid var såsom betagen af den gamle, ty han ville gå upp till sig och göra bön, men han stannade ändock så gärna därnere. Snart skrällde och smällde brickorna i furulådan. Botvid blef slagen, ty han var tankspridd. Han skulle betrakta den gamles händer, om de liknade hennes, han skulle se, om näsan och ögonen påminde om hennes, och han blef glad, när han såg, att den gamle hade små öron. Men han skulle också betrakta kammaren. Det var säkerligen icke den gamles rum, ty allting var så nätt och pyntadt.

»Nu skall jag ha en cinq,» sade slottsvaktaren och skramlade om tärningarne i bägarn.

Botvid begagnade tillfället och såg, att sängtäcket var blommigt.

»Bort med fingrarna!» röt gubben och slog till.

Botvid slog sitt slag och fick sikte på en liten handspegel af stål, som hängde på väggen bakom den gamle. Den återgaf en del af den motsatta väggen, som var behängd med en bildväfnad, en kvarlefva från förgångna bättre tider.

»Håll ihop tankarne, annars slår jag ut dig ur brädet,» väckte honom gubben.

Botvid stirrade på brickorna, som han måste taga upp i handen, och följde med spelet en stund. Men så måste han titta upp igen. Hans ögon föllo åter på spegeln. I detsamma kände han som en varm vind gå fram öfver nacke och hufvud; han sträckte på sin hals, och nu såg han i spegeln öfver sin axel två djupa svarta ögon, som sågo in i hans. Han skulle just slå sitt slag, men hans hand darrade, så att tärningarne rullade utåt golfvet.

»Gå efter ett stop öl, Maria,» sade den gamle; »gossen här är så klen, att han behöfver något starkt.»

Botvid hade rest sig för att taga upp tärningarne och lagt sig ner på mattan, då hans hand kom att vidröra flickans, som i samma afsikt skyndat fram. Han blef liggande sanslös på golfvet. Gubben kom till och bar honom upp på hans kammare, där han lade honom i sängen och trafvade öfver honom mattor och skinn, tills han kom i svettning och somnade.

»Det är ett underligt folk nu för tiden,» sade slottsvaktaren för sig själf, när han satt vid sängkanten. Tåla inte att se på en kjol, förrän de domna. Annat var det i min ungdom! Men, allting går framåt, säger man. Kan väl hända, men nog gå mänskorna bakåt, det är säkert.»

Därpå lät han glödga en stor muggg starköl med malört och isop, hvilket han hällde ner i den halfdöde Botvid, som därefter föll i en djup sömn.

* * *

När Botvid vaknade följande morgon, sken solen redan in i hans kammare. Han kunde först icke minnas, att han drömt något, icke heller hvad som händt föregående afton. Men han kände en behaglig värme i sin kropp, och musklerna voro icke längre så slappa. När han skådade sig omkring i rummet, såg han sin tagelskjorta, som han icke lagt af på tre månader, hänga öfver en bänkkarm. Detta väckte hans förvåning. Men när han blef varse ölmuggen, som stod bakom hans hufvudgärd, förstod han allt och mindes allt. Han hade således varit rusig, han hade talat med slottsvakten, han hade haft syndiga tankar på flickan som sjöng. Och han hade ändock haft för afsikt att framställa heliga jungfrun för de heliga männen. Han greps af en förfärlig ångest och sprang upp ur

sängen; kastade sig ner framför madonnabilden, som satt i en nisch i väggen, och blef liggande i bön och åkallan på bara stengolfvet. Han låg där skälfvande ännu, då dörren öppnades och en ung man trädde in, klädd som en italiensk sprätt med värja vid sidan, utskurna kläder med förgyllda knappar och på ryggen en rensel, som han kastade af sig ner på golfvet. Han hade ett stort hufvud med kortraggigt tjockt hår, hvilket röjde alla hufvudskålens kraftiga kanter och linjer; genom väldiga mustascher och hakskägg dundrade en härskarstämma med anstrykning af godmodighet och lefnadsglädje. Han kastade en ömkande, men hjärtlig blick på den halfnakne Botvid, som låg skamsen kvar på golfvet, och sade:

»Är det här pelarhelgonet Botvid, den store målaren? San Marco, sådant skelett! Men hvilken helveteshund har gnagit af benen? — Och hvilken källarluft han andas! Opp med fönstret!»

Han drog sin värja och kastade af hakarne. Solen, som förut måst tränga genom de små grönsvarta glasskifvorna, bröt nu in och fyllde rummet med ljus och värme, ty det var varmare ute än inne!

Botvid hade förskräckt sprungit upp för att fatta sin tagelskjorta, men främlingen hade redan tagit den med det yttersta af sina fingrar och kastat den ut genom fönstret.

»Ryssjor sätter man i sjön! Se så, gosse,» fortfor han, »är du rädd för mig? Jag är Giacomo, född Jakob, målare, nyss kommen från Italien, och det är jag, som skall stryka på din madonna della Pace Mariæ, så att munkarne inte ska få en blund i ögonen!»

Botvid bad om förlåtelse, men den främmande herren skulle vara så god och gå ut i kammaren bredvid, medan han klädde sig.

»Hvad nu då? Är man blyg? Och jag tänkte just byta om linne, ty jag har rott hela natten och är våt som en hund. Med din tillåtelse, broder!»

Och han drog af sig det ena plagget efter det andra, tills han blef alldeles naken, då han ställde sig vid öppna fönstret för att bada sin kropp i den sköna morgonluften.

Botvid visste icke hvad han skulle säga, ty den resandes oblyghet slog alldeles ner honom. Men han kunde icke undgå att beundra den jättekropp, som så blottades inför hans ögon. Kraft, hälsa, ungdom rann i dessa blåa ådror, som lågo till hälften utanpå, musklerna, hvilka täckte benstommen fullständigt och här och där bildade fasta valkar. Och när han såg på sina eländiga Bartolomeus-ben blygdes han inför denna vrångbild af Guds skapelse. Snart hade de båda unga männen kläderna på sig. Det led framåt middagen, ty Botvid hade sofvit öfver. Då de gingo förbi slottsvaktens öppna köksdörr, fick

Giacomo se flickan, som stod framför spiseln och vände en hare på spettet.

»Nej se, en sådan vacker flicka,» utbrast han.

Flickan vände sig om. Giacomo kastade en slängkyss.

»God morgon, vackra Anna!» sade han och ville gå in i köket, men Botvid drog honom i jackan.

»Hon heter Maria,» sade denne sakta.

»Nå ja, det gör detsamma, hvad de heta, bara de hålla att ta i och tåla se på! Det var en vacker en emellertid; den ska vi skrifva opp!»

Och så gingo de ner till klostret. De fördes in i kyrkan, där abboten och konfessorn snart skulle infinna sig för att hälsa den nykomne konstnären.

Botvid ställde från sig skorna vid dörren och tog vigvatten, men Giacomo gjorde intetdera. Han betraktade hvalfven och fann dem grandiosa; han anmärkte på pelarne, att de kunde varit smärtare. Kristus på högaltaret hade ett fel på vänstra knäet och ögonen blängde för mycket åt sidorna.

Botvid gick som på glöd och ville oupphörligt varna Giacomo, att han icke skulle tala högt och icke gå så hårdt på golfvet, men denne förstod icke hvad han sade. Han snodde omkring öfver allt och anmärkte på allt, utom på hvalfven, hvilka han fann oöfverträffliga.

Slutligen anlände abboten och konfessorn, Giacomo gick dem frimodigt till mötes och skakade deras händer. Med en dånande stämma, som kom kyrkan att skrälla, sade han:

»Herr abbot och konfessor, jag känner mig mycket lycklig att få öppna bekantskap med eder, och jag ställer min obetydliga färdighet till edert förfogande! Jag heter Giacomo och ber att få räknas som en af de edra.»

De båda munkarne sågo på hvarandra med fasa, men svarade intet.

»Äro de vördiga fäderna stumma?» frågade han Botvid.

»I himlens namn, man talar icke högt i kartusianernas heliga samfund,» svarade Botvid darrande.

»Talar man icke här?»

»Nej, man skrifver!» Och Botvid räckte honom en griffeltafla.

»Ja, men jag kan icke skrifva, jag,» sade Giacomo, »jag bara målar.»

Efter en skriftväxling mellan de helige fäderna och Botvid öfverenskoms, att Botvid hviskande skulle uppträda som tolk, och förelades Giacomo, att han skulle aflägga värjan, innan han fick inträda i Mariæ kapell. Sedan villkoren voro uppfyllda, öppnades dörren till kapellet. Munkarne och Botvid föllo på knä för att göra en kort bön, men Giacomo steg in.

Att få honom att tala lågt var omöjligt, ty när han sänkte rösten, mullrade det som en åska, och innan ny skriftväxling ägt rum, var han uppe på stegen och hade tagit en pensel, som han doppade i en färgburk, och började afgifva sitt utlåtande.

»Hvad är det här?» tog han till ordet. »Ängelen Gabriel med kvinnohals! Bort med det! Och ett flickansikte! Gabriel måste man tänka sig som en gammal en, efter han har varit med redan i gamla testamentet och nu är med och spelar i nya! Skägg skall han ha! På med kimrök bara! Så!»

Han tog penseln och strök dit ett stort bockskägg.

»Och så blomma i hand! Nej, nej, nej!»

Botvid hade bleknat, när han betraktat de båda munkarnes växlande ansiktsuttryck. Först hade de stått som träffade af åskan, sedan hade de sett på hvarandra. Detta var något så himmelsskriande orimligt, att deras hjärnor icke de fatta det i en hastig vändning. De blefvo stumma såsom inför en uppenbarelse. Men Giacomo såg dem icke utan gick på.

»Och så har han gått och skurit blomman, till på köpet! Ja, se det är det gamla otyget.»

Liksom om en blixt träffat de helige männens ansikten, hvilka icke haft ett leende på många långa år, utbrusto de på en gång i ett krampaktigt skratt, ett ohejdadt stormande

skratt, som deras strupar frambragte mot deras vilja, under det ögonen stodo stirrande af häpnad. Slagna af förskräckelse öfver det ovana ljudet, som mångdubbladt återgafs af den tomma kyrkan, dolde de sina ansikten och störtade ur kapellet.

»Hvad skratter ni åt,» frågade Giacomo och vände sig om.

»Hvilket förfärligt ord!» sade Botvid.

»Ordet är väl icke värre än saken,» svarade Giacomo tryggt. »Men hvart togo gubbarne vägen?»

Gubbarne återvände icke. Giacomo fortfor en stund ännu med sitt utlåtande och kom till det beslut, att han måste göra arbetet hemma på slottet och icke nödgas visa det, förr än det var färdigt. Därpå lämnade de kapellet, Giacomo glad och hungrig, Botvid nedslagen och tänkande på hvad detta allt skulle taga för en ända.

De följdes åt till matsalen, där munkarne voro samlade och läste ett kapitel ur bibeln, innan de fingo sätta sig. Giacomo gjorde våld på sig för att icke förlora tålamodet. Abboten och konfessorn syntes icke.

De satte sig till bords, och främlingen ådrog sig en liflig uppmärksamhet. På bordet stod en stor vattenkruka och framför hvarje gäst fanns en tennskål och ett brödstycke. Nu kom en skaffare in och fyllde skålarne med ärter,

kokta i vatten, och några morotskifvor. Giacomo smakade och grinade. Han tänkte: den här rätten sitter jag öfver! När skålarne voro tömda, stego munkarne upp, men Giacomo vände sig till skaffaren och sade med hög röst:

»Bär in maten, karl, jag har inte lust att vänta längre!»

Skaffaren såg på Giacomo, men svarade intet. Munkarne korsade sig. Botvid förklarade hviskade, att middagen var all.

»Då går jag upp till flickan och äter hare. Kom med, du!» sade Giacomo och hällde ut sin välling.

Botvid ville säga nej, men kunde icke. Han stod redan under ett obegripligt inflytande af den främmande, som han både beundrade och fruktade. De följdes åt hem; och det dröjde icke länge, förrän den gamle slottsvaktaren och Giacomo voro såta vänner, och när de ätit middag, blefvo de sittande vid bordet och ölkruset till aftonen. Och Botvid kunde icke motstå frestelsen. Han trifdes så väl, hade så mycket att lära och kände ett sådant nytt behag vid lifvet.

Men när det blef afton, gick flickan åter ner i trädgården. Giacomo tog sig ett ärende och följde. När Botvid kom ner i trädgården, såg han Giacomo göra loss båten, taga Maria om lifvet, lyfta henne ned och stöta ut. Huru olikt hans blyga tafatthet kvällen förut! — Och när han fått henne ner i båten, klappade han henne

på knäet och så rodde de ut. Och så sjöng hon: Vaker upp, alla redliga drängar!

Han kommer säkert att kyssa henne! tänkte Botvid och gick tillbaka upp i sin kammare.

Han föll icke på knä för madonnan, utan han slog upp fönstret och följde de ungas båtfärd med sina blickar! Han kände sig som en gammal man, hvilken njuter af att se ungdomen roa sig. Han var icke svartsjuk, utan han önskade Giacomo all kärlekslycka, han själf icke vågat hoppas. Giacomo hvilade på årorna och sjöng en italiensk visa.

Det var eld och låga i den sången! Det var icke som den mjeltsjuka syndalustan i Marias sång om necken, där straff följde på nöjet. Här var idel glädje öfver åtnjuten lycka, tacksamhet i ett stolt hjärta öfver undfången belöning, jubel, naturens jubel öfver uppfylld aning, vin i bägaren räckt åt segraren. Denne man, tänkte Botvid, han låg icke på knä och bad utan att bli bönhörd, han steg fram och fordrade, och han fick, nej han tog, och därför fick han.

Skymningen föll och sången tystnade. Giacomo lyfte åter årorna och båten vände stäfven utåt viken mot andra stranden. Flickan reste sig upp för att fatta årorna, men Giacomo tog henne om lifvet, kysste henne och satte henne ner; och nu sköt båten med forsande fart bakom en udde, där den försvann.

Botvid blef orolig, men ännu icke erfor han någon afund öfver den andres lycka. Han blef sittande och sökte med blickarne genomtränga den dunkelgröna slöja, som alarna på andra stranden drogo för de båda flyktingarne. Han tänkte på sin ungdom, sina fastor, sina försakelser. Han hörde flickans ord från i går så hånande: De unga hafva sofvit tiden allt för länge! Ja, han hade sofvit bort sin ungdom. Och hvad hade han väl för det? Hans ansikte såg ut som en druknads, hans hår var så tunt, att svålen lyste igenom, och hela hans kropp var som ett benrangel. Och älskade himmelen honom mer för det? Hade den heliga jungfrun hört hans böner? Nej, men hon hade troligen skänkt denne kristne hedning, som hvarken bad eller korsade sig, allt hvad han själf icke hade fått.

Han erfor ett behof att vara glad och han kände en leda vid tanken på andaktsöfningar och fastor; det, som för några timmar sedan var honom heligt, föreföll honom endast tråkigt; allt hans inbillnings arbete på ett Babelstorn, som skulle nå himlen, ramlade ner sten för sten, och han började tro, att Gud icke ville ha några stegar från jorden. Återstod sålunda endast att finna sig i gruset och icke förmätet vilja narra sig till några uttag i förväg af de eviga skatter, som väntade efter detta jordelifvets slut.

Botvid försjönk i behagliga drömmerier, framkallade dels af den ovana matordningen och det goda ölet, dels af den starka vårluften och den vackra kvällen. Ännu snattrade en and i viken, nattskäran spann i skogen och ängsknarren knarpade på åkern. En lätt dimma drog fram öfver sjön, och det skymde allt mer, det skymde för den tröttes öga också, och han föll i en slummer, där han satt i den djupa fönsternischen.

Han vaknade vid att Giacomo lade sin hand på hans axel. Då var det öfver midnatt.

De gingo till sängs; men helt vaken och språksam blef Botvid, som nu var uthvilad.

»Hvad tror du egentligen på, Giacomo?» började han.

»På mina ögon och öron! Knappt det ibland, allra minst då jag är sömnig,» svarade Giacomo och gäspade.

»Tror du icke på något, som icke synes eller höres?»

»Nej, det har jag ingen rättighet till.»

»Tror du då icke, att det himmelska kan uppenbara sig för oss här nere?»

»Jo, Gud, det gör jag visst! Jag vet, att det redan har uppenbarat sig och att det uppenbarar sig dagligen och stundligen.»

»Har det gjort det för dig? Hvar? När?»

»I allt, som mitt öga ser och mitt öra hör! Tror du icke, att Gud skapat världen? Nå! Han

har valt världen för att genom den uppenbara sig för våra ögon och öron!»

»Men världen är syndfull och fördärfvad!»

»Det är lögn,» sade Giacomo och vände sig åt väggen.

»Är den icke? Men våra onda tankar och begär!»

»Hvem har sagt, att de äro onda?»

»Det säga de helige Guds män?»

»Det ljuga de! Och det finns inga heliga mer!»

»O, så du talar! Finns det inga! Men sådana som den helige Augustinus, för att bara nämna en...»

»Jo, det var just den rätte! Han både stal och ljög och bar sig oanständigt åt i sin ungdom, ja, han säger så själf åtminstone i sina bekännelser.»

»Och du skall måla madonnan?»

»Ja! Hon har redan uppenbarat sig för mig! Hon kan inte se ut på mer än ett sätt! Men för att kunna framställa det skönt, måste man ha sett det, ty det sköna är det sanna!»

»O, så du talar! Det sköna är det högsta, mena vi, det högsta, som endast uppenbarar sig för några få Guds utvalda!»

»Prata! Du ser just utvald ut! Har du hört talas om Italiens störste mästare Rafael, som dog för några år sen! Han målade af sina älskarinnor och kallade dem madonnor, och de äro

nu upphängda i kyrkor, där de tillbedjas. Hvad mer? Rafael älskade dem, för det de voro sköna. Gud uppenbarar sig i det sköna alltså. Du skall se, att eftervärlden kommer att dyrka Rafael också, men för sådana egenskaper som han saknade och icke för dem han ägde.

»Men det är ju hedendom!»

»Allting är ju hedendom! Mänskodyrkan är gammal som världen! Ni tror, att det går framåt! Det går bara i en krets! Men det vill jag säga: det är mindre hedendom att beundra Guds skapade verk än att rata dem! Har du sett en naken kvinna?

»O, Jesus Kristus, hvad du talar!»

»Du skall se underbara saker! Gamla Kristus håller på att få vika för Apollo igen, som stiger upp ur ruinerna efter de störtade templen. Här pågå arbeten i folkens sinnen, som du icke känner!»

»Skall då icke Oden och Tor också upp igen! De voro ju våra fäders gudar.»

»Nej, de skola ligga där de ligga, ty de voro fula! Zeus var en gud, men Oden var en afgud! Kan du märka skillnaden?»

»Nej, sannerligen jag det kan!»

»Det tror jag dig om! Jag såg din ängel Gabriel! Du ville skapa om skaparens verk! Har du läst Apostlagärningar? Har du läst om magikern, som ville göra en människa efter sitt hufvud? Vet du, hvad Gud gjorde med honom?

Ja, jag tror inte på det, men du tror på det. Han slog honom med sin blixt — eller hvad det nu kunde vara!

»Det låter som sanning hvad du säger, men jag känner, att det är lögn! Gud skapade världen skön, men djäfvulen kom emellan, och med synden kom det fula!»

»God natt med dig, gamle syndare,» sade Giacomo och drog täcket öfver hufvudet. »Sof godt.»

»God natt!» sade Botvid. »Den heliga jungfrun beskydde oss!»

Och så blef det tyst en stund. Därpå reste sig Giacomo i sängen och sade:

»Har du varit älskad någonsin, Botvid?»

»Nej,» svarade han, »det har jag icke.»

»Har du älskat då?»

»Nej! Jag tror, att den jordiska kärleken är en låg känsla, som vi äga gemensam med djuren!»

»Vi äga så mycket gemensamt med djuren, men det ha vi alltsammans fått af Gud, Botvid! God natt med dig!»

»God natt!»

* * *

Abbot och konfessor hade allvarliga öfverläggningar om hvad som tilldragit sig i kapellet, och man ville först skicka Giacomo dit, därifrån han kommit, men det vågade man icke, emedan han hade förord från kungen, med hvilken man

icke vågade stöta sig nu, då oroande rykten om en stundande kyrkoräfst hade börjat löpa. För öfrigt, tänkte man, vore han nog i stånd att måla en vacker tafla, hur gudlös han än var, och gudlösa voro ju de flesta af hans yrke. Giacomo blef sålunda kvar, men på villkor, som han själf bestämde, nämligen att han skulle få arbeta i en sal på slottet och äta vid slottsvaktarens bord. Det senare hade munkarne ingenting emot, men att öppna de gamla slottsrummen motsatte de sig, ty där skulle vara så mycken styggelse kvar sedan äldre tider. Detta retade Giacomos nyfikenhet till det yttersta, och han gaf sig ingen ro, förr än han fick nycklarne till rummen. Och en vacker morgon befann han sig med Botvid utanför den järnbeslagna dörren i tredje våningen, som ledde till de hemlighetsfulla kamrarne.

Dörren knarrade på sina rostiga hakar, och de möttes af en kväfvande unken luft och ett mörker, som här och där randades af en ljusstrimma från fönsterluckorna. Giacomo gick först oförfärad in i styggelsen, som gjorde honom mycket nöje att beskåda. Det första rummet var hvälft och anordnadt till ett kemiskt laboratorium. I taket hängde torkade hamnar af ödlor, flädermöss och ormar; en stor spis midt på en vägg var belamrad med retorter och kolfvar, glasmasker, tänger och deglar. Ofvanför dörren stod med götiska bokstäfver pren-

tadt ordet Jord. Botvid korsade sig, men betraktade nyfiket de ovanliga tingen, hvilkas bruk han blott anade, men som uppfyllde honom med en hemlig bäfvan. Giacomo visade sig mycket tillfredsställd med hvad han såg och nickade förnöjdt sitt stumma bifall åt anordningarne.

Dörren till nästa rum öppnades. När Giacomo fått upp hakarne till ett mycket bredt och högt fönster, syntes en ofantlig kula, påmålad med planeter och stjärnor, sväfva i en kedja ner ifrån det korshvälfda takets hjässa. Ett astrolab och en tub, en pulpet med skrifdon och stjärntabeller, en höjdmätare, en solvisare och en kompass jämte några bord och bänkar fullbordade inredningen. Ofvanför ingångsdörren stod prentadt det enda ordet Luft.

De inträdde nu i det tredje rummet, utan att den språksamme Giacomo brutit tystnaden. Därinne rådde ett fullständigt mörker; de trefvade förgäfves omkring väggarne för att finna ett fönster. Men när de vant ögat vid mörkret, sågo de i det matta ljus, som den öppnade dörren släppte in, en hög kandelaber glänsande lik guld. Botvid, som bar elddon och lykta, slog eld och tände det målade ljuset i kandelabern. I detsamma spred sig en stark vällukt som af nejlika och ros, och för deras bländade ögon visade sig en tafla, som försatte dem i hänryckning. Under deras fötter låg en matta af grönt ylle, mjuk och långhårig som gräs; midt på

golfvet var nedsänkt ett marmorkar, hvars kanter voro belagda med panterhudar; midt i karet stod på en pelare en bild af hvit marmor, föreställande en kvinna, som är färdig att stiga i badet. Väggarne voro målade som grekiska pelargångar, mellan hvilka syntes landskap i en varm rödgul solbelysning; lagrar och pomeransträd, blandade med mörka cypresser, afslutade synkretsen; omkring pelarne lindade sig vinrankor och klängrosor, hvilka fortsatte ända uppåt taket, där de från alla sidor möttes i en ofantlig kärfve, uppburen af små nakna barn med vingar på skuldrorna och pilbågar i händerna.

Ofvanför dörren stod ordet vatten.

Botvid var först betagen af de sköna landskapen på väggarne, men när han såg den hvita marmorkvinnan, försjönk han i en stilla hänförelse och han kände sig oskyldig, stark och på samma gång gripen af sådana andaktsfulla känslor, som han endast erfarit, då han hört en vacker sång i en stor kyrka. Giacomo betraktade honom en stund under tystnad. Därpå sade han:

»Erkänner du nu det skönas gudomliga makt?»

»Och ändock,» svarade Botvid, »öfverträffar det Guds eget skapade verk!»

»Och ändock öfverträffar det Guds eget skapade verk!»

»Mänskan skulle sålunda vara mäktigare än Gud? Nej, det är djäfvulens bländverk! Du

leder mina tankar på falska vägar! Och likväl: jag tror jag skulle känna mig syndfull inför en kvinna, men inför denna bild är jag ren! Äro då Guds omedelbara skapelser orena, men syndiga människors rena! Kan det vara så?»

»Det är så måhända!»

»Det må vara hur det vill, men detta är icke synd!»

»Har du någon säkerhet för, att det andra är synd då?»

Botvid svarade icke.

De släckte ljuset och trädde in i det fjärde rummet. Här mötte dem en ström af färgadt ljus från höga glasfönster, genom hvilka solen sken in. Väggarne voro målade i fyrkantiga fält, på hvilka syntes dödt villebråd, harar, vildsvin, änder, orrar, ur hvilkas öppnade kroppar det blodiga innanmätet lyste fram; fat med krabbor, musslor, fiskar af alla slag; korgar med äpplen, kvitten, drufvor, fikon. Ofvanför dessa fält lopp en fris med bacchanter och satyrer, som rullade vinfat, jagade nymfer, hvilka med fyllda bägare sprungo omkull under blommande pomeransträd. Midt på golfvet stod ett bord, dukadt med silfverfat och Majorca-fajanser; en uppstoppad påfågel med utslagen stjärt låg emellan tvänne romerska vaser, hvilka ännu voro fyllda med vissnade blommor. Drufstjälkar med torkade skal, köttben, vinbägare, i hvilka endast syntes den röda afsättningen efter det fördun-

stade vinet, kredenskar, i hvilka vinkannorna stostodo lutade, sedan isen smält och vattnet torkat ut; stolar och bänkar voro kullslagna, knifvar och gafflar kastade på faten, och längst upp vid bordets ena kortända, där värden haft sin plats, syntes en röd fläck på duken.

Giacomo lyfte locket från ett djupt fat, men släppte det och ryggade, ty där krälade som i en myrstack af hvita maskar.

Botvid, som sett sig omkring med ångestfulla blickar, bröt först tystnaden och sade:

»Detta är synd!»

Giacomo pekade på inskriften ofvanför dörren, där det stod med gulröda bokstäfver ordet Eld, hvarpå han frågade:

»Hvem har bebott dessa rum senast?»

»Den siste ägaren, som skall hafva aflidit sittande till gästabud med sina vänner. Men hvar detta skett, vet jag ej!»

Giacomo visade på den röda fläcken och sade:

»Det var här. En afundsvärd död! Midt i lifskraftens fullhet! O, jag ser dem, när jag vill! Där sitter värden, där bredvid värdinnan, älskarinnan, icke hustrun! Han är ung och stark, hon är ung och skön! Här sitta damerna, också unga och sköna, mellan starka, unga män; deras lifseldar flamma och spraka af det lättända, doftrika bränsle, som naturens alla riken bjuda dem. Skogens djur gifva dem sitt heta blod, som fyller kroppen med märg och eld, luftens

fåglar, vattnets fiskar och skaldjur, som blåsa upp lågan, jordens frukter, som dämpa branden, att han icke blir förtärande, och sist gudaskänken, drufvan, som gifver anden flykt, som väcker löjet och dödar den frätande tanken. Ser du icke, huru kinderna blossa, huru damernas eldiga ögon sluka de unga gossarnes smidiga kroppar, då de skänka i vinet och skala orangerna, så att den svalkande saften stänker dem i ansiktet! Hör du icke sorl och fnitter, halfkväfda små skrik och högljudda skratt, lutans veka toner och hornets hårda klang, när hofmästaren manar till dryckjom! Du tror, att allt detta är stoft! Ser du då icke denna tomma bägare, som var fylld, när han ställdes ner! Ser du icke, hur vinets ande har flytt, lyft sig i luften, men lämnat dräggen kvar! Tror du då icke vinet är en ande! Flyktig, förgänglig, det är sant, ty allt är förgängligt, och i dess korthet ligger lyckan, ty eljes skulle den endast väcka leda! Förgänglig som löjet! Ty hvad är löjet? Du visar tänderna, men lofvar att icke bitas liksom dödskallen på kyrkogården, hvilken ler sitt eviga löje åt alltsammans, ler öfver att det är slut, slut med glädjen, som tröttade, slut med sorgen, som tröttade! Det var en vis man, som bebodde detta hus? Har du förstått de fyra insegeln ofvan dörrarne? Det tror jag icke! Det första hette jord! Där sökte han stoftets urämnen. Han lade jord i sin degel och glödgade, tills han fann urämnet — intet,

af hvilket Gud skapade världen. Det andra rummet hette luft! Han späjade i fjärrglaset för att finna himlens hemligheter. Nattens dimmor lade sig på glaset, och hvad såg han mer än hans blotta öga såg? En svärm lysande gnistor i mörkret och utom det — intet! Då fann han, att hvad han sökte däruppe redan fanns härnere. Vatten och eld, köld och värme heta lifvets urkrafter, som hålla hvarandra i hvila genom strid. Håll elden brinnande, men vattnet till hands, att du icke förbrännes, när elden slocknar och du blir kall, då är det slut. Din jordiska sinnenatur skulle brinna ner, om icke det sköna afkylde dig. Du kände dig ren som snön och kall som den inför den obeslöjade skönheten. Glödga dig med vinet, släck branden i kärlekens armar, tro på hvad du har, men dyrka endast skönheten, ty den är det högsta!

Botvid hade åhört honom med häpnad och beundran. Alla tankar, som han med bön och försakelse trängt tillbaka i själens djupaste vrår, hade trädt fram och tagit en lefvande gestalt. Hans späkta kropp hade under Giacomos tal känt sig väckas till nytt lif. Ånger och blygsel öfver det förflytna, öfver hvad han ville kalla sin enfald, intogo honom, och han hade redan fattat ett beslut att taga igen hvad han förlorat. Han tyckte sig som en fordringsägare på lifvet, som så länge vägrat gällda. Nu skulle han kräfva ut till sista skärfven hvad som stod inne.

Han fattade Giacomos hand och sade med en liflig och klangfull stämma:

»Du har öppnat en ny väg för mig; håll facklan högt, och jag skall följa dig, men gå icke ifrån mig!»

»Det är en ny tid, som med nya vindar stormar in; följ med, Botvid, eller seglar du omkull; kämpa icke mot strömmen, ty då dras du ner. De gamla gudarne äro döda, men naturen lefver, ty den är evig!

De gingo tillbaka genom de fyra rummen, af hvilka Giacomo bestämde de två sista till arbetsrum åt sig. Han förbehöll sig uteslutande rätt till de samma och erbjöd Botvid inträde där, emedan han icke kunde arbeta utan i fullständig ensamhet. Under tiden skulle Botvid på sin kammare afteckna de utkast med krita, Giacomo medförde från Italien, och hvilka återgåfvo romerska och grekiska stoder samt brottstycken af de nya mästarne, som målade bibliska taflor eller lefvande förebilder.

Och hvad Giacomo bestämde blef lag, ty han hade ett eget sätt att uttrycka sina önskningar, som icke tillät någon motsägelse, ehuru ingen kunde tänka sig hvad följden egentligen skulle blifva, om han icke blef åtlydd. Han var den starkaste, ansåg Botvid; han hade alltid rätt, menade Maria; han hade djäfvulen i kroppen, sade den gamle.

* * *

Så gick tiden. Giacomo höll sig innestängd nästan hela dagarne och målade, men om aftnarne höll han flickan sällskap, då Botvid stundom anmodades att vara med. Oftast blef det dock dennes lott att tala med den gamla slottsvaktaren, hvilken aldrig visade någon oro öfver dotterns samvaro med den främmande målaren.

Botvid lefde i ett rus af nyvaknade njutningar. Hans själ hade brutit de bojor, i hvilka gamla föreställningar hållit den fången. Han häpnade stundom öfver den lätthet, hvarmed de nya tankarne intogo de gamlas ställe, och han slöt däraf, att hans gamla tro endast varit en löst hoptimrad byggning utan grund i motsvarande verkligheter; och den nya meningen stod hos honom fullfärdig som vuxen ur jorden. Likväl uppstego då och då gamla känslor och narrade honom till oriktiga, mot hans egen mening stridande utbrott, som gjorde honom mycket lustig för Giacomo. Sålunda kunde han korsa sig, när den gamla svor vid brädspelet, utan att han därför ansåg syndigt svära vid gamla mytologiska föreställningar. Och han kunde själf utropa Heliga Maria, när han i Giacomos samlingar råkade på en Venus, hvars skönhet slog honom.

Hans sysselsättning bestod i att teckna af romerska bildverk, som just nyss blifvit dragna i ljuset och väckt denna kärlek för hedendomen, hvilken i konsternas tideböcker gifver namnet

åt det skede, som ingick med sextonde århundradet och kallas »pånyttfödelsen» (renaissance), och hvilken riktning var ett öppet uttalande mot kristendomen såsom världsförbättrande makt. Om nu det var ombyte världen behöfde, utbyte af det gamla mot hvad som helst, helst något orimligt, som kunde gifva de värsta knuffar åt det gamla bestående, om det var hedendomens glada åskådning af lifvet, som gaf en mjältsjuk mänsklighet igen glädjen, om det var oförmågan att i hast kunna göra något nytt, som verkade, att man tog hvad som förefanns och sålunda gick tillbaka, då man trodde sig gå framåt, eller om nu hedendomen haft något förnuftigt i sig, som icke kunde dö; detta var allt saker, som Botvid icke kunde göra sig reda för, men han lefde med nyvaknad kraft, var glad åt lifvet, älskade naturen och dyrkade skönheten.

Omsider kom Giacomo en morgon och förkunnade, att taflan var färdig. Botvid skulle nu gå åstad och se henne, innan hon fördes ner till klostret.

Det var icke utan liflig sinnesrörelse Botvid följde med sin mästare upp i de hemlighetsfulla rummen, som han icke sett sedan deras första besök därstädes.

Allting var sig i det närmaste likt i de tre första rummen, men han anmärkte i förbigående, att det var vatten i marmorkaret. När de inträdde i den stora matsalen, låg allting i dunkel,

ty förhängena voro dragna för fönstren. Men genom halfskymningen såg han en mänsklig gestalt, som tecknade sig i idel ljus; han kände det, som om där voro flere i rummet, och han ansträngde sina ögon för att se efter huru många. Då såg han ett stort kraftigt manshufvud, som han tyckte sig känna igen; en skarp ljusstrimma klyfver mörkret, töcknet öppnar sig som en dörr, och Botvid står ansikte mot ansikte med slottsvaktaren och hans sköna dotter. Flickan stod på slottets trappa, gubben stod nedanför; i bakgrunden syntes sjön och Hernölandet, och ute på sjön låg en båt, i hvilken satt en ung man med en luta; i förgrunden slogos två hundar om ett ben.

Botvid blef först häpen, men när han betraktade närmare den sköna unga kvinnan, som med ett uttryck blandadt af blygsel, fruktan, förvåning och tvifvel mottog underrättelsen om sitt blifvande moderskap, blef han hänförd. Hennes lilla runda hvita ansikte med de stora svarta barnaögonen gjorde ett intryck af oskuld, som bröts mot den mysande och på samma gång förtrytsamma munnens skälmska spel; hon var klädd i en sid, lasurblå klädning, som något blottade de runda skuldrorna och sedan smög sig i veck öfver den skönaste barm ner till det smärta lifvet, hvarifrån den sedan i de mjukaste linjer flöt ner till den lilla framstuckna foten. Botvid stod orörlig och hänryckt, under det Giacomo

gick omkring och städade undan några plagg, som lågo strödda här och där på bänkar och pallar.

Slutligen blef Giacomo otålig öfver Botvids tystnad och han öppnade själf samtalet.

»Hvad synes dig?» sade han.

»Det är skönt,» svarade Botvid något förlägen; »men icke är det madonna! Hvad skola munkarne säga?»

»Munkarne skola bli hänryckta, ty de ha aldrig sett urbilderna.»

»Är du säker på det?»

»Fullkomligt viss! De gå aldrig utom murarne, och urbilderna ha aldrig varit inom deras murar.»

»Men är det icke ett svek att så narra dem?»

»Svek! De ha begärt madonnan, men som jag aldrig sett henne, så kan jag icke gifva mer än jag har. Du erkänner emellertid, att hon är skön?»

»Det erkänner jag! Men det förefaller mig, som om denna målning mera framställer en dotter, som för sin gamle far nödgas att bekänna en förseelse, än en jungfru, som oskyldigt beskylles för en dylik.»

Det blef en lång tystnad. Botvid hade fått sikte på en lazurblå klädning, som hängde fram under taflans nedre kant. Det gick en rysning genom honom. Skulle det kunna vara möjligt? Då vore ju detta en förfärlig synd och ett hån

mot det, som åtminstone för andra vore heligt. Han hörde lätta fjät bakom sig, ett svagt utrop, och Maria låg i armarne på Giacomo, som förgäfves sökte befria sig från henne och med ögonen antyda, att de icke voro ensamma. Botvid vände sig om så bullersamt som möjligt, och där stod hon med de halfslutna ögonen, det oroliga, blyga och skalkaktiga uttrycket i sitt ansikte, alldeles som på målningen. Det var sålunda sant! Giacomo bröt den pinsamma tystnaden och sade:

»Botvid tycker, att du icke ser tillräckligt helig ut, Maria.»

»Det tror jag också,» inföll hon, »men det är Giacomo, som narrat mig, jag ville aldrig vara med om detta, och jag tycker det är förfärligt synd.»

»Synd!» återtog Giacomo. »Ja, det är synd om munkarne, som skola beröfvas sin själaro, när de få se något så skönt; men utan frestelse ingen dygd! Så! Har du sett nog nu, Botvid, så bära vi ned taflan till dess bestämmelseort.»

Målningen, som var utförd på duk efter det nyss antagna sättet, rullades ihop och hissades ner genom fönstret, hvarpå de båda konstnärerna togo den under armen och buro ner den till klostret, där man med otålighet väntade den så länge motsedda nyheten. Man hade löfvat kyrkan och klädt Marias kapell med blommor; golfvet var beströdt med starkt luktande Mariæ Sänghalm

och hvalfvet var behängdt med slingor och kransar af Mariæ händer eller Yxne. Ljus brunno i solskenet och bröderna voro samlade under stilla bön och åkallan. Ett förhänge skilde kapellet från kyrkans skepp och skulle för att förhöja intrycket på ett gifvet tecken falla och för den heliga församlingen blotta bilden, som skulle hälsas med knäfall och, för denna gång och mot regeln, med ett halfhögt sjunget Ave Mariæ Stella.

Botvid och Giacomo behöfde ett par timmar för att spika upp den stora duken på altarskåpets träbotten. Men munkarne, som hade tåliga sinnen, väntade utan några tecken till oro. Ändtligen slog Giacomo i sista spiken och lät täckelset falla, så att han och Botvid förblefvo osedda, där de dragit sig bakom en genombruten korstol. Liksom när vinden börjar blåsa upp, hördes en sakta hviskning ute i kyrkan. Priorn och konfessorn föllo på knä, och hela konventet följde föredömet; därpå uppstämdes sången, hvilken, sjungen halfhögt och orent af oöfvade röster, lät som ett sorl från en drucken och missnöjd folkhop.

Giacomo betraktade dem mönstrande genom korstolens brutna karm. När han såg deras brinnande blickar och andaktsfulla åtbörder, log han nöjd och vände sig hviskande till Botvid:

»Ser du! Ser du! Det sköna segrar! Ve oss, om de visste! Men nu veta de icke! Salige de, som tro och icke se!»

Botvid log men kände icke sitt samvete lugnt. Sången pågick hemskt, som komme den ur kyrkans golf, den mattades, som om den led mot slutet, rösterna tystnade af, den ena efter den andra, och man hörde blott några rossliga stämmor darrande hålla ut, under det alla de andra redan fallit i hostning af den ovana ansträngningen. När äfven dessa upphört, försjönk hela skaran i stilla bön med blickarne oafvändt riktade på den sköna uppenbarelsen af Guds unga moder; det blef så tyst, att man hörde läpparnes sakta rörelser och munnarnes flåsande; träden susade ute på kyrkogården, och en fågel kvittrade på fönsterkarmen. Giacomo och Botvid blefvo otåliga och började söka sig en utväg att komma därifrån, då till allas häpnad hördes vapenklirr och sporrklang borta vid stora ingången, och en stark mansröst trängde genom kyrkans hvalf.

»Är det någon här?» skallade det.

Alla vände sig om. Priorn reste sig och gjorde ett tecken åt fridstörarne, att de skulle gå.

»Är det någon här?» röts det ännu en gång från en vredgad stämma. »Svara då för fanen!»

Priorn gick med häftiga steg och armarne lyftade som till besvärjelse mot de inträdandde.

»Nå, se där ha vi själfve præses,» skrek nu fridstöraren, som kommit priorn till mötes. »Jag är konungens sekreterare och har viktiga meddelanden till Kartusianerkonventet, meddelanden, som icke tåla uppskof.»

Därpå gick han fram stora gången och stannade vid altaret med hufvudet betäckt och fullt beväpnad.

Då reste sig alla munkarne och skreko med full stämma: helgerån, under det de med hotande åtbörder nalkades främlingen.

»Stilla i konungens namn!» dundrade sekreteraren och drog sitt svärd!

Priorn kunde icke längre iakttaga tystnad, när han hörde, att man vädjade till en domare, som han icke erkände.

»Eder konung kommer oss icke vid, ty vår konung är icke af denna världen och inom dessa murar härskar endast den korsfäste.»

»Har härskat, prior! Men härskar icke längre, ty rikets ständer och råd hafva godkänt konungens arfsanspråk på Kartusianerklostret Pax Mariæ med underlydande gårdar. Så förhåller det sig! Och om fjorton dagar skolen I vara härifrån, ty då rifvas murarne. Ha'n I förstått?»

Priorn hade nog förstått, men han ville icke tro sina öron. Sekreteraren var emellertid icke den, som spillde ord. Han hade gifvit sin försäkring och gjorde sig färdig att gå. Men då öppnade priorn sin mun och lät talets floder, som så länge återhållits, strömma ut.

»Hafva de yttersta dagarne kommit?» började han. »Har världsförsten redan vunnit seger öfver Guds söner? Hvilka tider skola randas för folken, när man drifver ut deras profeter?

Hvilka skola nu säga förtryckarne ett sanningens ord? Hvart skola de bedröfvade fly? Ve öfver dig, du Belials man, som går med svärd in i Herrans helgedom! Minns den rättfärdiges ord, då han säger: de, som taga till svärd, skola med svärd förgås! Ve öfver din herre, som sändt dig att förkunna det ondas seger! Ve honom, som rifver ned hvad herren bygga låtit; förbannelse skall hvila öfver detta hus, som skall resas af den störtade helgedomens murar; våld och tvedrägt och hat skola där taga sina boningar och ropa ve öfver din herres afkomma! O folk, folk, du skall byta din himmelske härskares ljufliga ok mot våldsmannens slafkedjor, och han skall piska dig med järnris och taga din sista skärf, och när du stupar under bördan och vill rikta dina skumma blickar mot höjden, då skall han trampa på din hals och kasta dig i tornet, i samma torn, som du murat upp af den nedbrutna helgedomen! Förbannelse öfver eder...

»Håll upp, munk!» skrek sekreteraren och lyfte sitt svärd. »Jämra dig, lata buk, därför att du skall ut och arbeta. Hvad gjorden I, då jag trädde in på detta rum? I lågen på knä för en bild! Ropa förbannelse du, som vågar skämma Guds skapade verk och gör våld på hvad han frambragt. Här kommer en ny tid, ja, den har kommit och den kommer med lust och lif, och nu skall det bli annat! Här ska vi röka ut

drönarne ur kupan, men arbetarne skola lefva. Därför hören nu ett förnuftigt ord! Ut i lifvet och ruska dammet af er, kasten af er kjolarne och kläd er som karlar, tänk som den vise: ätom, drickom och varom gladom, ty i morgon skolom vi dö. Och nu ha'n I hört mitt sista ord, och satan tage mig och er, om I icke ären utflugna inom två gånger åtta dagar! Ha'n I förstått?»

Och utan att afvakta svar gick han som han kommit.

»Hvem tror du hade rätt?» hviskade Botvid till Giacomo, då de smögo sig ut.

»Det är icke godt att säga, men nog trodde de båda på hvad de sade!»

* *
*

Marias frid var ute. Priorn vaknade en morgon tidigt vid att det knackade i väggen ofvanför hans bädd. Han lyssnade och hörde en mansröst. Knackandet tilltog och kom allt närmare. Slutligen skakade väggen och korset, som hängde på densamma, föll ner. Rappningen lossnade; tegel och murbruk ramlade in i cellen, och slutligen syntes murarens hacka i hålet. Det stora rifningsarbetet hade börjat, och i stället för det rifna klostret byggdes Gripsholms slott upp igen. Munkarne ville icke gifva sig af. De drefvos från cell till cell, från sal till sal, men hackan och spetten förföljde dem hänsynslöst. Omsider återstod endast kyrkan, där de slogo

sig ner och lefde af de matvaror, som fromma medmänniskor förde till dem. När inga föreställningar längre hjälpte, lät man taga ut fönstren, men de arma munkarne sofvo i draget på det kalla golfvet. Då uppfann arbetsfogden, att man skulle röka ut dem. Till den ändan blefvo fönstren åter insatta och midt på golfvet tändes en stor brasa af ull och nöthår, hvilket hade den verkan, att munkarne gåfvo sig af. Och nu spredo de sig ut i den närliggande bygden, där barmhärtiga människor togo hand om dem, men somliga drogo till städerna och sökte sysslor, och många gifte sig.

Emellertid hade Giacomo och Botvid, hvilka enligt den tidens vana voro kunniga i samtliga de sköna konsterna, blifvit anställda vid den nya slottsbyggnaden, som de skulle pryda med bildverk och målningar. Båda njöto de af att se det gamla dystra klostret brytas ner. Det var ett lif och en rörelse inne i den förr så lugna Gripsholmsviken. De knackade och bultade, arbetarne sjöngo, hästar gnäggade, klockor ringde, kalkskutor lossade i stranden och timmer fälldes rundt omkring i lundarna.

Botvid var liksom besatt af alla dessa nytidsandar, som rörde sig i luften, han kunde själf, fattad af ett förstörelseraseri, taga ett spett i handen och ställa sig att bryta sten ur klostermuren, eller med en hacka slå sönder ett fint arbetadt sandstensornament eller krossa nä-

san på ett helgonhufvud. Han var med och tillstyrkte, att man skulle rifva kyrkan, men frälsemannen på Kalkudden erbjöd sig att lösa den åt socknen mot en ganska dryg summa, hvilken konungen fann för godt att antaga.

Kyrkan fick stå, och välgöraren, herr Samsing von Boxtadhöwde, som eljes var en illa beryktad våldsman, kom i åtnjutande af församlingens fromma vördnad.

Giacomo hade trolofvat sig med Maria och han lefde i ett rus. Framtiden låg så oändligt ljus för honom, och hela hans lifskraftiga själ fick hängifva sig åt sina böjelser, ty nu behöfde han ej måla bibliska taflor, utan fick ohejdadt fråssa i hedendomens glada världar, där allt ännu befann sig i det oskyldiga tillstånd, som antogs ha varit före syndafallet.

Sommaren förgick, hösten kom och det blef tidig vinter. Då blef det tystare igen, ty man kunde icke arbeta med sådan kraft under de beständiga snöfallen. En dag hade Botvid och Giacomo gått till skogen för att jaga ekorrar. De voro komna långt från hemmet och hade gjort ett rikt byte; vintersolen, som icke kunde höja sig öfver trädskatarne, började sänka sig och kastade sitt rosenröda sken mellan de snötyngda granarna; enbuskarne sågo ut som nedsnöade människor och räckte här och där ut ett finger under den hvita kappan. De båda jägarne stannade i en glänta och slogo sig ner på en

berghäll, som blåsten hållit bar, och där togo de fram matsäcken. Rörelsen och den rena luften hade gifvit dem en förträfflig matlust, och de åto under muntra samtal den enkla kosten. Giacomo skulle skänka Maria sina ekorrskinn till foder i pälsen. Botvid skulle ge sina åt fiskarens dotter på Hemö, som han gjort bekantskap med och för hvilken man började göra honom brydd.

Giacomo skulle just räcka Botvid sin träflaska, ur hvilken han i gammalt porsöl druckit flickans skål, då ett hest kraxande hördes på ett båghåll från dem, och upp flög en svärm kråkor, som endast motvilligt tycktes lämna sitt hviloställe och flaxande uppehöllo sig i luften så länge de kunde.

»Här luktar lik,» sade Giacomo och lade ihop matpåsen.

Botvid reste sig, och de båda jägarne vandrade bort till det ställe, där kråkorna lyftat. Där sågo de i snön efter kråkornas fötter de treflikiga spåren, som liknade fotanglar, och här och där strödda tofsar af människohår och trasor af svart ylletyg. De sökte rundt omkring, men funno intet vidare; de böjde undan kvistar på enbuskarne men utan att upptäcka något. Botvid närmade sig en stor slokande gran, hvars nedre grenar skylde marken som ett tälttak. Då hördes ett sönderslitande skrik, som liknade sig komma från en kvinna, men ändock icke var

mänskligt, och ut störtade en tjockpälsad räf med några köttslamsor hängande ur käftarne, och i ett ögonblick var han försvunnen. Att tänka på förföljande utan hund var icke någon vån, och Giacomo, som skulle vara modigast, trängde undan grenarne och klef på, men han störtade genast tillbaka, blek i ansiktet och utan mössan som strukits af honom.

»Ett lik!» stönade han och höll för näsan. »Och min mössa! Hur skall jag få ut den igen!»

Botvid öfvervann sin medfödda blödighet, då han hörde, att det gällde en människa, som kanske ännu icke var lik, men väl på väg att bli. Han kröp sålunda in under trädet och kom om en stund tillbaka ut igen, visserligen uppskakad, men lugnare än förut, då han hade öfvertygat sig, att ingen hjälp mer stod att finna.

»Där har du din mössa,» sade han med ett halft förebrående uttryck till Giacomo. »Det var nog en död man! Att döma af kläderna en kartusianer.»

»Det hade han för sin envishet,» afbröt Giacomo.

»Kalla det envishet! Man kan också säga ståndaktighet,» genmälde Botvid. »Men icke tror jag, och icke du heller, att pesten tog honom först, därför att han vidhöll sin tro, så enfaldig den än var.»

»Pesten?» skrek Giacomo utom sig. »Hade han pesten?»

»Hans kropp var betäckt med de gröna bölder, som beteckna pesten,» svarade Botvid.

»Tog du i honom?» frågade Giacomo och ryggade.

»Jag måste för att öfvertyga mig, att mannen var död!»

Giacomo drog sig några steg tillbaka och betraktade Botvid med rädda blickar.

»Du måste röka dig med enris och tvätta dig med sjudande ättika,» sade han. »Pesten? Hvar har den kommit ifrån och hur har han kommit hit? Den måtte väl icke komma till oss bara!»

»Om vi äro för mer än andra, så kommer han icke till oss, men eljes är ingen säkerhet,» svarade Botvid och gnuggade händerna med snö, hvarpå han anträdde hemfärden.

Giacomo följde honom under tystnad på ett försiktigt afstånd.

Man hörde endast snöns hväsande om fötterna, en domherre som pep, en snöskata som skvattrade. Skymningen föll, och nu märkte de, att det var längre hem än de beräknat. Giacomo föreslog, att de skulle göra upp en brasa af enris och röka sig, innan de gingo vidare hemåt. Detta blef genast satt i verket och snart hvirflade tjocka rökmoln omkring dem, och elden kastade sitt irrande sken på den hvita snön och gjorde den blodröd. Giacomo, som var försiktigast, bröt en gren och hängde på den sina

ekorrskinn för att öfver eldslågan renas från de pestmännen, de kunde innehålla. Som han stod och höll i grenen, sade han:

»Det var ett dåligt förebud, de där kråkorna!»

»Det är märkligt, att mänskorna tro längre på kråkor än på Gud,» svarade Botvid.

»Tydor och förebud komma kanske från Gud. Jag känner en sådan tyngd i mitt bröst, och svåra tankar hopa sig. Minns du, att Maria bad oss stanna hemma?»

»Jag minns, hvad du svarade henne då!»

»Påminn mig icke! Det är med gamla barndomsföreställningar som med vissa sjukdomar, de kunna aflägsnas och botas till en viss mån, men de stå upp igen, de komma tillbaka!»

Härvid gjorde han en rörelse med handen, så att grenen brast och den föll med sin börda midt upp i elden.

»Låt oss gå härifrån,» sade Giacomo; »denna skog är förhäxad. Där ligger nu min gåfva till Maria och brinner! Tänk så många, så glada djur, som fått sätta till lifvet för intet. Fort härifrån, innan det händer oss något värre!»

Det led långt in på kvällen, då de kommo ner på Taxinge-stranden och fingo se ljus i fönstret på Gripsholm. Då hade de en half mil kvar att gå på isen. Och de vandrade. Kvällen var bister och stjärnorna gnistrade. I fjärran reste sig det gamla tornet, och ur ett litet fönster

syntes ett rödt ljus, på hvilket de båda vandrarne togo sikte.

»Nu sitter Maria vid spiseln,» sade Giacomo, för att värma sig i tankarne inne i det välkända kära rummet. »Gubben sitter bredvid elden och ser på hur hon rör i gröten. Har du sett så hvita armar hon har? Nu tar hon ner saltskäppan från väggen och nyper med sina vackra händer en stor nypa. 'Salta inte för mycket', säger gubben, 'då blir Giacomo för kär'! Då ler hon och tänker på mig, på oss, som äro ute i kylan. Tycker du inte, att jag blifvit barnslig, Botvid? Katten ligger och spinner på fårskinnet: murr, murr, murr. Diana slickar henne på ryggen för att narra åt sig hennes plats. — Men, hvad är det?»

Giacomo tvärstannade.

»Hörde du icke något? Mig tycktes, att det blåstes i en lur! — Ser du icke ett ljus röra sig i rummen! Nu är det mörkt i det fönstret! Nu är det ljust i det! Och så fort det går! Det är någon, som springer med ett ljus från det ena rummet till det andra! Botvid! Botvid! Här händer något ovanligt! Du skall få se.»

Ett långt, ihålligt dån hördes i isen, som om den spruckit. Giacomo fattade Botvids hand och uppgaf ett rop af förskräckelse.

»Det blir kallt,» sade Botvid, »och då råmar det i isen. Jag tror du blef rädd!»

»Jag vet inte, hur det är med mig i kväll,» svarade Giacomo, »men jag är räddhågad som en hare. Du skall se, att det har händt någonting hemma! Ser du icke, hur ljuset flyttar sig och far som ett irrbloss öfver en mördads graf.»

Botvid hade lagt sig ner för att lyssna med örat tätt invid isen.

»Tyst,» sade han! »Alldeles tyst! — Nu slogs stora porten igen! — Nu bultas bommarne för! — Fort, vi måste skynda oss för att ej skämma lifvet ur våra vänner.»

De ökade farten med det lilla ljuset i fjärran som ledstjärna.

»Tänk,» sade Giacomo, »då vi rodde här i somras, där vi nu gå. Samma små vågor, som då plaskade om vår båt, ligga nu här ihjälfrusna.»

»Men de skola stå upp i vår!»

»Då lyste solen på den ljusblå himmelen och nu — se upp i den oändliga stjärnrymden! Är det icke, som om de skulle se på oss? Tycker du icke, att du hör dem?»

De hade stannat.

»Hvarför bygger man kyrkor?» fortfor han. »Därför, att människorna blifvit så små, sedan de trängt sig på hvarandra. Hvarför samlas man icke ute under himmelen som våra förfäder? Är det icke härligt att vända ansiktet rätt upp och för ett ögonblick icke se så mycket af jorden som skogstopparne!»

I detsamma skymtade en mörk skugga förbi dem, nästan ljudlöst, och aflägsnade sig.

»Hvad var det?» hviskade Giacomo och kröp intill Botvid.

»Det var en man, som sprang, troligen för att hålla sig varm.»

»Men han hördes icke!»

»Vi talade, och han hade snöpjäksor på sig.»

Giacomo blef tyst en stund bortåt. De nalkades Gripsholmsstranden och hade ökat farten så, att de nästan sprungo, då de plötsligen blefvo varse, huru bloss rörde sig på land nedanför det gamla slottstornet. Därpå hördes sorl som af en folkhop, en hund tjöt jämmerligen och blossen försvunno.

Utan att byta ett ord vidare satte de till att springa. Giacomo, som var fet, kunde icke följa Botvid, men han bad honom då och då att icke springa ifrån sig.

När de ändtligen gingo i land vid båthuset, var allt tyst, och det syntes endast ett ljus uppe i tornet. De trefvade sig fram till porten. Giacomo slog eld för att finna låset. Det var stängdt. Han bultade några slag, medan Botvid tände på sköret. Intet ljud hördes inifrån, men vid eldskenet sågo de ett stort hvitt kors tecknadt med kalkvatten midt öfver båda portarne.

»Dödsängeln,» hviskade Botvid. »Men Giacomo stod stum och skälfde i hela kroppen, medan tårarne runno strida utför hans kinder.

Hela den starke mannens kropp var såsom hopfallen i ett ögonblick och hans kraftiga bruna ansiktsdrag sjönko ihop.

Botvid slog några slag på porten igen. Steg hördes i trappan. Den lilla portvaktsluckan öppnades och genom gallret talade den gamle med bruten röst.

»Det ären I, gossar! Viken hädan från dödens boning! Mordängeln har dragit öfver oss!»

»Lefver hon?» flåsade Giacomo och tog fast i låset.

»Hon lefver,» sade den gamle, »men vi gå båda att dö! I unge skolen lefva!»

»Släpp oss in, jag dör med henne, ty hon är själ af min själ,» svarade Giacomo.

»Det är nog med ett offer,» svarade gubben igen, »pesten är här, folket har stormat huset och sade, att det var klosterskändarnes straff! Gån hädan och dragen i frid!»

Han smällde igen lucken, och hans steg hördes försvinna uppför trappan.

Då blef Giacomo utom sig och han återvann hela sin ungdomliga kraft. Först slog han på porten, så att det dånade i hela byggningen, men då Botvid erinrade honom om, att han kunde störa den sjuka, sprang han ner från trappan för att söka någon möjlighet att komma in på annat sätt. Han rände omkring som en utestängd hund och synade de minsta gluggar och vrår. Slutligen fann han på råd. Mot den

nya, halffärdiga slottslängan, hvilken utgick från det gamla tornet, voro byggnadsställningar uppresta till en höjd, som nådde ett godt stycke upp på gamla tornväggen, men endast topparne kommo i höjd med det lägsta fönstret eller det som hörde till köket. Snabb som en tanke hade Giacomo klättrat upp för de isbelagda sparrarne ända upp till ställningens sista gångplanka, och det återstod endast att äntra den uppstickande släta stången. Utan att tveka grep han verket an, men hans händer släppte taget på den glatta isskållan, han förnyade försöket, han bet sig fast, när han ville slinta, och han befann sig slutligen i toppen; han räckte ut sin arm för att nå fönsterhålan, men det fattades en half aln. Utan att besinna sig satte han den smala spiran i en gungande rörelse, det knäppte och sprakade om den, ty den var spröd af kölden. Botvid stod andlös nedanför och fick ett återfall af barndomsföreställningar, ty han bad en tyst bön till den heliga jungfrun. Så hördes ett kort kratsch, spiran sprang af, spjälk och flisor rasslade ner mellan ställningens plankor, men Giacomo satt fastklängd vid fönstrets stormhakar. I ett ögonblick hade han tryckt in den mjuka hornrutan och stod på köksgolfvet. Här var mörkt och huru annorlunda än han såg det i tankarne nyss därute på isen! Med svårighet trefvade han sig till kammardörren, fick upp den och steg in i sjukrummet. Där mötte honom en syn, som han

aldrig sedan glömde. Sängomhängena voro nerrifna och lågo i en hög på golfvet, stolpar och spröten, som burit dem, stodo nakna ut från väggen som skorstenar och takstolar i ett hus, där elden rasat; bland trasor af sängtäcket, som den febersjuka rifvit i strimlor, låg den hans själ älskat som en oformlig massa, hvilken kastade och krökte sig som en fisk, då han vill befria sig ur nätet. Hennes lilla fina ansikte var rödt och uppsvälldt som en drinkares, och de härliga svarta ögonen voro blodsprängda; det mjuka håret, som förr sken som den svarta mårdens skinn, låg hopknorradt, stripigt som torra ålskinn; den lilla mysande munnen var borta, ty läpparne voro uppdragna, så att tänderna syntes onaturligt långa som på ett ätande rofdjur, och den lilla fina skuggan på öfverläppen var som ett mörkt streck; ansiktet var redan besatt med gröna fläckar, och en förfärlig luft slog emot den inträdande. Den gamle fadern låg på knä vid sängen och lyfte sin hand, då Giacomo steg in. Giacomos första känsla, då han såg den sjuka, var vämjelse och fasa. Han vände sig bort, ty detta var icke hans hjärtas älskade, detta var icke den skönhet han dyrkat; detta var ett vidunder, som man lagt i sängen. Men i nästa ögonblick betogs han af en djup blygsel öfver sin själs eländighet, att det skar honom i bröstet af smärta öfver hans uselhet, att han sprang fram till bäd-

den, fattade den sjukas händer, undersökte hennes pulsar, såg in i hennes ögon och lyssnade på hennes andedräkt. Därpå vände han sig till fadern och sade med ett lugn, som förvånade denne: jag skall göra mitt bästa, allt hopp är icke ute. — Och därmed lämnade han rummet. Med snabba steg ilade han upp i laboratoriet, gjorde eld i ugnen och tog fram en knif. Med ett rits hade han öppnat en åder på insidan af sin arm; blodet, som sprutade fram, tog han upp i en glaskolf med omböjd hals, som han satte öfver elden. Efter att ha förbundit sig, slog han vinspiritus i en skål, tog af sig den guldring, som han fått af sin älskarinna, glödgade den i elden och släckte af den i spriten, hvilket han upprepade några gånger. Därpå slog han spriten i kolfven tillsammans med blodet och lät det destillera af i ett förlag. Under det detta kokade, gick han i mörka tankar af och till på golfvet. Den ohyggliga synen därnere förföljde honom som ett spöke. Dödskallen på hyllan, ugglan i taket, salamandern på väggen togo hennes förfärliga drag. Hennes drag! Men det var ju icke hon mera! Hon, hvars åsyn i går, för några timmar sedan, lockade honom till sig, som kom honom att lämna allt, arbete, ära, framtid, hon stötte nu honom så tillbaka, att han icke visste huru långt han ville fly ifrån henne. Denna lilla mun, som förr drog honom till sig med kärlekens vackraste ord och bjöd honom

att kyssa sig, kväfde honom med pestångor. Så ljödo sanningens ord genom ensamheten i hans öra: han trodde icke på hennes räddning, han hade föreburit detta för sig själf, att ett läkemedel fanns, blott för att få aflägsna sig; han hade öfvergifvit henne! Hon fanns icke mer för honom! Den, som låg därnere, var ju en annan! Och så sade sanningen, att han icke älskat hennes själ, utan blott hennes skönhet, ty eljes skulle han ju ännu älska henne och icke så velat fly. Men så drogs han dit ner igen, där hon ju ändock var; och han ville bära hand på sin dåliga människa, som han så djupt föraktade, om han blott kunde skona den goda delen, som ännu hade nog dygd att kunna förakta den dåliga, han kämpade med sig, vann segern och gick ner. Han öppnade häftigt dörren för att icke öfverfallas af någon tvekan, steg på, men kunde icke komma fram till sängen, så hisklig var nu den syn, som mötte honom, ty sjukdomen hade tagit en ny vändning. Han störtade ut ur rummet och ned för trapporna, slog upp bommarne, öppnade låset och var ute i friska luften. Men då han sprang ut för trappan, möttes han af Botvid, som frågade honom hvarthän och utan att vänta svar skyndade in i huset.

Giacomo styrde sina steg till kyrkan, hvilken var öppen natt och dag. Han ville se sin Maria, den han älskat och hvars bild han återgifvit som den unga modern. Den svala luften

återgaf honom lugn och hans tankar blefvo kallare, och de tänkte: jag älskade ju icke hennes kropp, ty den ligger ju däruppe i sängen, jag älskade icke hennes själ, ty den dväljes ju ännu däruppe i hennes kropp, jag älskade hennes skönhet, det är något annat och högre än både själ och kropp. Nå väl, jag vill se hennes skönhet igen och dyrka den och den bor här. Han öppnade kyrkdörren och trädde in; slog eld och sökte sig fram till Mariæ kor. Han kände sig mycket andaktsfull, men mycket nöjd med sitt tankefoster, och han var nästan rörd öfver att han fått sin själ i ett sådant fridfullt och oskyldigt tillstånd. Han ville tillbedja, han ville se och njuta på afstånd utan att vidröra, han ville känna saknadens tagg i sitt hjärta och erfara försakelsens ljufva och rena smärta. Han öppneda korskranket och steg på. Ljusets darrande sken föll på en ohyflad trätafla och på golfvet låg en hoprullad duk af groft lärft. Det hade den nye lutherske prästen gjort, då han renade kyrkan!

Giacomo rullade upp duken i hopp att ännu finna något spår af hvad han sökte, men bilderna voro bortskrapade med slöa knifvar, så att man endast såg repa vid repa. Då vände Giacomo sig bort och gick ut i kyrkan igen. Där fanns icke en bild eller en målning kvar mer än den svarte Kristus på korset, han som hade fel i vänstra knäet och hvars ögon voro skelande.

Han hade öfverlefvat förödelsen så ful han var, med sina afskräckande sår i sidan och på händer och fötter och med sin blodiga panna.

Steg hördes i kyrkans vapenhus och in trädde en präst, klädd i de tyska lärdes enkla svarta dräkt med den hvita halskragen. Han låtsades icke märka Giacomos närvaro, utan gick rätt fram till högaltaret, där han knäföll framför Kristusbilden och gjorde bön.

När han slutat och stigit upp, vände han sig till Giacomo och frågade:

»Är du också här för att bedja?»

»Nej, men för att tillbedja!» svarade Giacomo.

»Hvad tillbeder du då?»

»Det sköna! Och ni?»

»Lidandet! ty det är evigt här på jorden, men det sköna förgår!

Det kan skrapas ut med knifvar af råa händer, ja, men det lefver ändock!»

»Men lidandet kan icke skrapas ut och förgår icke! Jag bad för en sjuk kvinna...»

»Tror ni, att hon skall lefva?» frågade Giacomo ifrigt.

»Nej, och jag bad icke, att hon skulle få lefva, ty det är intet att bedja om!»

»Hvarför har ni skurit ner min tafla?»

»Af starkare skäl än ni, då ni med sådan glädje ref ner detta kloster! Vi skola icke till-

bedja bilder längre och minst bilder af syndiga människor.»

»Ni bad själf till en bild nyss!»

»Nej, icke till den bild, som ditt öga ser, utan till den ande, som bilden föreställer.»

»Hvad mitt öga icke ser, tror jag ej!»

»Jo, unge man, ditt öga ser, att solen går upp, men du, som så väl känner de nya lärorna, du vet, att solen icke går upp, och du tror sålunda ett annat än ditt öga! Säg mig en sak! Hvad gör du här i lifvet?»

»Jag arbetar!»

»Nej, det gör du icke! Du leker. Det sköna är ett sken af den timliga verkligheten; du föraktar ju verkligheten, jag vet, att du nyss flydde den, jag vet det, men efter dess sken far du ändock. Du är ju en dåre, då, unge vän, du är ju en apa, som söker härma hvad Gud gjort och mänskorna fördärfvat. Hela ditt hjärta var upptaget af denna kvinnas yttre, hela din själ var ankrad vid hennes skönhet. Gud strök öfver och skar sönder taflan; hvad har du nu kvar? Låt du tingen vara, om du icke vill ta i dem; är du missnöjd med världen, så sök att göra den bättre, men icke blir den bättre eller lyckligare med att du går och ritar af den!»

»Håll, herr præpositus, vi hafva dock tolkat de heliga tingen för folket, vi hafva gjort dem begripliga för folket, då de icke förstodo edert romarspråk.»

»I ha'n varit med om att tillverka afgudabilder, som I själfva icke trodde på, utan gycklade med. I ha'n varit med och styrt ut sanningen, för att hon skulle bli smakligare för de motvillige; nu skola vi ha den kala, beska sanningen utan edra kryddor, och som tolkar ären I öfverflödiga, ty nu skall talas rent språk, som alla skola förstå. Eller hvad tolkar du nu för röfvaren däruppe i de nya tornen? Köttets lustar, hedendomens styggelser, som skola förströ hans rusiga öga och hjälpa hans inbillning! Kyrkan och matsalen voro dig lika heliga, och där finaste brödet bestods, där var du alltid med! Onyttig är du, lekare är ditt namn! Har du något allvarligt att förkunna, så säg ut det; bryt sönder dina penslar, tag Herrans Kristi kors på dig! Ära skall du icke vinna på denna jorden, och icke guld heller, men du skall skaffa dig oförgängliga ägodelar i himmelen, dem hvarken mal eller rost fördärfvar! Frid vare med dig!»

Prästen gick utan att vänta svar och Giacomo följde snart; men han ställde sina steg upp till byn, där han fick skjuts till hufvudstaden.

* *
*

När Botvid kom upp i alkemistens verkstad och fick se Giacomos vidskepelse, fattades han af medömkan öfver sin vän, ty han förstod, att

en tillfällig svaghet förledt honom. Emellertid uppsökte han några pröfvade läkemedel ur örtriket och redde en dryck, som skulle vara god mot febrar, hvarpå han gick ner i sjukrummet. Han blef mycket förvånad att icke finna Giacomo där, men han fick icke tid att gifva luft åt sin förvåning, ty den sjuka låg redan i själatåget. Drycken kunde hon ej mottaga, ty hennes strupe var igensnörd af krampen. Det var en fasans syn, och Botvid grät strida tårar, men den gamle satt som förstenad af smärta. Slutligen reste sig den sjuka upp i sängen och såg sig omkring med frågande ögon.

»Hvar är han?» frågade Botvid gubben.

Men denne såg blott på honom med slöa ögon. Maria sträckte armarne mot Botvid och i ett ögonblick hade hon lindat sina armar om hans hals och tryckt honom intill sig. Han kämpade som med döden, utan att ha hjärta begå våld för att befria sig från den farliga omfamningen; han hviskade sitt namn, men hon hörde icke; han sköt henne ifrån sig, men då antog hennes ansikte ett så förtvifladt uttryck, som om hon såg sin älskare förskjuta henne, och sålunda höll den gode Botvid henne i sina armar, tills hon föll utmattad ner på kuddarne och uppgaf andan.

»Hvar är då Giacomo?» var Botvids första fråga, sedan stormen lagt sig.

»Han gick nog efter en läkare,» svarade gubben. »Men lämna detta rum, ty nu börjar den värsta faran.»

»Skall jag dö, så är jag redan dömd,» sade Botvid. »Arma Maria, hon trodde, att det var hennes Giacomo!»

»Nej,» svarade en röst från den öppna dörren, »hon visste, att det var Botvid, ty hon såg, när hennes eländige älskare öfvergaf henne.»

Det var den nya prästen i församlingen.

»Öfvergaf han henne?» frågade Botvid upprörd i sitt innersta. »Öfvergaf han henne?»

»Han flydde nyss härifrån i en släda öfver isarne! Han var en världens man och därför fruktade han döden. Det var en dålig lärare du fick, Botvid.»

Därpå trädde han fram till bädden och gjorde en kort bön. Den gamla tillät icke att man höljde öfver liket; han ville sitta och vaka öfver henne med ljus på det gamla sättet; han tyckte hon ännu var skön i döden, så ohyggligt än sjukdomen härjat henne.

»Ser du,» sade prästen till Botvid, »det i sanning sköna, det är icke för ögat; kärleken gör själfva styggelsen skön.»

* *
*

Pesten hade kommit så sent på hösten, att kölden som bröt in blef den öfvermäktig och kväfde den i lindan. Den plockade undan några

arbetare vid slottsbyggnaden, men både Botvid och den sörjande fadern blefvo orörda. Botvid hade efter Marias död och Giacomos flykt blifvit tungsint och grubblande. Hans arbete väckte hans vämjelse; satyrer och nymfer, som han måste rita och måla, blefvo djäflar, som med frestelsens och syndens bägare sprungo omkring och lockade människor; hans öga kunde icke upptäcka något skönt i en liderlig gubbe med horn i hufvudet, bockfötter och svans; hans fromma sinne kände sig alls icke uppbyggdt af att afbilda nakna ynglingar och kvinnor; självbedrägeriet, som icke underblåstes af Giacomos sofisterier, lät honom icke längre se gudar och gudinnor; något mer än nakna män och kvinnor blef det icke. Detta något mer, som Giacomo alltid framhöll, blef för honom endast en dikt. Det rena intryck, som marmorn gjort på honom, tillskref han förnuftets klara blick, som genast insåg, att det var sten och icke kött, och att begäret sålunda upptäckte, att här icke stod något att vinna. Det var sålunda icke någon gudomlig egenskap, konstnären gifvit stenen, utan det var endast stenens egenskap att vara sten, som afväpnade lustan

Den nya tid, han hälsat med jubel, började att mindre tillfredsställa honom. Han saknade tillbedjandet och lofsången vid den ombildade gudstjänsten, där man, i stället för att dyrka Gud, satt på bänkar och tog emot tillrättavisnin-

gar af en präst, hvilken steg upp och talade i Guds namn. Förut hade man talat till Gud, nu talade man vid prästen. Det hade kommit någon emellan människan och Gud. Dessutom höll man kyrkan stängd om söckendagarne, just då man som bäst under arbetets börda behöfde slita sig lös ett ögonblick och inne i kyrkan erinra sig, att man icke endast arbetade för denna världen.

Vidare sårades hans sinne af att se huru allt silfver och guld, alla dyrbara mess- och altardukar flyttades från kyrkan upp till slottet, där man nu kommit så långt, att man fått ett torn färdigt, i hvilket redan de kungliga börjat gästa. Och när de kommo ut, så var det slut med friden. Det ena upptåget följde det andra, och vid ändlösa fester vakade man och bullrade hela natten. Folket fick smak på oväsen och flärd och blef högmodigt och vrångt. Skogarna genljödo af jägarnes horn och hästsvennernas hojtande, bössor knallade och piskor smällde; och om kvällarne, då den fordom så fridfulla viken lade sig spegelklar, plaskade åror och smattrade trumpeter: sång och luta, bägarklang och jungfrurs löjen jagade änderna ur vassen och skrämde måsarne från fisket; och i slottets trappor klingade sporrar, rasslade rustningar och frasade sidenkjolar. När Botvid slutligen tänkte på att fria till fiskarflickan på Hernö, var hon redan skämd af den elake herrn Samsing von Boxtadhöwde, hvilken narrat henne med äkten-

skapslöfte. Marias frid var ute; Botvid saknade den, och när bullret blef honom olidligt, gick han ner på kyrkogården. Där satte han sig på en bänk vid den olyckliga flickans graf. Men festernas larm förföljde honom. Då kom han att tänka på det afbrutna gästabudet däruppe i det gamla tornet, och han mindes deras första besök, de kullslagna glasen, den röda fläcken på duken, maskarne i fatet.

»Vi få väl se,» tänkte han. »En fest kan icke räcka länge.»

Åren gingo. Slottet reste sig färdigt med sina runda torn och såg stolt ut öfver viken, förödmjukade den lilla kyrkan och krossade de små husen, som slagit sig ned i dess skydd. De unga furstesönerna hade vuxit upp, och nu blefvo festerna än flere och än mera larmande. Botvid blef allt mer missnöjd med sig själf och sitt arbete. Nu skulle han måla skärmar till skådespel i fastlagen, bygga äreportar, göra konterfej af fruntimmer, allt hvad han ansåg som flärd och flitter. Men det var icke han ensam, som var missnöjd. Det nya, som man fått, väckte smånnigom missnöje i alla landsändar; smålänningar, dalkarlar, västgötar rörde på sig, och snart gick bödelsyxan mot egna landsmän lika flitigt som den fördrifne danskens. Man ville ha igen det gamla, och man fick igen — mässan. Den kostade ingenting, och något skulle man gifva i ersättning för guldet och silfret. Botvid

kände sig ung igen, första gången han gick i kyrkan och hörde de gamla sångtonerna från barndomen och kände den sköna lukten af rökelsen och såg de granna mässkläderna, som de unga furstinnorna sytt. Och de unga furstarne voro med, och de togo vigvatten vid dörren, och församlingen grät af glädje, att allt var såsom fordom. Men den unge prästen, som varit med om rensningen i de stora ordens dagar, han vände sig med grämelse bort från alltsammans och trodde, att världen gick baklänges. Han mötte Botvid stundom och gaf då sitt missnöje tillkänna.

»Är det bättre nu än förr, må tro?» kunde han säga. »Kronan tog tretton tusen hemman från kyrkan för att lindra landets nöd, och så tog man silfver och guld, ty kyrkan skall vara fattig. Men ändock är kronan i nöd, men likafullt ha vi fått tre biskopar i Uppsala, tre i Linköpings och två i Stregnäs stift, då man förut hade en i hvartdera. Man ger med ena handen och tar med den andra. Man tog Munkeboda af Brask, men man ger ärkebiskopen i Uppsala, smedspojken Laurentius Pederson, femtio drabanter. Man afskaffade aflaten, men kungen säljer syndernas förlåtelse åt Olaus Pederson, som stod honom efter lifvet, för fem hundra ungerska gyllen! Man afskaffar påfven, därför att man icke tål romerskt välde inom svenska landamären, men man skickade efter tysken Georg Norman och låter honom stifta lag för kyrkan. Och

vi gå framåt, säger man. Hur långt framåt hafva vi icke gått från de första kristnas fromhet, deras förakt för jordiska ägodelar, deras hat mot förtryckare, deras kärlek inbördes! Hvarje litet framsteg vi taga är ju endast ett steg tillbaka till det första oskyldiga tillstånd vi en gång lämnat. Låt oss gå tillbaka alltså, men långt tillbaka, förbi kloster och helgon och påfve, tillbaka till apostlarnes tider, då alla voro förbrödrade i kärleken, då intet fanns att kifvas om, och alla voro eniga i en tro, ett hopp! Låt oss återvända ända fram till Kristus igen, med hvilken världen föddes om!»

En dag erhöll Botvid kallelse till kyrkorådet. Den gamle våldsmannen, bondepinaren och skörlefnadshjälten herr Samsing von Boxtadhöwde hade aflidit. Han hade såsom frikostig gifvare af kyrkan köpt rätt till grafplats i densamma; men nu ville rådet, att han också skulle få ett värdigt minnesmärke, och detta skulle Botvid utföra i marmor och med den aflidnes bild målad ofvanför detsamma. Till graf hade man anslagit det forna Mariæ kapell. Botvid blef ytterligt upprörd och erinrade om den aflidnes grofva missgärningar, men erhöll till svar: om de döda skall man icke tala illa, hvarpå Botvid med häftighet genmälde, att det var den dödes gärningar, som själfva talade illa om honom; att Botvid skulle anse sig skända Herrans tempel, om han satte upp ogärningsmannens bild

att hembäras en allmän vördnad, som under århundradens lopp skulle öfvergå till dyrkan; att man nyss afskaffat tron, att någon kunde köpa saligheten, men att man nu lät herr Boxtadhöwde köpa den. Därpå svarade rådet med att fråga Bovidt, om han ansåg en supig portvaktare och hans liderliga dotter mera värda tillbedjan än den aflidne, hvarpå Botvid icke kunde svara något alls, utan gick sin väg, antydande därmed att han icke åtog sig beställningen.

Saken syntes nerlagd, ty det hördes icke af något vidare på länge. Men en dag ett halft år därefter satt Botvid på kyrkogården på den bänk han låtit ställa invid Marias graf. Det var en septembermorgon; nattfrosten hade knäckt de röda och gula lönnlöfven, och när nu solen stack på dem, lossnade de och föllo ett och ett ner på den lilla grafkullen. Botvid satt där länge och såg på huru de så småningom täckte de gröna torfvorna; rimfrosten smälte för solen och föll som tunga tårar på löfven; ett yrvaket bi letade igenom kalkarne på de få höstblommor, som öfverlefvat nattens förödelse, och en trädkrypare sökte igenom barkarne efter några gömda larver. Det var tyst och stilla rundtom i nejden, och viken låg spegelklar. Men i fjärran utåt fjärdarne hördes det dofva ljudet af tunga årslag. Botvid väcktes ur sina tankar af att någon bakom honom hvisslade tonen till en visa. Gamla minnen vaknade, och han sökte erinra sig, hvad det

var för en visa och hvilka ord den gömde. Då hörde han invid sitt öra en röst, som sjöng: 'vaker upp alla redliga drängar!' och framför honom stod Giacomo. Han var fetare än förr, hans ansikte var rödt och hans ögonbryn voro grånade.

»Frid och hälsa, gamle dräng,» började han, då han tog Botvids hand. »Du håller dig väl med kyrkogården ännu. Många år, sedan vi råkades, mycket händt sedan dess, men du är dig lik, finner jag. Hvad gör du här bland grafvarne?»

Botvid pekade på det lilla korset.

»Hvem ligger där?» frågade Giacomo utan att blinka.

»Maria,» svarade Botvid utan att taga ögonen från Giacomo.

»Hvilken Maria? Det är så många med det namnet. — Jag minns, portvaktarns! Det var en rar piga; men ett sorgligt slut. Hon ligger alltså här! Guds frid öfver dig! Jag skall också ihop med en graf efter en herre, som kallas Oxtadhöwde eller slikt. Det lär ha varit en skälm, säger man, men hvad kommer det mig vid? Han hade ett grant hufvud, väl litet hår, men det får man lägga på!»

»Du dyrkar ännu det sköna?» frågade Botvid, hos hvilken åren bränt bort det hat han en gång hyst mot Giacomo.

»Jag dyrkar ingenting!» svarade denne. »Jag lefver, därför att jag är född, och jag lefver helst godt. Lifvet är nog svårt ändå, utan att man behöfver göra det värre. Minns du hvad jag sade dig en gång: världen går icke framåt, den går i kretsar! Allting är förgängligt! Denna flicka, jag älskade, ja, det är borta! Rår jag för, att jag är skapad så, att denna graf, som gömmer henne, i detta ögonblick är för mig endast en jordhög, litet gräs och två trästickor i kors? Känslorna växa som hår och skägg, tills de gråna och förtunnas eller falla bort. Det är nu så en gång, och det kan inte fanen hjälpa! Tala vid honom eller dem som ställt så till! I dag skall det vara hörpet och snörpet, i morgon skall det vara hös och plös; det är bara förändring, ombyte man vill ha, sak samma om det är bättre eller sämre; det, som var bra i går, är dåligt i morgon, och i öfvermorgon är det bra igen. Äta och ätas! Där har du svar på lifvets gåtor! Farväl, till återseende! Nu går jag in i kyrkan och rustar upp det gamla aset, som gick till himlen med alla dödssynderna i ena handen och penningpåsen i den andra!»

Botvid blef åter ensam. Giacomo hade varit som en uppenbarelse för honom; han hade åter uttalat hans dolda tankar, ty Giacomo hade den kraftfulla, alstrande naturen, medan Botvid var ofruktsam. Han kände, att han tillryggalagt ett nytt vägstycke och att han icke skulle kunna

komma längre. Lifvet stod för honom såsom endast medförande en skyldighet, en uppgift, nämligen att få bli uppehållet. Det var åter en sådan där kretsgång, i hvilken tanken löpte, tills den föll ner, döfvad af yrsel. Äta och ätas. Lefva för att lefva, dö, när man så skulle. Intet vidare! Därpå kom så harmen öfver allt spildt arbete, alla mödor förgäfves, all offervillighet, all hänförelse. Liksom jorden gick sin eviga kretsgång kring solen, utan andra än de beständigt återkommande växlingarne af årstider och dygn, så skulle också världen gå sin i evigt nytt, men evigt börja om, och allt nytt vore endast att ta upp gammalt.

Botvid hade väckts från ungdomliga villfarelser, jublat öfver det nya, rifvande på det gamla; och så kom det gamla igen, men det tillfredsställde icke mer; bönerna eldade icke som förr, rökelsen doftade icke som i ungdomen; sorgen kunde icke en gång tillfoga honom de friska sår som förut, hvilka blödde och läkte; nu rötte de och bildade brand; glädjen kunde icke jaga blodet till hans kinder, ty när den någon gång kom, mottog han den med samma köld, som man mottager en vän, på hvilken man fått vänta för länge. Återstod endast en plikt, ett mål: att uppehålla lifvet; men det var en tung plikt, ty han aktade lifvet för intet. Hans frid var ute, ty hans själ var klufven i två, hvilka lågo i evig fejd; han var sonen af två

tidehvarf, och detta gaf honom två synpunkter öfver tingen, munkens och satyrens; han kunde ännu bli hänförd af något stort, skönt, godt, men så kom genast tviflets löje och upplöste allt; hans båda ögon, brukade han säga, drogo icke jämnt mera; det ena såg sakens framsida, det andra dess baksida, men därför kunde han icke heller få någon stadig blick på lifvet, som förmådde föra honom till ett mål.

Där satt han nu i sin mannaålders dagjämning och såg hösten redan vara kommen. Därför älskade han kyrkogården och höstens tysta arbete åt förgängelsen.

Giacomo hade gått in i kyrkan, öppnat ett fönster och stod där nu och betraktade Botvid vid grafven. — Den där har inte huggit för sig, han, och därför är han utan, tänkte han för sig själf och hvisslade, så att det sjöng i kyrkan.

»Hör du, Botvid,» ropade han efter en stunds tystnad, »minns du sekreterarens förståndiga ord till det där åderlåtningssällskapet, som huserade här?»

»Nej,» svarade Botvid och kunde icke undgå att rysa, då han såg Giacomos faun-ansikte i kyrkfönstret och bakom honom den svarte Kristus på korset.

»Ätom, drickom och varom gladom, ty i morgon skolom vi dö! — Hej, du gamle stolle!»

Klang! hördes från en trädtopp. Det pep i luften; Giacomo störtade baklänges och för-

svann ur fönstret. Botvid sprang upp och skyndade in i kyrkan; där fann han Giacomo vridande sig på golfvet som en trampad orm och förgäfves bemödande sig att rycka ut en järnskäftad pil ur vänstra ögat.

Botvid kastade sig ner och undersökte såret; då han såg all hjälp vara förgäfves, och att pilen icke kunde dragas ut, fattade han Giacomos händer och höll dem fast, att han icke skulle skada sig själf; därpå lutade han sig ner och hviskade i hans öra: är du beredd på att dö? Giacomo slog upp sitt enda öga, stirrade på Botvid och sade med låg, men stadig röst:

»Dö! Skall jag dö? Ja, gärna!» — Han sträckte ut sig, lång som han var, och tycktes vänta något; därpå återtog han: — »Det var nog den gamles hämnd, som höll i bågen? — Dö? Nå väl! — Nu får jag veta allt, Botvid, allt, som vi här icke fingo veta. Och jag skall komma ner till dig en natt, när du sitter på kyrkogården, och då skall jag skänka dig himmelens hemlighet, ty Gud, Zeus, eller hvad du heter, jag skall rycka den från din himmel, jag skall stjäla den som Prometeus stal elden, om ock jag skall sträckas öfver tio plogland och hackas af gamar! Afundsjuke gudar, som binden för mänskornas ögon och släppen dem ut i vimlet! Där sitten I och len åt dårarne, när de stöta ihop sina hufvud! I gifven mänskorna drifter, starka som vårflödet! I rycken upp damluckorna och sägen

till floden håll! Hvad är detta för gyckel! I gifven oss kött, som skälfver af lust att lefva, och I sägen till köttet: dö! Ser du något förnuft där, Botvid?»

Han gjorde en ansträngning med ögonen, som om han sökte genomtränga mörker, men pilen skar därvid in längre i ögat, så att hans kropp slingrade om sig själf af smärta! Då stönade han:

»Bed, Botvid! Bed för mig!»

Men sedan smärtan gått öfver, tillade han:

»Hör inte på, när min tunga talar dumt! Ser du, det sitter gammalt damm kvar i minnets vrår, och när plågan kommer, rörs det upp, men det betyder intet! Min själ är icke svag, men min starka, härliga kropp är det! Ser du, hur han vrider sig; det är icke jag, som vrider mig! Mitt vänstra öga ser en eld, som bränner mitt hufvud! — Jesus Kristus, förbarma dig! — Slå vatten öfver pilen, Botvid; den är glödgad! Helvetes gubbe, som kunde vara så långsinnad! — Hvarför håller du mina händer? Du vill också hämnas, för att jag tog henne ifrån dig! — Jag tog din tro också, Botvid! Den var då icke mycket värd, nu! Släpp mig, för satan i helvetet!»

Han röck lös sina händer, drog ut pilen, vände sig några hvarf och blef stel. Botvid stannade en stund vid liket. Där låg den kraftfulla mänskohamnen så slapp och eländig, och

en blodpöl vid hans vänstra sida speglade det höga, solbelysta kyrkfönstret och den djupblåa hösthimmelen, som syntes genom den öppnade rutan.

Botvid gjorde ett korstecken öfver den döde, föll på knä och höll en kort bön.

Därpå gick han ut att förkunna hvad som händt, hvilket icke väckte någon vidare uppståndelse.

Åtta dagar senare packade han sin rensel och for med en vedbåt till Stockholm för att därifrån fortsätta resan till det swabiska landet i Tyskland, där han ämnade ingå i ett åt jungfru Maria helgadt Kartusianerkloster.

* *
*

Åren rulla sitt lopp, vår blir sommar, sommar blir höst, höst blir vinter och vinter blir vår igen. I den gamla Mariakyrkan vid den lugna Gripsholmsviken är frid igen. Den svarta träkristus hänger kvar som förr, men han har fått förnämt sällskap, han, som i lifvet endast sökte dåligt. Herr Samsing von Boxtadhöwdes vapen och bild sitter på hans högra sida och med underskrift: H e r r e n k ä n n e r d e s i n a. F r i d å t d e n, s o m r ä d d a d e h a n s h e l g e d o m. Och på hans vänstra sida hänger den stormäktigste och allernådigste konungen Johan den tredjes bild och med underskrift: D e n s a n-

na troslärans återställare. Salige de, som tro.

Men nere på viken kommer en svart galer, framrodd af tolf beväpnade roddare; seglen hänga som sorgefanor om master och rår; på akterdäck sitter konungasonen, konungabrodern, den förre konungen, fängslad och blickar med harm och bäfvan upp till den höga borgen, där han lekt sin barndoms glada lekar och drömt sin ungdoms starka drömmar, samma borg, som tog sin sten från ett fängelse för att bygga ett annat.

Det rasslar och slamrar i harnesk och hufvor, det forsar om fören och det knakar i årtullarne. Fiskaren i ökstocken lägger still och blottar hufvudet, ty han ser, att det är någon kunglig. Men de gamla måsarne, som lefva ännu, flyga skrämda upp och de lägga hufvena på sned och speja och speja, om den stora båten har någon fisk inne, men de se bara blanka folk, som ha järnkläder och ljustergaddar; och nu rörs en trumma, som rullar och mullrar som självfva åskan, och då veta måsarne, att det är tid att fly, ty snart kommer den svarta båten att kasta rök och lågor; och de lägga sina gula ben under stjärten och fly ut på fjärdarne och ner på strömmen vid den stora staden. Och där är allting nytt! Nya torn med nya galler, ny kung och nya herrar, nya äreportar och nya galgar, och alldeles ny blod rinner i rännstenarne ner i strömmen, där nors och löjor dyka ner i

friskvattnet, och människorna ha återigen nya kläder och nya ansikten, men se icke glada ut öfver sina nya kläder; de bära höga kragar, som om de fruktade för sina halsar, och de bära kapporna på båda axlarne för säkerhetens skull, ty det blåser jämt nya vindar. Men uppe på slottsterrassen sitter den nya kungen med sin nya rådsherre; och de dricka gammalt rhenvin ur gamla guldbägare, och de dricka för de nya äreportarne och de nya galgarne, och de finna att allt är ganska godt. Men det finna icke måsarne, ty fisken har flytt för allt det nya och därför fly måsarne också ut genom skären, ut till hafvet. Där är det tyst och stilla, och där är allting sig likt och det kunna måsarne lida bättre än allt annat.

Paul och Per.

JULNATTEN hvilar bisterkall och dödstyst öfver hufvudstaden, allt lif är som förfruset, så att själfva vinden håller sig stilla och stjärnorna flämta som små eldar för att hålla lifvet uppe. En ensam nattvakt halfspringer på gatan för att icke frysa fötterna af sig, och det knakar i de gamla trähusen, när bjälkarne krypa ihop.

Uppe i köpman Paul Hörnings bostad i Drakatornsgränd är husmodern uppstigen, men hon vågar icke tända ljus i stake eller brasa i spiseln, ty det har ännu icke ringt ur vård och vako, men hon väntar hvarje ögonblick att få höra lilla otteklockan i stadskyrkan, ty hon har känsel på, att tiden lider åt fyrataget, och hela huset skall i julottan i Spånga och måste dessinnan ha något varmt i sig. Hon letar fram sina hälgdagskläder, som hon lagt på en stol och rustar sig i mörkret så godt hon kan. Men när

väntan blir för lång och mörkret besvårligt, tänder hon en hornlykta, förlitande sig på, att väktarne skola vörda julfriden och icke göra något larm, och tassar nu omkring i de låga små rummen. Far sofver ännu med halfva ögon, och lilla Sven är långt bort i drömmarnes land, fastän han ligger med hufvudet på en trähäst och håller en fjäderboll i hand. Karen, som läste fram på gången i höstas, sofver också bakom skynket och har hängt sin nya sammetsjacka och sitt halsband af Böhmerkristall på sängstolpen. Julträdet med sina röda äpplen och spanska nötter kastar sin långa, raggiga skugga på allt, och gör, att det ser hemskt ut i halfskymningen. Men mor går ut i köket och väcker Lisa i slagbänken, och hon ränner upp som ett yrväder och tänder i järnstaken, ty hon är inte rädd, för Truls nattvakt är hon god vän med, och köket ligger för öfrigt åt gårdssidan. Och så bultar mor i taket med viskskaftet åt Olle, bodsvennen, som sofver oppe i loftkammaren, och Olle svarar med sin stöfvel, som dunkar tre gånger godt förstånd.

Och så går hon in i sofkammaren igen och syr fast en häkta i fars stärkta och finglättade hälgdagsskjorta med pipkragen, och så tar hon ut ur stora ekskåpet lilla Svens röda strumpor och synar dem mot ljuset, och så tar hon ett stygn här och ett kast där. Och så väcker hon Karen, som sticker två små nybadade fötter i halmtofflorna och börjar kläda sig bakom skyn-

ket, ty man är mycket trångbodd. Och nu vaknar Sven, som har ett rödt märke på kinden efter trähästen, och han börjar genast kasta fjäderbolln, som flyger öfver skynket och genast kommer tillbaka igen, men träffar far på näsan, så att han också vaknar och grymtar ett vänligt Guds frid och god jul ur sin stora säng, som är byggd likt ett litet hus.

Och så vill lilla bror springa bakom skynket och se på systers julklappar, men då skriker syster och säger, att det duger inte, för hon håller på att tvätta sig.

Men nu ringer stadskyrkan otta och då säga alla Guds frid, och mor tänder grenljusen i stora kammaren och Sven kommer ut och sätter sig i bara skjortan under jULträdet och vill göra troligt för sig och de andra, att han är ute i skogen, och så gnager han i en handvändning på baksidan af ett äpple, för att det inte skulle synas, men äpplet snurrar rundt på sin tråd, och då kommer mor och säger, att hon skall basa honom i stjärten, om han inte genast går in och klär på sig.

Men Lisa tänder i spiseln så att lågan dånar i skorstenen, och sedan sätter hon på mjölkpannan; mor breder en duk på stora matbordet i dagligkammaren och ställer fram skålar; men på fars plats sätter hon den blankskurade silfverkannan; och så krusar hon smöret i bunken och

skär opp af julbullen och skinkan, ty man skall ha en bit i sig, innan man åker i ottan.

Olle har varit på benen en god stund och gått ner i stallet, fått upp drängen och ryktat fuxarne; släden dras fram ur lidret och fällarne piskas; snart står åkdonet i gränden och Olle tänder blossen, som lysa upp husväggarne som en eldsvåda. Jöns smäller med piskan, för att underrätta om att det är förspändt, och fuxarne frusta och skrapa med hofvarne för att yttra sin otålighet. Uppe hos köpmannen springer man om hvarandra för att leta ytterplaggen, pälsar och karpuser, lappjäxor och muddar dragas på, och Karen, som först är färdig, får gå ned och bjuda Olle och Jöns på en dryck varmt öl. När far är klädd, tar han sig ett glas glödgadt franskt vin i pälsen och går. Mor stänger alla lås och kommer efter med Sven och Lisa, och så är man väl ute i gränden. Det är en väldig släde, rymlig som en skuta, med tre stolar; i den första sitter far och mor och lilla Sven, i den andra Karen och Olle och längst bak Lisa och Jöns med blossen. Far sätter sig sist upp, ty han skall se, att hästarne äro broddade, att hufvudlaget och selarne sitta stadigt; så klifver han upp, så att det knakar i korgen. Han fattar tömmarne, frågar ännu en gång, om intet är glömdt; smäller med piskan, nickar upp åt fönstren på sitt gamla trähus och så bär det af! Först opp till Stortorget, där man skall samlas,

goda vänner af Stockholms hästägande borgerskap. Och där sitta de redan i sina slädar, tjocka bryggare och smala bagare, och hela torget är upplyst af deras rykande bloss. Klatsch! Bjällrorna klinga och nu sätter sig tåget i rörelse ner för brinken och ut genom norra stadsporten.

»Jag undrar just, hur broder Per skall ta' emot oss i år!» säger fader Paul till sin gumma, när det blifvit litet lugnt i lederna.

»Hur så då?» menar mor, något litet orolig.

»Åhjo, förstås, inte har han grund, men jag tror, att jag ref honom litet för hårdt på saltet i förrårs, och sedan har han varit skör, efter hvad jag förnummit.»

»Nå så, om så ock vore, ska' han väl inte visa det nu heller; ni träffas ni två inte så ofta, och fastän ni inte ä' riktiga bröder, så ha ni ändock ju räknat er som så.»

»Men Mats är svårt långsinnad, och kommer det strå i mjölken, så blir det väl knappast något af mellan Karen och Mats. Få väl se! Få väl se!»

Lilla Sven sitter ner i halmen och håller i tömändarne i den tron att han kör. Olle bodsven söker få ömma samtal med Karen, men hon har sina tankar på annat håll och svarar ingenting; men Lisa låter sin granne sticka hennes hand i sin stora vante och ibland hjälper hon hålla blosset, då han fryser om näfven.

Ut bär det nedanför Brunkebergsåsen öfver träsket och på Upsalavägen och snart synas mellan tallarna ljusen från Solna kyrka glimma i den mörka vintermorgonen. Här skiljer sig köpman Paul från de andra borgarena, som stanna där, ty han skall in på Västeråsvägen, som bär till Spånga. Och snart får lilla Sven så mycket att undra öfver de stora julgranarne på ömse sidor om vägen, som då och då lysas upp af blosset och strax igen gömmas i mörkret, och han tycker sig se tomtarne stå bakom trädstammarne och vifta med sina röda mössor, men far säger honom, att det endast är det röda eldskenet, som flyger och ränner, ty far är en upplyst köpstadsbo, som icke tror på tomtar längre, och Sven tycker, att de stora julträden springa bredvid släden och stjärnorna dansa öfver deras toppar, men då säger mor, att Gud bor i stjärnorna, och de dansa i dag af glädje öfver, att Jesusbarnet är födt, och det förstår Sven godt.

Nu dånar det under hästhofvarne, och man far öfver en bro, skogen glesnar, slätten vidgar sig, och små kullar ligga med björkhagar här och där, och nu lyser ett ljus ur ett stugufönster, nu synes ett bloss ila fram, och i fjärran öfver slätten står morgonstjärnan och strålar så stor och skön, och Olle bodsven berättar för Karen, att det var just den stjärnan, som ledde herdarne till Betlehem, men det vet Karen förut,

ty i köpstaden vet man allting och Olle är från landet.

Vägen kröker sista gången och genom de aflöfvade lindarnas långa spön synes kyrkan i all sin glans. På kyrkvallen har man kastat blossen i ett stort bål, vid hvilket körsvennerna värma sig, sedan de satt in hästarne i kyrkstallet. Fader Paul klatschar med piskan och kör upp med en ståtlig lof omkring bålet och låter fuxarne kråma sig för de undrande bönderna.

Vid kyrkporten träffas Per och hans gumma och långa pojke; och man omfamnar och önskar god jul och frågar efter hälsan. Och sedan man bladdrat hit och dit, ringa klockorna anngången, och då går man in i kyrkan. Och där är kallt som att sitta i sjön, men det käns icke, ty man fryser icke i godt sällskap och för öfrigt håller man sig varm vid predikan och sången, och de unga hafva så mycket att se på, och de gå omkring och hälsa på hvarandra och kunna icke nog beskåda de många ljusen.

Och när ändtligen ottan är all och man kommer ut på backen igen, då äro stjärnorna slocknade, men i öster är himmelen rödgul som ett moget sommaräpple, och så trafvar man med raska steg hem till broder Pers.

Ett stenkast från kyrkan ligger skattebonden Per Matsons stora stuga med bakhus, härberge och sofkammare på loftet. Vid grindstolpen sitter en otröskad kornkärfve i hvilken

sparfvarne redan slagit sig ner och fira jul; vid stugudörren stå tvenne granar, som gnistra af rimfrosten. Per ställer sig i stugudörren och hälsar sin fosterbror och sin fränka med husfolk välkomna, och därpå stiger man in i stugan och pälsar af. Mor, som gått hem förut, står vid spiseln och värmer öl; sonen Mats hjälper Karen med pälsen, och Sven rullar sig redan i julhalmen, som täcker golfvet till en half aln. Köpman Paul och hans gumma ledas upp i gallbänken och taga plats under de blå och röda bonaderna, som föreställa Kristi intåg i Jerusalem och de tre vise männen, men fader Per sätter sig själf i högbänken. Och det långa bordet gifver en ståtlig anblick, ty det finns inte en fläck så stor som en hand, där inte ett fat eller en skål står; det är uppbulladt för hela julen, och all mat, som finns i huset, är framsatt; ett helt svinhufvud grinar på ett rödmåladt träfat midt i härligheter af sylta, tungor, stekar och bringor; salt fisk och torrfisk, smörbunkar och pundbullar, kakor och rån; hankestop af doftande enstäfver med skummigt julöl. Morgonrodnaden lyser på de frostiga små gröna fönstren och det ser ut, som om det vore sommar ute, men inne sprider den stora spiselbrasan sin sköna värme. Nu tar far opp sin fällknif och skär skifvor af bullarne och breder med tummen en väldig smörgås, uppmanande sina gäster att följa föredömet. Och när det varma ölet är drucket, öppnar den

ordkarge fader Per samtalet, ty Paul har varit litet förlägen hur han skulle börja.

»Godt före från sta'n eller hur?»

»Klingande,» svarar Paul. »Fuxarne ä' också ena baddare att löpa!»

Men Per tycker icke om köpstadsfuxarne och låtsar aldrig se, när Paul kommer sprättande med dem.

»Godt köp på kornet till jul?» fortfar han.

»Priset är nere, ty de där hundra Livländarne hade grann skörd i höstas.

»Och de' unnar du inte dem. Svärja icke på årsväxten, bror; du vet inte, hvad du tar för ända.

»Dess mer en svärjer öfver geten, dess mer trifs hon!»

»Men jag skall väl också få lefva!»

»Plöj, hacka och så, får du skörda!»

»Ä' vi där igen nu?»

»Ja, där ä' vi alltid! Prästen läser i kyrkan och ber Gud om god årsväxt, och köpstadsmannen brummar, när Gud ger god växt! Tvi vale sådant folk, som ska' lefva på andras nöd!

Paul ville svara, men nu kommo båda morsorna emellan och tiggde för himlens skull om julafrid.

De bägge motståndarne togo och kastade onda blickar på hvarann. Men Mats och Karen drucko på samma kant ur samma stop och de båda gummorna sågo mysande på hvarandra.

»Få mig saltkaret!» sade Per och sträckte ut armen. Mats räckte fadern saltet, men råkade spilla på duken.

»Hushålla med gudslånet,» stack Per in, »saltet är svåra dyrt.»

Paul kände gadden, men teg så länge. Nya ämnen togos upp af gummorna och ovädret afleddes. När man slutat äta, gingo Paul och Per ut för att taga frisk luft och se på åker och nöt. De började med ett besök i nöthuset.

»Hvad ger du mig för den här?» frågade Per och drog tjuren i svansen, så att han stallade.

»Om du ändra'n till oxe och kommer in till sta'n me'n i vår, så ska' du få veta't.»

»Det är ingen krok i ärtåkern, men inte kommer min oxe till sta'n!»

»Få väl se,» sade Paul.

»Hvad få vi se?» frågade Per och lade örat på sned. »Jag vet nog era funder, men fast son fått tryne i gärsgårn, så är inte sagdt, att rumpan är så snart efter.»

»Vi få väl se, få väl se!»

Per ville inte fråga mer. De gingo vidare och kommo in i stallet.

»Hvad ger du mig för den här?» frågade Per och lyfte på svarta hingstens bakben. »Tio kvärter öfver ryggbastet.»

»Min åtfux är elfva och frånfuxen är tio och en half,» sade Paul.

Det hörde inte Per, utan öppnade hingstens mun för att visa hans sköna tänder.

»Det var ett får till häst,» sade Paul. »Så där skulle du göra åt fuxen, och du skulle aldrig höra gök mer.»

»Hvar talar vid sin like, sa' mjölnarn, hm!..»

Samtalet tog icke någon fart. Man såg på fåren, man såg på grisarne, men Pauls deltagande lät antingen så konstladt, eller kommo fuxarne, som stodo i kyrkstallet, fram och inverkade störande. Slutligen var man ute i luften igen och tog en färd åt åkrarne. Snön hindrade hvarje närmare utlåtande om grödan, men Per visade hvar höstsäden stod, hvar vårsäden skulle stå och hvar trädan låg. Och så skulle man känna på bryggveden, om han var torr, och titta på halmdösen, om han var sur; och därpå se efter, om bina fröso i sina hybblen och om gässen hade för varmt i sitt hus.

Under tiden blef det förmiddag och det ringde snart samman till högmässa. Och då gick man åter i kyrkan och sof en blund till midda'n, då man gick hem att äta. Och man åt i timmar och tre, sedan höll man skymning. Gubbarne lågo på hvar sin bänk och halfsofvo; gummorna sutto vid spiseln, där glöden var lagom för att bevara skymningen utan att göra mörkt, och småpratade om väfnad och bakning. Mats och Karen hade tagit plats på en kista och hviskade om sina angelägenheter. Olle bodsven hade fått

fatt i Lisa, och Jöns dräng i husets piga, och de sutto på golfvet och gissade gåtor, hvilka lilla Sven hade mycket bry att få reda på.

Men glöden i spiseln blefvo allt sömnigare, samtalen dofvare; gubbarne snarkade och läto som bromsar i trästop; gummorna nickade, och Mats och Karen smögo närmare till hvarann; drängarne och pigorna tystnade också, och snart befann sig hela huset i en samfälld middagsslummer.

Mor i huset vaknade först, och då var det alldeles mörkt; hon blåste eld i spiseln och tände ljus; gubbarne vaknade så småningom, och det blef rörelse i stugan. Gossar, flickor och gummor satte sig i julhalmen omkring spiseln för att knäppa nötter och tala om sagor. Fader Paul tog fram en kutting spanskt vin, som han och Per skulle smörja sig med under samspråk och kortspel, hvarmed den långa vinterkvällen skulle fördrifvas. När de fyllt sina bägare och druckit hvarandra till, hvarvid Per anmärkt, att vinet var honom för sött, tog Paul djärft ett tag i samtalstrådarne för att få dem på det rediga, och började:

»Nå, bror Per, vill du nu byta ett ord om det Andra-andra, så ta' vi ur svickan och låt det rinna.»

»Det synes mig godt,» sade Per, »men jag har alltid menat, att när den rätte Abraham

kommer, så dansar Sara. Väl! Hvad sätter du upp för pojken?»

»Lik mycket som du för flickan.

Per ref sig i hufv'et.

»Det kommer an på hvad det blir för år i år. Utstyrseln går till pengar, och får jag oår, så blir det inga pengar, och man vet inte, hur det går, för snön kom på säden i höstas, medan åkern var blöt.»

»Alldeles, alldeles som här hos mig,» sade Paul. »Vi låta således anstå till hösten, och när vi maxa båda lägga opp lika, så klipper vi till på oljeverket, som klockarn sa', och är lyckan go', så kalfvar snart både oxe och ko!»

»Väl, väl! Och nu hvilar den saken; gossen och flickan få vänta till åkern går i ax.

Och nu satte de till att dricka, men ungdomen hade raskat undan halmen och satte sig i en ring för att mussla sko.

Paul och Per sutto tysta en stund och sågo på leken; slutligen blef Paul muntrad af drickandet och kände en stark frestelse att få ett lifligare samtal i gång, och han visste väl, i hvilken ända han då skulle börja.

»Nå, du, Per,» tog han upp, »kommer du till sta'n något i vinter?»

Per grinade som en ond hund, tittade på Paul, om han talade allvarsamt, och sade:

»Ne-ej, det gör jag väl inte!»

»Lika ond på sta'n än som för tio år sen? Hva'! Tål inte se'n genom sju gamla gärsgårdar?»

»Jag vill inte ha'n till skänks, om du kastar'n efter mig! Behöfver'n inte alls, men kan icke lefva utan mig.»

»Ja, säg det!»

»Säg det! Kött och hö har jag själf; öl och bröd har jag själf, ved och trä, hus och kläder; hvad hafver jag med dig då? Jag bygger mitt hus, jag plöjer min åker, jag hugger min ved; min gumma spinner mitt garn, väfver min rock, bakar mitt bröd och brygger mitt öl. Hvad gör du? Du skattar min säd, du tullar min skog, du länsar min bod. Du sätter dig på en sten, som är så kal som min hand; du hvarken sår eller plöjer, men du tar upp ändå och samlar i ladorna; du äter mitt bröd och dricker mitt öl; du bränner min ved och spinner min ull; du sitter som den late munken och tar tionde, och hvad ger du mig i stället?»

»Hör nu, hör nu,» stammade Paul. »Får du inte mitt salt?»

»Ditt salt! Du gör inge' salt, och hade du inte knepat till, så att vi inte behöfde din mellanhand, så fick du inte klå oss heller! Och ditt socker? Jag begagnar inte ditt socker, jag har mina bin!»

»Får du inte mitt järn?»

»Ditt järn! Hvar bryter du det? I rännstenarne? Hva'!»

»Får du inte mitt vin?»

»Hvar planterar du det? På takena! Hva'?»

»Får du mitt silfver, mitt guld?»

»Hvad skall jag med det, om du också hade något? Kan jag göra en knif, en plog, en spade, en skrapa, en skäkta af silfver och guld? — Pasch! Jag vill inte höra talas om'et! Allt onyttigt, det sysslar du med, och fanns det icke så många dårar, som köpte ditt skräp, så skulle du svälta ihjäl. Tänk, om alla bondbassar, som ni kallar dem, skulle i en hastig vända få igen sitt förnuft, så att de inte omakade sig med att byta sin säd mot ditt skräp; hvad skulle du äta då? Hva'?»

»Äta? Man lefver väl inte för att äta?»

»Nej, men af att äta! Men den, som äter andras bröd, han har också råd att hålla rännarbana och bollhus, där man lär sig så sköna ting; den har råd att pränta böcker, där man får läsa om att allt hvad den late gör är väl, och att det är ärosamt att stjäla, bara man tar en plit i hand och sätter en trasa på en stång och drar in i andras land och säger: nu är det krig!»

»Alltid ska' du rycka fram med den där gamla rännarbanan! Vi betala ju den själfva åt kungen, så då få vi väl ha'na i fred!»

»Betala ni själfva! Jo, hur gick det till: när hon byggdes, så skulle köpstan betala; men då gnällde ni och sa', att det var så dåliga tider, för bond' ville inte köpa ert skräp. Och hvad

gjorde ni då? Jo, ni satt opp saltet för oss! Jo, du, jag minns det nog, och det ska' du ha igen! Och så blef det bond', som fick betala rännarbanan och era andra upptåg, för upptåg ska' ni nu ha, därför att ni satt er ihop som bin i kupa och hvarken ser sol eller måne. —»

Ruset började slå opp, och Per fick en inre syn på de förhatliga fuxarne såsom den förkroppsligade köpstadsflärden.

»Och fast du inte har så mycket gräs, som kan växa på min haka, så har du ändå råd att föda två fuxar, du; hvad äta de månn'tro? Socker och salt? Hva'? Russiner och mandel, kanske? Och hvad göra dina fuxar? Dra' de plog, dra' de stock? Gå de för lasset? Nej, det gör de vackert inte! Jag vet nog, hvad de dra, men det säger jag inte, men nog vet jag, att gatorna inte äro längre än mitt rofland är långt! Se, de ha råd de, de late! Jag har, tag mig fasan, lust att bli lat! Hör du, mor, har du lust att bli lat också, så få vi röa fuxar, som gå klädda i karduan med silfverknappar på skänkeldonet. Kom du, mor, så ska' vi bli lata, så få vi åka i blåmålad släde med pigor och drängar och sätta stöflarne i utterskinnsfickor, och så ska' vi sofva förmiddag med sammetsmössor på hjässan och dricka spanskvin med socker! Hej, mor, kom, ska' vi bli lata!»

Paul blef vred.

»Jag tror, att spanskvinet smakar kråset, fast du inte plantat eller prässat det,» sade han.

Per kände, att det kom något ovettigt, men han var för omtöcknad för att genast reda ut det.

»Vinet, sad' du! Hör du, jag tror, att du axlar dig? Kom ihåg att löser i käften får vara säker i ryggen! Om den ena lägger snytet i silkesduk och den andra kastar på backen, så kan en ändå äta ur samma ho. Och fast man har pipkrage och kosidonger på axelklaffarne, så får man vara mör i mulen ändå! Värre har man sett, och man kan dansa med mindre käpp än en såstång! — Hvad var det du käftade om vin? Har jag synat dig i mun? Tror du inte jag har dricka själf? Jag våndar håle tog ditt vin! Kom ut på backen, så skall du få känna på!»

Per slängde ut skvätten och steg upp för att gå ut. Paul kvarhölls af gummorna, som bådo, att han för Kristi pinas skull icke skulle gå ut. Per vore snart god igen, och julafriden finge icke störas. Per var afundsam och tålde icke, att någon annan än han vore bisen. Paul ville genast åka hem till sta'n, men småningom lät han blidka sig och tog nu del i leken, medan Per var ute och svalkade sig.

Det dröjde icke länge, förr än det knackade på fönstret och en stund därefter på dörren, och när man öppnade, kom Per in, klädd i en fårpäls, och skumpade omkring som julbock, så

att halmen yrde i stugan, och de innevarande sprungo upp på bänkar och bord, och snart stod glädjen i tak och man åt och drack i allsköns ro och gamman, tills allt blef natt; och så gick man att sofva.

När juledagarne voro öfver, for Paul med de sina hem igen, och då voro Karen och Mats fästefolk; och bröllopet skulle stå som hösten därpå, om skörden blef god och köpet blef godt. Och så gick det nya året in med hopp för de unga och äflan för de gamla!

* * *

När första snön föll i november, spände Per sin svarta hingst för släden och tog Mats med för att åka in till sta'n och tala om bröllop. Skörden hade varit bättre, än man vågat vänta, och Per kunde lägga opp till utstyrseln en bra nog summa. Föret var klingande på landsvägen, och Per var vid godt lynne, oaktadt han icke kunde behärska en viss oro öfver att åter komma in till staden, där han icke varit på tio år, då han hade en mängd missöden, som gjorde honom stadsborna förhatliga, hvarför också Mats aldrig fått någon stadsresa utan nu befann sig på färd till en plats, full af underbara saker, dem han fått utblommerade höra förtäljas af hemkommande bönder och hvilka låtit som sagor för honom.

Det gick friskt undan, ty svarten var en god slädtrafvare, och det dröjde icke länge, förr än de hörde Norrebro dåna under hästhofvarne. Mats var alldeles bedöfvad af det underbara han såg. Sådana hus, stora som berg, och så tätt de stodo inpå hvarann.

»Tänk,» sade han, »så goda grannar de kunna vara, och vi på landet kunna knappt hålla frid på fjärdingsvägen. Och så mycket kyrkor! Tänk, så gudfruktiga. Och rådstun midt i byn! Där kan man då få rättvisa hela da'n!»

Men Per grinade och svarade intet.

De kommo till tullporten, som artigt öppnades och slöts, utan att man behöfde stiga af. Mats tyckte, att det var ett vackert bruk, ty han visste, hvad det vill säga att öppna grindar. Men Per smällde med piskan, så att trafvarn tog till att löpa, ty man skulle komma som folk in till bys. Men då blef det ett anskri bakom dem, och framemot dem rände två knektar med fällda hillebarder och en tredje fattade Svarten i bettet och stannade släden.

»Tänker du rymma din fördömda bondschatte!» utropade portsvennen, som hunnit fram.

»Rymma?» frågade Per ödmjukt, som nu erinrade sig sina gamla olyckor.

»Håll din mun och kom med bara!» Och nu leddes Svarten ned till portstugan, där de resande fingo vänta en half timme, innan släden var genomletad och deras namn uppskrifna. Med

en förmaning att köra i skridt släpptes de slutligen lösa.

När de kommo in på Smedjegatan, började medarne skära i stenarne, ty snön var borta. Svarten stretade och drog, men det gick bara steg för steg, och de kunde icke begripa, hur det kunde vara så tungt. Per piskade på Svarten, men denne drog allt hvad han orkade, så att länderna stodo spända och broddarne slogo gnistor om gatstenarne. Mats satt bara och tittade uppåt de höga husraderna och beundrade de märkvärdiga saker, som hängde utanpå husen; här var det hästskor, vagnshjul, här fidlor, lutor, basuner; här klädesplagg, harnesk, bössor; bagarn hade hängt ut en kringla, snickarn ett bord, slaktarn ett får! De ha väl så trångt inne, sade han till far, då i detsamma en snöboll slog af honom mössan bakifrån. Per och Mats vände sig om, och nu fingo de se hela baksläden och medarne fullhängda med pojkar.

»Jänka er dän!» sade Per.

Pojkarne räckte ut tungan. Då lyfte Per sin piska och slog i högen, men råkade slå så illa, att snärten tog i ögat på en bagarpojke, som hade ett fat med bullar på armen, hvilka han släppte, och gaf upp ett förfärligt tjutande. I detsamma strömmade folk till och en förgrymmad smed steg upp i släden, slog Per för mun och näsa, så att han såg solar.

»Ska' du slå gossen, din himla bondoxe!» skrek han.

Mats ville lägga sig emellan och ramla på smeden, men då tog folkhopen parti. Slagsmålet fattade eld och Mats och Per voro genombultade, då stadens svenner kommo fram och afbröto det med att uppskrifva de båda fridstörarnes namn och kalla dem till rådstun.

»Det här är ju värre än i fiendeland,» sade Per, »för här får man inte försvara sig.»

»Hvad har du här att göra då, oxmotare,» sade sme'n.

»Jo, jag ska' köra mat till dig, annars får du svälta,» sade Per.

»Hör på den fanders bassen,» sade smeden. »De veta rakt ingen hut, de där dyngdansarne, när de komma in till folk! Men de ska' min själ få lära sig!»

Svarten återfick sin frihet och med hela baksläden full med pojkar, som slagit sig ner som kråkor på åtel, måste han spjärna uppför brinken.

»Det är så märkligt underligt,» sade Mats, »att pojkdjäflarne ska' ha rätt att åka fritt.»

»Ser du, det är stadslagen det, ser du,» sade Per.

»Ja, men landslagen ger inte så'n rätt.»

»Landslagen gäller inte här,» sade Per.

Och så voro de uppe på Stortorget. Här stannade Per och steg af. Pojkarne voro miss-

nöjda öfver, att de icke fingo åka längre, men Per bad mjukast om undseende. Han letade efter något att binda hästen vid, medan han gick och frågade efter sin broder Paul, hvars bostad han icke kunde minnas. Då fick han se en påle med ringar i, midt på torget, och den tyckte han var bra, och där band han svarten under åskådarnes flin och en mängd glåpord, som han icke förstod. Därpå vände han sig till den, som flinade minst, och frågade efter köpman Paul. Det var femtio köpmän Paul och lika många Per, så det kunde inte upplysas. Per och Mats voro hungriga och gingo ut för att söka en krog så länge; alltid fick man reda på Paul, som var en så stor köpman.

Hur de gingo och spånslogo, kommo de ner till Järntorget. Där var hästmarknad och mycket att beskåda.

»Nej, se,» sade Mats, »stå inte fuxarne där, min själ!»

Per koxade med stora ögon. Det var verkligen broder Pauls fuxar, som så hade spökat för honom. En syndig begärelse att äga dem vaknade i hans lefver, och han frågade priset. Det var högt tilltaget. Men hur skulle icke hans hjärta må i bröstet, om han fick komma åkande efter dem upp till broderns port och sedan ropa åt körsvennen: tag ifrån fuxarne! ställ in fuxarne! gif fuxarne hafre. Och hur skulle inte bönderna få stora ögon, när han kom hem med

dem och hade svarten som löshäst bakefter. Han gaf på hand och blef glad. Skulle hämta dem fram på dagen. Köpet beseglades med en liten bit mat och lite öl inpå Järntorgskrogen, och af handlanden fick Per reda på, hvar fosterbrodern hade sitt hem: sjunde tvärgränden på vänster hand från Tyska brinken. Per och Mats började räkna gränderna på Västra Långgatan, men kommo aldrig så långt som halfvägs till sju, förr än de måste stanna och titta i bodarne på den mängd främmande ting, som lågo där till beskådande. Dessutom var det mycket trångt på gatan och svårt att komma fram, så att de törnade på gående och åkande, och ofta fingo de puffar i rygg och bröst, så att de alldeles råkade ur räkningen och fingo vända om till Järntorget och börja på nytt. När de så hade gått några gånger, blefvo de trötta och törstiga och gingo in på en krog. Men när de kommo ut igen, visste de icke höger eller vänster, och det hade dessutom blifvit skumt på eftermiddagen. Då erinrade Per sig svarten, som inte hade fått något att äta eller dricka, och efter mycket frågande kommo de till stora torget. Men i stället för svarten och släden, som voro försvunna, väntade tvänne af stadens svenner, hvilka, efter att ha skrifvit upp deras namn, togo Per och Mats i kragen och släpade in dem i häktelset för att förvaras öfver natten. Per ville försvara sin frihet för hvad han kallade våldet, men slogs

därvid till marken och bakbands. Han begärde en förklaring, men den lofvade man han skulle få dagen därpå och det så, att det skulle kännas.

De båda fångarne fördes in i ett långt hvälfdt rum under rådstum, som var uppfylldt med människor af alla åldrar och villkor. En hornlykta spridde ett svagt sken öfver de häktade, hvilka sutto eller lågo på bänkar längs väggarne. Aldrig hade de sett människor af sådant utseende eller i sådan belägenhet förr. Deras kläder voro trasiga, deras ansikten härjade och deras åtbörder vilda; men huru eländiga och förödmjukade de än voro, ett hade de dock alla gemensamt, missaktning och ovilja mot de senast insläppta. Bara tilltalsordet var ett okvädinsord, och själfva talande ett fördärfvadt språk, gjorde de narr, så snart bonden öppnade munnen.

»Tag en stol och sitt, bönder» skrek en halfrusig bärare mot de inträdande.

Då den intet ondt anande Mats vänligt tackade och började se sig om efter det obefintliga bohaget, utbrusto alla närvarande i skratt.

Bäraren, som i anseende till sin betydliga kroppstyrka och sin lifliga tunga utvalt sig själf till ordförande, började nu med domareton förhöra de nykomne.

»Hvad har ni gjort, bönder, efter ni fått den äran inträda i detta välborna sällskap?»

»Vi ha inte gjort något alls,» svarade Mats, oaktadt faderns vinkar, att han skulle tiga.

»Det är alldeles som vi det,» sade bäraren; »men om vi göra ingenting, så är det vår rättighet, men ni, bönder, ni ä' gjorda att arbeta! Men ni arbetar inte, ni! Ni krafsar lite i jordsmulorna på vårsidan och slänger ut några näfvar korn, och så går ni och ser på hur det växer. Är det att arbeta det? Och så blir det sommar, och då dansar ni in höet och super på det! Och så blir det höst, och då går ni till sängs och sofver öfver vintern; och det kallas för att arbeta! Ni skulle sitta på Älfsborg och hugga sten, så fick ni känna på annat!»

»Om du är afundsjuk, så tag sta och blif bonde,» svarade Per.

»Jag bonde? Åh, fy! Då blef jag hellre bödel eller nattman! Afundsjuk sa' du! Är jag afundsjuk? Är det någon, som kan påstå det? — Vet ni, hvarför jag sitter här? Ni ska' få veta det, så får ni sedan se, om ni kan säga, att jag är afundsjuk!»

»Nå, säg det då!» svarade Per. »Säg det!»

»Ska' jag säga det för dig, bonde! Ih, du, med dina kornpåsar! Det är ditt fel, ska' jag säga dig, att jag sitter här! Känner du köpman Paul Hörning, du? Nej, det gör du inte! Jo, han hade en kornhandel, han; och när han i våras lät en bondschatte inbilla sig att det skulle bli missväxt, så köpte han upp allt hvad han kom öfver, så han hade bodarne fulla. Men så gick bonden och ljög, så att det blef goår

i stället, och då föll kornet, så att köpman Paul stod i stöpet, och han måste sälja fuxarne och säga upp folk. Och så blef jag utan tjänst och gick lös, och så sitter jag här. Se, det är de där bondskälmarnes finter!»

Mats hade gjort stora ögon och Per blef mycket ledsen.

»Det gör mig ondt att höra hvad du säger,» sade Per, »men inte är det mitt fel, att Gud ger äring.»

»Tala inte om'et! Jag vill inte höra't genom sex torkade träväggar! Är det inte ditt fel, att du inte är nöjd, utan går och planterar så helvetes med korn, så att köpmannen går omkull. Du ska' vara nöjd med hvad du har, så få andra lefva också. Jag har verkligen lust att klå dig litet, när jag tänker rätt på saken. Ska' jag inte klå honom litet? Hva'? Hva' säger ni?»

Församlingens meningar voro delade. En skomakaregesäll motsatte sig förslaget, emedan han funnit, att brödet blir billigare, när bönderna få mycket korn. En tysk bodsven hos en kramhandlare hade ingenting emot goda år, ty då köpte bönderna snällt hans kram. En lirspelare med en apa på axeln hade ingenting emot, att bonden blef klådd, ty bönderna hade aldrig några slantar, men mot goda år hade han ingenting att anmärka, ty då var rutsch på marknaden. En slaktare åtog sig att piska bon-

den blå, ty när bönderna fick bra med säd, så höllo de oxarne dyra. En vedhandlande ville icke slå någon människa, men när bonden fick säd, så blef han högfärdig och ville inte hugga någon ved; annat var det i missväxtår, då kunde man äta kött hvar dag, och då fick man veden för ingenting. Skomakaren ville ändra sitt föregående yttrande på grund af vedhandlarens anförande, ty han hade också märkt, att lädret föll, när bonden måste slakta sina nöt. Kramhandlaren återtog också sitt förra yttrande, ty stadsborna, som voro hans egentliga kunder, köpte lika bra, antingen det var goår eller oår, ty de togo alltid igen förlusten på något annat.

Bäraren, som icke kunde få något beslut af alla de motsägande yttrandena, ansåg för sin egen del, att bonden skulle ha smörj ändå, för grundsatsens skull, och smörj hade aldrig skadat. Men när han med osäkra steg nalkades Per för att sätta domen i verkställighet, slogs han genast till golfvet af Mats, som trädt emellan. Som bäraren endast längtat att få lägga sitt tunga hufvud till hvila, begagnade han tillfället och blef liggande, och som ingen hade lust att gå samma väg, blef det snart tyst i salen.

Per och Mats togo af sig pälsarne och bäddade under sig, så godt de kunde, för att söka hvila för natten.

»Det är ju som att råka ut för själfva dansken det här,» sade Per, då de krupit ner för

att sofva, och ändå skall man vara bland landsmän. Men vi ska' väl få rättvisa i morgon.

Mats hade förlorat tron på, att stadslagen kunde ge dem någon rättvisa och var mycket nedslagen. Han gjorde som vanligt sin aftonbön högt. Han bad för far och mor och fästmön, han bad Gud skydda dem för eld och brand och farlighet, han bad om godt år och god öfverhet, och till sist bad han Gud beskydda alla människor, både goda och onda.

Detta ovanliga uppträde hade återigen väckt delade meningar bland de närvarande åhörarne, hvilka lagt bort sådana upptåg. Slaktaren menade, att det var skrymteri att bedja för sina fiender, ty mot fienden skulle man försvara sig, det var ju ens plikt. Skomakaren fann giftiga anspelningar i förbönen för grödan, och det vore ju att bedja för sina medmänniskors undergång, hvilket han belyste med den färska händelsen med köpmannen. Lirspelaren menade, att man icke skulle bedja för öfverheten, ty det var den, som byggde fängelser, och fängelser voro bara kostsamma och onödiga; han kunde icke alls förstå, hvad man skulle med fängelser, då friheten vore människans oförytterliga rättighet och det högsta goda. Han och hans apa hade aldrig haft någon bostad, och de mådde så godt, bara de finge vara fria. Vedhandlaren tyckte icke om, att man bad Gud lägga sig i brandväsende och eldsläckning; det hade man drygt be-

talat vakten för; trodde för öfrigt, att bönderna hade käftat om den saken, bara för att han var vedhandlare och tyckte om, att det brann i spislarne; ansåg dessutom, att öfverhet var alldeles onödig, ty ville inte folk se om sig och sitt, så fick de låta bli; öfverheten gick bara och la' sig i andras låtanden.

Per och Mats, som voro trötta af ansträngningar och bekymmer, somnade från öfverläggningarna, och hela sällskapet följde efter. Snart hördes blott de sofvandes suckar och stönande. Men apan kunde icke sofva; hon sprang upp och sökte igenom alla åtkomliga fickor för att hitta en brödkant, utan att finna någon; hon letade genom halmen och luggade en sofvande, som skrek till i sömnen och somnade om; hon klättrade upp och släckte lyktan; men då blef hon mörkrädd, letade rätt på liran och började vefva, men fick en kindpust af spelmannen; därpå tycktes en ny tanke komma på henne; hon sökte reda på den druckne bäraren; bet ur alla knapparne ur hans rock, dem hon kastade upp i luften, så att det regnade ner öfver de sofvande. När bullret och oron, som smattret ett ögonblick framkallat, hade lagt sig, började hon rifva bärarens rock i små, små remsor, hvilka hon sedan filtade tillsammans till ett nystan. När detta var väl beställdt, föll hon på knä och knäppte händerna, som hon sett husbonden göra, då han

hade haft dålig marknad; därpå lade hon nystanet under hufvudet och somnade.

Då Per och Mats vaknade på morgonen, stod fångvaktaren redo att föra dem upp i domsalen. Mats litade orubbligt på rättvisan, men Per hade svåra misstankar på den. När de kommo upp inför domaren, hade denne mycket brådt och inskränkte sig till att läsa upp domen öfver bonden Per i Spånga, som var anklagad för att 1:o ha sökt undandraga sig uppsikten vid stadsporten, 2:o att ha slagit en pojke, 3:o ha bundit sin häst vid kåken på stora torget. Domen lydde på böter. Per bad att få förklara sig; domaren bjöd honom tiga, ty man skulle icke tala i egen sak. Per frågade, hvem som då skulle tala, hvarför han leddes ut och fick erlägga böterna.

»Det är stadslagen, ser du!» sade han till Mats, då de kommit ut och fått igen häst och släde. »Men nu sitta vi opp och fara hem. Fuxarne få vi skicka efter en annan gång, och broder Paul får vänta och du med, kära Mats. Ett år går snart, när man är ung!»

Mats ynkade och bad, att han åtminstone skulle få gå och hälsa på Karen, men Per var obeveklig; och så reste de hem. Men när de kommit utom stadsporten, vände Per sig om och räckte ut tungan:

»Ih, du,» sade han, »om jag sätter min fot här mer, så ska' fasingen få ta' mig. Vill ni mig något, så får ni söka mig hemma.»

När de kommo utanför staden åt Solna till, blef Per plötsligt mycket nyfiken och satt och koxade framåt öronen på sin häst.

»Ta' mig dalern tror jag inte, att jag ser i syne midt på ljusa dagen! Hör du, Mats, kan du se något rödt där frammanföre?»

Mats såg verkligen något rödt, och sedan far piskat på Svarten, hade de snart hunnit upp hästhandlaren, som förgäfves väntat på sin köpare.

Nu blef affären gjord, och stolt som själfva köpman Paul spände Per sina fuxar för släden och band Svarten efter och så gick det hem som ett hej; och när de körde upp på gården, stod gumman på förstukvisten och trodde, att svåger kom från sta'n, men när hon fick veta, hur det hängde ihop, blef hon ledsen:

»Sa' jag inte det, far, att bara folk kommer till stan bli de högfärdiga?»

Men far var så glad öfver, att han var hemma igen, att han inte hörde hvad mor snattrade, och fuxarne gjorde honom ändå gladare. Och tanken på att Paul fått en skrapa satte honom i ett riktigt godt lynne, så att han småmuttrade för sig själf, då han ledde fuxarne in i stallet; det fick han för han sparka grisen!

Men Mats var icke glad, ty ett år var långt, och han visste nog, att, när mjölken börjar skära sig, så är hon snart sur.

* * *

Den julen kom icke Paul till Spånga, oaktadt Per hade lofvat att hämta honom med fuxarne; han hade så mycket förrättningar, sade han.

Och så blef det vår, och säden växte skönt på åkern; men om hösten blef det regn i bärgningstiden; och det regnade dag och natt, så kornet mältade i axen; och halmen ruttnade och det blef missväxt.

Per måste skicka fuxarne till sta'n och sälja. Men det hjälpte föga, ty som han icke hade någon halm, måste han också sälja några kreatur. Men drängen kom tillbaka med oxarne, ty priset i staden var så lågt, emedan alla, som haft missväxt, skickat in sina oxar. Då blef Per orolig, ty han väntade Paul till Michaelitid. Han lät fördenskull drifva oxarne upp till Dannemora, där han visste, att de skulle gå åt för högre pris.

Michaeli eller den 29 september gick in. Mor stod i spiseln och kokade korf. Mats var uppe i härbärget och tog på sina bättre kläder. Per sprang orolig ut och in och stundom ut på vägen för att se, om icke drängen skulle snart vara hemma med pengarne, ty i dag skulle Paul komma, och då skulle summan ligga på bordet. Per, som sett vissa yttringar af otur under det förflutna året, hade dunkla känslor af, att denna dag icke skulle bli glad.

Det var en solig höstmorgon, men det blåste nordan, så att det var varmt på ena sidan och kallt på den andra, och så kände Per det också inne i kroppen. Han var alldeles viss på, att drängen fått sälja oxarne, men han var ändå orolig öfver att han dröjde. Han längtade, att Paul skulle komma, så att det blef ett slut på historien, men han fruktade hans ankomst. Så gick han af och an på vägen: tittade åt norr efter drängen, tittade åt söder efter Paul; än hade han nordan på ryggen, än på bröstet, än brände solen på bröstet, än på ryggen. Slutligen hör han i fjärran söderut, huru vagnshjul dåna på broläggningen, och så blef det tyst en stund. Han stod alldeles orörlig och stirrade åt stadssidan till; han lade handen ofvan ögonen och spanade. Det han fruktade kom. Det måste komma. Han såg två röda hästhufv'en sticka upp, och bakom dem syntes snart ett hustak, som rörde sig. Det var Paul, som kom åkande i vagn och med båda fuxarne. Han hade vagn! Den hade han förtjänat på missväxten; hungersnöden hade gifvit honom tillbaka hans fuxar.

Per ville gå in i stugan och sticka hufv'et bakom spisen, men Paul och hans kvinnor hade redan sett honom och vinkade nu med sina handkläden. Per lyfte på mössan och låtsade grina mot solen. Mats kom utspringande och öppnade vagnsdörren. Mor stod som vanligt på farstukvisten och började niga, när hon fick se

vagnen. Och så kom man in i stugan, där mor bullat upp för att fägna sitt främmande. Och Paul talade om väglaget och sista kriget, och Per utredde frågan om kyrkotiden, men mor hade sin korfkittel och sina får, och Mats hade sitt med Karen, så att det blef icke fråga om missväxt, fuxar eller något annat, som kunde störa friden.

När de ätit, gingo gubbarne ut. Men Per hade ingen lust att visa ladugården och spannmålsboden, och Paul aktade sig att tala om fuxarne. Slutligen kom också det andra och det Per mest fruktade. Paul tog upp:

»Nå, Per, är du klar nu att slå till? Barnen gå och tråna, och det lider på tiden.»

Per tittade norrut, som om han skulle hämta svaret därifrån.

»Du stannar väl öfver midda'n,» sade han, »så få vi talas vid sedan?»

»Kanske du inte kan lägga opp?» sade Paul. »Det vore skada, för det är flere bud nu!»

»Jag inte lägga opp? Hå! Mitt pund rostar inte så fort som andras, och fast jag inte blir rik på missväxt, så blir jag inte heller fattig. Det ena hjälper det andra.»

»Kanske bror vill vara god och lägga opp då, för jag skall hem till midda'n igen.»

Per blef orolig.

»Efter midda'n,» svarade han lugnt. »Har man väntat så länge, så kan man vänta lite

till, och jag tänker, det inte står dig så för lifvet.»

I detsamma hördes hästtramp norrifrån. Per röck till och späjade. Där kom drängen ridande, utan oxar; alltså voro pengarne här. Han tog munnen full och fortfor:

»Men är det så, att bror är i förlägenhet, så ska' jag lägga opp med detsamma!»

Drängen kom närmare, men han var icke ensam. Bredvid honom red en väpnad man, som höll i ena ändan på ett rep, hvars andra ända var knuten om drängens händer.

Hästarne stampade fram i vägsmutsen och stannade. Per vardt stum.

»Håll an där!» skrek den beväpnade fogdesvennen. »Skattebonden Per har skickat sin dräng på olaga landsköp. Hvad svarar han på det?»

»Hvar äro mina oxar?» frågade Per.

»Förbrutna!» svarade svennen. »Nästa resa 400 mark i plikt, tredje resan döden.»

»Hvem har stiftat den lagen?»

»Det har kungen gjort!»

»Förr stiftade vi lagar själfva! När afsade vi oss den rätten?»

»När Råd och Herrar gjorde det!»

»De ha aldrig haft det uppdraget att ge kungen lof att stjäla våra oxar!»

»Väg dina ord, Per, för Guds skull,» varnade Paul.

»Tig, du!» sade Per. »Det är du och dina gelikar, som sitta i sta'n och skrifva lag till er förmån. Så här går det till! Kungen behöfver pengar till rännarbanor och äreportar; då tar han ur köpmannens pung, och då tar köpmannen ur bondens. Hvem hindrar mig att stjäla hvar jag vill?»

»Lagen!» svarade svennen. »Men stå inte här och gläfs, bonde, utan lös din dräng och gif mina hästar mat.»

Per blef utom sig. Han sprang in i stugan som en rasande. Där tog han en ugnsraka och sopade af bordet, så att fat och bunkar ramlade i golfvet; han slog ut fönstren, dref ut alla innevarande, krossande bänkar och bord; än var han uppe i spisen, än uppe på gällstängerna; under allt detta vrålade han, så att fradgan stod honom om munnen; han tuggade glasbitar, bröt sönder tenntallrikar, sparkade smörbunkar och stop kring golfvet. Därpå ställde han sig i dörren och skrek:

»Härut era helvetes tjufvar! Förr i världen var lag rätt, men nu är orätt lag! Tjufvar skrifva lag för hederligt folk och nu stjäl man med lagen! Du, din puttelkrämare, som inte gör ett Guds skapande grand, men äter mitt bröd, vet du, att du således är i mitt bröd? Jag skulle kunna ha rätt att piska dig, för du står under husagan! Du, dina tjufvars handtlangare, konungens ämbetsman! Hvad gör du för ditt

bröd? Du skrifver opp, ja! Jag arbetar och du skrifver opp! Det gör ni allihop! Ni skrifver opp allting! Åker jag på vägen, lägger jag mig ner, binder jag min häst, försvarar jag mitt, piskar jag en lymmel, så skrifver ni opp, och allt får jag betala! Gud fader, jungfru Maria och alla hälgon bevara mitt förstånd! Och tag nu dina fuxar och dina konor med dig, Paul! Och visar du dig inom mina mären, så kom ihåg, hvar du har mig! Köp du dig en måg i sta'n, där får du godt köp, om du kan lura henne på någon af dina goda vänner! Har ni fått mig på hasorna, så inte ruttnar jag här, som kärngen sa', när hon slog ikull på körgårn. Och därtill säger jag amen och Gudi vare tack och lof för godt och ondt, amen i Jesu namn!

Men Paul och hans kvinnor hade redan lagat sig till stallet och spänt för. När de åkte genom grinden, sade Paul:

»Stackars Per, som har blifvit galen!»

Men Paul och Per råkades aldrig mer. Och Mats fick aldrig Karen, och det kunde ingen hjälpa, för det var nu så en gång beställdt, och det kunde ingen människa ändra, och det är inte ändradt än.

Nya vapen.

JOST gick före med oxe och harf, och fader Thomas sådde vårsäd; efter kommo sädesärlor och plockade mask, och i skogshultet sutto kråkorna och väntade. Aprilsolen gassade på den tunna jordskorpa, som ligger på Ölands ryggrad, Allvaren kallad. Tegarne voro vackra och väl hägnade, men skyddades från flygsanden och nordliga stormen endast af en smal talldunge, ty fader Thomas hade fått sitt skattehemman på nordligaste udden, där landet var lågländt. Ini talldungen stod stugan, och där hade mor och barnen sitt. På renen låg Tjasse och sof med ett öga. Det var den trogne hunden, som kunde gå på både hare, räf och elg och ändock hålla sig vaken, så att han hade ett öga och ett öra ledigt om natten, när strykare kommo i stugans närhet.

Far och Jost hade slutat och satte sig ner på renen för att hvila. Tjasse blef orolig och småmorrade, och det tycktes dra' honom i näsan

söderifrån, där Norra Motets allmänning var belägen. Thomas strök honom öfver ryggen och ville lugna honom.

»Tänk,» sade far, »hvilken liksom alla kustbor var mycket för att grunda öfver saker och ting, tänk, hvad det här kreaturet är mycket mera begåfvadt än människan; han ser en redan kanske och bestämdt känner han lukten!»

»Ja,» sade Jost, »det är nog så, men se förståelsen, den är inte så fin!»

»Det vet man inte så noga!»

»Hå kors; säg inte det, far! Hade han förstånd, att han var starkare än du, så gick han väl inte och drängade åt oss!»

»Du är dum, Jost! Det är just det han begriper; därför låter han oss hålla sig med mat. Han fick så lagom, om han skulle ta kött i skogen och mjölk af korna. Ser du inte, att han ligger som en herre och sofver, medan vi plantera hans bröd? Har han inte fint begrepp, så är jag en torsk.»

»Nå far, tror du, att han gör inte, när han vaktar hus och gård om nätterna?»

»Ja, men inte ligger han och vaktar, må du tro! Han är lättsöfdare än vi, därför vaknar han förr. Det är detsamma, det. En rar best är det i alla fall, och jag håller lika mycket af honom som mor din, kanske litet till, för hon är då ett stycke, när hon sätter till.»

Tjasse störtade upp, rände öfver åkern, satt af öfver gärsgården och försvann in i skogen, som snart genljöd af hans ifriga skall, i hvilket snart en annan hund instämde.

»Hvem jästandes kan det vara, som är så långt ute på ön i dag?» sade Thomas och steg upp. Jost följde, och de vandrade öfver gärdet i den riktning, hvarifrån skallen hördes. De hunno icke längre än till gärsgården, då de sågo tvänne ryttare och hundarne i fullt slagsmål.

»Locka din hund, bonde, annars skjuter jag honom!» ropade den förste ryttaren.

»Locka din, du!» svarade Jost och flammade upp.

»Tyst, tyst!» lugnade far. »Man skall vara mjuk i mun, när man talar med herrar.» — Och därpå lockade han Tjasse.

Den förste ryttaren, som tagit ordet, var en ung, blek man, som såg ut som en gosse i kroppen, men med en åldrings hufvud på axlarne. Han var klädd i sammetsjacka och kyller och hade sadelröret spändt. Den andra ryttaren var hans ridknekt.

»Vet du, hvem du talar vid, lurk?» frågade han Jost.

»Nej, det vet jag inte och vill inte veta det heller! Men om du kränker ägofriden, så skyll dig själf!»

»Du var alltså icke till kyrkan i söndags?»

»Nej», svarade Jost, som oaktadt faderns

knuffar behöll ordet. »Förr, när man fick höra Guds ord, gick jag i kyrkan, men nu, när man bara får höra kungörelser, så bryr jag mig inte med det!»

»Innan jag bränner dig, så skall jag tala om, att jag är lagmannens vikarie, konungens länsherre, och att du är min bonde! Och du, gamle, håll din pojke i tygeln och svara själf, om du har läder i mun!»

»Jag har aldrig hört, att kungen kan sälja fria bönder,» sade Thomas, »men om han kan det, så är det väl så! Hvad är den nådige herrens vilja?»

»Den är du skyldig känna, men jag vill ändock säga dig den. Norra Motets allmänning, som icke har någon ägare, tillhör numera Sveriges krona och med alla de rättigheter, som tillkomma ägaren. All jakt och allt hygge är således konungens; och detta till bondens bästa, ty bonden skall sköta sin jord och sitt fiske och inte springa i skogen. Nu vet du det! Och om du låter din hund gå lös, så vet du, att den blir upptagen och stympad första resan, och andra resan blir han skinnad och du bötar, och tredje resan, om du skulle få lust att lägga dig till med en ny hund, så blir du hängd!»

Jost höll på att bryta ned gärsgårn af raseri, men Thomas gaf honom en knuff och tog ordet.

»Nådige herre, jag gillar på det högsta era kungörelser och är viss på, att de äro stiftade

efter landets lagar och till bondens fromma; ty att springa i skogen efter djur är numera bortkastad tid för bonden, sedan herrarnes smällbössor skrämt bort det vilda. Och vi skola ställa oss kungörelsen till laga efterrättelse. Är det något vidare Ers nåde har att befalla?

»Jo, skatten på ditt hemman har genom penningens sjunkande värde blifvit för låg, därför har jag, som nu äger skatterätten, beslutat och vill hafva befalldt, att, när konungens jaktdjur, som släppas på allmänningen, om vintern genom starka snöfall äro hindrade söka födan, skall du och dina grannar med, förstås, vara skyldiga lägga ut hösåtar, där vi framdeles komma att bestämma. Har du hört?»

»Jag har förstått.»

»Och därefter rätter eder! Farväl!»

Han vände sin häst och försvann in i skogen.

»Hvad skall man säga om sådant?» sade Jost, då han blef ensam med far.

»Ja, maken har jag inte hört! Men sen det blef herrevälde i landet, så är allting baklänges. De prata om kung Kristian! Det var en beskedlig herre det, som tog af röret, när det blef för högt! Och så tala de om den salig kung Gösta! De visste inte, hur godt de hade det. Hvem har hittat på det här nya greppet? Jo, det är de tyska skrifvarne, som de dragit in i landet. O, att behandla sitt folk på sådant sätt, folk, som de ha' att tacka allt för. Hade

inte dalkarlarne gått ut, så hade han vackert befriat landet! Tänk! Han skall släppa vilda djur i skogen för att få nöjet vara slaktare, ty inte behöfver han det för maten? Och så ska' vi så och plöja för att fodra hans djur — vilda djur! Då man knappt har bete för kostackarn.

»Vi ska' tuta ihop grannarne och slå ihjäl saten!» sade Jost.

»Hå, vackert, vackert! Han har hela besättningen i Kalmar, och de kan snart vara öfver! Nej, man får vara knepig mot så'na här skälmar, och hjälper inte det, så får man väl tänka ut något annat. När man inte har makt, så får man begagna sitt förstånd. Det är också en Guds gåfva, som inte är att försmå.»

»Fy, far,» sade Jost, »inga räftag! Ut på marken och slå'n i skallen!»

»Ja, så var det förr i forntiden, då kunde den fattige också få vara hederlig. Men nu är det frågan om, huruvida det icke är lika hederligt att försvara sig som att angripa; och hvarje djur har fått vapen efter sin art, näbbar, klor och tänder; ja, ormen har fått gift, och han vore väl dum, om han inte begagnade det. Ännu har bonden vapen i huset, men han får inte begagna dem! Hvad skall han då göra för att skydda sig?»

»Han behöfver icke skydda sig, nu mer; för det gör lagen,» sade Jost och grinade.

»Jo, när lagen släpper vilddjur på hans mark, då skyddar han allt! Nej, snart nog be-

höfva vi dem, som skydda oss för lagen, och det har gått så långt, att vi borde be Gud bevara oss för rättvisan! Kom nu, Jost, gå vi hem och äta. Tids nog få vi spörja, hvad den här nyheten skall bringa oss.»

Och så gingo de hem, men inte bundo de Tjasse den dagen.

Det var midsommarafton. Jost var borta och hjälpte flickorna med majstången. Fader Thomas och hans gumma sutto ute på farstukvisten. Gumman glättade halsdukar på en bräda, och gubben spingade stickor.

»Hvad tyckte du om baket?» sade gumman.

»Åhjo, lite knådigt bara.»

»Det vållar vedpinnarne, ni gaf mig.»

»Det vållar inte Jost och jag,» menade fader Thomas. »När en inte får hugga på allmänningen, så har en bara vindfällen att stöda på.»

»Hvarför hugger ni inte på dungen?»

»Då kommer flygsanden öfver oss.»

»Han kunde gärna komma.»

»Håhå! Håhå!»

»Hvar är Tjasse i dag? Har inte sett'n på hela dygnet.»

»Vet inte! Kommer väl hem, då han blir hungrig.»

»Säden står grann,» sade gumman och pekade åt gärdet, som lyste så ljusgrönt öfver gärsgården.

»Makalöst,» sade fader Thomas. »Hade vi den bara under tak; men det är långt dit.»

»Det knakade borta i stängslet, där genvägen strök fram, och strax därpå syntes en lång karl klättra öfver, gå fram på renen och komma ned mot stugan.»

»Guds fred, godt folk, och god helg,» sade grannen.

»Guds fred själf, granne,» svarade far och mor.

»Hvad har du för ärende, Jesper?» frågade far.

»Åh, ingenting alls,» sade Jesper, och blinkade förstånd åt Thomas, under det han gräfde i fickan.

Gumman såg icke blinkningen, ty hon stod lutad öfver arbetet, men Thomas såg den.

»Nå, efter du är ute och klifver på midsommarafton,» sade Thomas, »så ska' jag väl passa på att visa dig min nya båt.»

»Skönt, skönt,» sade Jesper, »jag har hört, att du redan har honom i sjön.»

»Strax härnere vid gistgården,» sade Thomas. »Har du tid, så luffa vi dit ner.»

Det var just hvad Jesper ville. De vandrade ner genom talldungen, hvilken utgjorde förposten mot flygsanden. De kommo ner till sjön, satte sig i båten, som icke alls ådrog sig Jespers uppmärksamhet, och rodde några tag ut på sjön.

»Nu kan inte gumman höra oss,» sade Thomas, »spela upp nu!»

Jesper tog fram en budkafle ur fickan, som på gammalt vis var försedd med ett rep i ena ändan.

»Nya rep om halsen igen?» frågade Thomas. »Hvad står då på?»

»Kallade till kyrkan i morgon! Aflämna alla vapen!»

»Det ha' de skrockat med i så många hundra år!»

»Men nu är det allvar! Knektar ha' kommit från Kalmar.»

»Tyska knektar! Förr var det danska knektar. Alltid knektar!»

Då tog Jesper upp att sjunga:

»Våra män äro slagne,
Våra värjor borttagne,
Både skepp och skatt.»

Thomas fortfor:

»Bättre är dö
I elden röda
Än ärelös lefva.»

Jesper tog vid:

»De vilja truga
Och neder buga
Och hålla oss för vrak.
De göra oss vånda
Till vatten och land'
För ingen vår sak
Svenske män.

I vakten eder än
För dylikt omak.»

Thomas fortsatte:

»Herrar och förstar,
Både minste och störste,
Både riddare och svenna,
Bönder och borgara.
Både sent och arla,
I hållen öfver ena.
Svenske män,
I vakten eder än
Och varen ej sena.»

»Hvad hjälper, att vi hålla hop mot knektarnes eldbössor?» sade Jesper.

»Är det grannarnes tankar?» frågade Thomas.

»Grannarne hade andra tankar i förrgår, när rådjuren gingo i min åker och åto upp brodden.»

»Ha' de ätit upp din säd?» frågade Thomas och piskade vattnet med årorna.

»Alltsammans!»

»Har du klagat då?»

»Vet du hvad lagkarlen svarade? Mota bort dem!» sade han. »Och grannas motade bort dem från sin åker med båge och skäktor. Och det vållar vapnens utlämnande!»

»Ha'n i hört af de kungliga svinen på skogen?»

»Ingen törs gå på skogen, se'n svina ref sönder bena på grannas Jöns och han måste bärga sig i en tall.»

»Mycket har jag lärt och förnummit, se'n jag kom till världen, men maken aldrig! Styrelsen hade prispengar på björn och varg, men på vildsvin — åh fy!»

»Lagläsarn säger, att svina äro tama, efter de äro utsläppta.»

»Gå bönderna till kyrkan i morgon med värjor och vapen?»

»Allesammans och du med, Thomas! Tänk på hustru och pojke.»

»Hvad skall en göra åt saken då?»

»När knektarne begagna krutbössor, så få vi begagna vårt förstånd.»

»Det sa' jag med åt pojken, men — men det kostar på en hederlig man att nödgas vara falsk! Om hundra år ska' inte finnas en ärlig bonde i hela landet, så blir det med den saken, när man tar vapen från bonden. Gud hjälpe oss, Jesper, här stunda svåra tider. Ibland tycker jag det vore bättre att dö som hederlig än lefva som ohederlig.»

»Det är väl den fattiges lott det, kära du, för lefva skall han väl, efter han är född. Får han inte behålla hedern, så är det väl dens fel, som tog 'en ifrån honom.»

Samtalet var slut. Jesper gömde budstickan, och Thomas paddlade med årorna åt land. Hafvet låg blankt blåhvitt som en spegel, och aftonsolen sänkte sig i brandgula töcken och lyste in på tallstammarna, som tycktes stå i lågor.

När de kommo i land igen, stod mor på farstukvisten som förut, men hade pyntat sig.

»Vi ska' väl gå på dansen i rappet?» sade hon åt Thomas.

»Ska' väl det,» svarade han. »Kan inte sitta ensamma hemma och kura på midsommarafton!»

»Hvad tyckte Jesper om nya ökan?» fortsatte gumman.

»Låg som ett spån på vattnet,» svarade Jesper.

Och så frågades intet mer. När Thomas var klädd, gaf man sig af lämnande stugudörren oläst, ty man väntade inga tjufvar, emedan man själf icke kränkte eganderätten. Thomas tog sin yxa med sig, och de vandrade af till grannens, som låg en knapp half mil därifrån på östra sidan af ön. Utan några äfventyr på vägen och väl undvikande allmänningen, anlände de till Ryssbyn, som hemmanet kallades. Dansen var i full gång kring majstången, men de gamle männen syntes icke, såsom eljes, var vanligt, samlade som åskådare omkring de unga, utan hade krupit in i stugan, där de sutto på bänkarne omkring det långa bordet och drucko öl. Då Jesper och Thomas trädde in, hälsades de kort och högtidligt af värden, som bad dem sitta. Det rådde en tung, dyster stämning därinne, och det kändes i luften, att något oväder samlade sig. Nämdemannen hade plats i högbänken och var röd i ögonen, som om han druckit eller talat

för mycket; de andra sutto med nedslagna blickar. Thomas, som var bland de äldre och ansedde, ansåg sig böra säga något först.

»Träffas vid kyrkan i morgon?» sade han.

Ingen svarade. Men då tog nämndemannen vid med sin flinka tunga.

»Just den strängen vi spelat på, gamle Thomas. Gubbarne här, ser du, ha' sina betänkligheter, som en inte alls kan fatta eller förstå. Att bära värjor eller vapen har redan varit förbjudet i hundra år, och att en icke lydt öfverheten, är icke öfverhetens fel. Men nu gå de här gubbarne och tro, att det är elakhet af höga öfverheten, men det är det inte. Lite hvar vet nog, hvad buller och svårigheter det har fört med sig, att man går med knäfvelspjut och bågar; när sinnet rinner på, så är det inte långt till handgemäng, det känna vi nog. Och hvad det vrövlet angår, att vi ska' ha' något att försvara land och rike med, så behöfs det aldrig komma i fråga mer, ty det gör höga öfverheten själf.»

»Håll där,» sade Thomas. »Skam tage svenske män, om de inte längre kunna försvara land och rike, utan att behöfva dra' in främmande knektar. Den gången dansken skulle ur landet, då gick det för sig med skäktor och yxor. Nej, du herrerackare! Det är inte där det sticker. Det är inte för den saken ni ta' vapnen från oss. Nej, I ären rädda, att banden

trycker, våldet går för långt, när konungens svin ska' släppas i hans åker! Hör det! Nu är ni manstarkare, och därför komma vi till kyrkan i morgon på sätt som sagdt är, men kom igen en annan gång, så var säker, att yxor och knifvar bita också på räfpälsar.

»Thomas, Thomas, lilla,» sade nämdemannen hånfullt, »du ska' inte vara så stor i orden, så blir du inte så liten på jorden.»

Thomas gick fram och högg sin yxa i bordet framför nämdemannen. Det blef ett anskri i stugan, och alla sprungo upp från bänkarne; men kvinnarna, som stått utanför dörren, beredda på hvad som händt, störtade in och kastade sig emellan de kämpande. Samkvämet var upplöst; nämndemannen och hans få anhängare redo genast hem till sitt.

Festen fortfor ute på backen, men fiolens gnällande lät icke mer så muntert, och dansen gick tung och tyst som ett arbete eller en hednisk offertjänst, där man sökte bringa sina sinnen i raseri, innan man skred till offerslakten. Snart tynade den också af, och med tanken på morgondagens allvar skildes man vid midnatt utan att hålla midsommarsvaka vid eldarne. Det var den sorgligaste midsommarafton man varit med om.

* *
*

Midsommarsolen stiger ur hafvet och lyser upp den lilla kyrkviken. Ingen mänsklig varelse synes eller höres. Skrakar och ejdrar simma så lugnt ute på det blanka flacket. Vassen i viken rör sig då och då, där en gädda går fram. Nere i tångbuskarne trippa strandskator och plocka maskar. Vinden är så varm, att den icke förmår röra hvarken sig själf eller vågen. Tystanden råder öfver land och vatten. Gräs och blommor stå och sofva på backarne, när nu den eljes aldrig hvilande blåsten lämnar dem ro.

På den lilla kyrkogården i backsluttningen stå de hvita korsen som små barn med armarne utbredda för att gifva famnen åt solen, som torkar daggens tårar, dem natten gråtit öfver dem, icke af sorg, därför att det var natt, ty det var ingen natt, utan af glädje öfver att solen icke var nere så länge. Och den gamla svarta träkyrkan, så litet hus åt en så stor Gud, förgylles upp af den rika solen, och tuppen på flögeln tittar åt väster, därifrån vinden sist blåste, om icke det skall blåsa mer, ty det börjar blifva för varmt. Till och med den förgyllda galgen på kortaket vågar se solen i ansiktet och breda ut armarne, hälsande som det hängda sanningsvittnet i Emaus: frid vare eder! Och det är frid i naturen! De hvittvättade stenblocken i stranden slippa piskas af vrålande böljor, blåa böljor slumra i solstrålar, och den blåa rymden plöjes icke af ströfvande moln.

Då synes en människa uppe på backens hjässa. Tystnaden är bruten. Strandskatorna ge allarm och skrika klipp! klipp! Ejdrarna lyfta knorrande och stryka utåt hafvet, skrakarne springa i vattenbrynet och schasa vattnet, som forsar framför dem. Änder, som hållit sig gömda i vassen, flyga knarpande upp och skrämma gäddorna, som smälla med stjärtarne. Den oändliga vattenspegeln, som icke hade en rynka eller refva, är spräckt och ring utom ring, som spillror af ett sönderslaget stenkärl, spridas ut öfver den blå duken, och måsarne, som varit borta, komma hem och hafva tärnor med sig, och nu skriker hela luften, och så dyka fiskarne ner i de lugna djupen, ty de tro, att det är fara å färde.

Men det är bara kyrkvaktaren, som kommer för att sopa kyrkan. Han sätter nyckeln i det rostiga låset och öppnar den tunga dörren. En unken luft från vapenhuset slår honom i ansiktet; gammal instängd vinterluft, som midsommarsolen icke fått värma upp. Brandredskapen hänga där, och här står ett kvarglömdt knäfvelspjut, en benbruten bänk, några pallar, straffstocken, en knippa spön, en kvast, en sönderslagen bild af den helige Stefan från katolska tiden. Detta är förgården till Herrans heliga hus. Kyrkvaktaren tar spjutet och bär det ut på backen. Därpå tar han kvasten, som står lutad mot den helige Stefan, och viskar af straff-

stocken. Sedan undersöker han dess gänger och lås. Men han måste profva den, ty den skall begagnas. Han sticker in båda benen, men då kan han icke låsa den själf. Han ser sig om efter något föremål; den helige har bra ben; och snart sitter det stelnade helgonet i stocken, och kyrkvaktaren finner, att allt är godt och som det skall vara, och så släpper han honom lös och ställer honom mot väggen bredvid handsprutan. Så går han in i kyrkan. Där är också kallt och fuktigt som i en källare. Den korsfäste hänger som vanligt midt emot den inträdande, hänger förgäfves som vanligt, lutande sitt hufvud mot bröstet, hopplöst, modlöst, som om han öfvergifvit tanken på att kunna få utredt, om människorna äro mera olyckliga än brottsliga, större dårar än skurkar. På väggarne äro målade taflor öfver goda människor, som piskas, knipas med tänger, brännas lefvande af elaka människor, som de goda ville väl, och därför pinas. Om de sitta där som en uppmuntran att vara god eller en varning för att vara det, det bryr kyrkvaktaren sig icke om. Han har sett de där taflorna i femti år, och det hör icke till hans tjänst att knäppa gåtornas nötter. Han har inte fått order på det, säger han; det hör inte till hans tjänst, menar han, och de, som tänka för honom, de veta nog, hur det skall vara. Han går fram till altaret, går innanför skranket och klifver upp på pallen; torkar dammet af den

gamla boken, slätar på duken och putsar här och hvar. Men när han vänder sig om och ser utåt kyrkan, finner han en hop unga flickor längst nere på stora gången. De bära löf och blommor i sina förkläden och komma för att klä' kyrkan. Icke är det för stackars Kristus, icke är det för stackars Johannes heller, hvars dag det är, ty han vandrade icke på rosor; nej, det är för den stora hednaguden, den, som aldrig gått bort än, fastän han döljer sig understundom, han, som håller allt vid lif och är godare än kärleken, ty han värmer både goda och onda, det är den gamla solen, som skall få offer. Och de unga soldyrkarne, som icke veta, att de äro hedningar, komma fram till Kristi altare för att sätta liljekonvaljer i ljuspiporna och strö björklöf på golfvet.

Kyrkvaktaren, som ännu står innanför altareskranket, anser sig böra begagna ett godt tillfälle att tala till den lilla församlingen.

»Det var snällt, flickor, att ni kom med lite grönt. Jag trodde inte det skulle någon tänka på det i dag, efter jag inte såg till er i går. Men det blir riktigt rart främmande i dag; lagman kommer själf, ska' ni veta, och har hela knektehopen med sig. Det blir något för er, flickor, att koxa på.

»Vi bry oss inte om knektarne mer än katten,» sade den äldsta af flickorna. »Det sällskapet känner man nog.»

»Nå, men så vet ni väl, att Lars i Mossen ska' sitta i stocken, för han sköt på galten. Själfva besen!»

»Lars i stocken? På midsommardagen? Gud hjälpe oss, det är icke sant!»

»Sant som Guds ord,» sade kyrkvaktaren och slog med näfven i altarbordet.

»Då komma vi icke i kyrkan!» sade den äldsta, »och inte löfva vi heller! Så, flickor! Nu gå ni med mig. Gud skall förlåta oss, men det är värre än det värsta man hört. Och nu ska' jag tala om, att våra gossar nekade oss att gå hit med blommorna, för de sade, att det skulle ske något annat otäckt ute på backen också. De ska' bränna upp deras värjor och vapen. Är det sant också?»

»Sant som heliga Guds ord och sakramenten.»

»Kom, flickor!» sade Gertrud. »Hvad skulle vi här att göra?»

Och de unga lämnade den gamla och källarluften, men det var med blödande hjärtan, ty de höllo den gamla kyrkan kär som ett barndomsminne, som många barndomsminnen om julotta, konfirmation, sommarsöndagar.

Det led framåt gudstjänst. Båtar kommo sakta glidande in i viken, fyllda med beväpnade män och helgdagsprydda kvinnor. Och från landsvägen kommo skaror. Man samlade sig på kyrkbacken och förde tysta samtal. Då blixtrar

uppe i skogsbrynet, och fram kommer ridande lagmannen, fogden och en fännika tyska landsknektar. Det slamrar och dånar i harnesk och sadeltyg, och när de äro framme vid det församlade folket, hålla de in hästarne och innesluta i en fyrkant den beväpnade bondhopen, hvilken förblir orörlig och utan att blotta hufvudena.

Lagmannen börjar tala. Ingen hand lyftes till hatten.

»Af med hattarne,» ryter fogden.

Ingen hatt tas af.

»Fäller pikarne!» kommenderas åt knektarne, och då tagas hattarne af.

Därpå tog lagmannen ordet. Öfverheten, som alltid hade folkets sanna väl för ögonen, ville nu också ge ett uttryck åt den inneboende välfärdskänslan och göra en gammal stadga till full verklighet, hvilket skulle komma att öka folkets tacksamhetsskuld till det regerande konungahuset, hvars stora stamfader en gång, utan annan hjälp än tyska landsknektar, befriat landet från danskarne. Några dalkarlar hade visserligen hängt sig på, men de voro mera till skada än till gagn, och den frihet dem blef förunnad att bära vapen missbrukades, som bekant, under senare tider, då de voro nog otacksamma att vända dem mot sin egen konung, hvilken alltid haft deras sanna väl för ögonen. Han uppmanade därför de närvarande i konungens namn

att nedlägga vapnen, så ville de sedan tillsammans gå in i Herrans hus och tacka Gud, som styr allting till det bästa. Som inga tecken till uppmaningens åtlydande förspordes, kommenderades:

»Hållen edra pikar färdiga.»

Då kastade bönderna på en gång sina vapen med ett stort brak i en hög på marken framför ryttarne, så att hästarne stegrade sig.

Nu framträdde prästen, som stått gömd bakom knektarne. Han tackade församlingen för den kärlek de visat konungahuset och bad, att församlingen icke skulle låta denna kärlek förvandlas i hat mot något lefvande eller dödt, som hörde till det kungliga huset på något sätt. Han ville visst icke mena, att de omtalade svinen hörde till det kungliga huset, men på visst sätt och i en viss mening kunde de sägas vara kungliga huset...

»Lägger edra pikar på axeln!» kommenderade fogden och afbröt prästen, samt tog själf vid.

»Ölandsbönder hafva skändat sig, då de på ett lumpet sätt hämnats på oskäliga djur, och därför skulle i dag ett exempel föreställas, som skulle injaga skräck i de öfvermodige.»

Lasse i Mossen fördes fängslad fram på en vink af lagmannen, hvilken nu tog ordet.

»För att icke Norra Motets bönder skola inbilla sig, att lag och rätt icke mer finnes i landet, skall Lasse i Mossen få tala. Tala!»

Lasse i Mossen, som burit kafle i munnen, kunde icke tala. Men då steg Thomas fram.

»Öfverhet, herrar och herrar knektar. Lasse i Mossen har icke hämnats på de kungliga svinen, ty man hämnas icke, när man försvarar sitt och de sina. Nu har jag talat!»

»Bröster af eder sadelrör och läggen an!» kommenderade fogden.

Då blef det alldeles tyst. Men när kvinnorna, som åskådat uppträdet från kullen invid, sågo luntorna börja ryka, föllo de på knä och upphäfde ett anskri, som skulle ha' rifvit molnen, om det funnits några, och det gick ut öfver viken och gaf flerfaldigt eko mellan skär och holmar, och fiskare, som varit flera mil borta på sjön, berättade sedermera, att de hört en sång i ett enda tag, som om den kommit från änglarne i himmelen, så hade den låtit.

Då störtade prästen fram och föll på knä och bad så vackert, att Gud i himmelen skulle röra öfverheten till barmhärtighet och icke bringa olycka öfver det arma folket, som nog älskade öfverheten på sitt särskilda sätt, men icke hade foror och manér nog att visa det.

Luntorna släcktes och hela fännikan satt af. Sedan vakt blifvit satt vid vapenhögen, begåfvo sig de höga herrarne till kyrkan, där Lasse redan satt i stocken utanför dörren.

Men bönder och kvinnor togo hvarandras händer och gingo upp i ett backhult långt däri-

från, och där föllo de på knä; fader Thomas, som kunde Herrans bön, läste upp den, och när han icke kunde mer, läste han om den igen och ända till sex gånger, och hvar gång han kom till »och inled oss icke i frestelse», så suckade och stönade alla karlfolkena och togo hvarandras händer och gräto högt, och så sutto de stilla i backen utan att tala ett ord, och de låddes, som om de hörde predikan ändå, fastän de icke hörde prästen.

Men i kyrkan stod prästen och predikade öfver Johannes döparen, som halshöggs, därför att konung Herodes ville det. Och han hade till ingångsspråk: öfverheten bär icke svärdet förgäfves, utan är en hämnare, honom som illa gör. Och han predikade sedan öfver skillnaden mellan hämnd och straff och kom till det resultat, att, när öfverheten, som är en Guds hämnare, hämnas, då är det straff, men när en undersåte straffar, då är det hämnd, därför vore det förbjudet för undersåten att straffa. Sedan kom han till bönerna; och när han bad alla de närvarande bedja ur hjärtat för höga öfverheten och dess trogna ämbetsmän, då kunde en drucken landsknekt icke längre hålla sig, utan skrek högt samt rasslade med harnesket, hvarför han icke blef tillrättavisad af fogden, som hade stor vördnad för öfverheten.

Men när klockorna ringde ut, bröto de höga öfverheterna upp och gingo till sina hästar; och

snart trafvade de med rassel och skrammel därifrån de kommit. Och när oljudet dött bort, skingrades den biltoga församlingen i skogshultet. Men prästen fick gå hem med nämdemannen.

Fader Thomas, hans gumma och Jost vandrade tysta hemvägen framåt. Gubbens hufvud hängde ner på bröstet, och hans ögon tycktes borra sig ner i jorden för att leta upp några dolda medel mot vissa onda ting. Jost hade tagit en stake i handen och stack ner osynliga fiender, som kommo ridande mot honom; gumman bar sin helgdagskjol i handen, att den icke skulle rifvas af buskar och stenar. När de gått öfver sista gärsgården, stannade fader Thomas plötsligen och visade på ett färskt blodspår i gräset. Jost kastade sig ner på marken och luktade; därpå lyfte han upp hufvudet, såg på fadern och sade:

»Det här är inte vildspår!»

»Hvadan kommer det, och hvart går det?» frågade Thomas.

Jost letade en stund.

»Det kommer ingenstädes ifrån och går hemåt.»

»Då har någon rifvit sig på gärsgården och sedan gått hem.»

»Då skulle gärsgården bära märke! Nej, någon har burit ett skadadt kräk till gärsgården och där kastat det öfver in på lindan.»

Thomas tycktes förstå sammanhanget, men sade ingenting, utan började vandra hemåt.

De hade gått ett par stenkast och sågo stugan skymta fram mellan tallarna, då de hörde Tjasse ömsevis vinsla och tjuta, men han kom dem icke till mötes, som han eljes brukade. Jost lockade honom, men han kom ändock icke, utan började stortjuta.

»Där ha' vi det!» sade Thomas.

»Inled oss icke i frestelse,» sade mor.

När de hunnit fram till stugan, kom Tjasse skumpande på tre ben; det fjärde var af vid knäet. Jost undersökte såret och sade endast: yxa. Far och mor tego.

Tjasse bars in och lades i sängen, där han förbands.

Efter middagen gingo Thomas och Jost ut på ägorna. Rågen stod vacker och skulle blomma. De gingo vidare och kommo till roflyckan. Gärsgården var genombruten, och hela åkerlappen genomrotad af vildsvinen. Då sade Thomas:

»Om lagmannen sitter uppe i Stockholm och har betaldt för, att han vårdar lagen på Öland, om lagmannen äter upp om året femtio oxar, tolfhundra får, två tusen höns, tre hundra pund oxkött och fläsk, tre hundra pund smör och ost, tre hundra pund bröd och två hundra tunnor korn, så undrar jag, om icke det är bond', som skall hålla honom med allt det där, har skyld att skydda årsväxten, ty eljes blir lagmannen

utan sin ränta, och då förfaller lag och rätt. Om räfven går och tar från oss hönsen, som lagmannen skall äta upp, så undrar jag, om man icke gör rätt, då man ludrar för räfven, ty skjuta honom kan man ju inte, när man har en hund på tre ben och ingen båge. Hvad säger du, Jost.»

»Jag säger ingenting, för jag vill inte ha' några vittnen.»

»Det är bra,» sade fadern. »Kan jag lita på det?»

»Så visst som på att räfven låter bli höns, när han ätit mitt bröd.»

»Mor blir väl galen, när hon får höra om det här sista,» sade Thomas.

»Nå, så få vi göra henne klok igen.»

Fader Thomas tog upp ett rofstånd, på hvilket ännu icke syntes någon knytning, betraktade det eftertänksamt och sade:

»Tänk, att de tycker om rofvor på det här viset.»

»Måtte väl det! Men så ska' de smaka ändå bättre, när de äro fullgångna. Vi ha' väl några kvar se'n i fjol, far?»

»Ett par spann eller så.»

»Det stoppar,» sade Jost.

Och så gingo de hem med tunga steg. Men när de kommo in till gärdet igen, hörde de ett förfärligt grymtande, blandadt med skri och gnäll, och påskyndande sina steg sågo de snart, huru en hel familj af de kungliga djuren roade

sig i rågen. Galten gick fram i åkern som en plog, som rullade sig som en vält, så att de manshöga stråen, som buro den blifvande skörden, lade sig ner som en matta; och rundt omkring skumpade sex halfvuxna grisar och harfvade så godt de kunde. Thomas och Jost uppgåfvo samtidigt ett hojt både af raseri och af fruktan, blandadt med hopp om att kunna skrämma bort djuren. Galten upphörde med plöjningen och tittade under öronen på fridstörarne; son stannade i den rullande rörelsen och afvaktade på half rygg hvad galten skulle vidtaga för åtgärder, och grisarne väntade på tecken från modern. Galten återtog sitt arbete.

Då steg Jost upp på gärsgården och uppgaf ett skri så gällt och ihållande, att mor svarade hemma på backen, ty hon trodde, att de ropade på henne.

Då lyfte galten hufvudet och visade sina hvita betar, sänkte det sedan och kom steg för steg mot Jost.

»Upp i trädet,» skrek Thomas och var i en blink uppe i en tall, men Jost stod kvar på gärsgården.

När galten såg Thomas' snabba rörelse, tog han till att springa mot gärsgården där Jost stod, och när han väl kom fram, lade han hela bredsidan emot och började skubba sig så våldsamt, att stängslet gungade. Därpå ref han ett hål med betarne, stack in trynet, och nu tog han

i, och flåsande och blåsande bökade han hålet allt större. När Jost såg, att ställningen var ohållbar, sprang han ner och hastade upp i en tall, han också. Och det var på tiden, ty strax efter var galten igenom och stod och skubbade mot tallen, så att den gungade.

»Hvad säger du om det här, far?» sade Jost.

»Det är dygden på son, att hon ligger och äter,» sade far.

»De där ha' bra mycket lättare än vi,» sade Jost. »De skörda där vi sått, och så slippa de skatten. Tror du, att vi få ligga i säng i natt? Jesus Kristus, där kommer mor. Gud fader, hjälp henne!»

Och de båda satte till att skrika med fulla halsar. Men gumman kom närmare och tycktes icke höra. Hon var ännu helgdagsklädd. Hennes höga hvita mössa, hennes gula kjol och svarta lifstycke, hennes röda förkläde afstack så bjärt mot den mörka skogen, att vildgalten blef skrämd och med ett förfärligt grymt satte han igenom gärsgårdshålet. Hans anhöriga, som endast väntat på tecknet, förstodo genast hur det var fatt och följde efter i ett rykande ränn.

Thomas och Jost klängde ner ur trä'na. Då, när mor fick se, hur rågen låg där, slog hon ihop händerna och sade:

»Nu, Thomas, måste du väl sta' och klaga, annars går jag själf. Kan du tåla det här, så

tål du stryk! För nu ä' vi sping-spångande barfattiga och få äta rofvor hela vintern.

»Inte tror jag vi få äta rofvor,» sade Thomas, »men klagar jag, så går det med mig som med Mats. För så gick det honom: att först fick han gå till nämndeman, som skicka honom till länsman, och där fick han låta skrifva upp saken på ett papper, som kostade fyra mark, lödiga förstås. Och se'n fick han sta' och resa in till Kalmar, och det kosta' svåra pengar. Och när han kom till Kalmar fogdeskrifveri, så såg de på papperet för sex mark, skickade honom till Stockholm, och det kosta' honom tjugu mark, summa trettio mark. Men när han så väl kom upp till kungliga öfverskrifveriet, se då var det inte så'nt papper det skulle vara, och så var det inga marignaler. Men då gick Mats med papperena upp till kungen. Han var mycket nådig och frågade, om Mats hade vittnen med sig; men se, det hade inte Mats, och då kunde ingenting göras åt saken. Men så svarte Mats, att svina inte bruka ta' vittnen med sig, när de rota i andras åkrar. Men då blef kungen ond och sade, att Mats skulle halshuggas, om han kom och bösta på det där viset. Nå ja, Mats kunde inte gå längre, ty Gud får man inte gå till, när man vill, och han tyckes inte lägga sig i rättvisan, och därför fick Mats gå från gård och grund, så att Gud bevare oss i Jesu namn för rättvisan.

»Ha' de ätit upp rofvorna med?» utbrast gumman, som af hela Thomas' anförande endast fasthöll kärnpunkten.

»Ja, men Jost säger, att det finns kvar från fjolårets, och så tror han, att räfven lämna' lite kvar se'n förrårs vinter. Och hjälper inte det, så få vi hitta på annat! Men nu säger jag som så: när vi inte får ta' vår bärgning ur jola, så få vi väl ta'na ur sjön! Och när vi fått'na väl i land, då är det vi, som skudda sanden af våra hasor och säga farväl, och se'n få rättvisa och regering se sig om efter skatten. Och nu, go' vänner, blir det att kasta af helgdagstrasorna och sätta garn i sjön. Här hjälper inte att lägga armarne i kors och gå och sofva, ty se'n en haft de goda dagarne, så får en ock ta' de onda!»

»Men inte längre än till hösten,» sade Jost.

»Inte längre än till hösten,» sade Thomas.

Och så gingo de hem och klädde om sig och foro ut på sjön.

* * *

Det var en septemberdag. Det hade i åtta dagar blåst en rasande nordlig storm, som ref upp hafvet till många famnars djup; vågorna vräkte upp sanden på stränderna och lade den i vallar ofvanpå tångsträngarne; och så snart sanden torkat, blåste vinden upp den allt längre och längre, och nu, sedan i rötmånaden en ovän-

tad skogseld bränt upp det sista skyddet för flygsanden, yrde de gamla sandhögarne om och drogo med falaskan upp åt landet. Af skattebonden Thomas stuga, som också hade brunnit, syntes icke ett spår, och hans råglycka och roftäppa voro endast sandfält. På samma sätt hade elden förfarit med grannarnes ägor, och själfva uppehöllo de sig i sina lador ute på skären, där de fiskade.

Det var således icke någon glad syn för lagmannen, då han i dag på stora höstjakten kom ner till stranden; och glad var han icke heller förut, ty huru hundarne hetsat och pikenerare hojtat och blåst i hornen, icke ett enda svinspår hade man sett. Lyckligtvis för lagmannen hade de kungliga drottningarna och prinsarne haft annat att göra och sålunda icke kunnat deltaga i jakten, som nu ensamt bedrefs af länsherren med fogden och ståthållaren i Kalmar.

Stormen röt i tallkronorna, hästarne frustade, hornen klingade och det var redan lidet långt på eftermiddagen, då sista kopplet, som ännu icke var tröttadt, gaf ståndskall utanför ett snår af hagtorn. Den något svalnade jaktifvern lifvades upp, och snart voro alla jägarne samlade. Hundarne kunde icke intränga längre för törnen och taggar, utan jaktknektarne började hugga upp med yxorna, under det att jägarne ställde sig i en krets med spjuten, färdiga att mottaga vildbestarne, då de skulle komma utrusande,

Den djärfvaste af drängarne hade gjort en öppning ända in till bergsknallen, mot hvilken snåret tog stöd, då han kom baklänges ut och förbannade sig på, att han i dunklet sett betarne af både galt, sugga och grisar. Man hetsade hundarne igen, men de kommo snart tillbaka, gnällande och fnysande, som om de luktat på något elakt. Då föll lagmannen i raseri, och sedan han pröfvat skaftet på sitt spjut, gick han in i buskarne. Där han såg betarne blänka, stötte han till; klingan fastnade, men icke ett ljud eller en rörelse förmärktes inifrån de ringade bestarne. Men ut störtade lagmannen, hållande handen för näsan, ty i detsamma spred sig en stank så grym, att till och med drängarne ryggade. Man hade jagat på as. Lagmannen lät blåsa till hemfärd, och inom sig svor han en dyr ed, att bönderna skulle få betala detta dyrt; ty han gissade strax, att bönderna varit vållande, eller hans rättskänsla sade honom att så måste vara.

Återtåget skedde under en viss förstämning, ty tillrustningarne hade varit i stor skala och förväntningarna icke mindre. Visserligen hade man fällt rådjur på morgonen, men det var icke något att nämna, ty det kunde hvem som helst.

»Jag tror jag låter hänga hela bondhopen,» sade ståthållaren.

»Det skulle jag ha gjort för längese'n,» sade fogden, »men då få vi ingen skatt.»

»Det få vi inte ändå,» sade lagmannen, »ty de skälmarne ha' lagt jorden öde, och strömming kan man inte ta' emot i evighet.»

När sällskapet hunnit hem till lagmannens gård, var det redan skymning. Den gamla tvåvåningsträbyggningen med sina hörntorn och flyglar ansträngde sig att se ut som ett slott, men förmådde icke. Invändigt bar däremot allting spår af öfverflöd och förnäma vanor. I gästabudssalen, som visserligen hade lågt till bjälktaket, voro väggarna blådragna och prydda med ljusplåtar af blankadt silfver, som återkastade vaxljusens sken, och i taket hängde en glaskrona. Golfvet var belagdt med mattor och skinn, och alla bänkar doldes under de dyrbaraste hyenden och öfverdrag. I spiseln brann en väldig brasa, och brodet stod dukadt till en lysande måltid, vid hvilken hvarken fattades vinkannor eller kristallpokaler. Sedan sällskapet klädt om sig och tvättat sig i gästrummen, samlades de i salen, och på hofmästarens tecken satte man sig till bords. Som lagmannen var ogift, voro inga fruntimmer närvarande, och följaktligen antog gästabudet snart en prägel af ohejdad råhet. Maten tycktes endast vara till för att reta törsten, och där vardt skarpt drucket. När måltiden pågått ett par timmar och lagmannen var nära halfrusig, steg han upp, lyfte sitt glas och sade: För konungen! Alla reste sig utom ståthållaren på Kalmar

slott. Blodet stod honom åt hufvudet, och han sladdrade på målet, när han svarade:

»Hvilken konung?»

»Vår regerande nådige herre och konung, konung Johan,» högg lagmannen i med en hotande rörelse åt värjan.

»Jag vet inte, att konung Erik upphört att regera än,» sade ståthållaren, »fastän han sitter fängslad.»

»Inte har jag hört, att man regerar från fängelser, och för öfrigt nu är kung Johan kung, krönt och edfästad, och jag har gifvit honom min ed och ni med.»

»Nödd och tvungen, ja! Men enligt arfföreningen skulle inte tronföljden vara där den är.»

»Arfföreningen! Era föreningar! Makt gör lag! Och än en gång: gör mig besked, ståthållare, när jag dricker konungens skål.»

Ståthållaren drack ur sitt glas med en min, som om han gjorde det med tysta förbehåll.

»Få nu se en gång, hvem som blir kung efter Johan!» tröstade han sig med att tillägga.

»Prins Sigismund naturligtvis!»

»Det ha' vi icke sett ännu. Lagen roar sig med slingerbultar ibland, och har hon en gång börjat med snedkrokar, så går det nog sicksack hela vägen.»

»Pest och helvete, hvad skrockar ni om?» afbröt nu fogden, som hade en viss böjelse för den käcke hertig Carl.

»Silentium!» bjöd lagmannen.

»Frid!» hördes pastorn, som hela tiden suttit tyst och fördjupad i fatens och glasens innehåll. »Frid, go' herrar!»

Man drack igen och så blef det tyst.

»Hvad skall man förlusta sig med hela långa kvällen?» sade lagmannen. »Om man skulle ta och expediera bönderna vid fackelsken ute på gården; vi ha saxarne kvar sedan sista slakten, och för öfrigt tror jag man skulle kunna hissa dem på stallskullsbjälken, för den har dragskifva.»

Förslaget mottogs väl utom af prästen, som blef mörk. Man reste sig från bordet och lagmannen befallde rep och facklor samt kallade in sin stallare, som skulle ut och båda hem bönderna.

Då blef prästen orolig, men i ett ögonblick hade han funnit sig.

»Hör på ett godt ord,» sade han. »Att hänga bönder vid fackelsken är hvarken nytt eller roligt; men om vi vänta till midnatt, så ha' vi månen, som går upp, och det vore både roligt och vackert. Under tiden ska' jag sjunga visor för herrarne, så att tiden icke blir lång. Är det bra så?»

»En visa! En visa!» ljöd det från sällskapet, och lagmannen lade bort repen, som han höll på att reda, och glömde bort att skicka efter bönderna.»

Prästen såg noga till, att tjänarne aflägsnades och dörrarne stängdes. Därpå putsade han ljusen och fyllde de största pokalerna.

»Gör mig besked, ädle herrar,» sade han och tömde sin pokal, hvarpå han lade sista droppen på nageln.

Herrarne tömde sina pokaler, hvilka tycktes göra ett starkt intryck på deras gryende rus, ty de blefvo alldeles vilda. Lagmannen isynnerhet blef rasande.

»Spela upp!» skrek han. »Du är inte i kyrkan nu. Så! Men det ska' vara något groft!»

Prästen tycktes leta i minnet efter en visa, men han lyssnade utåt, som om han genom stormen märkte sig höra andra ljud. Därpå började han förvrida ansiktet som en marknadsgycklare, och så sjöng han med af ålderdom och sinnesrörelse darrande stämma:

Knut huling han tullar sin fä öfver bro.
I blåsen i horn, förgyllande lur!
Femton flickor det har han i tro.
För den utländske hulingen.

Här hämtade han andan och tycktes söka efter den andra värsen i det låga fönstrets små rutor, hvilka började förgyllas af ett rödt sken, som han ensam såg. Därpå fortfor han:

Knut huling han tullar sin fä uti äng.
I blåsen i horn, förgyllande lur!
Femton flickor de bädda hans säng.
För den utländske hulingen.

Nu bultade det på dörren och röster hördes utanför, men lagmannen befallde prästen fortsätta, och denne fortsatte, ehuru han nu var mycket blek och upphört att göra grin.

> **Knut huling han in genom dörren steg.**
> **I blåsen i horn, förgyllande lur.**

Nu bultades så hårdt på dörren, att man icke kunde höra något af sången, och så skrek en röst; Ryssen är här! Då rusade alla upp från bordet, och lagmannen raglade fram för att öppna dörren. Stallaren störtade in.

»Ryska krigare ha' ankrat i kyrkviken och satt eld på kyrkan.»

»Ut och båda upp bönderna! Genast! Allesammans!» skrek lagmannen.

»Det är redan gjordt, hördes prästens dofva och allvarliga röst.»

»Nå, hvad svarte de?»

»Så här svarte de: Vi ha' inga vapen.»

»Helvetes glöd! Häng dem!»

»När jag i morse såg ryska segel och for ut till bönderna för att bedja dem försvara sitt fädernesland, svarte de: Om fäderneslandet, som skall försvaras, består af prinsar, ståthållare, lagmän, fogdar, flygsand, rådjur och svin, så anse vi oss icke ha' något fädernesland att försvara, och om detta fädernesland kallar oss till vapen, så svara vi: I ha'n tagit vapnen från oss,

men ett återstår, ett enda, men det försvarar man inte lagmannen och hans frilla med.»

»Hvad är det för vapen?»

»Flykten! — De ha redan flytt. Till ett annat land, ett nytt fädernesland.»

Stallaren, som varit ute, kom in igen och förkunnade, att fienden nalkades. Salen upplystes nu af skenet från kyrkbranden, så att ljusen bleknade.

»Rädde sig den som kan!» ljöd ropet, och alla sprungo ut.

Himlen var röd som en eldad ugn. Lagmannen, som var rusig, skyndade så godt han kunde ner i trädgården, som låg i sjökanten. Han trodde först i det svaga ljus, som branden bestod, att han vandrade i torrsnö. Trädgårdsgångarne voro hvita, det yrde om fötterna, och vinden ref upp hela moln emellanåt. Stormen röt; äppleträden voro oskördade, och ibland smattrade det ett helt regn med frukter ner på honom och omkring honom. Så tappade han hatten. Han skulle söka den, men efter ett par minuters letande såg han slutligen fjädrarne sticka upp ur snön. Han krafsade och krafsade. Det var en underlig snö; torr och het och tung. Och så tänkte han, att det var underligt, att äpplena voro färdiga redan på vintern. Han fick hatten på sig och raglade vidare framåt, tills han nådde

målet för sin vandring. Det var ett litet lönnhus så stort som en kajuta, hvilket fordom hade skydd för hafsvindarne af tallskogen, men som nu efter skogselden skyddades af en hög sandvall, som vräkt sig upp bakom det. Han nådde dörren, men där lågo stora drifvor framför den halfvägs uppåt låset. Han krafsade undan och fick upp dörren. Inkommen letade han efter elddon och hade snart ljus tändt. Därpå tog han fram en flaska renskt som han tömde. Men ansträngningen var så stark och luften så kvaf, att han måste lägga sig på bädden. Här låg han och såg på de romerska och grekiska bilder, som voro målade på väggen. Där sprungo nymfer genom vinklasar och barn gungade på rosenmoln. Han hörde ett sakta hviskande på golfvet, som när de minsta gräshopporna säga ziss, ziss, ziss i höet. Så tittade han ned och såg en liten sandhög på golfvet. Ju längre han såg på den, dess större blef den. Då tittade han upp i taket. Där var ett hål, genom hvilket det rann något. Så föll han i sömn. Och han drömde, att han låg ini ett ofantligt timglas och såg på hur sanden rann. Och han räknade ut, att han måste vara död, innan glaset var utrunnet. Han ville rädda sig ut; men det var glas på alla sidor, så hårdt glas, att han icke kunde få hål på det. Så drömde han, att han drömde, att han låg i ett timglas som rann, men att han icke kunde vakna. Så drömde han, att

han drömde, att hans mun var full med sand och att han hörde en röst som sade: ät nu! Och han ville väcka sig för att komma ifrån den svåra drömmen. Och så drömde han, att han väckte sig; men han vaknade icke.

En triumf.

HOFMARSKALKINNAN har lämnat sin för tillfället ensamma plats i den äkta sängen och gjort sin första påklädsel. Hon öppnar dörrarne till terrassen åt slottsträdgården och låter julimorgonens varma luft störta in i sofrummet. Hennes terrass, som utgör taket på en gammal bastion, är omgifven af en baluster af toskanska kolonner i sandsten, på hvilken rosenlagrar och granat-trän äro uppställda i krukor af härlig Urbino-majolika, och genom denna gröna ram ser hon fartygen på Norrström, längre bort Skeppsholmen och i fjärran de runda linjerna af Valdemarsöns ekar. Strax under sig har hon slottsträdgården, dit en trappa i tre afsatser leder ner, likaledes med baluster, men denna prydd med stoder i bly, öfvermålade med oljefärg.

Kammarpigan ställer ut en armstol, klädd i gyllenskinn, och lägger en björnhud på det ännu af daggen däfna stengolfvet. Härskarinnan gör

några slag på golfvet, men sätter sig snart trött i stolen. Hon tar sin handspegel, som hänger vid bältet, och betraktar sitt ansikte. Trettiotvå lefnadsår, sex års barnlöst äktenskap, och tre månaders skilsmessa från mannen, som är ute i kriget, hafva blekt de ännu fasta och fylliga kinderna, hvilka bära små randiga spår efter örngåttets veck. Det tillbakastrukna svarta håret, som mest döljes af den hvita sidenhufvan med pärlstickning, är ännu delvis tofvigt, som om svåra drömmar drifvit ut svetten. De stora, starkt kupiga, bruna ögonen, som återspegla himmelens blå, blandadt med orediga miniatyrbilder af majolica-vaserna och slottsfönstren, säga ingenting annat, än att de äro trötta. Den djupt nerskurna klädningen lämnar ett högvälfdt bröst med något sjunkande barm halfbar, så att bröstlappen af flandriska spetsar endast gifver ett svagt skydd för luftdraget. Den styfva atlaskjolen i purpur störtar upp framåt, så att den, som stod på trappan, kunde se de långa stickade silkesstrumporna med kulörta kilar ända öfver knävecket, under det att den lilla, men höghvälfda foten låg begrafven i björnhuden, som i oslaget gräs.

Hon gäspade sin egen bild midt i ansiktet, så att den varma andedräkten beslog spegelglaset liksom med ett flor, bakom hvilket hennes ansikte försvann ett ögonblick för att så småningom återkomma, när den fuktiga slöjan

krympte och försvann. Detta roade henne en stund. Därpå tog hon sin sax, som hängde bredvid spegeln i bältet, och började putsa sina naglar.

Då hördes sanden gnissla nere i trädgården och från kanten af springbrunnen reste sig en lång mansskepnad, som legat framstupa och betraktat karparna. Hans ena kroppshalfva var klädd i papegojgrönt och den andra i skarlakansrödt; på hufvudet bar han den gammalmodiga narrkåpan, ehuru han för tillfället stuckit in bjällrorna i vecken, så att de icke pinglade, när han rörde sig. Hans ansikte var allvarligt och skrek betydligt mot hans dräkt; dragen, som något doldes af ett par stora mustascher och ett spetsigt hakskägg, erinrade om en tysk students, och det låg något af den lärdes uppsyn i hela hans sätt att betrakta den omgifvande världen.

När han kom midt för trappan till terrassen, stannade han tvärt, liksom slagen af taflan. Den yppiga kvinnan i den lysande dräkten, den hvita strumpan och den svarta björnhuden, de öppna dörrarna intill sofrummet, där den nätta kammarpigan stod framför sängen och redde ut lakanen, dem hon skakade och vek ihop, allt tycktes göra ett oväntadt, nästan sårande intryck på narren.

Marskalkinnan ryckte till, när hon fick ögonen på narren, och då denne gjorde en min af att vilja skynda fram och kasta sig på knä, an-

tog hennes ansikte en så förtviflad och vild uppsyn, att narren ögonblickligen stannade, strök af mössan och gjorde en löjlig bugning.

»Det är fjorton dagar, sedan jag såg dig, Menelaus,» sade marskalkinnan i en så munter ton hon kunde antaga.

»Ja,» svarrade narren och sprang upp på barrièren samt klådde sig i hufvudet med sin toffelklädda fot. — »Och hvad ser ni i spegeln där?»

»Jag är bedröfvad intill döden, och jag ser i spegeln en man med långt ansikte, rödt skägg och dåraktiga ögon, som står bakom fönsterhänget i stora rutsalen och bemärker oss; men han skrattade, när du klådde dig, så ännu är ingen skada skedd, men jag har mycket att tala om.»

»Äfven jag,» sade narren; »jag är bedröfvad intill döden, låt oss gå in till er.»

»Omöjligt! Den röde misstänker oss! Kom igen längre fram på da'n!»

»Omöjligt! Jag skall ju gyckla vid intåget efter middagen.»

»Då måste vi tala nu här! Men visa, att du kan leka, som en lekare anstår!»

»Det kan jag icke! Det kan jag icke! I dag icke! O nej! För Kristi pinas och döds skull hitta på något annat.»

»Hvad skall jag hitta på? — Han anar oråd! Nu kröp han bakom gardinen. — Vänta

jag har det: Jag skall läsa för dig! — Anna! Anna!»

Kammarpigan kom ut på terrassen.

»Hvad önskar ers nåde?»

»Gif mig den blå boken, som ligger på nattkistan; nej, den ligger under klädskåpet.»

Pigan kom strax tillbaka med en kvartfolio i blått karduansband.

»Gå in och stäng dörren,» sade marskalkinnan. — »Nu, narr, skall du och den röde få en glad stund, ty jag vill läsa Boccaccios Decamerone.»

»Väl! Men hur skall den höge i fönstret veta hvad ni läser?» invände narren.

»Han skall se de blå permarne, och det är han, som lånat mig boken! Tänk! Han vill bereda min själ, tills den blir frände med hans!»

»En ädel herre; vi känna honom. Men ni måste nu alltså tala som en bok, ty vansinniga hafva skarpa ögon och skärpt förstånd. Det sista låter underligt, men det är så!»

»Var lugn, Menclaus, jag känner honom för väl. Och när jag kommer till något sorgligt, skall du visa dig galen af glädje och förtjusning.»

»Lita på mig, fru!»

»Då börjar jag!»

Marskalkinnan lyfte upp boken, letade i bladen en stund; därpå började hon tala med en

entonig, afmätt röst som en, hvilken läser innantill.

»På gränsen mellan det natursköna Bleking och det fula Småland...»

»Glöm inte att vända på bladen, fru!» afbröt narren.

»Det har du rätt i, men du får minna på, om jag glömmer det. — Nu är han framme igen, den förfärlige, och ögonen lysa på honom som glöd! Jag börjar om igen:

På gränsen af det natursköna Bleking och det fula Småland ligger en vacker insjö, som heter Flommen. På norra stranden, som hör till Småland, ligger en gård med ett hus, som heter Ingelstad; på södra stranden, som hör till Bleking, det vill säga Danmark, ligger en gård, som heter Edrup. Herren till Edrup var min far. Han hade två döttrar: den ena var jag, naturligtvis; den andra hade herren till Ingelstad kastat sina ögon på, friat och fått ja och skulle föra henne hem till sin gård. Bleking har, som du vet, än tillhört den danska, än den svenska kronan, men huru det än varit, så ha dock gränsboarne, som genom giften blandat sig med hvarandra, aldrig känt sig annorlunda än som ett folk och varit vänner i nöd och lust. Ja, de ha till och med i krigstid afhållit sig från strid och slutit så kallade bondefreder med hvarandra. — Är det bra läst?»

»Ni talar som en bok, fru,» svarade narren och slog i händerna.

»Han ler däruppe, ty han trodde det var något ohöfviskt! — Vidare!»

»Herren på Edrup och herren på Ingelstad voro gamla goda vänner, och som det icke var mera än en kvarts timmes rodd öfver sjön mellan gårdarne, råkades de ofta och i all vänskap. Slutet blef, att den yngre herren på Ingelstad friade till min syster, som jag ofvan berättat.»

»Vänd!» sade narren. »Vänd! Vänd!»

Marskalkinnan vände bladet och fortsatte:

»Det var en vacker sommarafton, som det brukar stå i böckerna; på Ingelstad hade man skurat och fejat i fjorton dagar; man hade hängt ut flaggor genom fönstren, rest brudstänger och allt sådant, ty herren på gården skulle föra hem sin brud om kvällen. Och på Edrup hade man gjort icke mindre rustningar; och där stod bröllopet med fröjd och gamman. På aftonen skulle de gamla och allt bröllopsfolket följa de unga öfver sjön till deras hem. Ledsagade af båtar med fackelförare och spelmän, roddes de fram öfver den lugna vattenspegeln, som återgaf skenet från de eldar, man gjort upp på stränderna; månen stod lågt öfver skogsbrynet och doldes då och då af röken; hornen klingade, fiolerna sjöngo och trumpeterna smattrade.»

»Bravo,» skrek Menelaus, »alldeles som i Decamerone.»

»Mottagandet var lysande på de ungas gård,» fortfor marskalkinnan, »och de unga voro i himmelens paradis. Och där dansades och skämtades långt in på natten. Men midt i fackeldansen, då alla gamla förmåtts deltaga, hördes en trumpetskräll på gården. Musiken tystnar, dansen afstannade, man väntar med ängslan hvem som kommer i natten, ty man hörde väl, att det var någon främmande, som icke hade goda bud. In träder konungens fogde, ledsagad af en härmästare, och förkunnar högt i salen, att krig var utbrutet mellan svenska och danska kronorna. Därpå följde en uppmaning till de danska att genast på tolf timmars lejd draga hem och vara beredda på hvad som skulle följa. Först blef det alldeles tyst i salen; men därpå steg herren till Ingelstad fram med armen om sin darrande brud, fattade en fylld vinbägare och förklarade högt och ljudligt, att han drack sin bägare för sin svärfar, sina vänner och grannar, och förr skulle de få slita bruden ur hans famn, än han droge svärd mot hennes far. Bägarne lyftes och man drack till fred och sämja under omfamningar och jubelrop. Men då tog härmästaren ordet igen och förklarade, att inga bondefreder, vidare erkändes, att hvar och en, som icke ställde sig under fanorna, skulle anses som rikets fiende och hans gård skulle brännas.

Den gamle herren till Edrup förklarade, att han och hans folk icke skulle lyfta hand emot fränder och gamla vänner, som han icke hade någon sak med, och fredsförsäkringarne upprepades. Härmästaren och fogden varnade för sista gången och togo farväl. Och så fortsattes dansen igen, tills de unga drogo sig undan att sofva i sin kammare och gästerna till sina rum, att fortsätta högtidligheterna dagen därpå.»

»Men dagen därpå väcktes huset af svenskt krigsfolk. Brudgummen, som med vapen försvarade sitt rum, öfvermannades och togs till fånga; bruden — min syster — blef vansinnig. Hon sitter nu här, under våra fötter, dold af mig, med kafle i munnen, att hon icke skall röja sin vistelseort; och hennes brudgum — ja, han skall i dag föras i triumftåget och sedan rådbråkas. Det var en rolig historia! Klappa händerna, Menelaus!»

Narren sprang upp från sin plats, kastade mössan på marken, trampade på den och ref i sitt skägg.

»För Jesu namn, klappa händerna, han ser på oss,» hviskade marskalkinnan.

»Nej,» sade narren. »Häng mig i fotbladen på en korfpinne och skär af mig ögonlocken, men nu ska' ni höra min historia — utan bok, utan spegel, utan handklappning!»

»Vid Kristi försonarens kors, tänk på oss

åtminstone; han har öppnat fönstret och hör hvart enda ord du säger!»

»Dess bättre! Han skall höra det af mig, när inte han får höra det i kyrkan eller däruppe i sina rum! Här har ni min historia: Jag var djäkne vid en liten kyrka i norra Bleking, men jag är svensk född af svenska föräldrar. En djäkne är en, som passar upp prästen och säger amen, när han säger ja. Jag ledsnade på att säga ja och var mera född till att säga nej. Jag tyckte om en flicka, jag som alla andra mankön. Men vi kunde aldrig få så mycket, så vi kunde flytta ihop, men ett barn fick vi. Och så for jag upp till Stockholm och blef den jag är! Huru? Det minns jag ej! Men jag trifdes godt och var stolt öfver, att jag var den ende, som fick säga ett sant ord i hela svärmen. Men det var inte för att säga sanna ord jag var anställd, utan för att säga dem på ett lustigt sätt. När jag upptäckte det, blef jag led på sysslan, men det var för sent att söka en annan, och dessutom, min son växte upp, jag sparade åt honom och modern. Han var aderton år i år. Kriget bröt ut. Hvarför? Därför att danske konungens målare målade tre kronor i stället för fyra på kungens vagnsdörr, eller därför att svenske kungens amiral begick ett fel i hälsningen med kanonerna någonstans, långt på sjön som ingen såg? Hvem kan svara på det? Det blef krig! Ni har själf nyss talat om det! I morse

tog jag en roddbåt och for ut på strömmen; där lågo tre stora kreijare för ankar och torkade bonnetterna. På fartygen — jag har fritt tillträde öfver allt — såg jag syner, som jag aldrig glömmer. Det var blekingsbor, som begått det brottet att vara födda i Bleking under en tidpunkt, då två okynniga pojkar fingo lust att lufvas. — Ja, hör på det du, din vettvilling, där du står och glor däruppe! — Jag såg kvinnor och barn utan kläder, med ögonen som på skaft efter en brödbit. Där träffade jag i lastrummet min — låt oss säga — hustru, efter vi hade barnet ihop. Hon var inte vansinnig, men icke långt ifrån. Men hon kunde tala om, huru svensken lät sina knektar ställa opp i rader ute på tingsbacken allt manbart folk, som kunde bära vapen, och så högg man ner dem rad efter rad, som när man fäller skog — och där var min son med! Har du någon son, du, däruppe, så må helvetet ta honom, hör du det? Hör du det?»

Narren gjorde ett uppehåll för att hämta andan och fortsätta, men då han råkade kasta ögonen på marskalkinnans ansikte, såg han i hennes förtviflade, halfbrustna blickar hvad han dragit öfver henne och sig; fattad af en ögonblicklig ingifvelse, vände han sig mot fönstret, dit han förut icke vågat blicka, kastade sig framstupa på marmorgolfvet och skrek med hög röst:

»Ave Cæsar imperator, morituri te salutant!»

»Bravo, Menelaus!» svarades från fönstret, och en svag handklappning följde.

»Han tror ännu jag gycklar,» hviskade narren. »Vi äro räddade.»

»Och ni, sköna fru,» fortfor rösten från slottsfönstret, »ni har lyckats educera en komediant, som skall komma mina italienare på skam!»

Marskalkinnan hann endast sittande göra en bugning med hufvudet, då kammarpigan kom ut genom glasdörren och förkunnade, att hofmarskalken anländt.

Hufvudet i fönstret drog sig missnöjdt till baka, narren tog sin mössa och sprang, marskalkinnan steg upp för att möta sin make, som hon icke sett på tre månader.

* *
*

»Och du,» sade marskalkinnan, efter att en timme hafva hört sin mans anföranden, »du make, har uppgjort cartelet till intågsprocessionen. Du skall själf gå i första lederna, och jag skall, sade du, vara här hemma för att hålla konungen och hans hoffolk sällskap, medan de från terrassen åskåda intåget? Det gör jag aldrig!»

»De hårda omständigheternas bindande makt, jag upprepar det ännu en gång, förmå vi intet emot, och min konung och min plikt sviker

jag ej, om ock jag fyller den med blödande hjärta.»

Hofmarskalken nalkades sin hustru och ville smeka hennes barm.

»När man är så ung,» fortfor han, »och så skön och har lifvet för sig, bör man foga sig i omständigheternas bindande makt; så mycket hellre då dessa omständigheter kunna medföra fördelar. Var det icke omständigheternas makt, som bragte på tronen denne roslagsbonde, hvars son nu är kung? Tror du icke, att flera grefskap ännu kunna göras än de, som utdelades vid kröningen? Anser du icke, att en grefvinna kan finna sig bättre i lifvets trånga förhållande än en marskalkinna...»

»Kopplare!» svarade marskalkinnan och stötte sin man ifrån sig. »Om det fanns lag och heder, skulle jag icke en dag längre stanna i ditt hus som din frilla, utan jag skulle skudda stoftet af mina fötter och vara så långt härifrån...»

»Om förlof, fru,» afbröt marskalken. »Tala icke om lag och rätt, ty lagen ger mig lof att förskjuta er, när mig lyster, därför att ni icke skänker mig barn...»

»Om förlof, marskalk,» svarade marskalkinnan med lågande ögon, »era frillor skänkte visst er för många barn, innan ni beslöt er för att bli min fars arftagare, så att ni därför icke numera kan bli förmyndare för en laglig son, ty far, det kan ni aldrig bli...»

»Min fru! Samtalet är afslutadt, och jag kallar er till er plikt!»

Samtalet var verkligen afslutadt af det enkla skäl, att marskalken aflägsnade sig och marskalkinnan gick efter nycklarne till sitt skrin och sina kistor.

* *
*

Slottskyrkan är prydd med fanor, rökiga, blodiga, trasiga fanor. Människor i sammet, silke och guld sitta andäktigt på stoppade bänkar och lyssna till det italienska kapellets veka fiolspel, som vaggar själen i mjuka drömmar om välstånd, ära och makt. Men så tystna de; dörrarne öppnas, och när kungen träder in, dånar orgeln, och nu infaller den lysande samlingen i Te deum laudamus, o gud, vi berömma dig! Vi berömma dig, därför att du hjälpt oss bränna upp oskyldiga idoga människors boningar, som de varit nog förmätna bygga sig till skydd mot dina stormar och din snö, mot din köld och ditt regn. O gud, vi berömma dig, därför att du hjälpt oss hugga ner dessa mödrars söner och fäder och rycka de öfverlefvande från deras torfva, där de hade sina säten, och nu föra dem till grufvor och saltpannor, att de aldrig mer få se din gröna jord och din gullgula sol. O gud, vi berömma dig, därför att du icke lät mordbrännarens hufvudhår krökas och mördarens rygg märkas af fiendens liar och slagor!

Så öfversatte man det klingande latinet nere i en fiskarbåt, som låg på strömmen med tre manfolk i. Och ett ungt manfolk, som höll fast ett nertaget segel öfver några norstrummor, sade:

»Och nu berömmer man troligen samme gud i Köpenhamns Mariakyrka, för att han hjälpte kung Fredrik att bränna västgötar. Den guden har ett stort hjärta och låter sina håfvor regna på goda och onda.»

Och årorna lyftes sakta, båten fördes af strömmen nedanför slottsterrassen, där hofmarskalken hade sina rum och där lade den bi för att vänta.

Hela Skeppsbron var klädd med folk, som också väntade. Ty efter gudstjänsten skulle det stora triumftåget draga där förbi, och kungen skulle åse detsamma från terrassen.

Och när gudstjänsten var förbi och man spelat ännu mer fiol för gud, och ärkebiskopen välsignat konungen och sedan kallat honom Herrens utkorade, och hofvet vandrat genom borggården, visade sig konungen på terrassen och mottog rörd det hänryckta folkets hyllning, som yttrade sig i jubelrop och svängningar med mössor och hattar. Men marskalkinnan hade låtit tillkännagifva, att hon var sjuk och sålunda icke kunde mottaga sina höga gäster personligen, hvarpå konungen svarat med ett välbehagligt småleende.

Kanonerna smälla, trumpeterna smattra, pukorna skrälla, flaggorna svaja i vinden från alla fartyg på strömmen, solen lyser så strålande klar, hustaken äro öfverfyllda med människor, som svänga gröna löfkvistar, och allt som kan sätta dofva sinnen i rörelse, är tillstädes — och nu kommer tåget!

Först hofmarskalken med härolder och pukslagare; därpå en fännika tyska ryttare med blomsterkransar om hjälmarne, blåklint och prästkragar, segerminnen från de nedtrampade åkrarne; sedan alla härmästarne till häst med stora blodfanan emellan sig och med lagerkransar om hjälmarne; brandmästaren därefter, han, som anordnade mordbrandsanläggningarna, också med lagerkrans; därpå bödeln, företrädd af två narrar, utan lager; så kommer riksförrädaren, rikets sannskyldige fiende, herren till Ingelstad, som icke ville bränna sin väns gård. Han har halm om hufvudet, silkesrep om halsen och rider baklänges på en skorfvig märr, under det att narrarne blåsa hans lof i näfverlurar. Då jubelskränar folket och konungen ler. Folket känner icke mannens brott, men det gör kungen. Så komma svenska knektar med eklöf om hufve'na, därnäst profosser och stock-knektar med krigsfångarne. Landet deras ligger öde, det sköna Blekinge, men det kunde man icke ta' med sig, men folket har man tagit med som segerbyte; de ha visserligen icke guld eller silfver, men de ha

blödande hjärtan och sårade sinnen, och det är klenoder också; de ha det dyrbaraste de äga med sig, på armarne, i händerna, men barn hafva icke värde för andra än ägaren. Tåget afslutas af knektar och spel.

Men uppe på terrassen har kungen satt sig i den lediga stolen och betraktar det lysande tåget, där han bra gärna velat vara med, men haft sina anledningar att frånvara. När hans öga mättat sig något, slocknar blicken och han försjunker i slöhet. Hofvet står aktningsfullt omkring, men svaga hviskningar höras blanda sig bland vindens sus i granat-träden.

»Nu har han det igen!» hviskar det bakom rosenlagrarne.

»Samvetskval? Hvad?» hviskar det bakom orangerna.

»Skicka efter doktor reverendus!»

»Eller marskalkinnan!»

Just nu tåga fångarne förbi. Då höres, som om det kom från jorden, ett anskri så sönderslitande, så genomträngande, att till och med kungen vaknar upp och ser sig omkring. — Hvad var det? Någon, som rådbråkas i källaren? — Ett anskri till, men nu liknande ett tjut af en hynda som föder, långt, ihållande, en förfärande sång till trumpeternas och pukornas festmusik. Kungen stiger upp och trampar marmorgolfvet, som om han gick på en varm ungshäll. Hofvet är bestört, och man skickar efter hofmarskalken,

som redan har med teten anländt upp till borggården. Tjutet upphör och konungen vill gå, men något håller honom kvar.

Slutligen kommer hofmarskalken.

»Din hustru är oartig,» säger kungen.

»Är hon icke här?»

Hofmarskalken störtar in i sin frus kammare, ser tomma skrin och lådor. Han kommer genast tillbaka.

»Hon är icke där heller!» säger han med andan i strupen.

»Hon har flytt!» säger kungen.

»Och Menelaus var icke med i tåget,» tillägger hofmarskalken.

»Flytt med henne alltså! God smak! Skön afkomma!» säger kungen bittert.

»Afkomma?» invände hofmarskalken. — »Hon?»

»Nej, han!»

Hofmarskalken glömmer sin plikt, och omständigheternas tvingande makt nödgar honom att göra en hotande åtbörd full af för mycket förakt, för att han längre skulle få bära Jesufrälsarorden om halsen och marskalkstafven i handen.

»Far hem och odla dina kålhufven!» säger konungen. »Men far fort!»

Därpå gick han, åtföljd af sitt hof, upp på rikssalen för att höra ett nytt tal om krigets fasor och fredens välsignelser samt för det andra

om krigets nödvändighet för fredens bevarande o. s. v.

Men ute på strömmen, utanför Danvikens kvarnar seglar en liten fiskarbåt för ett enda råsegel ut åt leden till Blockhuset. Vid roret sitter Menelaus, på botten framför hans — hustru, efter han kallar henne så, och i fören sitter marskalkinnan; alla klädda till fiskare.

»Stackars kära syster, som jag icke kunde få med,» säger marskalkinnan.

»Hvad skall man säga om oss, om er, marskalkinna, som rymt med narren?» sägger narren, som är glad.

»Man skall väl aldrig kunna säga, att jag rymt med narren heller?» menar marskalkinnan.

»Så långt kan man väl inte gå,» menar narren och trycker sin hustrus hand. »Men friskar vinden, så äro vi snart till hafs, och om jag icke hört orätt, så ha vi danska kryssare utanför Svenska Högarne, och äro vi där, ha vi icke långt till Köpenhamn — för att få se en ny triumf — och höra ett nytt Te deum!»

En begrafning.

TUNNBINDARMÄSTARN satt med badare-åldermannen inne hos tavernaren i Trångsund och spelade en oskyldig landsknekt om en tunna öl. Klockan var ett efter middagen en novemberdag med snö. Det var ganska tomt på tavernen, ty vanligt folk var i sitt arbete ännu. Elden brann skön i lerkaminen, hvilken stod på fyra träfötter i ett hörn och såg ut som en kista; granriset på golfvet luktade hemtrefligt, de träpanelade väggarne afhöllo allt drag och sågo så varma ut; domherren i buren kvittrade till då och då och tittade ut genom fönstret, men han måste lägga hufvudet på sned för att få se, om det var vackert väder. Men det snöade ute. Tavernaren satt bakom sin disk och räknade kritstreck på en svart tafla samt kastade då och då ett artigt ord eller ett roligt infall åt gästerna, hvilka tycktes hafva det alldeles förträffligt.

Då börjar stora klockan i Storkyrkan att

ringa, doft och tungt, som det skall vara om en novemberdag.

»Hvad pocker är det nu för ett välsignadt pinglande igen,» sade tunnbindaren, som fann sig alldeles för godt med lifvet för att tycka om påminnelser om döden.

»En begrafning igen,» svarade värden. »Det är aldrig annat.»

»Det är då själfva den, att folk ska' få göra så mycket väsen af sig efter döden,» sade badaremästaren. — »Stick den, tunnbindare!»

»Den stack jag,» sade tunnbindaren och lade sticket i förskinnet.

Nere i brinken, som ledde upp till Nikolaiport, gick ett liktåg fram. Det var en enkel, illa hyflad kista, struken med svart limfärg, så att kvistarne lyste igenom. En enda krans af lingonris låg på locket. De fyra bärarne, som buro båren, sågo förströdda ut och nästan förnedrade af att bära en bår utan täcke och fransar. Efter kistan gingo tre kvinnor: modern och hennes två döttrar. De sågo förkrossade ut. När tåget kom upp till kyrkogårdsporten, tog prästen emot och räckte de sörjande sina händer, och så började akten i närvaro af några gummor och lärgossar, som slöto sig till.

»Det är Hans Vårdskrifvare, nu ser jag det,» sade tavernaren, som gått fram till fönstret, hvarifrån han hade utsikt till kyrkogården.

»Och inga kamrater följa till grafven,» sade tunnbindaren. »Dåligt folk, de där skrifvarne!»

»Jag kände den stackarn,» sade badaren. »Lefde som en kyrkråtta och dog af svält.»

»Och lite högfärd med,» sade tavernaren.

»Inte så lite ändå,» sade tunnbindaren. »Kände far hans. Också skrifvare! Se nu för tiden bär det lifvet som likasom för mer att skrifva och läsa, och därför är man hellre utan middag och går och tigger, bara man får vara liksom förmer; och så är man ändå bara en dräng och kan aldrig bli sin egen, för det är bara kungen, som är sin egen på den banan.»

»Och hvarför skall det vara som förmer att skrifva?» sade badaren. »Kanske det inte är lika svårt att klippa en hofman, så han ser ut som en människa i toppen, eller att slå en åder, så att blodet går af en, när en är i lifsnöd!»

»Jag vill se en skrifvare, som lär binda mig ett hundrakannsfat på mindre än tio år,» sade tunnbindaren; »och då vet man, att pojkvasar kunna krafsa till memorier på två år.»

»Och hvad det tjänar till se'n,» sade tavernaren. »Kan jag gneta så'na där bokstafvar? Men håller jag inte lika fullt reda på mina ut och in. Se här sätter jag ett krucifix på rittaflan och det betyder kyrkvaktaren, här klåtar jag en tunna, och jag vet, att det är tunnbindarn, och när jag ser saxen här, så kan jag ge mig hården på, att det är badarn; och se'n är det

bara att plita dit så många streckar, som det ska' vara, så har jag alldeles som ett ljus för mig hur mycket hvar och en har druckit för.

»Ja, men en annan än ni, tavernare, skulle icke kunna läsa det,» invände en ung man, som suttit tyst i ett hörn.

»Det är just det fina det,» svarade tavernaren, »om någon skulle gå och nosa här i mina räkenskaper, och därför är jag lika styf skrifkarl som någon.»

Tunnbindaren och badaren grinade bifall.

»Jag kände den dödes far,» tog tavernaren upp igen. »Också skrifvare! Och när han dog, fick jag stryka ut många kritstreck för honom, för att han skulle få vara förmer, medan han lefde, si! Och så lämnade han efter sig i arf åt sonen, som nu ligger där med näsan i vädret, summa summaris en mor och två systrar. Pojken ville bli köpmansven för att kunna få mat åt fyra munnar, men det ville inte modern, för hon sa', att det var skam att gå ner, när man var oppe. Och Jesus, hvad pojken fick skrifva. Jag vet alldeles justament, hur de hade det. De bodde i ett rum och sonen i ett hybble. Och allt hvad han skrapade ihop, det fick han lämna ifrån sig. Och när han kom hem från arbetet för att äta middag så fick han höra! Inte fanns det smör till brödet, inte socker på kakan! Och så skulle äldsta syster ha en ny klädning och yngsta syster en ny kappa. Då tog han

sig till att skrifva om nätterna. Och Jesus hvad han skref! Men när bröstbenet stod som grötkrok på honom och han blef gul i ansiktet som ett remtyg, då tröttnade han en dag. Jag minns så väl den dagen; han kom in till mig och borgade ett mått brännvin. Han var ledsen, det var han, men han var arg också. För äldsta systern hade sagt, att hon ville ha en sammetskofta, som hon sett nere i tyska bodarne; och modern hade sagt, att det inte kunde berga sig med mindre för ett kvinnfolk af deras stånd! Gossen arbetade och släpade, men icke med samma lust som förut. Och kan ni tänka er, när han tog sig en dram inne hos mig för bröstets skull, så tyckte han, att han gjorde så ondt och orätt, att han alldeles tyckte, som om han stal. Men han fick andra bekymmer också, den stackars gossen. Det kom en friare, si, till den yngsta systern; det var en ung tenngjutare i Peder Apollos gränd. Men systern sa' nej och modern med, förstås, för han var tenngjutare. Hade han varit skrifvare, si, då hade hon sagt ja och inbillat honom, att hon tyckte om honom, och det är nog troligt, hon hade tyckt om honom då, för se så är älskogen!»

Alla skrattade utom den unge mannen, hvilken tog till ordet.

»Nå, tavernare, men han tyckte ju om henne, fastän hon var så fattig och han var bur-

gen; det visade ju, att älskogen kan vara riktig också, eller hvad?»

»Pah!» sade tavernaren, som icke ville inlåta sig. »Men det kom en annan historia också, och den tror jag tog kneken på honom. Han gick och blef kär! Se, det hade inte mor och systrar beräknat, men det var nu i naturens ordning. Och när han så kom och talade om, att han tänkte gifta sig, vet ni hvad de sa' då? »Har du råd med det, du?» Och pojken, som var litet enfaldig, tänkte efter och fann, att han inte hade råd med att göra en ny familj, då han hade en gammal förut, och så gifte han sig inte. Men han trolofvade sig! Och så blef där en jämmer, för gumman ville inte ta emot fästmön, därför att hennes far icke kunde skrifva och mest för att hon själf satt i nålstol nere i brinken. Och än värre blef det, när gossen gick till fästmön om kvällarne och inte mera ville sitta hemma. Oj, oj, oj! så'na strider. Men arbeta gjorde han ändå för mor och systrar, och jag vet, att han satt och skref hos fästmön om kvällarne, medan hon sydde, bara för att han skulle vinna tid och ändå få vara hos henne. Men mor och systrar trodde fult om honom och henne, och det visade de också. Det var en söndag i middagsdraget; han berättade det själf, gossen, då han var inne här och fick sig litet för bröstet, för nu hostade han skräckligt. Han hade gått med fästmön ut att gå, ut på

Brunkeberg; och när de skulle gå hem öfver Norrebro, så hvem möta de om inte mor och systrar! Fästmön ville vända om, men pojken klämde hennes arm och drog henne framåt; sicken en! Men modern stannade vid broräcket och tittade i sjön, den äldsta schanan spottade framför sig och gjorde detsamma, men den yngsta, hon var den rätta! Hon stannade och stirrade på fästmöns yllna kappa, och så skrattade hon, för hon hade själf en engelsk klädeskappa, och därför att hon hade det, så hade broderns fästmö icke råd att gå i kläde. Tänk en sådan mara!»

»Det var bara oförstånd af barnet,» sade den unge mannen.

»Oförstånd!» skrek nu tunnbindaren. »Oförstånd!»

Men han kunde inte säga mera. Tavernaren lämnade anmärkningen opåaktad och fortsatte.

»Det var en julafton, det var sista julafton han lefde. Han kom in till mig som vanligt för bröstets skull, och nu var han riktigt illa däran. — »God jul, Skrifvar-Hans», sa' jag. — Jag satt, där jag sitter nu, och han satte sig där, alldeles där han, unge vän, sitter nu. — »Dåligt?» sa' jag. — »Dåligt!» sa' han. »Och taflan är full!» sa' han. — »Gör ingenting!» sa' jag. »Vi få skrifva resten i den stora boken däruppe! En glödgad en på julafton gör godt!» sa' jag. Han hostade anskrämligt och så drack

han. Men då lossnade tungans band. Han talte om, hur öfvergifvet olycklig han var i denna kvällen. Han hade nyss gått hemifrån. Julbordet var dukadt: mor och systrar voro så blida, så där riktigt mjuka, som en sådan där kväll gör en. De sa' ingenting; de stucko honom icke; och när han tog rocken och skulle gå, då grät gumman: det var första julkvällen sonen var från hemmet. Men tror någon, att hon hade hjärta att säga så mycket som: gå efter henne, ta hit henne, och låt oss vara i endräkt tillsammans som vänner! Inte! Hon bara lät illa, och så gick han med svidande hjärta. Stackars pojke! Nå, vänta nu, ska' ni få höra fortsättningen. Och så kom han till fästmön! Hon var glad och lycklig att få rå om honom, och nu såg hon, att han hade henne mera kär än allt annat på jorden. Men pojken, som hade hjärtat isönderrifvet, han var icke så glad, som hon ville; och då blef hon ledsen på honom, litet bara, förstås. Och så talade de om giftas igen, men då kunde han icke följa med henne. Nej, nej, han hade plikter mot sin fars efterlefverska. Men så sade hon, att prästen sagt, att man skulle öfvergifva fader och moder för att blifva när sin hustru; och så frågade han, om han icke med blödande hjärta öfvergifvit mor och hem denna kväll för att vara hos henne, och då sade hon, att hon nog sett, när han kom, att han var bedröfvad, för att han skulle vara hos henne i kväll; men

då svarade han, att han icke var bedröfvad, föratt han kom till henne, utan därför att han måst gå ifrån sin gamla mor på julafton; och så invände hon, att han icke kunde neka han var bedröfvad, när han kom till henne... och så, se så där! fram och tillbaka — som ni vet!»

Tunnbindaren nickade godt förstånd.

»Så nog hade han en glad jul alltid! Nog af, gossen refs sönder bit för bit, och gift blef han aldrig, men nu ligger han i ro, om spikarne hålla, men synd var det me'n, fast han var enfaldig! Och Gud välsigne hans själ! Hans skrifvare, har du ingen större syndatafla, än du hade hos mig, så är den snart renstruken.»

Och därmed tog tavernaren en svart tafla från disken, och med armbågen strök han ut en mängd kritstreck, som voro tecknade i långa längor under ett tecken, som såg ut som en penna i ett bläckhorn.

»Nej se, nej se,» sade badaren, som tittat ut genom fönstret för att dölja sina röda ögon. »Se där är hon!»

Ute på kyrkogården var begrafningsakten slut; prästen hade tryckt de sörjandes händer och stod i begrepp att gå; dödgräfvaren lyftade skofveln för att kasta igen grafven, då en svartklädd kvinna tränger sig fram genom folkhopen, faller på knä vid grafkanten och gör en tyst bön. Därpå sänker hon en krans med hvita rosor ner i grafven, och det hörs ett svagt suc-

kande och hviskande därnerifrån, när rosornas blad falla i sär på det svarta locket. Så stiger hon upp för att gå; rak, stolt, men ser icke i trängseln, att hon möter modern, som tar emot henne med vilda, hatfulla blickar, som om hon såg sin värsta fiende, hvilken tagit det dyrbaraste ifrån henne. Där stå de ett ögonblick midt emot hvarandra, hämndlystna, stridsfärdiga; men så vekna dragen, det rycker i deras bleka ansikten, och så falla de hvarandra i famnen och gråta, gråta så, så, och de hålla hvarandra i en lång krampaktig omfamning, och så gå de därifrån vid hvarandras sida.

Tavernaren gråter som ett barn utan att söka dölja sin rörelse; badaren trycker näsan mot rutan och tunnbindaren ta'r korten ur förskinnet för att låtsas ordna dem; men den unge mannen har ställt sig mot väggen, lutande hufvudet i händerna att få ett stöd, ty han gråter, så att hela hans kropp rister och benen darra under honom.

Tavernaren bryter först tystnaden.

»Hvem skall nu ta' hand om den stackars familjen? Nu skulle nog tenngjutaren bli tagen, om han höll sig framme igen.»

»Hur vet ni det, tavernare?» frågade den unge mannen häftigt och gick fram på golfvet.

»Jo, jag hörde det i går, när jag var däruppåt, för jag var där och hjälpte till — med

begrafningen. Men inte vill tenngjutarn ha henne nu, när hon inte ville ha honom då!»

»Jo, det vill han, tavernare!» sade den unge mannen. »Han ville ha henne, om hon är aldrig så själfvisk och elak, aldrig så fattig och eländig, för se så är älskogen!»

Och så gick han ut från den förvånade värden och hans gäster.

»Det var, ta mig dalern, han själf,» sade badaren.

»Det är inte alltid det slutar så här väl,» sade tunnbindaren.

»Slutade det väl med skrifvaren?» invände badaren.

»Nej, inte med honom, men med de andra, förstår ni! De hade ju också liksom mera rätt att lefva än han, pojken, för de hade kommit först i lifvet, och den, som kommer först till kvarn, får först mala.»

»Pojken var dum! Det var hela saken,» sade badaren.

»Jaja,» slutade tavernaren. »Dumt, det var det nog, men det var vackert i alla fall!»

Och det var man ense om.

En hexa.

TEKLA DEGENERS fader var gevaldiger vid stadsvakten eller archererne, hvilka hade sig anförtrodd stadens inre bevakning jämte fångtransporter och fängelsetjänst. Kåren åtnjöt mycket ringa anseende och bar uniform från trettioåriga kriget, som hunnit blifva löjlig och ådrog dess bärare alla gatpojkars löje och förskaffade stadssoldaterna ett öknamn, som genom generationer vunnit sådan häfd, att de äfven af bildade personer endast nämndes vid namnet »rofbössor». Han var således en dubbelt stämplad, tillhörande ett ringaktadt stånd, intagande en grad, som han aldrig genom befordran kunde stiga upp ur. All drifkraft till exemplariskt uppförande saknades sålunda, då möjligheten att förbättra ställningen var afskuren, hvarförutom den beständiga beröringen med brottslingar af alla slag gaf hans sätt att skåda lifvet en mörk anstrykning. Han blef därför inbunden, missnöjd, svårmodig och begifven på att dricka.

Modern hade tjänat, och slutligen genom

giftermålet kommit till en portvaktartjänst, som gaf henne en självständig ställning men på samma gång ett pinsamt lif. Gevaldigern, som alla nätter måste sofva i vakten, kom endast hem en stund om eftermiddagen och drack värmdt öl med brännvin. Äktenskapet var därför mycket löst knutet, men äfven mindre stormigt än eljes. Huset var beläget vid Svartmunkagatan, snedt emot Tyska kyrkan, kanske den dystraste plats i den gamla staden mellan broarna. Det var en åldrig, svartnad byggnad med små dunkla fönsterrutor, som hvarken tycktes kunna släppa igenom eller reflektera något ljus. Hela huset såg hemlighetsfullt och ruskigt ut, och man kunde icke fatta, huru ägaren till detta näste kommit på den idén att hålla portvakt. Men detta hade sina orsaker. Huset var nämligen mycket bebodt, så att det dels behöfdes sträng uppsyn, dels voro hyresgästerna af sådan natur, att en portvakt måste skänka sitt anseende åt hyresvärden. En trappa upp var nämligen ett finskt sjömanshärberge; inpå gården låg ett ockrarekontor, och därofvanför var en lönnkrog med flickor. Portvaktstjänsten var sålunda icke någon latmanssyssla, ty porten skulle öppnas i medeltal hvarje tionde minut på dygnet och fick aldrig lämnas öppen. Portvakterskans lif bildade sig sålunda som en fånges och, hvad värre var, en förbrytares, som genom tortyr skulle tvingas till bekännelse. I vissa fängelser hade man nämligen den seden

kvar att genom buller i gången störa ransakningsfångars sömn, flere gånger om natten för att mjuka upp dem. Det fanns sålunda icke en minut på dygnet, som hon kunde vara säker för klockan. Skötte hon barnet, måste hon upp och draga i strängen, stod hon vid spisen, måste hon springa ifrån och med grämelse se, huru mjölkpannan kokade öfver, låg hon i sängen och allt omkring henne blifvit tyst, ögonen slöto sig, nerverna slappades för att lägga sig till hvila, pinglade det, och hon måste åter spänna muskler för att draga i strängen. Strängen hade slutligen blifvit en ny ledamot, som liksom vuxit ut från högra armen. Hennes lif, hela hennes tillvaro, hade ombildat sig såsom del af en ringledning. Hon hade förlorat all vilja, allt initiativ, och all hennes verksamhet fick sin impuls utifrån, från en lina, som drogs af en främmande, en klocka, som signalerade den främmandes vilja, hvilken hennes högra arm utförde. Första året, medan hon gick med dottern, var hon ännu nervsjuk, men sedan hon blef van, kände hon hvarken behag eller obehag. Hon märkte endast, att hon lefde, och hon visste, att hennes lif stod i närmaste förbindelse med det snöre, som hon drog i. Tröttnade hon att dra i snöret, så skulle ingen mat, ingen dryck mera komma fram, och ledsnade hon på det trånga rummet med den lilla gluggen åt portgången, så stod henne friheten öppen — på gatan.

I detta lilla rum kom Tekla till världen, under det att porten dunkade, klockan pinglade och sjömän slogos med knif i portgången. Hon var ett mycket skrikigt barn, kunde skrika en half timme, tills hon kiknade och blef alldeles tyst samt låg som en död. Hon tycktes vara född med afgjord ovilja för porten och klockan, och kunde på de fem första åren icke vänja sig vid dem, och när hon sedan blef van, hörde hon ljuden, äfven då hon var frånvarande. Satt hon på skolbänken eller var i vakten hos fadern, hörde hon klockans: ping-ping-ping, regelns: klack, och portens: bom-bom.

Modern trodde sig kunna lugna henne med varmt öl och en liten droppe brännvin, hvarmed hon stillade sig själf, men det hjälpte icke.

När Tekla blef fyra år, släpptes hon ut i portgången och på gården att leka. Gården var som en vid skorsten, med en rad hemlighus på ena långsidan, på kortväggen en stor svarttjärad soplår, ur hvilken alltid rann en flod af svart mölja. Om sommaren stod det som ett moln af flugor kring soplåren, och stora bruna råttor kröpo fram ur källargluggarna för att nappa åt sig en morotsstjälk, ett potatisskal eller en klädeslapp, och stundom vågade sig en gråsparf ner från takrännan för att hämta en linnetrasa till sin bosättning. I portgången hade Tekla sin lekstuga bredvid rännstenen, där diskämbaren slogos ut och där stora långbenta spindlar tågade

på väggen. Ingen var elak eller ovänlig mot henne, och de, som gingo genom porten, hade alltid en nick eller ett godt ord åt barnet, emedan hon var den fruktade portvaktens dotter. De snällaste voro dock jungfrurna, som bodde en trappa upp öfver gården. De gåfvo henne ofta marzipan och bjödo henne med sig upp på rummen, där det var fina förhängen och luktade rosenvatten. Modern tyckte icke riktigt om dessa besök, men det var alltid en lättnad att vara af med barnet en stund och veta, att det dock var innanför porten.

Ut på gatan kunde hon aldrig komma, ty modern var aldrig ledig och gick aldrig ut. Solen hade hon ännu icke sett, men när hon stundom satt på gården och med hufvudet bakåtlutadt tittade upp åt husväggen, öfver takkanten, såg hon, att det lyste ljust däruppe och att det var mycket blått. Men när vintern kom och det låg svall-is i portgången, då var hon instängd hela dagen i den trånga kammaren, där det var så mörkt, att ljus måste brinna på förmiddagen, och där det alltid osade af vidbränd mjölk, stekt fläsk eller kokt dricka. Fönstret åt gatan var klistradt med papper, men Tekla hade gjort sig ett litet hål, genom hvilket hon kunde se ut. Men öfver gatan såg hon endast hörnet af en stor svart byggnad med mycket höga, spetsiga fönster. När hon en gång frågade modern, hvem som bodde där, fick hon veta, att det var Guds

hus, hvaraf hon insöp den föreställningen, att Gud var en mycket lång man, som behöfde högt i tak och höga fönster. Det, som då var hennes enda glädje, var faderns besök. Han var en lång, ljus, blek man, med granna, ovanliga kläder. Knapparna i rocken voro förgyllda och hade en gubbe intryckt, som de kallade Erik den Helige; öfver den mörka rocken lyste i hvitt det lackerade buffellädergehänget, och värjan skramlade så stolt, när den ställdes i skåphörnet. Men järnhufvan var ändock det allra roligaste, där den stod på bordet bredvid ölmuggen och blänkte och lyste i guld och granna färger, och den stora borsten, som stack upp öfver kullen, såg ut som en riktig svart katt.

Mest talade föräldrarne med låg röst, men stundom hörde Tekla, huru orden föllo hårdt, kort, skarpt, och då blef hon rädd. Men fadern tystnade alltid af först och tog upp en brun pung, ur hvilken han räckte modern några silfverslantar, hvarpå han steg upp för att gå.

Tekla, som såg, att husfolket hälsade fadern med stor aktning, vande sig tro, att han var en mäktig och ansedd man, och detta sammanlagdt med den auktoritet hon såg modern åtnjuta i huset gjorde, att hon snart betraktade sig såsom icke tillhörande de vanbördiga.

Hon växte upp, utan syskon, utan lekkamrater och hade således ingen att jämföra sig med, ingen att slipa sitt lynne mot. Men så kom den

ålder, då hon skulle börja skolan. Som fadern var af gammal tysk släkt och man tillhörde tyska församlingen, blef hon satt i församlingens skola för flickor. När inskrifningen ägde rum, hade modern måst taga sig ledigt och följde barnet upp på skolsalen. Tekla ropades upp, och modern tillfrågades om faderns yrke. När hon svarade: gevaldiger vid vakten, drog ett omärkligt löje öfver lärarens ansikte, men de andra närvarande föräldrarne och barnen logo öppet, så att Tekla märkte det. Utkomna på gatan, frågade flickan modern, hvarför man skrattat, men modern kunde intet svar ge. I skolan fick hon dock snart reda på orsaken, och barnet hade upptäckt, att hon tillhörde en lägre samhällsklass, ur hvilken föräldrarne sökte höja henne genom uppfostran, och i hvilken lärarne sökte kvarhålla henne genom att predika förnöjsamhet med den lott Gud gifvit hvar och en här i lifvet. Hon märkte dock snart, att de bättre barnen hade hvita ansikten och händer, och hon fick längre fram lära sig af andra flickor att dricka vinättika och tvätta händerna med varmt vatten för att också bli hvit. Hon blef också snart kinkig, sömnlös och ytterst känslig för intryck, så att hon nästan aldrig kände sig riktigt frisk. Moderns ökade omsorger vande också barnet att betrakta sig som en hjälplös och en sjuk, som väntade all hjälp utifrån, då hennes jag alltmer försvagades.

Sålunda gick barndomen framåt mot konfirmeringen. Här inbillades hon nu snart, att alla människor äro jämlika, och när hon såg på ett rum samlade barn från alla samhällsklasser, alla åhörande samma lärdomar, såsom om lifvet skulle dana sig lika för dem alla, blef detta henne snart en ljuf tro. Prästen, som var en varmhjärtad gammal man, tycktes själf hylla den tron, att alla voro barn af samma fader, och han gjorde ingen märkbar skillnad mellan de fattiges och de rikes barn.

Om aftonen efter storförhöret hade han samlat alla barnen på kyrksalen för att gifva dem sista lärdomen för lifvet och säga dem farväl som omyndiga, innan de skulle undfå mysteriet och sedan vandra ut i lifvet ensamma med sin Gud. Det var kvaft i det lilla mörka rummet, från hvars väggar stränga, mörka ansikten blickade ner ur svarta tafvelramar; kakelugnen hettade och den gamla kopparlampan spridde ett svagt sken öfver de bleka anletena, som då och då upplystes af återskenet från den gamle lärarens af det hvita håret strålande ansikte. Han hade med skälfvande stämma skildrat lifvets förfärliga allvar för de unga; han hade varnat dem för klipporna, han hade bedt dem tro honom, som sett lifvet, hurudant det var, och han hade besvurit dem att icke bygga sitt hopp om varaktig sällhet på en så gungande mark, som den ostadiga lycka världen kan skänka.

I detta ögonblick trodde de honom alla. Fältöfverstens son trodde honom, då han sade, att äfven den högst uppsatte kunde störtas och sluta som en utstött; guldsmedens dotter trodde honom, då han upplyste om, att han sett många rike mans döttrar lykta sin bana som tiggerskor. Men i denna sista sköna stund, på detta rum, där de voro afstängda från världen och stodo alla inför Guds ansikte som barn, skulle de glömma, att därute i det grymma, stygga lifvet mänskorna värderade hvarandra på ett annat sätt, efter lägre grunder, och när de nu i morgon skulle vid nådabordet äta kärlekens måltid tillsammans, glömma, att många, många aldrig mer skulle sitta vid samma bord, erinra sig, att kanske några skulle betjäna de andra vid andra måltider, och att de nu en enda gång skulle ur samma bägare dricka förbrödringens dryck, såsom Jesus Frälsaren ätit och druckit med de ringaste. — »Barn», slutade den gamle, »nu inför Gud den Evige, visen er gamle, kanske ende vän, att I ett ögonblick kunnen aflägga världsliga tankar och känslor, att I kunnen känna er såsom bröder och systrar af den enda stora syskonrund, som vår frälsare en gång tänkte sig hela mänskligheten, då han själf steg ner bland de ödmjuka, fastän hans plats såsom skriftlärd var bland de öfverste i synagogan; öppnen era hjärtan utan fruktan och utan blygd; och låt mig se ännu i ett ögonblick den ljufva syn mitt

hjärta drömde, att äfven mänskors barn kunna vara änglars likar redan här på jorden.»

Han steg ner ur stolen och låste dörren med rigel, under det barnen uppskakade väntade hvad som skulle komma.

»Nu,» fortfor läraren, sedan han kommit upp på sin plats, »nu har jag låst ute världen med dess lustar, dess synder, dess orättfärdighet, och nu äro vi ensamme inför människones Son, som kom att nederslå det, som var upphöjdt och lyfta det förtrampade. Höjom våra hjärtan i den tysta bönen, och när I kännen anden röra er, rena er, ödmjuka er, gifven hvarandra det famntag, som mänskors barn alltid skulle bjuda mänskors barn utan svek och utan vank, låt mig se, du rike yngling, som har makten och äran väntande på dig med karet och spannridare nere på gatan, låt mig se dig öppna dina armar för din trälande broder, låt mig se dig, välborna dotter af en ärad och berömd ätt vid din kanske blifvande tjänarinnas bröst, och du fattige mans trampade son, låt ditt hat mot de lycklige smälta ett ögonblick, värm ditt kallnade hjärta vid din afundade broders, rena det sår, du söker dölja, i din hatade broders famn. Älsken eder inbördes, såsom jag hafver älskat eder, gifven hvarandra broders- och fridkyssen, nu i detta ögonblick, nu, innan dörren öppnas och världen går emellan, med kif, nit och ond vilja, ty sedan, ack, Gud, hvarför? — skiljas edra hjärtan och

vägar, ynglingar och jungfrur därför nu, just nu! Amen!»

Gossar och flickor, som under talet stått i två hopar midt emot hvarandra, först betraktande hvarandra med fruktan, gingo nu under inflytandet af extasen med tårade ögon och öppna armar emot hvarandra och under krampaktiga snyftningar omfamnades de och kysstes. Det var, som om alla skrankor af stånd, börd, förmögenhet, kön hade fallit, och dessa blyga, som skulle bäfvat för den ovanliga handlingen, sågo frimodiga och kärleksfulla på hvarandra. Det grofva ansiktet, de frusna händerna, de dåliga kläderna märktes ej; den svultna och hätska minen hade slätats, och den öfvermodiga hållningen var bruten, den lättfärdiga tonen hade tystnat.

Från sin plats såg läraren ut öfver den storm han lössläppt, och bäfvande för de andar han framkallat, men gripen af att se en dröm satt i full verklighet, sträckte han lugnande ut armarne och bjöd vågorna lägga sig:

»Frid vare eder,» var det enda han kunde framsäga, under det tårar af glädje och hänförelse droppade ner från hans stora, mörka ögon.

Likasom väckta ur en sömn, raglade de unga tillbaka till sina platser. Snyftningarna hördes ännu ryckvis, såsom när ett barn gråtit slut, och med nedslagna ögon, liksom blygandes öfver nå-

got orätt eller otillständigt, satte de sig ner på bänkarne och vågade icke se på hvarann.

I detsamma tog någon i dörrlåset, som gaf ett kort vresigt ljud ifrån sig. Läraren såg betydelsefullt åt dörren; skulle säga något, men kunde endast le, och steg ner för att öppna åt pedellen, som skulle in för att sköta om ugnen.

Det var svårt att komma upp igen i exaltationen, och man hade fallit rakt ner på jorden. Några af barnen logo redan.

»Ja, vi le nu,» sade pastorn, »vi le åt våra barnsligheter, när världen kommer och öppnar dörren. Vi skola nog le många gånger åt vår svaghet, åt våra drömmar, åt vårt bästa hopp, men hvem vet, om vi icke borde gråta i stället. Hvem vet?»

Hettan i rummet hade tilltagit, imman rann från de kalla fönsterrutorna, och lampan rökte. Barnen sågo slappa ut, och en och annan gäspade. Pedellen gaf sin otålighet till känna genom att rassla med brandstaken. En allmän afmattning och förlägenhet hade inträdt, och pastorn afslutade snart förhöret med en kort bön efter ett litet tal öfver texten: Ingen kan undfå Guds rike, utan att han varder som ett barn.

När ungdomen tog på sig kapporna i försalen, vågade de icke se på hvarandra, och det lifliga intrycket af det skakande skådespelet slog upp igen, så att de ej kunde komma sig för att tala om det.

På Tekla hade saken gjort ett mycket djupt intryck, så djupt, att hon ännu gick hemåt öfver kyrkogården såsom ovaken. Mörkret hade fallit öfver aprilkvällen, och det blåste en ljum sydlig vind, som ristade de nakna lindarnas spöknippor, mellan hvilka stjärnorna syntes såsom glitter på julgranens kvistar. Hon gick steg för steg och höll muftisen framför sig med båda händerna, såsom om hon bar en vacker nymålad tafla, den hon var rädd att sudda ner. Ibland höll hon upp händerna, likasom hon ville betrakta en målning; hon närmade den och aflägsnade den för att få synpunkten eller inprägla den; och när hon sedan slöt ögonen, kunde hon midt i en mänskohop se en mörk, rask yngling, som med utsträckta armar nalkas henne; han sluter henne i sina runda armar, trycker sitt ansikte mot hennes, så att hon endast ser ett hårfäste och två öppna ögon, som spruta in eld i hennes, och i hennes mun inandas en annan mjuk mun vällukter, och på sin öfverläpp känner hon en svag tryckning af ljumt silke. Hon omfattar honom med sina armar och känner sina darrande kalla händer värmas af det Brabantska yllet i hans tröja; hennes kind lutar sig mot ett hvitt, veckadt Hollandslärft, hvitt som frälsarens kläder i förklaringen, och midt på bröstet lyser en granatröd bloddroppe, som är kall och trycker hårdt mot hennes tinning, så att hon vill skrika, men smärtan är så ljuf och hon trycker sig än hårdare mot den hvassa ste-

nen, så att tinningbenet ömmar. Därpå hör hon Mästarens röst: frid vare eder; armarne släppa sin omfamning, hon vacklar tillbaka såsom ur en sömn, ser lampans röda låga hvila öfver det mörksköna hufvudet såsom den helige Ande öfver lärjungarnes i Emmaus; ser de stränga svarta ansiktena från väggen stirra ner med ögon, som röra sig snedt, och så kommer den halte pedellen och stänger ugnsluckan. Hon stannar vid kyrkogårdsporten och framkallar synen om igen från början; hon öppnar kappan och luktar på klädningsbröstet, från hvilket stiger en svag vällukt af liljekonvalje, och hon böjer hufvudet för att kyssa den bruna bombasinen, men halsen stramar mot kragen. Och se, då växer en hvit ört ur vänstra sidan med sex små rynkade klockor på en ljusgul stängel mellan två vassgröna blad och den klänger sig upp mellan hennes unga bröst och räcker sig mot hennes mun för att bli kysst. Och det ilar genom brösten, som om det ville spruta mjölk ur dem, och hennes ben darra, så att hon måste hålla sig i de stora järngrindarna. I detsamma hör hon hornstötar uppifrån torget; det ringer i en skeppsklocka oupphörligt, oupphörligt; hundar skälla, gossar skrika och så kommer ett buller rullande fram för den smala gatan, ett tunt men doft buller som af hamrad koppar; det tjocknar och vältar fram, och nalkas stort, rödt som ett eldsken, som lyser upp skyltar och stenornament och små fönsterrutor; det nal-

kas henne, och nu rusa fyra svarta hästar med eld i ögonen och eld från seldonen, och en blodröd vagn med sotade män i guldhjälmar störtar förbi, och på vagnen slingra sig svarta ormar kring blodtunnor med kopparkranar, allt under det klockan ringer, hornen tuta och eldskenet yr omkring vagnen.

»Hvad gör du där?» frågade modern, som kommit för att hämta Tekla från läsningen och fann henne stående likblek med händerna stelnade omkring järngrindens tenar.

»Såg du mor?» frågade flickan.

»Visst såg jag brandvakten,» svarade gumman, »och det brinner ju vid Ryssebodarna. Men du är ju sjuk, Tekla! Är du inte sjuk?»

»Jo, jag tror det.»

»Kom hem då, för all del.»

Och modern ledde dottern öfver gatan in i det lilla portvaktsrummet.

Tekla sof icke den natten utan låg halfvaken och tänkte öfver pastorns ord och det ovanliga uppträdet hon bevittnat. Alla människor voro syskon och lika inför Gud; huru skönt att veta det; men hvarför icke också inför mänskor! Hvarför icke ens lika inför prästen i kyrkan, då de rika hade bästa platserna med bänknycklar och de fattiga stodo på gången? Det kunde hon icke svara på. Hvarför hade pastorn stängt dörren, då de skulle kyssa hvarann, gossar och flickor? Var det orätt, att man kysste hvarann,

efter som ingen främmande skulle se det? Troligen var det icke rätt, eftersom hon icke hade lust att tala om det för modern. Ibland under nattens lopp, när klockan ringde och modern vaknade, erfor hon ett rasande begär att tala om allt för modern, att få säga högt: han kysste mig, den mörka gossen, men hon höll igen af fruktan, att nöjet skulle förgå i samma ögonblick hon omtalat det. Det var en hemlighet mellan dem och pastorn, säkert en hemlighet, efter som dörren stängdes.

Och hon gömde den i sitt hjärta.

Konfirmationsdagen föll in med en solig aprilmorgon, då kajorna kommit igen och börjat reda bo i kyrktornets gluggar. Klockorna ringde så klart i den rena höga vårluften, då Tekla med far och mor gick i sin hvita klädning, barhufvad till kyrkan. Fadern bar sin stora mundering och hade en röd borste i stålhufvan, och mor hade svarta ringade klädningen med räfskinn. Den gamla mörka kyrkan syntes Tekla så ljus, och hon trädde in under den granna stenportalen såsom till ett besök hos Gud, där alla mänskor voro syskon.

Solen lyser på messingskronan i taket, på predikstolens och altarets förgyllningar, och orgelns tennpipor skina nyskurade som silfver. Folket är helgdagsklädt och fruntimren bära ljusa vårdräkter. Men uppe vid altaret sitter nattvardsungdomen: gossarne svarta och flickorna hvita; bleka, upprörda, sjudande af vårluften

och vaknande drifter, skakade af väckelser till tanke på lifvets stundande allvar och manbarhetens nyvunna rättigheter; bäfvande för det offentliga uppträdande de skola bestå, och nyfikna på mysteriet som väntar.

Orgeln spelar, prästen talar, den mörka ynglingen ser oafvändt in i Teklas ögon, så att hon slutligen tröttnar att vända sig bort, och så låter hon blickarne hvila i hans, och där stanna de. Det synes henne, som om de sutte ensamma och talade vid hvarandra, talade om sagor, om skolan, om julaftnar, om hvad de hört, om hvad de tänkt om dagen och drömt om natten. Och när predikan är slut känner hon det, som om de två varit mycket länge bekanta. Hon kan utantill hans panna, hans hår, hans lilla svarta knäfvelborrar, hans fina korta haka, hon känner knuten på hans fina hvita halskläde, hans perlstickerier och hans karduansskor, och hon tror sig förnimma lukten af liljekonvalje genom hela kyrkan.

Så är ögonblicket inne, att de skola fram till altaret. Tekla tänker icke mer på mysteriet utan på kärlekens måltid med syskonen af samma fadershus. Hon får sin plats bredvid en flicka i hvitt siden och svarta lockar, som knuffar henne i sidan, då hon faller på knä på hennes kjortelsläp. Men det purpurröda vinet i den gyllene tumlaren är festens och det fulla hjärtats glädjedryck, och det hvita oblatet är rike mans öfver-

flödsbröd; officianterna i scharlakanssammet med guldbårder gå omkring som den rike mannens munskänkar och på silfvertallrik betjäna Lazarus med smulorna, utan att släcka hungern eller törsten men väcka dem båda. Men till glädjefesten sjunga skolbarnen litanians sorgesång, såsom en kör af hungriga, och orgeln klagar fram melodien, jämrande, stönande, såsom om den nedkallade all världens olyckor och elände öfver dessa barn, som trott sig gå en vacker och en glad stund till mötes.

Allt var öfver! Föräldrarne mottogo sina barn med omfamningar, och barnen skildes från hvarandra, glada att det var till ända.

* *
*

Konfirmationen hade ett inflytande på Teklas utveckling, som sträckte sig långt fram i tiden. Såsom inledning till det råa hvardagslifvet kunde intet vara mera olämpligt. Klass-skillnaden kunde icke upphäfvas, om än något jämkas och ändra gestalt. Gårdagens gesäll var morgondagens mästare, och tjänarinnan var snart som hustru matmoder. Dessa vackra läror om mänsklighetens broderskap, uttänkta af de små, kunde aldrig få de stora med sig, och föräldrarne skulla säkert aldrig kunna känna sig som jämnåriga med barnen, då de faktiskt voro före dem i ålder och erfarenhet. Men det var en tröst för de svaga att få tro det, och Tekla ville

så gärna tro, att dessa unga flickor med den skära hyn och de hvita silkeskjolarne voro hennes systrar, lika gärna som hon ogärna, ja med fasa, ville räkna dessa fallna kvinnor, som bodde öfver gården, som sina anhöriga eller jämlikar, ehuruväl Jesus äfven hade medräknat Maria Magdalena bland sina systrar.

Hittills hade det varit Teklas göromål att bära mat till fadern om middagarne. Detta hade alltid varit plågande för henne, ty det brunbetsade lilla skåpet ådrog sig alltid en obehaglig uppmärksamhet, och hon såg inga andra än tjänare och vakter bära matburen. Efter den högtidliga akten, hvarigenom hon utträdt ur barndomen, fick hon fullt medvetande om, att detta ärende till vakten var något ringaktadt, och nu uppfinner hon alla tänkbara gränder, som obemärkt kunna leda ned till kasernen. Gränderna finner hon upp, men de äro mörka, trånga, smutsiga, och i dem möter hon endast fattiga och illa klädda människor, som icke se med förakt på henne. Värst är dock, när hon skall gå förbi det lilla stycke af det öppna torget, som ligger framför vakten vid Rådstun. Hon vill där sjunka genom jorden, draga kappan öfver ansiktet, bli osynlig, som man blir i sagorna, och hon hittar på att fälla ögonlocken, så att hon endast ser de rundhuggna gatstenarne framför fotspetsarna. Hvar gång hon kommer ut ur den mörka grändens mynning och ljuset från den öppna platsen

slår emot henne, faller hon i svettning och ångest, och det är för henne som att simma öfver en sjö, eller gå på en spång öfver ett bråddjup. Men när hon fäller igen ögonlocken, går hon med snabba, säkra steg mellan hästar, bärare och åkdon utan att bli knuffad af någon. Emellertid äro dessa ögonblick så förfärliga för henne, att hon äfven om söndagarne vid samma tid faller i ångest, fastän hon då är befriad från tjänstgöringen.

När hon kommer in i vaktrummet, där fadern vistas, brukar väbeln taga henne under hakan och fråga henne hur hon mår. Detta har han gjort i många år, men nu en dag, när han vill göra det om igen, säger fadern med sträf röst:

»Låt vara med karesserna!»

»Hm!» svarar kamraten, »det är ju vår Tekla.»

»Jag tycker inte om det där,» brummar fadern igen. »Kan du inte se, att flickan har lång kjol.»

Tekla visste nu, att hon inte var barn längre, och hennes blifvande ställning som tjänare började bli henne klar och oroade henne.

En middag, då hon smugit in i sin sist upptäckta Peter Apollos-gränd, hvilken förkortade vägen öfver torget med åtskilliga steg, och med ångest slående ner ögonen, så att hon numera af vana verkligen trodde sig vara osynlig, lämnade hon gångbanan vid husväggen och begaf sig in på Själagårdsgatan. Men i dag hade man hackat

upp isen och den låg i stora stycken kant vid kant, så att det rörde sig som hafsvågor under fötterna. Vacklande sätter hon till att springa öfver de hårda kammarne, undviker hästhufven på känsel, när deras mjuka nosar snudda vid hennes kappärm, hör körsvennernas rop som i en dröm, och skall sätta foten på gångbanan, då hon törnar mot en junker, af hvilken hon endast ser ett par små hjortläderstöflar och ett Leydenskt lårfoder, ty hon vågade ej se upp. Sammanstötningen var våldsam, så att stenfaten i matburen med en stark skräll slogo tillsammans och troligen krossades, ty nu rann en flod af ärtsoppa på klaperstenarne. Tekla blygdes, så att hon föll i gråt, men kände en behandskad hand fatta i hennes arm för att stödja henne, och hörde en röst, som med mjuk, deltagande klang sade: pardon!

Hon såg upp och kände igen den mörke ynglingen, som med en lyftning på hatten gick vidare framåt gatan. Skälfvande och gråtande, inträdde hon till fadern i vakten, som tröstade henne så godt han kunde och förebar, att han gärna åte hos tavernaren i dag.

När Tekla kom hem, arbetade hennes hufvud under kallfeber. Hon satte sig på en halmstol i portvaktarrummet och stirrade rätt framför sig utan att kunna tala. Oaktadt hon var mycket hungrig, åt hon ingenting. Det var henne en njutning att plåga sin kropp, och lifvet

låg för henne så förhatligt som en fientlig mörk makt, inlagd inom henne själf, och som hon ville tillentetgöra genom att undandraga den näringen.

Hon blef sittande på samma stol till inemot aftonen. Modern frågade henne tidt och ofta, huru hon befann sig, men tröttnade slutligen, när hon ej fick något svar. Till kvällen åt Tekla med stark matlust och gick sedan till sängs. Om morgonen därpå hade hon hufvudpina och blef liggande till klockan tio.

»Tänker du resa på dig i dag?» frågade modern som ville ha fejadt.

»Jag vet aldrig, om jag står bi, mor,» svarade Tekla.

»Hur är det med dig då? Du ser ut, som om du skulle ha ältan,» sade modern.

»Ältan?» upprepade Tekla. »Ja, inte vet jag, hur det är, men hur är det, när man har ältfebern. Fryser man?»

»Nej, det behöfver man inte,» svarade modern, »för man kan bara ha feber, som kommer igen en stund på dagen.»

Tekla blef tyst liggande i sängen en half timme och såg på väggklockans visare, huru de flyttade sig långsamt fram emot elfva. Stundtals höll hon andan, tills blodet steg henne åt ansiktet, och drog täcket upp öfver munnen; stundtals andades hon häftigt, tills pulsarne ökade fart. Därpå kallade hon på modern med

matt stämma: »Mor,» hviskade hon, »känn efter, om jag har ältfeber.»

Modren lade sin hand på hennes panna och sade, att den kändes mycket het.

Tekla blef liggande och såg nu på huru modern började rusta med middagen. Hon blåste eld i spiseln, och skar sönder en salt torsk, som hon vattlagt kvällen förut. Därpå slog hon vatten i en panna och lade torsken i. Snart spred sig den unkna lukten af salt torkad fisk genom det trånga rummet och Tekla, som hade motvilja mot denna rätt, drog täcket öfver näsan. Men nu steg spiselvärmen och strålade ut mot sängstället, så att det hettade på sängkläderna. Tekla vände kudden och ansiktet mot elden och lyssnade på vattnets bubblande i pannan.

Modern hade tagit fram matburen och under sakta brummande plockat ur de sönderslagna kärlen.

»Nu går jag ut och köper en ny soppskål,» sade hon; »tag klocksträngen du, och haf ett öga på elden. Jag är strax tilbaka.»

Och hon kastade duken öfver sig och gick.

När Tekla blef ensam steg hon upp ur sängen och rätade ut sina lemmar. Därpå gick hon till fönstret och tittade ut genom sitt kikhål. Solen sken, kajorna snattrade på kyrkogården, och hvita moln drefvo för vinden. Hon längtade ut från det kvafva rummet och de varma sängkläderna, som ville kväfva henne med sin lukt

af gammal sjöfågelfjäder. Hon ville ut, långt bort till soliga ställen, där sjöluft susade och gröna träd skuggade, men när hon såg den bruna matburen på bordet, och visste att utan den, utan denna slafbörda, som fängslade henne, hon ej kunde komma ut, föll hon i raseri och kastade sig i sängen igen, dök ner i fjäderbolstern, som om hon ville dränka sig, kväfva sig och aldrig mer se dagens ljus. Men så ringer det i klockan pling-pling-pling, hon kallas till besinning och drar i strängen; porten knarrar och säger klack-klack; modern är åter hemma.

Klockan har blifvit framåt tolf och kålen kokar bredvid saltfisken.

Modern ser på klockan och matburen.

»Nå, Tekla,» säger hon, »tror du dig om att kunna gå till far med mat i dag?»

»Nej, hur kan mor tro det; jag är ju så het som en ugn. Känn ska' du få känna.»

Och modern, som ånyo lagt sin hand på flickans panna, finner, att hon har febern.

»Jag får väl skicka Maren då,» säger hon, »men det kostar mig alltid en fyra vittnar.» Maren nerkallas och Tekla kryper under täcket, medan den förfärliga matburen ställes i ordning, och när gumman gått ut genom porten och den smällt igen, andas hon åter och faller i en lätt slummer, som varar en timme.

Som hon vaknar, känner hon en stark korianderlukt, som genomträngt och utplånat fisk-

lukten, och när modern frågar, hur hon befinner sig, tror hon, att det är bättre nu.»

»Ja, ja,» säger gumman, »det är nog ältan det där; men nu ska du vara försiktig. Om du mäktar, ska du ta väl på dig och gå ut och gå dig varm.»

Tekla hyser några farhågor, att hon ej mäktar, men slutligen ger hon efter för moderns föreställningar och klär sig för att gå ut.

Med sin vår-kjortel med ljusa skörtet och sitt nya dok anträder hon vandringen. Solen står ännu högt på himlen och gatorna äro fulla med folk. Hon trippar så lätt utför Brinken, kommer ut på det solbelysta torget, utan att få ångest eller slå ner ögonen. Luften gör henne så godt, mänskorna se så glada ut efter den långa vintern, och staden är så vacker; lätta äro stegen, när hon icke har den tunga matburen att bära, och de mötandes blickar äro så vänliga, eller åtminstone icke så förkrossande.

Hemkommen igen förklarar hon sig må väl, men hvem visste, hur det skulle gå i morgon, om det nu verkligen var ältan.

Följande morgon är Tekla sjuk igen och blir liggande till eftermiddagen, då hon efter en kort sömn stiger upp för att göra sin vandring. Nu har man full visshet om, att det är hvardagsältan, och läkaren bekräftar saken efter att ha hört sjukdomens sätt att yttra sig, och numera kan Teklas hjälp i hushållet ej påräknas mer.

* * *

Tekla, den troligen obetydliga flickan, hade genom en mängd ogynnsamma förhållanden i hemmet och uppfostran blifvit en svag stackare; hade vidare genom iakttagelse funnit i faderns ställning på en missaktad och för befordran hopplös plats ett hinder på hennes väg; hade genom lärdomarne i kyrkan om ett påstådt jämlikhetstillstånd fått hopp om en framkomst i lifvet och slutligen upptäckt, att hennes syssla som tjänare skulle stänga möjligheterna för henne. Hon hade insett, att hon ej ägde kraft att undanröja hindret, ty att uppresa sig mot föräldrarne förmådde hon ej. Instinkten och omständigheterna hade fört henne på omvägen, om hon också ej kunde få äran af att ha uppfunnit vara skolsjuk.

Befriad från arbete, hade hon nu god tid att utveckla sin förmåga att få sin vilja fram. De dagliga vandringarna samlade åt henne ett förråd af iakttagelser på människorna, som hon med otrolig färdighet kunde begagna. Hon lärde sig se, huru de förnäma damerna hälsade hvarandra, hur de förde händerna med fläktarn, hur de rörde fötterna, när de gingo; och hon såg snart, att de icke gingo som andra fattiga människor; hon såg efter, huru långt bakut den bredskyggiga bäfverhatten skulle sitta; huru pass högt man kunde lyfta skörtet, huru djupt man hälsade med hufvudet. Och hon hade snart lärt alla dessa tecken, som de högre klasserna

finna upp för att känna igen hvarandra, och för att hålla de underifrån påträngande från lifvet. Alla dessa små knep, hvilka, såsom dagens lösen i fält, oupphörligt måste förnyas, för att de ej skola missbrukas till öfverrumpling af fienden, som snart hade lärt dem. Detta inhämtade hon lätt och kunde hastigt tillämpa, men svårare var det att följa med de rikas ständigt växlande moder. I dag var man modernt klädd och hade funnit likheten med de stora, men om tre månader var man oförvållandes blifven efter och såg ut som en piga. Man var undansatt, innan man visste ordet af, och den kampen var förtviflad att hålla ut. Snart hade hon emellertid upptäckt Markus Lüdekes stora luxusmagasin i Köpmanbrinken. Snabb i uppfattningen, varsnar hon genast hemligheten, antingen den ligger i klädningslifvets skärning, i falbolanens fall eller trompösens veckning, och om kvällarne sitter hon och tar upp sömmar, fäller veck eller syr in. Färgerna ha snart inga hemligheter mer för henne, och hon förstår undvika sådana, som skrika och draga granskarens öga på tygets beskaffenhet. Hårets läggning var mindre kostsam att härma, sedan fontangen blifvit aflyst. Men det förnäma ansiktets minspel, det lugna, säkra uttrycket, som anger en oberoende ställning, hade hon svårare att tillägna sig. Det behöfdes på gatan endast en stark forskande blick, och hon for

tillsammans som en upptäckt förbrytare och kände sig som en utklädd.

Modern märkte strax förändringen i Teklas hela väsen, men flickan hade en förmåga att ge skäl för allting, att hon snart tystades, och hon såg icke utan en viss förnöjelse, hurusom hennes barn växte till sig och antog en ädlare form än hon själf förvärfvat. Fadern visade någon oro, och, kännande sitt klass-ödes tunga hand öfver sig och de sina, ville han försöka varna:

»Har du sett på Tekla?» frågade han modern en eftermiddag, när han satt vid ölet.

»Ja, hon växer till sig,» sade modern.

»Jaa, men det är inte det,» invände fadern. »Hon börjar på att ta förnäma later. Det där hamnar i helvete.»

»Hvarför det? Tror du inte jag vakar öfver henne?» kastade modern fram, förnärmad af misstanken.

»Ja, ser du, gumma, om hon hade utsikt att bli väl gift, men det har hon inte. Och då är det bättre stanna hederlig i din ställning.»

»Hvad vet du om hennes gifte? Har kanske inte fattigare flickor än hon blifvit fina junkrars fruar?»

Mera kunde Tekla inte lyssna sig till, men det var nog. De tysta tankarne inom henne hade gått ut på rof och kommo nu hem igen, mättade och starka till nya ströftåg.

Följande dagar, sedan Tekla fullständigt men småningom tillfrisknat, och hon under tiden bevisat modern, att det icke var passande, att en ung välklädd flicka bar en matbur, emedan hon därigenom utsatte sig för lärsvenners och knektars råheter på gatan, gick hon likasom på trots sin middagsfärd in öfver Torget och förbi Rådstugan. På samma gångbana, där hon fallit den svåra dagen, efter hvilken hon blef sjuk, möter hon den mörka ynglingen. Han hälsar kort, likgiltig och går vidare. Tekla vänder sakta ett stycke längre upp på Själagårdsgatan, går öfver på andra sidan och hinner fram till Brända tomten igen för att se honom taga af inåt Kinhestagatan.

Dagen därpå går hon vid samma tid på Själagårdsgatan och blir förvånad öfver att träffa den unge junkern igen. Men han ser också förvånad ut, hälsar förläget, och rodnar lätt.

Nästa dag möter hon honom igen. Hon har sett honom på långt håll, känt igen hans hatt, som har en lindrig lutning framåt, kastande en skugga öfver ögonen, som gör, att de se större ut och få ett drömmande uttryck. Hon har tagit hans blickar redan på afstånd, och hon håller dem i sina, tills han hälsar. Men nu lyfter han hatten med ett plågadt uttryck i ansiktet, såsom om han erinrat sig, att han en gång omfamnat och kysst detta fruntimmer, hvilket han aldrig skulle få tala vid.

När Tekla följande middag råkar honom igen, tänker hon på, att denne unge man kysst henne, och hon känner, att hon bleknar, på samma gång hon ser hans ansikte uttrycka en oro, och hans högra fot gör en hastig rörelse, som om den ville stiga ner och gå öfver till henne.

Hon blir borta i sex dagar och kommer så igen. På afstånd ser hon hans mjuka hatt, därpå komma ögonen fram, och de fånga hennes; men i detsamma färdas en vintapparkärra, och mellan lokträna och stuptygeln ser hon hans ögon, som hälsa glada såsom till ett återseende.

* *
*

Sommaren kommer, tung och het, och Tekla ser icke sin vän mer, ty han bor på malmgården. Det blir ett tomrum i hennes lif, och det synes henne, som om mörker fallit, sedan solen kom och tog bort hennes enda glädje. I ensamma stunder på kyrkogården satt hon och ransakade sig, sökte reda sina tankar, anställa betraktelser öfver sig själf. — Hvad ville hon denna unga man? frågade hon sig. Antagit, att han talade till henne, att han steg in i hennes kammare, när hon var ensam, och att han sade: se här är jag, hvad vill du mig, ty jag ser på dina ögon, att du vill mig något? Hvad skulle hon svara och hvad skulle hon göra med honom? Ingenting skulle hon kunna svara, ty det var

henne en så djup hemlighet, att hon hellre skulle dö än svara, äfven om hon ett ögonblick misstänkte hvad hon skulle svara. Hvad skulle hon göra med honom? Ingenting! Inte ville hon kyssa honom, icke kunde hon omfamna honom eller be att få arbeta åt honom, lefva för honom. Hvad ville hon honom då? Hon ville, att han skulle vilja komma till henne och be att få kyssa hennes ögon, omfamna henne, rent oskyldigt som den där gången i kyrkan, att han skulle be att få lefva för henne, arbeta för henne, trösta henne, pyssla om henne. Hvad ville hon då honom? Hon ville, att han skulle be att få ge henne något! Det var hon, som sålunda ville begära något af honom? Åh nej. Begära, tigga? Nej, nej, nej! Han skulle komma och begära att få ge... Där stannade hennes tankars ringdans, och harmsen öfver de elaka tankarne, som grinande godt förstånd kommo fram som stadens svenner och togo henne på bar gärning, steg hon upp för att röra sig, gå sin väg från bänken och trädet, som kanske hört hvad de tysta angifvarne haft att säga, och stirrande rätt framför sig, såsom om hon försökte att tänka på ingenting, gick hon in i gränden och kom ut på Själagårdsgatan. Där kände hon hvarenda skylt, hvartenda fönster; där hängde urmakarens solvisare, som visade, när h a n skulle komma; där var gjutarens, där h a n s hatt först brukade dyka upp, där var tunnbindarens skylt midt emot tavernarens tafla,

där han hälsade sista gången. Tekla går framåt, framåt såsom om hon väntade få se honom; hon kastar ögonen åt högra sidan, känner en brinnande längtan att se honom, önskar, att han just nu skall komma, vill, att han kommer, fordrar, att han kommer, ty han måste komma, eller kastar hon sig ner och dör. Och se — där kommer hans ögon med hattens skugga, och han ser på henne, men kallt forskande, främmande, och hans drag förändra sig, från hans ansikte växer ut ett långt kindskägg, och hon stirrar en obekant junker i ansiktet, som tänker hälsa, osäker om han känner detta fruntimmer eller ej.

Tekla går hem igen, lycklig att ha sett honom i tankarne ett ögonblick. Och hon kommer åter nästa dag och »hexar fram» honom, som hon kallar det.

Så går den heta dofva sommaren med sysslolöshet för Tekla, hvars hufvud laddar sig med planer, halft medvetna, halft omedvetna, utan att hon utför någon. På ständig vakt mot moderns förstånd, som stundom flammar upp och inser, att detta lif icke kan vara nyttigt för hennes dotter, öfvar hon sin vältalighet och sin förmåga att snärja den gamla, så att hon alltid ger sig.

»Ja, du kan då förvända synen på mig,» säger hon.

Fadern börjar beundra hennes gåfvor, och ju mer han beundrar, dess blindare blir han:

»Det finns något hos den där slynan,» säger han och nickar, som om han böjde sig ner för detta djupsinne, som han kallat till lif.

Tekla har numera kommit så långt, att hon kan ur föräldrarnes besparingar framkalla de pengar hon behöfver till sin paryr. Men när modern frågar, om hon icke vill lära sig något nyttigt i stället för dessa pengar, svarar flickan:

»Hvad tjänar det till att lära något? Jag lefver inte länge.»

Då blir modern tröstlös och tror att så är, och så gör hon allt hvad dottern vill för att icke förkorta hennes dagar.

Hvarje söndag gick Tekla i kyrkan. Första tiden efter konfirmationen fann hon det något kallt att icke vidare få sitta i koret som läsbarnen gjort, och hon kände, att hon icke mer hade samma uppbyggelse som förr af att höra predikan. Hon var icke längre med bland hufvudpersonerna, som riktade uppmärksamheten på sig; och hon fick stående på gången bevista gudstjänsten, under det att de förnäma sutto i sina abonnerade bänkar. Men nu på sommaren, när de förnäma voro på malmarne eller ute på landet, öppnades deras bänkar, och som det var litet folk i kyrkan kunde Tekla alltid finna sig en god plats. Det var som att lefva i en annan krets de timmar hon satt i bänken och läste de adliga namnen på anslagstaflan och betraktade hjälmtecken och hjärtvapen. Där lågo hyenden

med broderade namnchiffer och fotpåsar af sjubb, som spredo en doft af muskus omkring sig. Där funnos psalmböcker med silfverplåtar, och under bönpulpeten hittade hon en luktflaska af agat.

När det var mycket ondt om folk i kyrkan, och prästen af vana vände sig till de förnämas bänk, tyckte Tekla, att han talade ensam till henne, och hon gaf med svaga rörelser på hufvudet tillkänna, att hon hörde honom, och hon förstod honom; hon och han ensamma visste Guds rikes hemligheter, som för dem där bakom aldrig skulle kunna bli uppenbara. Och hon var redan så djupt inne i sin dikt om inbillad storhet, att hon kände ett visst medlidande med de blygsamma, som ej vågat sig fram dit hon vågat.

Så gick slutligen sommaren till ända, och Tekla hälsade det första höstregnet med en stilla glädje. På kyrkogården dansade snart ett och annat gulnadt löf omkring grafvårdarne, och det blef kallt att sitta ute. Nu måste han snart komma igen, tänker hon — och han kommer. Hon ser honom igen efter tre månader, men hans ansikte är förändradt. Han har icke allenast blifvit solbränd och fet, utan där ligger ett nytt uttryck i hans drag. Han ser lyckligare ut. Lyckligare efter dessa tre förfärans månader. Han har sålunda icke saknat henne, han har icke varit olycklig! Han har sett solen och sjön, men hans ögon hafva äfven sett in i andra, och

de glänsa ännu af reflexerna från dessa ögon. Han måste sålunda ha en annan amur!

Tekla går hem och lägger sig till sängs i åtta dagar. Därpå stiger hon upp, som om ingenting händt, men stark och beslutsam. Hon går sedan hvarje dag på Själagårdsgatan vid vanlig tid, såsom om hon gick till en tjänstgöring, och så gick hon hela vintern igenom, tills det blef vår.

* *
*

Pingstmorgonen strålade öfver Gråmunkeholmen, där roddjakterna lågo nytjärade. Helgdagsklädda människor strömmade ner från backen för att fara på lustfärd ut i Mälaren. Gesäller med rosor i hattarne, borgare med matsäckar, köpmanssvenner med skalmejor, hustrur i papegojgröna bonetter med pärlkransar, flickor i röda taberter, barn med bollar och toppsnurror, dragare med nyblankade kylleraxlingar, vintapparhästar med blommande häggruskor i selbågen, skotska knektar, gillesbröder och bisittare med flygande fanor rörde sig i ett brokigt virrvarr framför landgångarna. Trossar rasslade, skeppare hojtade, skeppsklockor ringde, åror plaskade. Gråmunkakyrkan slår nio, och alla stadens och malmarnes kyrkklockor ringa förstgången. Det står en ånga af kväfvande svett, af berusande syrendoft och döfvande hägglukt öfver den rörliga lefvande massan, som kommit ut-

strömmande från mörka verkstäder, fuktiga bodar, rökiga kök, unkna barnkamrar för att andas sjöluft och som nu trängas för att komma ombord på flaggprydda och grönklädda jakter och bojorter.

Praktfullast visar sig den stora galeren Böse Leijonet, som är blåmålad med zinnoberröd vattengång och har lejdare fulla med flaggor och standar mellan masttopparna, och hvars akterdäck är inrättadt till en löfsal med stora björkruskor. Däcken äro redan fyllda af ledamöter från Stora Knutsgillet, som förhyrt fartyget till sin högtidsdags firande. Herrar i stora breda sidenband i hvitt och rödt samt gillets insignier på bröstet springa omkring och bereda platser åt fruarna, och när landgången dras in, spela musikanterna från kobryggan. Galeren backar ut i sällskap med tio andra och musikanterna öfverrösta hvarandra.

På akterdäck sitter Tekla halfdöfvad med sin mor, medan fadern är nere i kajutan med åldermän och bisittare för att vidtaga anordningar . Hon har redan granskat de andra jungfrurnas skor och kjortlar och funnit, att hon råkat i ett sällskap, som var henne likgiltigt. Hennes ansikte är blekt, och ljuset, som tränger genom det unga björklöfvet, kastar in något svagt grönt i skuggorna, som ger hennes utseende ett visst sjukt förnämt. Hennes stora svarta ögon med den starkt vidgade pupillen stanna hvilande på

en röd nejlika, som sitter instucken i löfverket. Hon ser ut, som om hon ej visste, hvad hon skulle göra bland dessa främmande människor, och hon har följt med för att slippa vara ensam hemma och för att få en ny klädning. Modern sitter tyst och skrämd öfver att se sig utdragen ur sin håla, och det starka dagsljuset plågar henne.

Men nu styr galeren med fulla segel ut på fjärden, och mellan löfruskorna synas gröna stränder med hvita hus, båtbryggor med flaggstänger, varmbänksfönster och poppelalléer, röda stugor och hvita björkhagar, gröna rågåkrar och kanariegula ängar. De friska böljorna plaska mot båtens skrof, och himlen står kornblå öfver land och vatten. Tekla såg taflorna rulla förbi, kände sjöluften svalka mildt om tinningarna, och hon vaggades af musikens gungande rytmer i en lugn harmonisk stämning, som gaf hennes ansikte ett uttryck af frid och belåtenhet. I detsamma hörde hon en röst, som hon ej kände, tilltala sig från sidan.

Hon såg upp; ynglingen stod där med ett bredt gult bandeler öfver bröstet och räckte fram en bandros.

»Nej, se, är det I,» utbrast han förvånad. »Tänk, att vi skulle råkas en gång till i lifvet. Jag hade tänkt så många gånger stanna på gatan, men jag vågade inte. Får jag lof att föreställa mig för er fru moder?»

Och med en artig bugning föreställer han sig för modern:

»Mitt namn är Robert Clement! Jungfru Tekla och jag voro konfirmander i Sankt Gertrud. Mottag en bandros.»

Tekla hade icke fått fram ett ord, och modern visste ej, hvad hon skulle säga.

Herr Clement utdelade sina märken och kom tillbaka till de två fruntimren.

»Kanske jungfrun behagar stiga upp på bryggan och se på utsikten. Vi ha just Bockholmssunds underskköna stränder förut.»

Tekla såg på modern, som nickade bifall, något sömnigt, ty luften sökte henne.

Herr Clement gick förut och Tekla efter. Hon hade tyckt, att han uttryckte sig vårdadt, men att hans röst ej var sådan, som hon väntat sig. Men det låg något tryckt i detta, att han sagt de varit kamrater. Han hade med denna erinran om gemensamma sinnesrörelser och minnen liksom kastat en varm duk öfver bägges deras axlar, under hvilken de gingo lugna för pratets hagelskurar, och han hade knutit ett band emellan dem.

»I tycken väl ej, att jag är påflugen?» började han, när de kommo upp på bryggan.

»Hur kunnen I säga så?» svarade Tekla, »vi ha ju varit konfirmationskamrater.»

Ordet kamraters undergörande kraft hade hon redan upptäckt, och hon kände ånyo dess

verkan på sig och honom, när hon uttalat det. Han blef förtroendefull och var ytterst artig. Sedan han satt fram en stol, visade han landskapet.

»Har I befarit Mälaren förr?» frågade han.

»Nej aldrig,» svarade Tekla, hvilket synes glädja herr Clement. »Ser I denna insjö», fortfor han, »är större än Bodensjön och har ett tusen tre hundra öar och holmar; tänk sig, jungfrun, ett tusen tre hundra.»

»Åh!» utstötte Tekla, förvånad öfver herr Clements kunnighet.

»Och detta är Bockholmssund. Är det inte hänförande, dessa små runda holmar, som flyta på vattnet och äro gröna ända ner i stranden. Ser I, jungfru Tekla, det är alarna, som växa ner i sjön, där vassen vidtar. Är det inte skönt!»

Tekla fann, att det var mycket vackert, men hon ville, att han skulle tala om något annat, om henne, om sig själf. Men han var alldeles betagen i naturen, eller tillgrep han den för att icke narras tala om något annat. Det var, som om han med fulla händer bjudit henne på dessa utsikter, denna grönska, som hon ej ägt förut. Hans uttryck voro tvungna, sökande våldsamt hänförande ord, såsom om han ville draga åhörarinnans uppmärksamhet åt ett annat håll, medan han gömde sig; det tycktes, som om han i detta ögonblick måste ge sin förtjusning luft, blott icke föremålet för den samma anade dess källa.

Tekla drogs med och exalterades öfver ett kyrktorn, en vattenkvarn, en vedjakt, och snart klingade bådas hänförelse i samklang, såsom om de blifvit stämda i samma ton men i olika höjd. De frossade i samklang, och den ena behöfde bara knäppa sakta på en sträng, så sjöng hela ackordet från den andras läppar och ögon. Sedan de unga spelat sin duo en god stund, började herr Clement bli orolig och stannade plötsligen af. Efter att ha gripit omkring efter några nya ämnen, frågade han hastigt, om han icke fick gå och hämta modern. Det fick han, och snart kom han tillbaka med gumman, hvarpå han anskaffade fiol-sirap med canderad pomerantz. Nu tycktes grundtonen vara funnen, och nya harmonier klingade, och nu med mera resonnans, sedan modern satt där som tacksam åhörare och nickade bifall. Han talade om Lejonkulan och de fransyska aktriser, om Danska kriget och nya Glasbruket, om sista duellen och Reduktionskommissionen, och allt hvad han sade försatte Teklas sinne i en stilla ljuf ro. Mycket hade hon ej att svara, och hvad han sade, brydde hon sig ej om att fatta, utan lät det träffa örat som en vacker musik.

Omsider blef det middag och galeren vände in i Kaggeholmsviken för att taga i land vid egendomen, där festen skulle firas. Herr Clement lämnade sina gäster och bad om den äran att få senare träffa dem, ty han var såsom ledamot

upptagen för tillfället. Gevaldigerns bekantskap hade han redan gjort i kajutan.

Nu saluterade galerens nickhakar, och från en hög udde med ett tempel på svarade en raket och därpå en salva ur musköter. Musiken spelade upp en festmarsch, trossar halades och under hurrarop från en massa bondfolk gled båten intill herrgårdens brygga. Därpå debarkerades, och under fanor och spel tågade man upp till herrgården, där herr grefven hälsades med fanfarer och tackades af åldermannen för den gästvänlighet han visat sällskapet, då han upplät sin park till deras nöje för dagen.

Herr grefven tackade från sin balkong med ett välvilligt leende, som förargade Tekla, emedan det föreföll något nedlåtande. Därifrån marscherades till en bergshöjd vid stranden, där gillets minnesmärke var upprest och där en kort bön hölls af kapellanen, hvarefter fanfarer förkunnade, att middagen var dukad.

Under lindarnas höga hvalf voro borden dukade med ett par femtiotal kuvert, och vinglas återkostade välkommornas silfverzirater.

Tekla hade aldrig sett något så praktfullt, och hon glömde ett ögonblick slottets och grefvens grannskap. Herr Clement hade plats bredvid fadern och satt midt emot henne, och gevaldigern var den unge mannen särdeles gunstig.

Knifvar skramlade, glas klingade, och det var icke ett ögonblicks ro. Än var det en skål,

som utbragtes, än en fanfar eller ett skott. Tekla kände vinet blanda upp blodet och följa med uppåt hjärnan, som föll i en salig halfdomning. Herr Clement, som ville dela sig och underhålla sina grannar, kände Teklas ögon lura på sig, och han tvangs att åter och åter vända sig till henne, tala för henne, ty numera hörde hon ej hvad han sade för stimmets skull, men han såg, att hon lyssnade, och han kände, att hvarje ord, som hans läppar och tunga frambragte, fann återklang hos henne.

Middagen tog slut och man steg upp att lustvandra i parken. Herr Clement gick vid Teklas sida. De vandrade i sjöstranden under alarnas rundhuggna hvälfningar; de fördjupade sig i parkens långa och raka alléer, hvilade i ett lusthus af rusande kaprifolium och kommo slutligen till en kulle, där ett tämpel stod. De gamla satte sig på en bänk och läto de unga gå upp ensamma.

»Det är märkvärdigt,» sade nu herr Clement, eldad af vinet och ensligheten, »men jag tycker vi äro såsom gamla bekanta.»

Det var första gången han kom in på ämnet och upphörde tala om annat. Tekla fick en annan färg i rösten, när hon svarade:

»Ja, men vi äro ju också gamla bekanta!»

Hon hade nu erinrat om deras första bekantskap i kyrkan; elden, som den första kyssen tändt, flammade upp, och nu brann det.

»Det var en underbar kväll,» sade herr Clement drömmande. »Den glömmer jag aldrig.»

»Tror inte herr Clement,» upptog Tekla, som kände, att det behöfde röras om i brasan, »tror inte herr Clement, att själarne äro syskon.»

»Jag tror,» svarade den unge mannen med en djupsinnig min, »att det finns själar, som äro födda syskon. Vi till dömes. När jag talar till er, känner jag, att I förstår mig fullständigt, att I icke hyser en annan tanke än jag, ty om I icke gjorde det, skullen I säga mig emot, och då vore det osynliga bandet brustet, då vore icke sympatien mer, och det skulle jag känna.»

»Ja,» svarade Tekla och såg ner på sanden, »jag känner det, som om hvarje ord I talade vore min tanke. Är det inte sällsamt?»

Herr Clement ansåg, att det var underbart, och han vecklade nu ut en slöja af det underbara, det oförklarliga, som i mystiskt mörker insvepte deras verkliga tankar och känslor, så att de rörde sig ganska obesväradt under det lätta täckelset. De talade fritt såsom maskerade, de lekte blindbock utan att råka på hvarandra — så underbart!

Föräldrarnes rop kallade dem snart ner till verklighetens klara dagar, och fanfarer i fjärran förkunnade, att dansen öppnats på logen.

»Dansar I, jungfru?» frågade herr Clement.

»Ja, men mycket dåligt,» sade Tekla.

»Jag får ju första menuetten?»

»Helt visst, och med nöje, ty eljes skulle jag bli sittande.»

»I skulle bli sittande? Nej omöjligt!»

»Omöjligt. Hvarför det? Den, som är ful, får inte någon kavaljer.»

»Ful? Tror I verkligen att I är ful?»

»Det vet jag väl.»

»Åh, I skämtar, jungfru Tekla.»

»Har I inte sett jag har en ful näsa?»

»Nej visst inte.»

»Då är I den första, som tycker, att den inte är ful.»

Dansen var redan i gång, när de unga inträdde i dansbanan. Herr Clement lade armen om Teklas lif och sade:

»Det är inte första gången jag har er i min famn.»

Tekla darrade lätt men slog honom på handen, och så hvirflade de bort och kommo tillbaka igen, tills de stannade andtrutna.

»I dansar ju dråpligt,» sade herr Clement.

»Det är er godhet att tycka det.»

Musiken ledsagade deras tal, och de svällande tonerna gåfvo ackorden, till hvilka de satte solo't. Herr Clement blef djärfvare, och nu talade han icke mera om annat utan höll sig fast vid ämnet.

Han knådade det som en deg och gaf det alla möjliga former, han kaflade ut det så tunt och så rullade han ihop det till en kula, som

han kastade upp, tog emot, slog ut igen, bultade, naggade och kaflade ut igen.

»Minns I, jungfru, att jag kysste er i kyrksalen?» sade han slutligen. »Minns I det?»

Och musiken beledsagade de brinnande orden med en kadens och en trumhvirfvel, som gjorde Teklas svar ohörbart, när hennes bleka läppar rörde sig.

De dansade igen, vildt som dervischer, hvilka vilja berusa sig och släcka minnet af det närvarande; och så stannade de igen.

Nu talade han om hennes ögon, om hennes hår, om hennes händer och slutligen om hennes små fötter, och hon lyssnade bedårad. Hon kände sig förskönas, växa, fyllas med kraft från hans nerver, tappas på med ny blod af hans blod, andas med hans lungor, tala med hans läppar. Ibland kände hon sig förlorad, bortkommen, försvunnen och ville ta igen sin själ, som han sugit i sig, men det var så ljuft att vara en annan än sig själf, att likasom företa en själavandring in i en annans starkare kropp, bäras af en annans ben, göra åtbörder med en annans armar, under det man själf försjönk i hvila. Så var det han skulle komma och befria henne från arbetet att tänka, tala, handla; så skulle han komma liksom frälsaren, hvilken bar allas synder och allas bördor; o så ljuft att slippa lefva själf och ändock lefva.

Det blef afton, och daggen föll öfver blommor och gräs; solen sjönk och kastade rosigt ljus öfver vikar och holmar, och fjärdarne lågo blanka, stålblå som urklippta stycken af himlen.

Galeren var åter fylld med folk och hade lagt ut. Tekla satt på däck med herr Clements reskappa under fötterna. Vid hennes sida talade herr Clement oupphörligt, lutad framåt och på sned för att kunna se hennes ögon. Modern sof och fadern var i förrummet.

Herr Clement vände ryggen åt de rosiga fjärdarne och holmarne och såg endast i Teklas ögon och talade. Han åt henne och drack henne med sina blickar, han omfamnade henne och kysste henne med sina ord, han andades på henne, som om han ville tina upp snö, han jagade henne från gömsle till gömsle för att fånga henne i en bekännelse, men Tekla kröp bakom oupphörligt, oupphörligt.

Slutligen hade han henne:

»Hvarför gick I på Själagårdsgatan hvarje middag?» frågade han djärft med hela feghetens mod, som gör hjälten.

»Därför... jag vet inte... jag kunde inte annat,» svarade Tekla.

»I kunde inte annat. Var det för att...»

»För att möta er!»

Nu var det sagdt. Han sprang upp och lyfte hatten, som om han ville svalka sin panna,

släppa ut ett farligt öfverskott af tryck, som hans heta hjärna hade alstrat.

»Är det sant? Är det sant, att I hafven mig kär?»

»Det är sant,» svarade Tekla tvekande, såsom om hon i detta ögonblick ville vara sann och därför måste tänka efter, om det var så, som hon sade.

Gnistan hade sprungit öfver och antändt. Herr Clement använde de två följande timmarne att utröna, om det var sant, så otrolig föreföll honom hans lycka, så osannolik den sagan, att hon hade honom så kär.

* *
*

Klockan är mellan två och tre på morgonen. Tekla sitter vid moderns dödsbädd i ett litet rum på andra sidan om portgången. Läkaren gick sin väg klockan tolf, förklarande allt hopp ute; och fadern fick kallelse ner till vakten klockan ett. Han hade sagt farväl till sin hustru och gråtit.

Nattlampan har brunnit ner ända till vattnet och börjar puttra och fräsa. Tekla slår ny olja i glaset, sticker in veken i korkflötet och sätter sig igen på sin stol. Hon stirrar rätt framför sig midt i den lilla ljuslågan, som endast förmår lysa upp en fläck i det mörka rummet och kasta en ring i taket. Hon ser endast lamplågan och medicinflaskorna på kommoden.

Sjögröna kvartersflaskor med guldhattar, bernstensgula flaskor med krusadt papper, svarta flaskor med hvita etiketter; pulverdosor med röda små lacksigill; matskeden står i ett vattenglas och förstoras till en förläggarslef, den halfva citronen ser ut som en pumpa genom lampans buktiga vattenpelare; alla föremål ändra former och proportioner i det falska halfdunklet och gifva stoff till förvirrade förnimmelser i hennes af nattvak sjuka hjärna.

Viljan eller förmågan att undertrycka somliga tankar har slappats och tankarne födas fritt, komma till världen som missfoster dem föderskan ej vill erkänna som sina barn, fastän hon ej kan förneka dem!

Så tänkas tankarne. Den hvita påskriften, som hänger ner från halsen på den svarta flaskan, säger: ser du så vackert ett hvitt sorgförkläde tar sig ut på den svarta ylleklädningen. Du går på gatan med de långa nystärkta förklädesbanden och de breda snibbkragarne, folket vänder sig om och hviskar: stackars flicka, hon har fått djup sorg! Så varmt det känns, när mänskorna säga så där och ändock bara ge luft åt hvad de skulle känna i ditt ställe. Och så kommer fästmannen och får se dig i den vackra sorgdräkten; och han blickar vördnadsfullt upp till dig, som om du fått några högre egenskaper genom din förlust, och när han suttit en half timme, vill han kyssa dina ögon, som gråtit sig fula,

och han lägger sin arm om ditt lif och hviskar: den där dräkten klär dig, Tekla! — O så ljuft att ha sorg!

Modern rör på lakanen i bädden, och det låter, som när det prasslar i skogens snår och vandraren spritter till.

Bort med de stygga tankarne, som komma smygande öfver den värnlöse, som ej har kraft att slå dem tillbaka. Hon ber Gud, att modern skall få lefva, — ber Gud, att hon skall vilja, att modern skall lefva. Men hon kan icke vilja det. Hvarför skulle hon önska sin mor ett förlängdt kvalfullt lif, som förr var mindre olyckligt än nu, då lyckan kom. Hade hon inte sett, huru herr Clement led, när han måste besöka sin fästmö i det mörka, illa kända huset. Hade hon inte märkt, huru modern blifvit i smyg beledd hos svägerskan på förlofningskalaset. Jo, det hade hon märkt, och hon hade också sett sin mors sorg och djupa förtviflan, då hon hemkommen i sitt kyffe satte sig att gråta och på dotterns frågor endast svarat: dit går du, Tekla, men dit går aldrig jag mer.

Och huru skulle det bli sedan, när hon blef gift. Skulle inte Clement behöfva hyckla deltagande och sonlig vördnad hvarje gång modern kom på besök. Skulle inte hvarje oöfverlagdt ord bli ett stygn, hvarje misstänkt min en anledning till kif! Jo, bäst som sker, och det var Guds barmhärtighet.

Modern suckade och täcket höjdes ett par gånger. Tankarnas garn klipptes af, men knutarne lågo där olösta på trådändarne, och det kom icke mer några hvarför på en lång stund. Men med den återinträdande tystnaden uppkastade sig återigen de första frågorna: rätt eller orätt? Rätt eller orätt att önska sin mors död?

Men motsättningarna voro så skarpa och hufvudet så trött, att begreppen smälte ihop i en salig domning. Hvarken det ena eller det andra, svarade den slappa hjärnan; lika mycket både delarna, lika litet rätt eller orätt, som det är, om du är brun eller blond. Det är så, det har blifvit så, och det kan icke ändras. Likgiltigt alltså! Hvilken solig, befriande tanke: likgiltigt! Likgiltigt rätt eller orätt, stort eller smått, lif eller död, likgiltigt alltsammans! Hjärnan stannar sitt vilda lopp, hjärtat bultar mindre häftigt, lungorna andas i en sakta söfvande gungning, musklerna släppa sina tag, lederna lossna, tankarne fly undan, gömma sig, det blir mörkt, tyst, som om förintelsens stilla ro nalkades, själen känner ej mer, kroppen erfar intet mer, anden förnimmer intet mer.

När Tekla vaknade på sin stol, såg hon nattlampan, flaskorna, citronen och skedarna ligga i ett rödt halfljus, men på väggens tapet ofvanför syntes två hjärtan i blåhvitt sken; hon tyckte sig höra tornklockan slå, och utanför på gatan hördes gatsoparens kvast säga rist rast på gat-

stenarne; en gråsparf kvittrade, de sista tonerna från reveljtrumpeten på Skeppsholmen stego upp genom gränderna och ekade mot kyrktaket.

Det var morgon, och dagsljuset bröt in genom fönsterluckornas hjärtformade hål. När hon vaknat till besinning erinrade hon sig modern och lägger forskande sin hand på hennes rynkiga panna. Den är ljum men icke mer varm; hon lägger sitt vänstra öra mot bröstet, men kan icke höra något; hon går och tar en handspegel och håller framför den sjukas mun; spegeln förblir klar. Hon öppnar med fingren de nerfallna däfna ögonlocken, som sluta sig öfver de vissna kloten. Hon är död!

Efter många dagars och nätters väntan har det väntade inträffat; det, som var förutsagdt, hade skett, det, som skulle hända, hade händt. Vissheten hade vunnits, och oron, osäkerheten var borta och lugn inträdde.

Tekla öppnade luckorna och tog fram ett par rena lakan, som hon med nålar fäste upp framför fönsterna. Det blef hvitt i rummet, såsom när första snön har fallit, och alla föremål stämdes in i en dämpad död ton. Därpå klädde hon om sig och tog fram sin svarta klädning; tog bort sina guldörhängen och sprättade bort det hvita från klädningslifvet. Hvar gång hon gick förbi väggspegeln såg hon sin svarta figur emot de hvita lakanen och kände det hemskt att vara ensam. Hon slog upp dörren till port-

gången och kände sig tryggare; men hon längtade efter någon att tala med. Döden hade gjort ett tomrum i hennes lif, och det måste fyllas; döden hade tagit någon ifrån henne, och hon ville ta igen det förlorade och med en liten ränta; hon ville vända sorgen i glädje och förvandla förlusten till en liten intäkt för att gäcka döden.

Klockan blir sex och den nya portvakterskan öppnar sin dörr för att gå till mjölkboden. När hon får se, att det är öppet midt öfver portgången, går hon dit och knackar på den öppna dörren.

Tekla visar sig, blek, stum, svartklädd.

»Herre Jesus, är det slut?» utbrister gumman.

»Det är slut,» svarar Tekla.

»Ske Guds vilja,» säger gumman och stiger in för att få visshet.

»Du är allt glad nu, som får platsen,» tänker Teklas ostyriga hjärna; och hon känner sig god, ädel, när hon lägger band på sin grymhet och icke säger det högt.

Och så komma sjömännen ner från härberget och jungfrurna från våningen, och pantlånarn kastar en blick på möblemanget; alla äro aktningsfulla, tysta, nyfikna, och gifva sitt deltagande åt den sörjande, som mottager beklagandena som en hyllning.

Klockan sju kommer fadern. Han räcker handen åt Tekla och säger frågande:

»Det är slut?»

Därpå går han fram till bädden och trycker sakta på ögonlocken samt blir sittande i tyst begrundan.

»Nu få vi mycket att tänka på,» tar han upp, »och det här kommer att kosta pengar.»

Så rått, tänker Tekla, att genast tala om kostnaden, likasom om hon trott, att fadern i denna stund blott hade en tanke, den han uttalat, och icke flere, hvilka fadern icke kunde säga åt dottern, men som maken skulle kunnat ha hviskat åt hustrun; ömma tankar utan uttryck, ljufva minnen utan namn, en tyst, stark sorg, som den får, hvilken förlorat sitt enda. Hade hon kunnat gå ut ur sitt själf ett ögonblick, skulle hon förmått tänka, huru det skulle ha känts, om hon förlorat sin Clement; men kortsynt fattar hon icke, att fadern måste ha en annan synpunkt på saken än hon.

Herr Clement kommer klockan åtta, och efter att ha utverkat orlof från boden, går han ut med Tekla och handlar klockan tio.

Och det köpes svart och hvitt, och det göres besök hos prästen och klockaren, och i likkistmagasinet; och i vinhandeln beställes Rhenskt och Mumma.

I tre dagar har Tekla mottagning i det lilla likrummet, och därpå slås portarna upp och folk

strömmar in från gatan för att se liket. Och sedan strös granris i portgången och på gatan; det ringer i alla Sankt Gertruds klockor; prästen kommer, bärare komma; Rhenskt ur gröna glas; sex gevaldiger taga kistan på svarta selar och bära den ut på den svarta båren; folkhopen delar sig, när pastorn leder Tekla in i den fyrsitsiga vagnen, som gungar så mjukt på sina fjädrar; hästarna sätta järnskorna i gatstenarne, kuskarne smälla med piskorna, det bär af till kyrkogården och porten slås igen till det mörka huset med dess mörka minnen; och dottern åker bort från soplår och råttor, afträden och ockrarkontor, bort från barndom och hem genom döden ut i ett eget lif!

* *
*

Och nu sitter den unga frun i sitt eget bo vid Fiskehamn, där solen skiner in hela dagen, när den skiner. Hennes hy, som varit blek lik vattenskotten på en i källaren vintersatt krukväxt, började taga färg. De två små rummen och köket voro skinande af nya möbler och husgeråd, och hon kände sig som en drottning, när hon såg tjänstflickan utan invändning göra alla hennes forna sysslor; och när hon om morgnarna gick till Kogghamnen för att handla, och flickan följde efter med matkorgen, insåg hon, att hon stigit, att hon var någon, och att hon hade fått makt. Och när mannen kom hem, glad,

nöjd, öfverlycklig, tacksam, fann hon sig så oändligt lycklig att hon grät.

Han var en munter man, som aldrig drog hem sina bekymmer eller sina sysslor. Han sjöng glada visor för henne, så att hon skrattade för första gången i sitt lif, och han tog stundom hem lifliga kamrater, och då spelades, agerades och sjöngs, men man slutade alltid med en hyllning till den unga frun, som var solen i kretsen och, utan att hon visste det, lyste och värmde.

Men dagarne i ensamhet och utan arbete blefvo långa, långa som många hälgdagar kunna bli om julen eller påsken, då man riktigt längtade få söckendagen igen, höra gatbuller och bli oroad af ringklockor, spring i trappor och dörrar. Sällheten blef så stor, att den tröttade, och Tekla befann sig därför ofta ute på vandring för att söka intryck, och under dessa råkade hon oftast komma uppåt Tyska kyrkan. Kunde sitta på kyrkogården och drömma sig tillbaka till den tid, då hon där längtade efter den lycka hon nu ägde. Och när hon nu jämförde den vunna sällheten med den då eftersträfvade, blef hon modfälld, ty nu hade hon ingenting mer att längta efter. Då reste hon på sig och gick på besök till den nya portvakterskan, satt hos denna i det trånga rummet och luktade salt fisk, räknade flottfläckarne på den gula tapeten, erfor de gamla nervskakningarna hvar gång klockan ringde och porten bommade. Och när hon sedan gick

hem, njöt hon igen hela den första tidens lycka, då intrycket af det nya, ljusa lifvet blifvit uppfriskadt genom de mörka minnena. Och då var hon dubbelt lycklig, trefaldt tacksam mot honom, som räddade henne ur fattigdomen och förnedringen.

* *
*

En dag hade Tekla varit nere till trädgårdsmästaren att handla kryddor till middagen, emedan mannen bjudit vänner att fira hennes födelsedag. När hon kom hem, blef hon mycket öfverraskad att finna fadern sittande i köket med ett mått brännvin bredvid sig.

»Guds fred, barn,» hälsade gevaldigern och försökte resa sig.

Tekla såg i ett ögonkast, att han var drucken.

»Jag erinrade,» återtog den gamle med svårighet, »att det var din födslodag och ärnade stanna hos dig, om du inte har något emot det!»

Tekla såg, att fadern var civilt klädd och föreföll något afsigkommen. Anande det värsta och oförmögen att svara något alls på hans frågor, bad hon honom vänta ett ögonblick, medan hon gick in och tog af kläderna.

Inkommen i sängkammaren, kastade hon sig på sängen och grät af ondska öfver det öde, som just på denna dag skulle störa hennes glädje. Det förflutna, som hon lämnat, hade hon uppsökt endast som retmedel att framkalla stun-

dens njutning dess starkare, men att ha det inpå sig igen, inom sina dörrar förkroppsligadt i faderns person, det ville hon icke.

Minuterna gingo fort, och hon insåg, att det var nödvändigt återvända till gästen i köket, så framt hon ej ville äfventyra att se honom inträda i salen och kanske där bli sittande, tills gästerna skulle komma.

Hon torkade hastigt sina tårar och gick ut åt köket, men när hon öppnade dörren blef hon nära att falla; ty vid bordet satt ännu fadern synbarligen drucken och med handen om lifvet på pigan.

All dotterns vördnad för fadern var i ett tag utplånad, och en omätlig afsky intog henne.

Men hon hann icke bryta ut i ord, förrän gevaldigern började sluddra fram:

»Nå, du Tekla, du går din väg och ber mig inte stiga in. — Jag hade eljes liksom något att säga dig, för ser du, jag har tagit afsked ur tjänsten och ärnade fråga mig före hos Clement, om han hade något skrifgöra.»

»Det vet jag bestämdt, att han icke har,» svarade Tekla glad att utan omsvep kunna säga nej till en begäran, hvars beviljande icke kom an på henne.

Den gamle tummade på bleckmåttet och tittade åt spiseln, där ett vildsvinshufvud stack upp öronen öfver grytans kant.

»Jaså,» återtog den gamle och föll i tystnad för att få höra hvad dottern nu skulle ha att säga.

Tekla tänkte igenom, att bordet nu skulle redas, och att gästerna kunde vara här om en half timme. Därpå fattade hon ett raskt beslut.

»Se här, far,» sade hon, »har du en blank daler att dricka min skål för på stadskällarn. Och om du kommer igen i morgon, så kan du orda om dina angelägenheter med Clement.»

Gubben tummade dalern, som om han tvekade, huruvida han skulle slänga den i golfvet. Därpå spottade han på den, stoppade den i lommen och, fattande sin mössa, reste han sig.

»Du ber mig inte stiga in, Tekla. Det gör du rätt i för, ser du, lika barn leka bäst, och — det kan just komma på ett ut — men du var en gång min Tekla, mitt barn, ser du, och det glömmer jag inte så lätt. Jag glömmer det aldrig. Du ska' ha gäster till middan ser jag, och därför så går jag. — Ja, nu går jag!»

Tekla, som stått andlös, kunde icke återhålla en suck af lättnad, hvilket icke undgick den druckne, som nu tycktes i hast ändra beslut och med stapplande steg närmade sig salsdörren:

»Såå,» vände han nu helt tvärt med ett elakt grin, »du tror, att du ska' bli af med mig för en daler, och att jag vill gå ensam på stadskällarn, när jag kan få vara i godt sällskap här.»

Han hade raglat in i salen och slagit sig ner i den bredaste karmstolen.

»Bulla nu opp, så ska vi lefva lusteliga. Du har vildsvin i grytan och artischockor på hällen!»

»Far,» afbröt nu flickan utom sig! »Du är drucken och har uppfört dig illa mot flickan i köket. Nu ber jag dig vackert att gå, innan Clement kommer hem! Minns, att det inte är mitt hus utan hans, och att du icke har rätt att störa hans husfrid! Kom igen i morgon, och jag lofvar att göra hvad i min makt står att hjälpa dig till något.»

»Så, min flicka, du vill tala vackert med mig. Tala, din tjänare hörer till.»

När Tekla såg, att ingen utväg fanns att bli fri från en pinsam timme och oförmögen att kunna bära ett tryck på sin vilja eller mottaga ett missöde med jämnt mod, lämnade hon utan att säga ett ord platsen för sitt nederlag, kastade på sig sin kappa, och med harmens gråt i halsen skyndade hon ner för trapporna och ut på gatan.

En enda redig tanke ägde hon kvar; kunde hon ej utdrifva fridstöraren ur sitt hem, så skulle han åtminstone ej få vara med om att njuta af sitt anslag. Allt annat glömde hon, och utan besinning störtade hon gatorna framåt, likasom flydde hon ett ogunstigt, elakt öde, hvilket förföljde henne personligen och nu på hennes födelsedag, nu då hon arbetat sig upp ur fattigdo-

mens mörker, infann sig och ville draga henne ner igen.

Hon hade gått öfver Norrbro, kommit öfver Malmtorget och befann sig nere i Kungsträdgården, hvars grindar stodo öppna. Skyndade in mellan buxbomshäckarne, där barn lekte i vårmiddagens solsken, och satte sig slutligen uttröttad på en bänk under lindarna. Först upptogos hennes tankar af trädgårdskarlarnes arbeten, där de satte ut blomster i rabatterna och buro fajanskrukor ut på ritningarna. Allt upptog hennes uppmärksamhet, och hvarenda småsak gräfde sig in i hennes minne, såsom om hon ville förjaga det obehagliga, som förestod henne. Klockorna i Sankt Jakob började ringa till en begrafning, och hon räknade hvarje kläppslag, men hvarje slag af den tunga malmen satte hennes kropp i dallring, stämde ner hennes själ i mörka aningar och gjorde henne gråtfärdig.

Nu kom en skara hoftjänare in i allén och buro fram ett bord, som de täckte med duk, och andra tjänare buro fram fat och kar, vinkannor och saltser.

Tekla åsåg med nyfikenhet tillredningarna till en kunglig måltid, erinrade sig i ett ögonblick sin väntande måltid därhemma, såg mannen hemkommen, gästerna samlade, bordet odukadt, uppträdet med den druckne fadern, hörde frågorna efter den försvunna frun i huset. Hon ville resa sig och springa hem, men vågade icke röra

sig. Tanken på hvad som förestod förlamade henne, fruktan för ett uppträde, hvilket hon icke kunde förklara, naglade henne vid bänken, och sliten mellan plikt och feghet blef hon sittande, med ögonen skelande åt höger och vänster, som om hon icke kunde besluta sig, åt hvilket håll hon skulle se.

Plötsligen väcktes hon ur sin slöhets dvala af en vaktknekt, som med ganska barsk stämma frågade med hvad rätt hon befann sig i konungens trädgård.

På hennes svar, att hon sett grindarna öppna, anmodades hon att genast aflägsna sig.

Följd af knekten skyndade hon gången undergifvet framåt, men när hon såg andra fruntimmer, icke stort bättre klädda än hon själf, vandra omkring därinne ostörda, luktande på blommorna, trampande gräsmattorna, kände hon ett stygn i sitt hjärta, såsom om hon ensam varit utsatt för en skymflig utvisning, och när hon märkte sig vara betraktad med hånande blickar af de andra, vaknade vreden, hatet, afunden mot dem, som ägde företrädesrättigheter, dem hon saknade, utan att hon visste hvarför.

Utkommen utanför grindarna, som smälldes igen bakom henne med ett väldigt dån, tog hon af neråt Blasieholmen utan att veta hvart hon gick, blott märkande, att vägen åtminstone ledde henne åt folktomma trakter, där ingens blickar sårade henne. Hon kom bakom Tungelska och

Bååthska palatsen neråt viken, där rännilen rann ut, då hon såg en folkhop röra sig framåt Holmbron. Glad öfver att kunna få ett afledande föremål för sin uppmärksamhet, följde hon nu efter hopen, som snart stannade vid brohufvudet, där vakten ställt upp sig i en krets.

Sedan hon så småningom kunnat tränga sig fram till sjökanten, såg hon, att något tilldrog sig på första brohvalfvet, utan att hon strax kunde säga sig hvad. Innanför vakten stodo nämligen en grupp af präster och lagläsare, hvilka syntes rådpläga. När folkhopen rörde sig nästa gång, så att hon fick ändra plats, såg hon, att allas uppmärksamhet var riktad på en hvitklädd kvinna med bakbundna händer, hvilka höllos med ett rep af stadens bödel, under det två timmermän lossade broräcket framför dem.

»Tekla, ser du hexan där du står, så, kära, låt mig komma fram,» hördes en röst bakom den unga frun.

När Tekla vände sig om, igenkände hon grefvens dotter Ebba, med hvilken hon varit liksom litet god vän under konfirmationstiden.

Hedrad af igenkännandet och styrkt af vädjandet till hennes tillfälliga företräde, fattas hon af en plötslig lust att få vara beskyddare, och när väbeln vid stadsvakten nästa gång gick förbi, drog hon honom sakta i rocken, hälsade och bad få ställa sig mellan vakterna med sin väninna, hvilket utan svårighet beviljades, helst äfven

vakterna kände igen henne från den tiden hon gick i kasernen.

Nu syntes rådplägningen vara till ända, och lagkarlen läste något från ett papper.

Tekla kunde ingenting höra, men hennes blickar voro ihärdigt fästade på den unga kvinnan, som nu skulle bestå vattenprofvet. Iklädd endast ett hvitt linne, som röjde en härlig gestalt, med sitt långa svarta hår utslaget och hängande neråt axlar och rygg, visade hon ett blekt men skönt ansikte, ur hvilket tvenne brinnande ögon frimodigt blickade ut öfver folkhopen, mönstrande densamma med ett segergladt, öfverlägset leende på läpparne. Det tycktes, som om hon velat säga dem, att hon ändock var ett hufvud högre än de, att hennes ande ägde högre förmögenheter än deras, och att det prof, hon nu skulle aflägga, var en tvekamp mellan henne och den allsmäktige, och att, om hon äfven skulle gå under, hon dock åtnjutit den äran att ha kämpat med Honom.

Tekla erfor något, som liknade afund öfver denna kvinnas belägenhet, hvilken erinrade om en comediantska hon sett uppträda under triumfporten vid sista segerintåget, föreställande Victoria eller Segerns gudinna. Nu strålade vårsolen på hexans ansikte, sken på hennes hvita kläder, och i detsamma sköt bödeln henne framför sig mot brokanten och störtade henne i vattnet, som med sina små plaskande vågor snart slöt

sig öfver hennes svarta hår, hvilket flöt som sjögräs ännu, då den hvita gestalten gömdes nere i djupet.

Då gick ett sorl genom hopen, och likt en ström trängde den fram, sköt vakten oemotståndligt framför sig, fram emot räcket, som brast. I nästa ögonblick såg Tekla, hur fröken Ebba, som trängts ut från vakten, störtade i vattnet med ett genomträngande skrik. Utan att besinna sig, och gripen af en yra att få uppträda verksam i det hiskliga skådespelet, klättrar hon ner för bropålen, fattar den drunknade flickan i kläderna och drar henne upp på flottbron inunder brohvalfvet, hvarpå hon själf, bedöfvad af ansträngningen och skriken ofvanför hennes hufvud, plaskandet i vattnet, vakternas rop och vapenslammer, sjunker på knä invid den räddade väninnans till utseendet liflösa kropp.

* * *

När Tekla vaknade ur sin vanmakt och slog upp ögonen, befann hon sig liggande på en säng i ett främmande rum. Vid sina fötter såg hon, när hon först kunde urskilja något, tvänne änglahufvuden, som uppburo sänghimmeln, som var af kornblå sammet med silfverstickningar, och mellan omhängena, hvilka voro uppdragna som gardinerna för ett fönster, såg hon ryggkarmen af en stol med ett grefvevapen, skuret i valnötsträ, och där bakom ett svart skåp med draglådor af elfenben, på hvilket stod kredenser af guld, silfver och

pärlemor, hvilkas make hon aldrig förr sett. Och genom rummet föll ett orangefärgadt ljus af fönstrens sargegardiner, men på den ljusa tapeten tecknade sig en fläck med regnbågens sju färger, brutna af en slipad kristallbägare, som stod på fönsterbrädan.

När Tekla hunnit återhämta besinningen, erinrade hon sig de sista timmarnas på hvarandra störtande händelser: uppträdet med fadern, flykten ur hemmet, utdrifningen ur kungens trädgård, fröken Ebbas oförmodade närvaro, hexan, folkmassans påträngande, äfventyret i sjön och hennes eget inskridande vid den unga frökens lifsfara. Men så steg tanken på de väntande gästerna, på mannens oro, så häftigt fram, att hon reste sig från bädden och sprang upp på golfvet. Märkande, att hon var iförd ett plagg, som kändes främmande, vände hon sig mot en spegel och såg, att hon bar en silkeskjol med blommigt sammetslif och små skor af hjortläder med stickningar i färger. Hon dröjde vid spegeln för att betrakta sin ungdomliga gestalt, som aldrig förr synts henne så intagande; hon strök med händerna på det mjuka tyget, lät foten vika sig i den mjuka skon mot den svällande mattan och ordnade sitt upplösta hår, då hon hörde ett kort klingande skratt bakom sig, kände sig omfamnad af två små händer, när en kyss smällde vid hennes öra.

»Ser du, stygga, att du skulle vakna likafullt,» utbrast fröken Ebba, »och hade icke du vaknat, så skulle jag ha gråtit mig till döds, att jag icke fick tacka dig, för att du räddade mig ur sjönöd.»

»Min fru,» hördes grefvens röst bakom de unga kvinnorna, som höllo hvarandra omfamnade, »tillåt mig att frambära ur mitt rörda hjärta en faders tack för det hjältemodiga sätt, hvarpå I räddat åt en änkeman hans enda barn, hans enda återstående glädje i lifvet.»

Och med verklig rörelse böjde den ståtliga gubben sig ned och kysste Teklas hand, under det hon förblef stum af förundran öfver den höga nåd, som så hastigt fallit ner öfver henne.

»Nu,» återtog grefven, »måste jag beklaga, att min plats vid hären nödgar mig lämna staden redan i morgon dag, och min dotter följer mig till Elgsnabben, men när hon kommer igen och flyttar ut till Sandemar, hoppas jag ni förunnar henne nöjet att se en så ovanlig kvinna som sin gäst.»

Tekla tackade med en åtbörd och några ofattliga ord, som hon framstammade.

»Och efter som jag nu ser er återställd,» afslöt grefven, »och förmodar, att er man väntar med otålighet sin unga fru, har jag låtit spänna för vagnen att föra er hem.»

Grefven bjöd den ännu förvirrade Tekla sin arm och förde henne genom en rad af gemak,

det ena präktigare än det andra. Och när de kommo i förstugan, lade han en pälskappa öfver hennes axlar, och, anhållande få sända hennes kläder tillbaka om morgonen därefter, gaf han en vink åt hofmästaren att följa henne ner på trappan.

Efter många omfamningar af fröken Ebba, som bad att få hälsa på sin kära väninna, befann denna sig snart sittande i en täckt karet, som, under det lakejerna öppnade grindarna, gungade så mjukt fram öfver gatstenarne och hvars stoppade dynor skyddade för hvarje stöt. Tekla hann icke mer än i tysthet prisa samma ödes otroliga nåd, som för ett par timmar sedan stört hennes fest och utdrifvit henne ur paradiset och som nu upphöjt den förnedrade, räddat henne från förödmjukelsen att komma hem och uppbära förebråelser för uraktlåtna plikter, då vagnen stannade utanför hennes port. Men icke alldeles fri från fruktan, att mottagandet skulle kunna bli stormigt, skickade hon betjänten, som öppnade vagnsdörren, upp till mannen för att i förväg underrätta herr Clement om allt som händt och förebärande opasslighet anhålla om hans hjälp uppför trapporna.

Några ögonblick senare kom herr Clement nedstörtande barhufvad, omfamnande sin hustru, kysste hennes händer och lofvade Gud, att han återgifvit honom den han visserligen aldrig trott vara omkommen, men hvars försvinnande oroat

honom. Och därpå fick han berätta huru han och gästerna dukat bordet, under hopp om, att frun straxt skulle komma igen, endast anande, att hon blifvit uppehållen ute i någon handelsbod eller dylikt. Och af pigans nu berättade aningar, att frun följt sin far, hvilken sålunda måtte ha gifvit sig af straxt efter Teklas bortgång, lugnades hon äfven i den mest fruktade punkten. Det blef en fest, som hon aldrig vågat drömma sig. Hon var hjältinnan i flerfaldig måtto, och hennes sjuka jag kände sig ligga i silkesvadd, när tal och skålar hela middagen så varmt svepte om hennes lilla person. Och när hon själf talade om grefven och palatset, om hvad grefven sagt och hvad fröken Ebba lofvat, då sutto åhörarne tysta och andäktiga, och när de sågo det blommiga sammetslifvet och den blåa silkeskjolen, fingo de unga handelsmännen riktiga syner af det grefliga. En ung vinskänk vågade erinra sig, att han en gång sålt vin åt grefve von Schlippenbach och varit själf uppe med räkningen; och straxt fingo han och Tekla en duo om palatset, erinrade hvarandra om gallergrindarne med lansarna, trappans marmor, fackelhållarne i muren, förstugans bildstoder och vapnet öfver portalen. De fasthöllo så länge vid minnena och upprepade sig så ihärdigt, att herr Clement slutligen började gäspa, fyllde i pokalerna och ville sjunga sin alltid beundrade »Gubben gick uti hasselskog», då Tekla bad, att han

skulle låta vara med att sjunga, emedan hon var så trött.

Herr Clement visade just några tydliga tecken till missbelåtenhet och hade druckit ett särskildt glas med guldsmeden »för småborgarne som vi», då det ringde på dörren och in träder grefve von Schlippenbachs kammartjänare. På grefven och fröken von Schlippenbachs vägnar bad han att födelsedagen till ära och som en obetydlig souvenir få öfverlämna denna obetydliga present, hvilken endast skulle vara en erinran, att fru Clement icke ville glömma dem. Och midt på matbordet ställde han en silfverbricka med blommor och frukter, bugade sig och gick.

Nu blef det en ny uppståndelse vid att betrakta underverket, och sällskapet täflade i att säga namn på härligheterna. Midt i blomsterkvasten satt en hvit lilja, det förstod man, och rundt omkring densamma mörkgröna blanka löf med hvita, välluktande blommor, dem droghandlaren afgjordt betecknade som orangeblommor. Och däromkring holländska tulipaner, pingstliljor och syringa. Alltsammans krönande ett helt litet berg af oranger, mispel, granatäpplen, kvitten, hvilka senare voro föremål för en lång öfverläggning, tills byggmästaren kunde ge deras namn, emedan han sett dem i stendekorationerna på De la Gardieska palatset.

Slutligen upptäcker herr Clement, midt i den hvita liljan, en diamantring fastbunden med en

silkestråd i blomkalkens botten, och guldsmeden såsom den sakkunnige värderar den till två hundra dukater.

Nu blef det grefven igen, och nu måste herr Clement släpas en gång till igenom grefliga palatset, höra om gallergrindarne med lansarne, vapnet och fackelhållarne, under det vinskänken klef upp på sin käpphäst.

Ett nytt försök af herr Clement att flyga bort med ämnet på sångens vingar, aflopp lika illa som förra gången, hvarpå han utgöt smärtan öfver sin förlorade glans såsom det hittills högsta i sin hustrus ögon, med en rad enskilda skålar för borgare, småfolk och vanbördingar.

Men Tekla var alldeles för lycklig och för högt uppe i rymderna att kunna dragas ner; hon sökte i stället lyfta sin man till sig, och när hon intalat honom hopp om att kanske få grefven till kund, ansåg han sig såsom redan införd i huset. Och nu bjöd han själf på grefven, fick i förbigående en hittills förgäten upplysning om Sandemar och den utlofvade inbjudningen, och som han ensam af sällskapet sett det grefliga landtgodset, bestod han på Sandemar den återstående delen af aftonen, till sällskapet skildes och Tekla gick att drömma om det förlorade och återöppnade paradiset.

* *
*

En strålande majmorgon stod grefvens resvagn utanför porten vid Fiskehamn. Herr Clement hade icke varit fullt nöjd med sitt lif de sista dagarne, ty hans unga fru hade spridt oro och buller i huset. Åt henne skulle sys nya klädningar, och dessemellan sprang hon på besök hos grefvens på Blasieholmen, och en gång hade fröken Ebba gjort visit tillbaka, men alldenstund herr Clement icke var hemma vid tillfället, måste han nöja sig med muntliga redogörelser för den äran, som vederfarits hans hus. Och däremellan hade han fått så mycket af grefvens i sina öron till morgon, middag och kväll, att hans egen lilla person började skräpa i hans blygsamma hem. Det var därför med en viss lättnad och ändock icke så liten oro han nu lämnade sin maka för åtta dagar. Deras lycka hade varat så kort tid, att han blygdes de ögonblick han trodde sig komma att njuta af det blifvande lugnet; därför och för att blifva fri från afskedets smärta tog han ett hastigt afsked, innan vagnen anlände, och gick ner till Köpmangatan i sin handelsbod, angelägen dessutom att slippa bli föreställd för fröken Ebba, som han ansåg sig för ringa att öppna bekantskap med.

Fru Tekla hade lefvat i ett virrvarr af saliga känslor, och hann därför icke skänka många tankar åt den på sistone något knarrige mannen. Och nu, när lakejen kom upp med underrättelse, att kareten stod för porten, lämnade

hon sitt af reserustningarna oordnade hem med en verklig lättnad. Och när vagnen rullade fram utmed Fiskehamns strand, där skeppen lågo flaggande i hundraden, omsväfvade af måsar och tärnor, erfor hon det, som om ännu en gång ett nytt ljust lif öppnade sig för henne.

De färdades öfver Norrebro, Malmtorget, Blasieholmen för att öfver Valmundsön komma till Blockhustullen, där grefvens galér skulle möta för att föra dem till Sandemar. Och när de slutligen åkt genom de kungliga Djurparkerna och kommo fram till Blockhuset, där den stora fjärden öppnade sig, föll Tekla i gråt, hänryckt af att se hafvet, som hon kallade det.

För en gynnande nordvästvind hissades de stora vinglika seglen, trumpetaren blåste en appell, Blockhuset svarade med ett skott af en nickhake, och nu sköt snäckan fart, ut mellan jakter, koffar, skepp och örlogsfartyg, som loverade upp mot staden.

De unga kvinnorna hade tagit plats på däck under ett soltält och uppvaktades af kammarpagen, en nittonårig friherre, hvars föräldrar voro döda, och hvilken nu skulle erhålla sin första uppfostran i grefve von Schlippenbachs hus.

Under det vårvinden sakta fläktade i seglen och förde vällukter från strandens klöfverängar, talade den unge friherren höfviska ord till de båda damerna och inblandade däri verser ur italienska skalder, dem Tekla visserligen icke

förstod, men som därför verkade som musik för henne. Och aldrig hade hon sett så artiga manér, aldrig en sådan fin gestalt hos en ung man. Och när han slutligen efter det att vin och frukter blifvit upphämtade på däck, tog fram sin luta och sjöng, så trodde Tekla sig vara långt från jorden, hvilken hon endast kunnat döma från den mörka portgången med råttorna och sjöfolket på härberget.

Tekla trodde sig väl förstå, att den unge ädlingen var på väg att bli fröken Ebbas käresta, och därför hörde och såg hon deras älskogsgnabb med den redan invigdas alltseende och förstående blickar, låtsandes intet se och intet höra. Och när baron Magnus, som han hette, i ett högstämdt loftal öfver Teklas hjältemodiga handling antydde, att det var henne världen hade att tacka för, det fröken Ebba ännu med sin skönhet och ungdom kunde fröjda de lefvande, kände hon sig vara de ungas beskyddare, på samma gång hon icke utan ett visst vemod därigenom insåg sig höra till de gamle, som lämnat hoppet om förestående kärlekslycka. Och när hon nu talade om sin ålder och sin erfarenhet, togo de unga sig för att kalla henne lilla svärmor, hvilket bidrog att på samma gång höja Tekla öfver dem och göra de älskandes umgänge så otvunget som görligt.

Under tiden gjorde galéren fart öfver fjärdar och strömmar till Vaxholm, där kursen än-

drades. Vid Djurhamn mötte de en eskader af kungliga flottan, som just lyftat ankar och skulle lovera upp till Stockholm. Och i kvällningen passerades Dalarö tullhus, hvarefter de fingo Sandemar i sikte.

För Tekla var detta ett trollslott, som nu uppenbarade sig i solnedgången. Nerifrån den hvita sandstranden med dess båthamn och bryggor, badhus och sjöpaviljong, syntes sakta höjande sig en park med mörka buxboms- och idegranskandelabrar, pyramider, polygoner, mellan hvilka bilder af gudar, nymfer, troll och drakar voro utplanterade. Och på marken lågo utbredda blomstersängar med narcisser, hyacinther, tulipaner i den ljufligaste färgprakt. Därbakom reste sig slottets facad med klocktorn och flaggstång, vimplar och flöjlar, tinnar och torn, och ännu längre bort trädgårdarne, längst bort begränsade af förvaltarens byggnad med ladugårdar och ekonomibyggnader.

Stränderna voro kransade med skogar af mörka furor på mossiga klipphällar, som stego brant upp ur sjön.

Och utåt fjärden reste sig Dalarö skans med sina kanoner och vaktposter, bevakande Elgsnabbens hamn, där flottan plägade samla sig, innan den lopp ut på sina krigståg.

Tekla hann icke längre i sina betraktelser, förrän kastellanens trumpet smattrade, hundar skällde, trossar rasslade och galéren lade till vid

bryggan; och hon leddes öfver landgången af baron Magnus för att i nästa ögonblick mottagas med omfamningar af den gamla hofmästarinnan.

*　*
*

Det hade gått tre dagar och tre nätter, då Tekla en morgon vaknade vid solens uppgång i sin kammare på Sandemar. Hon hade haft elaka drömmar om sin far och om hexan på Blasieholmen, så att hon måste springa upp ur sängen för att rista af sig de onda tankarne. Och när hon nu slog upp fönstret och såg hafsfjärden, såg parken med dess trän i ljusgrön sommarskrud, blomstren med daggpärlor, och hörde fåglarna sjunga, blef hon först lugn igen, kröp ner i sin säng och erinrade sig de tre sälla dagar som flytt. Till dukadt bord utan ett bekymmer, en omsorg, hade hon gått som till fest; hon hade seglat ut och sett hafvet, som vidgar synen och luftar ut sinnet; hon hade ridit i skogarna på jakt efter harar och storfågel, gått i ladugård och fågelhus, besett hönsgård och hundstall, spelat fjäderboll i parken och bundit blomkvastar i trädgården, men mest hade hon suttit i hvitbokshuset vid svandammen och hört de unga gnabbas, sjunga, spela och gnabbas igen. Lifvet hade legat så idel ljust, att hon endast väntade höra kyrkklockorna ringa hvarje stund, ty så söndagslikt hade alla synts henne. Hon själf och människorna gingo ju söndagsklädda,

rummen voro ju söndagspyntade, trädgårdsgångarne krattade som till söndag, och söndagsmat, ja, hälgdagsmat bestods hvarje dag, och intet gatubuller hördes, intet spring i portar eller boddörrar, inga slagsmål, ingen vakt, inga gesäller.

Men i går på aftonen hade ett enda litet moln dragit förbi solen. Fröken Ebba, som visserligen syntes vara betagen i den unge baronen, hade dock stunder af lynne, då hon tycktes hysa agg till honom, och då hon roade sig att plåga honom, som man plågar en fluga, utan orsak. I går afton hade hon kastat en hans gåfva, som han med stor möda hade samlat till, i svandammen, och när efter något gnabb fröken Ebba aflägsnat sig, hade Tekla sett ynglingen gråta. Medlidsam, hade hon frågat, hvad som vållade sorgen, och då hade han fallit på knä, lagt sitt hufvud i hennes sköte och öppnat sitt hjärta. Han trodde, sade han, att fröken Ebba aldrig skulle komma att älska honom riktigt, därför att hans mor varit en utländsk kvinna och en vanbörding.

Då hade det uppstått ett band mellan de två vanbördiga; och köpmannens hustru, gevaldigerns dotter, hade tröstat den vanbördigas son, smekt hans vackra hufvud med de svarta lockarna, och den betryckte hade kysst hennes händer, kallat henne syster och bedt, att hon skulle bli hans vän. Och därpå hade de vandrat i parken, tills månen gick upp, då de ropades in

af fröken Ebba, som sedan visat sig älskvärd hela aftonen.

Tekla kände, efter detta, att hon blifvit någon, något mer än lifrädderska, hvilken man sökte betala så godt man kunde. Hon hade af en slump inkastats i dessa människors lif, råkat att bli en liten del af det stora drifhjul, som satte deras öden i rörelse, och fann på samma gång, att hon blifvit mycket främmande för sina egna förhållanden. Och detta senare blef henne på ett förskräckande sätt klargjordt, då ögonblicket därefter kammarpigan inträdde med ett bref, hvilket anländt med postjakten och af hvars stil hon genast såg, att det kom från mannen.

Sedan hon lämnat hemmet, hade hon ej haft en tanke på honom eller en längtan efter sitt eget. När hon nu därför läste hans ömma utgjutelser och hans böner, att hon måtte vända hem igen, kände hon det som en förebråelse, och bönerna blefvo befallningar. Det var, som om en främmande rå hand ville rycka henne ur hennes himmel och trampa ner henne igen. Hon förvånades öfver, att det kunde kännas så, så snart efter deras bröllop, och när hon frågade sig, om hon verkligen höll denne man så kär, som hon trott, måste hon svara nej. Och likafullt hade hon väl gjort det, den gången hon ville dö, när han hade rest bort om sommaren.

För att befria sig från tvifvel och förebråelser, satte hon sig ner att skrifva svaret på det

mottagna brefvet, afböjande mildt men bestämdt sin mans fordran, att hon skulle resa, innan de åtta dagarne voro till ända, förebärande, att hon icke kunde bryta sitt löfte, allra minst när lägenheterna voro så svåra som de voro.

När hon afsändt brefvet, var det henne, som om en skuld vore betalad eller åtminstone öfverstruken. Och sedan hon klädt sig, gick hon med lugnt sinne ner i parken.

Morgonen var sval och blommorna voro ännu våta af daggen; fjärden låg mörkblå och plaskade mot båtbryggan, där måsarne kretsade öfver fiskarens ökstock, i hvilken blanka strömmingar lågo i högar.

Tekla greps af en stark längtan att komma ut ur trädgårdens hägnad, men på sjön vågade hon sig ej ensam och hade ingen tjänare till hands att låta föra sig, men ut skulle hon, och då grinden nu stod öppen, vandrade hon ner i stranden.

Det tycktes henne, som om hon strax andades friare, och den mjuka hvita sanden frasade så lent om fötterna, de svarta tångbänkarne voro som ulliga mattor att gå på, och granskogen i sjökanten doftade så starkt, gömde så väl och skyddade mot nyfikne från landsidan. Därför lossade hon på det alltför trånga klädningslifvet, hvars för henne ovana fiskben hade plågat henne, och tagande sin hatt i handen, vandrade hon i stranden, småsjungande och upp-

rymd. Plötsligen upphörde sandbädden och marken blef stenig, men det var bara väl slipade kiselstenar, så släta att klifva på, att hon ej lät dem hindra. Men så kommo stora rullstenar, kantiga hvassa block, som hon först hoppade på, tills hon blef trött. Att gå in i skogen ville hon ej, ty så snart hon släppte den stora ljusa sjön ur sikte, blef hon rädd. Men när slutligen stranden endast bestod af skarpkantade klyftor, och hon fick se stjärten på en orm, måste hon gifva sig in.

Först gick stigen obanad genom tallar och ljung, som räckte upp på benet och kom henne att rycka till, under tanken på gömda ormar, och hvar helst hon satte ned foten, sjönk den mjuka bädden, och sålunda måste hon hoppa som en hare mellan tufvorna. Blodet dunkade i tinningarna, bröstet arbetade, och flåsande och darrande nådde hon slutligen en gångstig, hvilken hon genast tog fast fot på, liksom om hon räddat sig ur sjön. På solens ställning kunde hon ungefär döma, åt hvilket håll herrgården måste ligga, och när hon såg gångstigen linda sig åt höger, förstod hon, att det måste bära hemåt endast hon höll ut. Den tjocka skogen började nu tunnas ut, och mellan de smala trädstammarna syntes en blå rökpelare hvirfla upp. En svart hackspett med röd nacke hamrade i ett nu i en tallstam, så att den redan tillräckligt upprörda unga kvinnan spratt till och föll in i mörka tankar, lättrogen och skrockfull som hon var,

Gångstigen vidgade sig och svällde ut till en körväg, som ledde fram till den backstuga, hvars väggar till större delen utgjordes af en backknalles sluttningar.

När Tekla kom fram till den lilla rankiga dörren, som endast bestod af några hopslagna båtbord med årlommar spikade rätt öfver som narar, såg hon, att klinkan låg i en hälla innanför, hvaraf hon slöt, att ingen var hemma. Hon såg sig då omkring på den underliga kojan och märkte ett bockhorn fastslaget öfver dörren, och en hästsko midt på tröskeln; i en bunke vid knuten växte en libbsticka, som afgaf en förfärande stank, då hon lutade sig ner för att lukta på den, och bakom den vidriga örten låg en igelkott hoprullad och sof.

Ställets ovanliga yttre började ingifva Tekla fasa, och hon ämnade just vandra sina färde, då hon hörde röster inifrån kojan.

Nyfikenheten besegrade för ett ögonblick hennes fruktan, och hon lade sitt ansikte mot dörren för att genom en springa se, hvad som förehades därinne, då hon med ett svagt anskri ryggade och skyndade att dölja sig bakom knuten.

Med smygande steg gaf sig Tekla in i skogen igen för att därifrån söka upp gångstigen, som ledde hemåt. Hvad hon sett inne i kojan hade på det allra högsta uppskakat henne, mest

därför att hon icke kunde förklara fröken Ebbas närvaro hos denna undangömda gamla kvinna, hvilken icke kunde vara annat än en hexa, att döma af de yttre tecken, hvarmed hon skyltade.

Genom en vanlig genväg, som tankarne pläga taga, då lika söka lika, erinrade hon sig nu uppträdet på Blasicholmsbron, mindes fröken Ebbas deltagande i hexans öde och förvånas nu först öfver, att hon ej då straxt kom att tänka öfver orsaken till en fin frökens närvaro i en rå folkhop vid ett sådant ruskigt skådespel. De båda liknande händelserna knöto nu förbund i hennes tankar, och den ena uppenbarade sig som orsak till den andra, de förmälde sig med hvarandra och födde en ny förfärlig frukt, som med misstankens hela grobarhet växte ut till det obevisades fasta visshet: fröken Ebba var en hexa.

Därpå kom framrusande ett eftertraf af följdsatser, uträkningar af hvad som häraf kunde framgå, och hänförande det som händt till sig själf, ansåg hon, att något oförmånligt för henne skulle kunna inträda. Ty antaget, att saken blefve upptäckt, hvilket i dessa tider lätt kunde ske, så vore Tekla utdrifven ur paradiset, störtad ner igen i den grop, som hon i ett anfall af öfvermod denna morgon kanske förvandlat till en blifvande ormkula. Och som en blixt slog det henne, att hon skrifvit öfverord till sin man, sökt lära honom, att det fanns andra och högre synpunkter på lifvets förhållanden än han trod-

de, och att föreställningarna om det passande, om löften, om samlefnad icke blifvit hos honom så utbildade som hos andra mera lyckligt lottade.

Oroad af alla dessa ord, som nu hördes i hennes öra, skyndade hon på sina steg för att komma hem och om möjligt återtaga brefvet, innan det hunne bli afsändt.

Skogen glesnade och ljusnade än en gång, åkrarna lågo snart öppna, och hon uppnådde trädgårdsporten utan att möta någon, hvarpå hon ställde i ordning sin dräkt, putsade sina skor och skyndade upp till slottet.

Den första hon sökte var kammarpigan, som mottagit brefvet, men hvilken nu förklarade, att det redan afgått med jakten.

Med stigande oro gick Tekla in i våningen, hvars alla dörrar stodo henne öppna, kom förbi nigande kammarpigor och bugande lakejer; och när hon såg igen dessa tjocka murar, som utestängde kölden, dessa skänkskåp med fat och kannor, hvilka säkert aldrig skulle stå tomma, erfor hon det lugn, som den rike måste känna; och alla tankar på en stundande utdrifning ur denna fasta borg voro förjagade. Utan att veta det, hade hon kommit in i biblioteket. Folianter i hvita pergament, kvarter i svart karduan, små ströskrifter och dissertationer i turkiskt papper, buntar af handskrifter i olifant- och karduspapper klädde väggarne i det hvälfda rummet, under hvars hjässa hängde en salamander. Midt

på det stora ekbordet stod en astrolab och en jordglob.

Tekla gick omkring och tummade på böcker och instrument, tankspridd, frånvarande såsom inför frågor, på hvilka hon intet svar kunde få. Plötsligt stannade hon framför en hylla; tog på måfå en brun kvart med skinnband och knäppen och märkte i detsamma, att på hyllan bakom stod instucken en liten fyrkantig bok, liknande en almanacka. Nyfikenheten var väckt, och hon drog fram det lilla bandet, som synbarligen var gömdt där. Hon betraktade först omslaget, som var påtecknadt i rödt bläck med Mariæ vapen eller två korslagda trehörningar, och Kristi kors spikar eller tre raka streckar, korsande tre andra dylika. Därpå öppnade hon den och läste i svart handskrift: »Svartkonstboken eller Cyprianus, det är all den hemliga konst om tydor, järtecken, förgörningar, samt med en sannfärdig och kort undervisning om Blåkullafärder och Trollpackor, däri klarligen omskrifves om, huru Botil i Lindåsen blef förd om skärtorsdagsnatten till Blåkulla och hvad han där förnam och skådade.»

Hon blef stående handfallen, och kunde endast ställa tillbaka den bruna boken på dess plats, under det hon med blickarna for öfver bladen i den underbara skriften. Men sinnesrörelsen var för stark, och blodet rusade upp åt ögonen, att hon ej kunde läsa ett ord. Med boken i handen satte hon sig ner i den stora karmstolen

för att hämta sig, och för att hvila blickarna lät hon dessa flyga öfver böckernas långa rader, försökte att tänka på intet för att komma ifrån sin förvirring. Men en tanke smög sig ändå fram, oemotståndligt och öfverröstande de många, som ville tränga sig fram. Hur kunde hon veta, att denna skrift stod där just bakom den boken, och hvarför leddes hennes hand endast dit bland så många andra hundra böcker?

Nu började inbillningen spela, och hon såg i sin person nedlagd en siaregåfva, som alldagsfolk saknade. Hon lade nu märke till sina syner hon haft som ung flicka, räknade ihop därtill den underbara förmågan att locka just den unga mannen till sig, som hon ville äga, erinrade, huru hennes grymma önskan att bli fri från den besvärande modern just i behaglig tid blef uppfylld, tänkte på det lyckosteg hon tagit, då hon råkat gå till hexan på Blasieholmsbron och rädda den unga fröken — utan tvifvel, hon tillhörde de utvalda, de med dubbel syn begåfvade, och stod under en högre makts inflytande. Men hvilkens?

Hon fällde ögonen på boken, blef intagen af en ny fasa och sprang upp för att ställa boken på sin plats. Men se, då kunde hon icke återfinna den bruna boken med knäppena. Hon var alldeles viss, att den stått där, på den hyllan, men nu stod en annan där i stället. Eller var det icke den hyllan? Jo, det var den, just den.

Det hördes steg i salen utanför, och oförmögen att kunna besluta sig, hvar hon skulle ställa undan den farliga boken, stoppade hon den i sin kjortelsäck, i samma ögonblick som fröken Ebba inträdde i biblioteket.

Med strålande blickar och rosiga kinder gick den unga fröken emot sin väninna, kysste hennes änne och frågade, hur hon befann sig. Och då hon såg dennas blekhet och upprörda tillstånd, föreslog hon, att de skulle gå ner i badhuset och friska upp sig, hvartill Tekla icke hade något att invända.

Sedan de därför hämtat badlinnen, kam och svamp, gingo de båda väninnorna neråt stranden genom den doftande parken. Tekla hade svårt att säga något af fruktan att röja sin hemlighet, och hon kände den förfärliga boken bränna i fickan, då slutligen fröken Ebba, som erfor det tryckande i tystnaden, plötsligen stannade, lade sina händer på väninnans axlar och frågade med den mest öppna min i världen:

»Kan du gissa, hvar jag varit denna morgon?»

Tekla ryggade, och tvekande, huruvida hon blifvit upptäckt eller ej, svarade hon:

»Nej, käraste, hur skulle jag veta det.»

»Ja, då säger jag det inte,» återtog fröken Ebba.

»Åh jo, säg,» bad Tekla.

Fröken Ebba öfvertänkte ett ögonblick, hvarpå hon sade liksom för sig själf:

»Jag får bara ondt af det efteråt?»

Och så dansade hon fram öfver bron, som ledde ut till badhuset.

Inkomna i den praktfulla paviljongen, som var möblerad med stolar och bord af indiskt rör, började de lägga af sig kläderna.

Ehuru själf kvinna, kunde Tekla icke underlåta att beundra den härliga gestalt, som nu blottade sig för hennes ögon. Hon såg en liten rosenröd fot, mjuk och välbildad som en barnhand, med alla tårnas naglar kupiga, mjölkhvita som pärlemor, utan en skrynka eller bugla, och hänförd af att se skönhet i mänskogestalt, böjde hon sig ofrivilligt ner, fattad af ödmjuk smärta att erkänna sig såsom ett lägre slag af människobarn, och kysste den lilla foten.

»Hvad gör du, tokiga flicka!» utbrast fröken Ebba med låtsad harm.

»Jag kysser min ängels fot,» svarade Tekla med undergifvenhet och började fästa sina kläder igen.

»Och du ärnar icke bada?» frågade fröken Ebba,» låtande det ena plagget efter det andra falla.

»Nej,» svarade Tekla, »det är för kallt för mig.»

Men sanningen var, att hon icke ville blotta sin kropp inför väninnan, ty hon visste, att hon skulle behöfva blygas för sina af arbete, dåliga kängor och vanskötsel missbildade fötter.

Fröken Ebba stod nu afklädd på trappan till bassängen och höll händerna tryckta mot sin af den friska luften skälfvande unga barm.

Plötsligen, likasom gripen af minnet från en liknande belägenhet, utbrast hon, i det hon kastade sig ner i vattnet:

»Låt se' nu, om jag är en hexa och kan flyta!»

Det genomskinliga vattnet delade sig, och slöt sig omkring den bländande hvita gestalten, hvars båglinjer tycktes smälta ihop med vågens, som utifrån hafvet rullade in, och det violbruna håret spreds på böljan som en knippa lösryckt sjögräs. Därpå vände sig flickan på rygg och, se, hon flöt på vattnet som en spån.

Tekla erfor en beklämning, som om hon återsett det ohyggliga uppträdet vid Blasieholmsbron, och till morgonens och förmiddagens iakttagelser hopade sig de nyss gjorda.

Men när hon såg denna blomstrande ungmö i all dess nakenhets majestätiska skönhet, såg detta lugna leende, denna rena blick, som nerifrån vattnet tycktes se rätt upp i Guds blåa himmel utan att blinka, måste hon fråga sig, om en fördärfvad människa, som försvurit sig åt onda makter, kunde se sådan ut.

»Ser du, att jag är en hexa!» ropade flickan i vattnet upprepade gånger, där hon låg flytande, orörlig i alla lemmar utom händerna, hvilka omärkligt rodde smått som fenorna på en stilla-

stående fisk, hvilken söker hålla sig kvar emot strömmen.

Ett moln drog i detsamma förbi solen, och den hvita fina gestalten i bassängen syntes likblå under det nu djupgröna vattnet. En mås, som af molnet blifvit störd i sitt fiske, skrek, högt upp öfver badhuset. I detsamma ringde middagsklockan, och Tekla, som redan förut varit uppskrämd, började i ett anfall af moderpassion att skrika fram en bön till Gud och hans enfödde son.

Skrämd af detta oväntade utbrott, skyndade fröken Ebba upp ur vattnet för att bistå sin väninna, som hon trodde ha fallit i någon häftig sjuka.

* *
*

Herr Clement hade nyss på morgonen låtit bodsvennen slå upp bodfönstret och hänga ut taflan, på hvilken med latinska bokstäfver tillkännagafs att här försåldes alla slags viner från rhenskt och alicante ner till mumma och sekt.

Gräsänkling sedan fjorton dagar, befann han sig i ett osedvanligt vresigt lynne, helst han på sin ömma skrifvelse för en vecka sedan endast erhållit ett ceremoniöst, nästan undervisande svar, som försatt honom i raseri.

Men sedan raseriet gifvit sig, hade han fallit in i en trånsjuka, som betog honom lefnadslust och mod, och ena stunden kom honom att

skära tänder och banna, den andra gråta och veklaga som en kivnna. Och med påföljd, att han en gång om dagen aflevererat ett kärleksbref på posten, hvarpå han endast erhållit ett svar, men ett sådant, att han nu på morgonen mot sin vana måst taga sig ett stort glas sekt, hvilket gjort honom både gråtmild och ursinnig.

Herr Clement var utan tvifvel en skön ung man, och en fin sådan, sedd genom en portvaktardotters ögon, men han var äfven köpman och framför allt. När han sålunda gift sig och satt bo, hade detta icke skett utan förhoppning, att han skulle få gengåfvor mot gåfvor, det är en hustru och ett hem för sig. Nu däremot hade, efter ett par månaders sällhet och kostnader, hans hem blifvit öde och hans lif antagit samma ensliga färg som under hans föregående ungkarlsstånd. Ensam vid bordet, när han kom från sitt arbete, ensam i sängen, ensam på vandringarna om söndagarne. Hans missnöje hade sålunda fått en ganska solid näring, och nu, när han, trött af att bedja, tagit sig för att fordra hustruns närvaro i hemmet, hade han fått svar på tal. Gårdagens bref, som han ännu bar i fickan, hade nämligen varit mycket långt och redan så olikt denna hustru han lämnat, att han fruktade, de skulle vara främmande för hvarandra, när de råkades igen. Hon hade nämligen svärmat om högre syner på tingen, erinrat om prästens yttrande i kyrksalen, att alla männi-

skor voro lika inför Gud, men icke inför världen, vidrört frågan om själarnes vigsel i himmelen och kropparnes på jorden, och slutligen hade hon ägnat fyra sidor om fröken Ebbas kärlek till en kammarpage och friherre kallad Magnus, hvars hänförande yttre och inre hon skildrade med en oroande sakkännedom, icke förglömmande att omtala den del hon tagit i de unga älskandes små fröjder och sorger.

Detta sista hade nu särskildt uppretat herr Clement och ingifvit honom den största oro för sin kärlekslycka, så att han måste gifva sina farhågor luft. Ehuru han från första stunden visat sin svärfar, att han icke gift sig med honom, utan endast hedrat hans dotter med sitt anbud, hade denne icke inställt sina besök hos dottern, dock helst väljande de stunder mannens frånvaro gjorde samkvämet friare. Nu däremot, då dottern var bortrest, hade gevaldigern icke synts till, och herr Clement hade haft stor möda att finna reda på honom för att få ett samtal till stånd. Bodsvennen hade dock lyckats träffa honom och icke alltför nödbuden hade han lofvat infinna sig i vinboden, där herr Clement just satt och väntade.

Vid sitt inträde hos mågen visade gevaldigern ett något härjadt yttre, och mera trött än han ville synas, slog han sig strax ner vid diskbordet efter att ha hälsat ett kort god dag.

»Jo, svärfar,» började herr Clement, sedan han fyllt ett glas med alicante och ställt framför sin gäst. »Det är så, att Tekla...»

»Hvad har jag med Tekla att beställa?» snäste gevaldigern. »Det är du, som är gift med henne och inte jag, efter hvad vi kommit öfverens.»

»Ja, det känner vi,» menade herr Clement, »men det här är ett alldeles särskildt fall, då endast inskridandet från fadersmyndighet kan återföra en pliktförgäten maka till sitt hem. — Välbekommet, svärfar!»

Den gamle drog en väldig sugare ur det rymliga glaset, torkade sig om munnen och blef mjukare.

»Jaså, hon vill inte komma tillbaka. Har blifvit förnäm — åh ja, det var hon passeligt förut. Då ska jag hämta henne.»

»Vill I det, svärfar, då har I gjort ett godt verk, som jag inte skall förgäta i brådrasket.»

»Jag går genast,» svarade gubben, »om du ger mig reskassa, för två och en half milar har jag marscherat förr på dagen. Och tar jag inte bukt på den rackarungen, så ska du få kalla mig en stöfvel. — Det var ett rasande godt vin det där, du!»

Herr Clement ville icke låta gubbens eld slockna genom flere ordbyten utan blåste hellre på brasan med ett nytt glas alicante och några

blanka dalrar, samt en hel mängd lyckönskningar till god resa.

Och så tog gubben sin käpp, drack ur sista droppen ur glaset, skakade hand och gick.

Fru Tekla satt en aftonstund, när solen sänkte sig öfver skären, in i grottan vid svandammen och såg på, huru de hvita änglafåglarna seglade och döko på den stilla runda spegeln, som återgaf aftonhimlens rosenfärger. Svåra tankar syntes trycka henne och hennes fot, som skrapade mot sanden liksom ville den trampa ihjäl något kryp eller utplåna en fläck, antydde en inre oro, som måste ge sig luft.

De sista dagarne hade visserligen intet öfverhöfvan märkeligt förefallit på gården, men sysslolösheten hade gifvit Tekla tid att tänka öfver sin ställning, och i godan ro, sedan första hänryckningen lagt sig, hade hon börjat lägga märke till saker, som förut gått henne förbi. Sålunda hade hon sett, huru fröken Ebba bemött henne mindre uppmärksamt på sistone, huru baron Magnus i dess ställe blifvit enträgnare i sina höfligheter, huru tjänarne visat henne ren afvoghet och till och med kastat efter henne ord af misstänkt betydelse.

När allt blef sammanlagdt, fattades hon slutligen af den tanken, att hon varit för länge kvar, men när hon dagen förut ånyo framkastat sitt förslag att resa, hade fröken Ebba bedyrat henne,

att hon icke kunde vara för länge, och uttryckligen bedt henne stanna.

Nu, när hon tänkte igenom hvad hon erfor det ögonblick hon beslutat resa, trängde sig bilden af den unge baron Magnus fram. Och den såg på henne med ögon, ur hvilka växte tvenne rottågor, som kröpo in i hennes ögon, sköto sugrötter uppåt, birötter nedåt, kastade ut refvor och skott ända ut i hennes kropps yttersta fibrer, så att hon kände sig sammanvuxen med denna yngling, uppfylld af hans ande. Hon visste, tycktes det henne, att den dag hon icke mer fick se honom, skulle hon dö. Alla andra tankar på möjligheten att alltid få se honom, på följderna af deras kärlek, om den sloge ut, på fröken Ebbas missnöje, mannens hämnd och lagens straff, hade icke kraft att tränga igenom den enda framvällande känslan af att hon älskade honom.

Hon hade icke mött honom på hela denna dag, och nu öfverfölls hon af en så häftig längtan att få se honom, att hon, som förut trott, att hon endast med sin vilja kunde på afstånd kalla honom till sig, började fästa blickarne på en punkt längst bort i den långa lindallén. Hennes ögon stodo vidöppna och ögonlocken rörde sig icke till en blinkning, under det att pupillerna omväxlande krymte och svällde ut, liksom om de sögo till sig något föremål i fjärran, alldeles som hafvets blötdjur, när de draga till sig sina

offer genom kontraktioner af sin cirkelrunda kropp.

Hennes ansikte blef hvitt, blodlöst, och hon blef så länge stående, att hon kom i en fruktansvärd skakning i hela kroppen. Slutligen lyfte hon ena armen och började långsamt vinka till sig den osynlige; lyfte den andra armen; och nu kommo båda händerna i en rörelse, som om de drogo i en lina, under det läpparne skälfde, frammumlande en tyst bön eller en besvärjelse. Och se, nu skymtade i fjärran, belyst af den nedgående solens sken, blandadt med det gröna ljuset från lindlöfvet, den unga mannens smärta gestalt. Ett segerleende spridde sig öfver kvinnans ansikte, och hon trodde i detta ögonblick, att den makt, som nu förde den älskade till henne, icke var annat än hennes viljas och lystnads kraft, den försynen nedlagt hos henne såsom en särskild gåfva.

I nästa ögonblick låg ynglingen i den lidelsefulla kvinnans armar, öfverhöljd af hennes kyssar och dragen med halft våld in i grottan.

Då hördes med en gång några snabba steg; fröken Ebba syntes i grottans öppning, ridklädd och med en kort piska i handen.

»Gatslyna, grändslinka!» utbrast hon med förtrytelsens och den sårade stolthetens sammanprässade vrede. »Tag det här, och det här!»

Och nu föll piskan öfver Teklas blossande

ansikte, allt under det den unga flickan gaf sitt raseri luft.

»Du räddade mitt lif af en händelse, som icke kräfde hjältemod, och jag tackade dig, gaf dig en plats i mitt hjärta och i mitt hus. Och du stal det enda, som var mig kärt, du, som redan hade en man och ett hem. Men såsom du en gång dref din far, som du har att tacka för ditt lif, ur huset, så piskar jag dig nu ut ur mitt! Gå, gå, gå, smutsiga kryp! För din tjänst skall du få betaldt med pengar; det förstår du kanske bättre värdera än ett vänligt sinne.»

Och drifvande Tekla framför sig genom parken, öfver gårdsplanen, där lakejerna stodo i rader och åsågo det oväntade uppträdet, kastade hon ut vredens och svartsjukans hetsiga ord i skurar, alltunder det den förödmjukade med nedböjdt hufvud tog emot slagen, såsom om de lisat och lugnat hennes sjuka samvete.

Men när hon trängdes ut genom stora gårdsgrinden och denna smälldes igen bakom henne, då reste sig ett ögonblick hennes självkänsla, kanske i harmen öfver hvad hon nu förlorade och med tanken på det mottagande, som förestod henne hemma, och vändande sig mot sin fiende, lyfte hon den knutna handen och ropade med en röst, ihålig, som om den komme nerifrån en fängelsehåla:

»Förbannelse öfver detta hus! och hämnd öfver ditt hufvud, herre-hynda!»

Ifrån ett vindsfönster på fogdebyggningen, hvilken behärskade stora porten, utkastades i detsamma ett slaskspann öfver den bannande och rasande kvinnan, som förlorade andan, och skamsen gaf sig att springa öfver trädesgärdet uppåt skogen. Hennes hatt hade fallit af och hon gaf sig icke tid att taga upp den; hennes fötter bändes af kokor och mullvadshögar, och när hon hoppade öfver dikena, föll hon med händerna före sig i den af sista regnet upplösta leran. Slutligen hade hon uppnått gärdesgården, och samlande kläderna i ena handen, klättrade hon upp på gärdslet, och hon skulle just kasta sig ner på andra sidan, då en röst hördes inifrån de unga granarna, en röst som lät bekant, men i denna stund ljöd så främmande, emedan hon icke hört den på länge.

»Jag tror du är ute och rider trämärrn på aftonkvisten.»

Ingen kunde ha varit mindre välkommen i detta ögonblick för den förtviflade kvinnan än denne fader, som hon nyligen stött ut ifrån sitt hem och som nu stod bakom gärdsgården färdig att mottaga den på sitt håll utstötta i sina öppna armar. Det föreföll henne, som återigen den onda makt hon ville kalla ödet eller djäfvulen utsändt den gamle att infånga henne, draga henne ner till sig igen i det förflutnas mörker, håna hennes fall och till hämnd pina henne, nypa henne med sina knotiga armar, som hon kände

sluta sig hårdt om hennes skälfvande kropp, under det hon förnam en stank af tobak och brännvin utgå ur hans mun, som lutat sig mot hennes kind.

Utan att svara på hans tal, vred hon sig ur hans armar och sprang in i småskogen.

* * *

Aftonen hade kommit, och en stark dimma drog in ifrån hafvet, slickade trädesåkern, sög sig in i granskogen och tog undan all färg, all form, allt ljus. Tekla gick dock stadigt framåt, ref sig på enbuskar, törnade mot granstammar, fick det lösa håret slitet, kände fötterna skäras af krossgruset.

Men framåt gick det i halft språng, och en invärtes eld skyddade henne för nattens köld, en enda omätlig lidelse satte kraft i den bräckliga kroppen; tanken på hämnd mot den, som drifvit henne ur paradiset och kastat henne tillbaka ner i förnedring och smälek.

Mörkret föll allt djupare, sångfåglarne hade tystnat i skogen och stigen blef allt svårare. Slutligen kände hon marken ge vika för foten, som blef våt, och hon stupade på den ena kullen efter den andra, tills hon måste stanna och hålla sig i en trädstam. Då hörde hon endast pulsarna slå vid tinningarna, kände hjärnan lyfta sig och med ett dunk falla mot hufvudskålens botten, såsom om den skakat upp alla onda tankar, där samlats från barndomen. Och hon ban-

nade gud, bannade sin mor och far, ropade åt djäfvulen, att han skulle ge henne bistånd mot denna himmel, som dolde sitt ljus enkom för att leda henne vilse i natten. Stärkt af att känna sig äga en, som hon kunde bedja till, anropa om hjälp, en, som också en gång i tidernas morgon blifvit utstött ur himmelen, fortsatte hon sin vandring, och se, strax gick hon torrskodd på en gångstig, som slingrade sig mellan ljungen. Hon hade blifvit bönhörd — hade fått järtecknet och kände sig stå under en högre makts beskydd, sak samma hvilken, och hon kände en osynlig hand leda sig, sprang på försök stigen framåt utan att stöta emot, tills hon omsider med ett språng var öfver ett dike och befann sig på stora landsvägen, hvars ljusa grusfyllning syntes i mörkret linda upp sig som en gångmatta.

* * *

Hon hade vandrat hela natten, följande landsvägen, men utan att veta hvart det bar, och nu, när dagen bräckte och stjärnorna bleknat, såg hon till höger om vägen en uthuggning i granskogen, inom hvilken var uppbyggd en öppen bana liknande den, där komedianterna agera i bollhuset. Där var nämligen ett upphöjdt golf, från hvilket reste sig traställningar med block och linor, sannolikt för att hissa gardinen, och midt på golfvet stod ett altare liknande det, på hvilket hon sett Ifigenia offras åt

gudarne; och strax framför altaret var en lucka, en sådan, genom hvilken man nedsteg till underjorden.

Hon hade klättrat upp för trappan, besluten att hvila sig och låta solen torka sina kläder och skodon.

När hon stod på denna sommarteater och tänkte sig åskådarne sitta med sina hundrade sinom hundrade hufvuden nere på gräsplanen, erfor hon något af den beundrans afund, hon alltid hyst mot de uppträdande på teatern. Att få visa sig, stiga upp ur hopen, öfver hopen, äga allas blickar och öron riktade på sin person, under det att alla de andra glömde hvarandra, det vore att lefva, njuta af att ge sin kraft in i de andra, som skulle gå därifrån med sina känslor satta i dallring af hennes.

Hon gick fram och tillbaka på golfvet, lyftade armarne till åtbörder, talade ur minnet hvad som kom för henne och satte sig slutligen på altaret. Men när hon tog med handen för sig, kände hon något klibbigt, märkte, att det var något fett och rödbrunt och att i det feta sutto långa gullgula kvinnohår fastsmetade.

I detsamma kände hon en rysning, märkte, att hon störtade upp och hörde sin hesa röst utropa: »Herre Jesus!»

Ty i detta ögonblick gick det upp för henne, att det måste vara afrättsplatsen, och att hon kommit till galgbacken utanför Skanstull. Men

när den första fasan lagt sig, steg nyfikenheten upp. Det ovanliga, det rysliga lockade och höll henne kvar, och nu började hon betrakta tillställningarna med ett visst behag. Hon firade ner linorna, i hvilka så många brottslingar blifvit hängda, lade snaran om sin hals, och när hon drog till den halfvägs, kände hon vällustiga ryckningar i benen. Och när hon skådade ut öfver den nertrampade gröna ängsbacken, tyckte hon sig se den stora åskådarhopen. Utan att hon ville det, gingo hennes tankar tillbaka till den dagen och det ögonblicket, då hon afundats hexan på Blasieholmsbron dennas öde. Hur skönt, menade hon, att få sluta så, och just nu, då lifvet icke erbjöd henne något mera än att långsamt pinas ihjäl af en man, som hon skjutit undan och som skulle stänga henne inne, bevaka henne, lyssna på hennes hostningar, som slutligen skulle föra henne i sängen, där hon utan vittnen, kanske utan läkare, skulle tvina bort mellan unkna lakan. Ja, hon ville dö, men först hämnas, och i döden draga med sig den hon hatade med hela sitt klasshat. Och med hatets skarpsinne och sammanknytningsförmåga genomskådade hon i en siareblick hela planen, som egna drifter redan väft tillsammans, och hvilken endast hon behöfde ta ner från väfstolen och breda ut färdiggjord.

Segerviss och som en, den där blifvit räddad från det, som var värre än döden, ett kval-

fullt lif, steg hon ner från schavotten, och gick åter upp på landsvägen. Med lyftadt hufvud, eld i blickarne och fasta steg, började hon sin vandring mot stadsporten, under det hon såg morgonsolen lysa på Marias och Katarinas tornspiror, som reste sig öfver Södra malmen. Och en enda tanke, att snart skulle denna stad, från palatset till kojan, känna hennes namn, veta, att hon var väninna till grefve Schlippenbachs dotter, och att hon stod i förbund med den ande, hvars makt i dessa tider var större, än att den kunde bekämpas af Herren och hans tjänare.

* *
*

I ett gammalt hus vid Riddarholmen, som fordom tillhört Franciskanerklostret, hade trolldomskommissionen ånyo sitt sammanträde efter att ha suttit i nära två år. Halfva antalet af de tolf utgjordes af präster, halfva af läkare. Det hade varit en kamp mellan den religiösa vidskepelsens företrädare och den nya vetenskapens, hvilka senare såsom lärjungar af tidehvarfvets störste tänkare Cartesius lärt sig att tvifla på allt öfverlämnadt och därför kommit fram till att söka vissheten genom undersökning af själfva bevisningens fundamenter. Skaror af så kallade hexor hade länge förts till bål och bila såsom stående i förbund med djäfvulen, tills slutligen man tämligen allmänt börjat inse, att något måste ligga under och bakom sådana ovan-

liga företeelser, där de brottsliga i massa angåfvo sig själfva, oaktadt de visste hvad som förestod dem. Det hade äfven väckt misstankar, att de själfangifne nästan alltid angåfvo någon som medbrottsling, hvilken vid undersökning befanns hafva stått i ett mer eller mindre ovänligt förhållande till den åklagade. Och dessa föregifna medbrottslingar hade aldrig påtagit sig förseelsen, under det de anhållna med glädje och trots gingo döden till mötes. Nu på våren hade man kommit på en hexa, som bekänt, att hon ljugit alltsammans för att hämnas, och när man summerat allt, hvad som i bekännelserna under de två förflutna åren uppgifvits, hade alla vittnesmålen stämt öfverens, så att det nästan ansågs gifvet, att den epedemi som rasat endast kunnat meddela sig genom smitta, det vill säga, att alla trollpackor arbetat efter samma mönster och med tämligen enahanda syften.

»Jag skulle vilja ha funnit,» tog doktorn och assessorn Hjärne nu till orda efter strider utan tal, »att dessa så kallade hexor kunna falla under rubrikerna: medvetna ljugare, omedvetna ljugare och...»

»Tertium non datur!» afbröt kaplanen Noræus i Storkyrkan.

»Jo, herr kaplan, ett tredje gifves; äfven ett fjärde, femte, sjätte och så vidare. Ty så här lär den nya logiken; denna väf behöfver icke vara grön e l l e r röd; den kan vara blå, gul,

hvit, svart; och den kan äfven vara grön och röd på en gång, blågul, rödblå och så vidare! Hvad nu föreliggande fall med häktade hustru Tekla Clement beträffar, så är det ett sådant, som innesluter en hel serie af motiv, hvilka jag efter undersökningar på platsen under de sista åtta dagarna tror mig kunna förklara. Därför ber jag att få protokollet från första förhöret uppläst, så skall jag bemöta punkt efter punkt.»

Sekreteraren Coyet anmodades uppläsa protokollet, och han läste.

»Tisdagen den 23 hujus infann sig inför kommissionen hustru Tekla Clement, född Degener, och angaf, i ett tillstånd, som tydde på sinnesförvirring, att hon blifvit under sömnen förd till Blåkulla af högvälborna fröken Ebba von Schlippenbach, hvilken hon förmenat vara en hexa och stå i förbund med djäfvulen på följande grunder:

1:o) bemälda fröken von Schlippenbach skulle vid ett tillfälle i Tyska kyrkan för några år sedan, då de båda såsom flickor beredts till Herrans heliga nattvard, hafva betjusat henne med blickarne, så att Tekla Degener sedan varit likasom besatt af henne, på det sätt, att hon kunnat se den andra när hon velat och en gång på Själagårdsgatan äfven trott sig se henne, när det icke var hon;

2:o) samma fröken Ebba hade senare lockat anklagade att åskåda en hexa, som på Blasie-

holmsbron undergått vattuprofvet och, när fröken Ebba, intagen af en fåfäng lusta att känna sin makt såsom hexa, själf störtat sig i vattnet, hade hon förblifvit flytande, tills åklagade för att rädda henne från misstankar, dragit henne ur sjön, men själf, sannolikt genom något hemligt medel, blifvit döfvad, så att hon ej vaknat upp, förrän hon funnit sig liggande i frökens säng inom grefliga palatset på Blasieholmen;

3:o) hade fröken Ebba samma dag om aftonen sändt till anklagades hem en korg med frukter, af hvilka anklagade ätit och hvarefter hon känt sig likasom förgjord och utan all makt att hindra, det hon senare blef lockad ut till skären, där fröken Ebba hållit anklagade gömd, under det hon själf lefde i lönskaläge med en baron Magnus, som därstädes under grefvens frånvaro uppträdde förklädd som page;

4:o) hade anklagade en dag följt fröken Ebba på hennes lönliga vandringar i skogen och öfverraskat henne på besök hos en trollpacka, och där sett djäfvulen stryka omkring i skepnad af en igelkott;

5:o) skulle anklagade straxt efter besöket hos trollpackan under badning hafva bemärkt, huru fröken Ebba liksom för att visa hvem hon var, kastat sig i vattnet och hållit sig rätt länge flytande, oaktadt hon bundit brösten upp med en litsa, och hade anklagade därvid bemärkt, hurusom det farit liksom ett moln förbi solen

och i samma stund en hvit kråka kraxande flugit undan;

6:o) hade anklagade, som förgäfves upprepade gånger bönfallit om att få vända hem till sin man, mot sin vilja blifvit kvarhållen, och, då hon slutligen, intagen af afsky för fröken Ebbas oblyga umgänge med baron Magnus, sett sig nödsakad med våld bryta sig ut ur den hägnade gården, tagit till flykten, och att hon,

7:o) sedan hon tillbragt natten i skogarna blifvit i sömnen förd till Blåkulla af fröken Ebba, och där sett den onde på sin tron, inför hvilken fröken Ebba först knäfallit och sedan stigit upp att reda mat, stoppa korf, bränna brännvin, och slutligen dansat oklädd, hvarvid djäfvulen spelat med svansen under bordet;

8:o) hade anklagade vaknat på galgbacken utanför Skanstull och därvid trott sig igenkänna hår af fröken Ebbas på själfvaste stupstocken, fastklibbadt med sådan smörjelse, som trollpackor bära i sina smörjehorn.

Datum ut supra

Andreas Coyet,
Sekreterare i Trolldomskommissionen».

När läsningen var slutad och tystnad uppstått, då ingen längre hade intresse af att få den anklagade frikänd, utan alla längtade att bli befriade från den tryckande ovisshet, som det mest

hemlighetsfulla af alla spörsmål försatt samtiden i, tog assessorn Hjärne till ordet.

»Ordförande och kommissarier! Låt mig först ge en öfversättning af sekreterarens text, sådan den utsprungit ur en sjuk, ty jag vill knappast säga brottslig hjärna, så vill jag sedan föreslå en formulering af hvad samhället enligt min mening är skyldigt sig själft och dessa slags sjuka. Alltså! Enligt hvad jag inhämtat om Tekla Clements föregåenden var hon (enligt åtta vittnen) såsom barn sjuklig, utan att vara sjuk, lat, elak, trolös, och framför allt afundsam mot alla, som stodo öfver henne, utan att hon sedan visat sig äga några större gåfvor, hvilkas undertryckande kunnat berättiga detta missnöje med ofvan henne ställda. Efter hvad mannen, som nu begärt skilsmässa för hustruns otrohet, berättat, lär han redan såsom hennes konfirmationskamrat ha varit förföljd af hennes utmanande blickar, utan att vilja påstå sig vara betjusad eller på onaturligt sätt fångad, och, säger mannen vidare, hade endast hennes efterhängsenhet, som urartade till formlig förföljelse på gatorna varit orsaken till, att han blifvit fästad vid henne. Detta vittnesmål skulle jag ha jäfvat och andrager det nu icke heller som bevis, utan omtalar det endast i förbigående för att kasta ljus på den anklagades otroliga förmåga att ombilda verkligheten efter sina syften.»

»Vidare omskrifves i protokollet, hurusom fröken Ebba lockat anklagade att se en hexa. Saken är den (enligt sex vittnen och den anklagades egen bekännelse förut), att Tekla Clement lockat fröken Ebba inom spetsgården, hvilket hon ensam kunde göra såsom genom sin far bekant med stadsvaktens manskap och underofficerare. När så fröken knuffades i vattnet (enligt tjugu vittnen, namnen kunna läsas sedan), skulle hon ha sjunkit, om ej Tekla Clement dragit henne upp, en bragd, öfver hvilken anklagade sedermera prålat och skrutit, hvarpå hon af skrämsel miste sansen och hemfördes till den grefliga bostaden, där hon vaknade. Att förberedande visa sin tacksamhet sände grefven, fröken Ebba ovetande, om aftonen samma dag en korg frukter, af hvilka alla till hustru Clements födelsedag inbjudna åto, utom hustru Clement själf, emedan hon var magsjuk, och när således ingen af de ätande kände sig förgjord, kunde hustru Clement erfara sådant ännu mindre.»

»Af ytterligare tacksamhet hade generalen själf inbjudit hustru Clement till sin gård att under ett par dagar hålla fröken Ebba sällskap, hvilket besök på ett ogrannlaga sätt af hustru Clement utsträckts öfver åtta dagar till en början, och hade fröken Ebba icke varit stämd för hela besöket, då hon väntade att få göra sin trolofvades bekantskap, hvilken icke var förklädd, men däremot af hustru Clement lockades,

om ej till synd, dock till hjärtats otrohet mot sin brud.»

»Det är under dessa hjärtesorger fröken Ebba besökt sin gamla amma på skogstorpet för att lätta sina bekymmer, och att den gamlas igelkott här föres till protokoll är en ridicule, som endast det vidunderliga förväxlandet af honom med satans egen person kan urskulda.»

»Uppträdet i badhuset har, jag måste tillstå det, haft ett vittne, som, tillgifvom hans ungdom och lystnad, bekräftar fröken Ebbas skenbara flytande på vattnet med öfre delen af kroppen, under det hon stod med fötterna på botten, och hvilken omständighet numera bortfaller ur all bevisning hvad hexor angår, då utrönt blifvit, att kvinnor med rådighet vid andhämtningen och med brösten väl utvecklade kunna hålla sig flytande en kort tid, om de iakttaga ryggställningen, något som ej kan jäfvas hvarken af ett förbitågande strömoln, som oftare borde förekomma på himmelen, när unga kvinnor bada och nyfikna stå utanför, eller af fiskmåsarne, som hålla sig sväfvande i luften, där de lätt af okunniga eller elaka kunna förväxlas med hvita kråkor.»

»I bref till mannen har slutligen hustru Clement tydligen ådagalagt sin ovilja att återvända hem, och en omätlig lust att stanna hos — hon nämner ej fröken Ebbas namn en enda gång, men baron Magnus' åtta gånger.»

»Slutet blef ett uppträde, bevittnadt af går-

dens lakejer och pigor, därvid fröken Ebba öfverraskade hustru Clement med våld omfamnande baron Magnus, hvilken förgäfves sökte slita sig lös, hvarpå hustru Clement med ridpiska jagades från gården.»

»Hvad hon gjorde i skogen om natten, då hon förebär sig vara »förd» af fröken Ebba, vet ingen, men hvad fröken Ebba gjorde den natten, det vet läkaren, prästen och hofmästarinnan, som timme efter timme vakade vid hennes sjuksäng, där hon blef liggande efter skakningen af att ha sett ett människohjärtats uselhet så lagd i dagen.»

»Och hvad slutligen hustru Clement uträttat på galgbacken, det ha visserligen bara två granrisgummor berättat, och det har ingen betydelse här, lika litet som hårstråna efter sist afrättade Bengta Boge.»

»Däremot finns det en sak af största vikt, hvilken hustru Clement glömt att omnämna, men som lämnar kommissionen fullständiga upplysningar i den dunkla frågan, hvarför alla hexerelationer stämma öfverens om hvad som tilldragit sig vid besöket hos mörkens furste. Hustru Clement har nämligen på galgbacken tappat en Svartkonstbok, som hon stulit i biblioteket på Sandemar, och där hela äfventyret i Blåkulla står beskrifvet ord för ord, som hon där relaterat.»

Här upptog assessorn ur fickan en bok, som Tekla Clement skulle ha känt igen.

»Märkom orden: »stoppa korf», »bränna brännvin», och »den onde spelar med sin svans under bordet», göres oss mera vittne behof? Jag frågar kommissionen, göres oss mera vittne behof?»

Kommissionen öfvergick nu till granskningen af vittnenas ojäfvighet, och sedan man tackat assessor Hjärne, hvilken med sin skarpsinnighet och sitt outröttliga tålamod gjort slut på den sorgligaste af alla sorgliga sjukdomar, skred man till domens affattande.

Kyrkoherden i Storkyrkan föreslog, att den anklagade skulle först medels tortyr tvingas till bekännelse. Detta afstyrkte assessor Hjärne, både emedan en bekännelse, som aftvangs, icke betydde något annat än en undflykt från smärtor, och emedan det visat sig å andra sidan, att personer, som önskat en offentlig dödsscen, påtagit sig hvad som helst, under det andra och de flesta vidhöllo med lögnen in i dödsstunden, dels därför att de voro kranka hufvuden, som icke kunde skilja sanning och lögn, och därför, när de ljugit länge, trodde självfva, att de talade sanning.

Lagman Chronander ville följa lagens bokstaf och få domen på samma straff, som skulle drabbat den oskyldigt anklagade, om hon blifvit fälld.

Häremot invände häradsdomaren Canterhjelm, att, alldenstund fröken Ebba von Schlippenbach blifvit anklagad för hexeri, och hexeri numera icke ansågs vara någonting alls, allra

minst straffbart brott, skulle hustru Clement sålunda, enligt föregående yrkande, bli strafflös.»

Därpå utspann sig ett längre meningsutbyte, om huruvida den brottsliga afsikten skulle vara grunden för straffet, eller om handlingens följder måtte varda normen, men utan att man kom till något afgörande. Sekreteraren Austrelius trodde, att hustru Clement, såsom förklarad sinnessjuk, måste inspärras på hospitalet.

Däremot reste sig assessor Hjärne och erinrade, att han hos den anklagade både läst en viss sinnets förvirring, men äfven en hjärtats ondska, och bad att få domen så fallen, att den både blef en vedergällning för den onda afsikten och på samma gång ett afskräckande exempel för andra, som missbrukat lagen för enskildt hat, samt att straffet tillika blefve så verksamt, att det uppfyllde sitt hufvudändamål: hindra den brottsliga att förnya sina illgärningar. Detta straff finge icke vara döden, då hustru Clement och många med henne åtrått dödsstraffet såsom ett uppseendeväckande framträdande ur det obemärkta, hvilket kastade en falsk glans af martyrgloria öfver den brottsliga. Endast fängelset med dess glömska, dess försakelser, dess smärtor kunde här vara på sin plats, men icke lifstidsfängelse, ty beröfvad hoppet om att få visa sin bättring ute i lifvet, skulle all förbättring tillintetgöras. Röstade för tio års rasp och spinnhus.

Efter verkställd omröstning segrade assessor

Hjärnes mening, hvarpå den anklagade skulle hämtas från fängelset.

* *
*

I tornet på Riddarholmen bekom Wrangelska palatset hade Tekla Clement suttit häktad i åtta dagar. God tid hade hon haft att tänka öfver det vittnesmål hon afgifvit, och hon trodde sig ha gjort ett ovanligt starkt intryck på domarne genom den sammanhängande, ofta prydligt utsmyckade berättelsen om de äfventyr hon upplefvat. Nu i ensamheten hade hon i minnet ofta genomgått densamma, väl vetande efter hörsagor af sin far gevaldigern, att en anklagad framför allt måste kunna sin första bekännelse till punkt och pricka, på det att han icke sedan måtte inveckla sig i motsägelser och bli beslagen med tvetalan.

Och hur hon upprepar sin saga flere gånger om dagen, kommer den slutligen så lifligt för henne, som om hon upplefvat den. Ensamheten och bristen på intryck, dem de nakna fyra väggarne icke kunde fylla, började framkalla syner, där intet fanns att se, och hörselvillor, där inga ljud hördes. Hela det förflutna upplöste sig och försvann, och endast framtiden, den korta, som med döden skulle sätta ett slut för kvalen, grafven, som allt skulle utjämna, spökade för henne.

Att hennes hatade fiende redan var fängslad, betviflade hon icke ett ögonblick, och att hon

själf skulle dömas till döden var hon viss på. Och nu spelade alla hennes tankar på det ögonblick, då hon finge föras ut att undergå vattenprofvet.

Denna dags morgon hade vaktaren beredt henne på, att hon skulle ledas upp för domarne, och till den ändan hade han satt in ett vattubäcken och ett handkläde.

Nu hade hon tvättat sig, redt sitt hår och försökt att begagna det blanka malmbäckenet som spegel. Hur hon kammade sig och ordnade med dräkten, som endast bestod af en kjortel och linnet, då det öfriga som trasigt och smutsigt af nattvandringen blifvit henne fråntaget, kom hon att finna sig förvillande lik hexan på Blasieholmsbron, och ett leende af tillfredsställelse drog öfver hennes läppar, när hon betraktade sig i den guldgula spegeln, hvilken infattade hennes bleka ansikte med det utslagna håret liksom i en guldgrund, den hon sett på gamla altartaflor. Och när hon såg upp åt taket, där vindögat satt, märkte hon, att solen sken utanför, och då kom hon att tänka på, hur mycket folk det kunde vara på benen i dag därute på gatan.

Under det hon lade sista handen vid sitt hår, hördes skrammel utanför i gången, och den tunga dörren öppnades af fångvaktaren, som stillatigande räckte fram ett par handklofvar med kedjor.

Tekla mottog dem utan tecken till motstånd och sköt upp linnets ärmar, för att järnringarna icke skulle dölja hennes vackra handlofvar, och hon smekte klofvarna, som om de voro de käraste armband.

Därpå leddes hon ut i gången, steg upp för en mörk trappa och befann sig i en stor sal. Dagsljuset föll här skarpt in på en mängd föremål af sällsamt yttre och dem hon aldrig sett förr. En docka af ekträ sträckte ut ett par förfärliga järnarmar mot en gränslöst stor spindel af järn, som hängde ner från taket och sväfvade öfver en läst af plåt, hvilken tycktes gjord till en ryttarstöfvel. Där bredvid och mot väggen syntes en säng, hvilken icke var en säng utan snarare liknade en mangel...

Hon hade i en blink fattat, att hon befann sig i tortyrkammaren, och troende, att hon var bestämd att genomgå alla dessa kval, kände hon som i ett nu alla marter anfalla sig, erfor kväfningen i jungfruns hårda armar, tyckte spindeln slå ner på hennes hufvud och klösa ut hjärnan, trodde sig höra, hur hennes benpipor spjälkades af den spanska stöfveln, och såg dessa tänger, tumskrufvar hota henne med nypningar, stickningar, vridningar, ledvrickningar. Med inbillningens otroliga makt hade hon på några sekunder samlat alla plågor i sitt känselsinne, och oförmögen att bära dem, kunde hon icke motstå trycket, utan vridande sin kropp i ett halfslag,

föll hon, liksom om alla känseltrådarne i hennes inre blifvit sönderskrufvade, föll utan förmåga att ge ett ljud ifrån sig.

* *
*

Kommissionsledamöterna hade uppkallats för att besiktiga liket och konstatera dödsfallet, som ingen nöjaktigt kunnat förklara, ehuru medices doktor Bromelius trott sig märka, att struphufvudet befunnit sig sammansnördt af kramp, hvarför han gissat på moderpassion såsom dödsorsak.

Tyst hade assessor Hjärne betraktat den magra men fint byggda kroppen, genom hvilkens hvita hull nervsträngar och blodkärl tycktes skina. Hans sträfva ansikte fick ett skimmer af medlidandets ädla känsla, då han såg, huru döden nu bredde ett oändligt lugn öfver den unga kvinnans anletsdrag, hvilka tycktes jämna ut sig och antaga ett uttryck af oskuld, fritt från lidelser och smärtor.

»Endast Gud, som skådar in i människohjärtat,» talade han likasom till sig, »skulle kunna säga, om detta var en brottsling eller en sjuk. Det är en ängels ansikte, och den rena pannan talar endast sanning, men jag har hört änglar ljuga förr, och att tala sanning är en konst, i hvilken ingen födes mästare och ingen dör heller.

Frid öfver stoftet, hvila åt anden! Domen åt Gud — och framtiden!»

Sista skottet.

EN AF DE SISTA dagarne i oktober 1648 rådde stor liflighet på gatorna i den lilla staden Lindau am Bodensee. Detta Schwabens Venedig, flytande på sina tre holmar, utanför Bayerns kust, hade länge varit belägradt af svenska fältmarskalken Wrangel, som de sista åren opererat tillsammans med fransmännen och nu legat i befästadt läger uppe på höjden i byn Eschach. Fredsunderhandlingarna, som pågått i fyra år, hade likväl icke medfört någon vapenhvila, utan nu nyligen hade Königsmarck stormat Prag, hvilken händelse dock påskyndat underhandlingarna i Osnabrück och Münster och låtit ryktet om en stundande fred löpa ända ner till Schwaben.

Lindau hade lidit alla en belägrings fasor under ett par månader, och nu på eftermiddagen sagda dag, då bombarderingen från Eschach under de sista dagarna inställts, hade borgmästaren, återkommen från en hemlig utflykt till Bregenz, gått upp på Gasthof zur Krone, sedan Råd-

huset blifvit raseradt, för att se, om han kunde träffa någon bekant, som ej var upptagen på vallarna. Ingen människa hade han råkat i salarne, och vid ett tämligen nedslaget lynne gick han ut på terrassen för att kasta en blick öfver staden och se, hvad svenskarne kunde företaga sig i lägret på andra stranden.

Blank låg Bodensjön och speglade Hohe Säntis snöiga toppar uppe från Sankt Gallen; rökblå som ett aftonmoln syntes Schwarzwalds skogsbryn i väster, och i söder armade sig Rhen mellan Vorarlberg och Rhätikon, tills den med egna lergula vågor gick fram genom sjöns blågröna böljor. Men borgmästaren hade intet öga för detta slags skönhet, då han halfsvultit de sista åtta dagarne och umburit, lidit och kämpat i mer än en månad. Han såg bara ner på Strandgatan i folkvimlet, hur den gemytlige Bayraren trängdes med den grälige Würtenbergaren och den liflige Badensaren; kunde se, huru folk strömmade in i Franciskanerkyrkan för att taga nådemedlen. Men nere vid stranden märkte han en grupp, som stod och stirrade utåt sjön, hvarest några tunnor syntes komma drifvande med den svaga strömmen. Man försökte med stor ifver draga dem i land med båtshakar och linor.

»Hvad har ni där, godt folk?» ropade borgmästaren från terrassen.

»Det är en gåfva från de redliga Schweisarne i Sankt Gallen!» svarade en röst.

»Sannolikt vin eller most, som legat och väntat på västlig vind för att komma öfver från Romanshorn,» inföll en annan röst.

Borgmästaren drog sig tillbaka från terrassen och gick in i värdshussalen för att sätta sig att vänta på utgången af strandfisket.

I den storväxte Bayrarens skenbart orörliga anletsdrag lästes bekymmer, sorg och harm. Hans stora näfve, som hvilade på bordets ekskifva, öppnade och slöt sig, som om den vägde mellan att gifva ifrån sig eller hålla fast; och hans fot, hvars tår tycktes vilja spränga kragstöfvelns hjortläder, stampade det osopade golfvet, så att dammet pustade som ur en tobakspipa. Men han hade ingen ro att sitta stilla. Och i nästa ögonblick stötte han sin huggvärja i golfvet för att strax därpå ur väskan af karduan med stadsvapnet i silfver framtaga ett par väldiga nycklar, hvilka han pröfvade i ett osynligt nyckelhål, som om han ville låsa igen en dörr, så att den aldrig kunde öppnas mera. Och så satte han nyckelpipan för munnen och blåste en appell, den han haft god tid att lära sig under den långa belägringen med dess tillbakaslagna angrepp, dess misslyckade utfall.

I detsamma hördes ljudliga steg i trappan och slamret af vapen. Borgmästaren stoppade ögonblickligen in nycklarne, smällde igen knäppet och kastade om remmen, så att väskan kom på ryggen. Därpå satte han sig i en ställning,

som liknade försvarstillstånd, liksom om han visste hvem som kom in genom dörren.

»Guds fred, herr Platsmajor,» hälsade han den inträdande officeren, hvilken slängde sin trasiga stormhatt med den nerrökta fjäderbusken på en bänk.»

»Välkommen åter, herr borgmästare,» hälsade majoren tillbaka och satte sig på andra sidan bordet.

Det blef tyst en lång stund, såsom om de båda kämparne laddat för att skjuta ner hvarandra. Slutligen bröt majoren tystnaden med att burdus fråga:

»Hvad sade Bregenzarne?»

»Inte en säck mjöl, inte en schoppen most, förr än staden lämnat sina nycklar!» sade Bregenzarne.»

»Nåå?»

»Nåå?» repeterade borgmästaren med hotande blickar.

»I viljen icke lämna nycklarne?»

»Nej, tusen gånger nej, millioner gånger nej!» dundrade borgmästaren och sprang upp från stolen, blodröd i ansiktet.

»Veten I,» återtog majoren, »att de aflidnes lik förpesta staden, sedan svensken tagit kyrkogården i Eschach?»

»Jag vet!»

»Veten I, att alla stadens hästar och hundar äro slaktade?»

»Jag vet! Och jag vet, att min egen Packan, min följeslagare sedan tjugu år, då jag miste hustru och barn, var den förste, som fick släppa till lifvet!»

»Veten I, att sjön har stigit, så att källarne äro fulla med vatten och därför ingen människa kan taga sin tillflykt där nere, om bombardemanget skall fortfara.»

»Jag vet!» svarade borgmästaren.

»Veten I, att vårt vin, som står på kullarne därborta, på Hoierberg, vid Schachten vid Eichbühl, är moget till skörd, och att svensk och fransman redan kastat sig öfver vingårdarna som starar?»

»Jag vet! Men veten I, att freden kan vara sluten redan i denna dag, att den kanske redan är sluten, och att vi kunna rädda äran, om vi dröja en dag till med kapitulationen.»

»En dag till,» återtog majoren. »En dag till! Så ha vi sagt i tre månader, och under tiden dö våra barn. I veten kanske icke, att korna sinat, sedan de ätit mossan på taken, löfven på träden, spillningen ur häststallen, slickat mjölnarns tomsäckar, druckit sin egen...! Så är det emellertid och nu skrika barnen efter mjölk.»

»Barnen! Tala inte om barn vid mig, som fått min enda dotter våldtagen till döds i moderns åsyn! Den gången var det jag, som tiggde om hjälp, men förgäfves; då haden I de obotfärdiges förhinder. Åt helvete med barnen! Hvarför sat-

ten I dem icke öfver sjön, innan svensken fick sina pråmar på vattnet!»

»Ett vilddjur ären I, borgmästare, och icke en människa! I kanske helst sett, att man dränkt dem i påsar eller ätit dem, som man gjorde i Böhmen, då Friedland huserade den gången!»

»Ja, vi hafva blifvit vilddjur bland vilddjur, under trettio år med mord och brand och rof och hor. Krig kunde det ännu kallas, så länge svenske kungen lefde och förde soldater, men sen har det varit mordbrännare, stråtröfvare och Iroqueser, som härjat för härjas skull; Hunner, Goter och Vandaler, som förstört af ilska, att de intet kunde frambringa — — —»

Ett skrik från gatan hindrade majorens svar och lockade de tvistande ut på terrassen. Skockade kring de nyss på land uppdragna tunnorna, syntes några vindragare slå in bottnarna på kärlen, så att innehållet rann ut på gatan.

»Hvad är det ni har därnere?» ropade majoren.

»Åh det är bara mjölk, som de njugga Schweizarne ha skickat oss i stället för vin,» svarades nerifrån.

Det hade kommit en kvinna med ett barn på armen fram till stället, och när hon fick se den hvita strömmen på gatan, började hon att upphäfva de förfärligaste skrik, lade sitt barn ner på gatstenarne, att det skulle få dricka.

Lockade af ropet samlades snart flere mödrar, och som törstiga digrisar fattade de små med sina händer girigt om kullerstenarne, som om de voro de mjukaste modersbröst och slickade den söta mjölken i sig, allt under det mödrarna utslungade förbannelse öfver de råa karlar, som icke haft en tanke för andra än sig själfva.

»Herr borgmästare!» upptog majoren än mer upprörd af det vidriga skådespelet; »låtom oss gå upp på taket och se hvad svensken gör, så få vi tala om vårt mellanvarande sedan! Som I sen, äro alla band slitna; den ena tager hvad den andra icke äger makt att behålla; familjerna hota att upplösas, och de unga lefva huller om buller; hvilken stund som helst kan man befara ett upplopp — — —»

Borgmästaren hörde icke på utan gick vindstrappan uppföre, tills han genom en glugg emellan takstolarne kröp ut på gafvelmurens trappformiga afsatser. Därpå klättrade han upp ända till murfrontonen, som var krönt med en flaggstång, vid hvilken ett synrör var fastbundet. Under honom visade staden hela sin förödelse. Inte ett helt tak fanns där att se; icke ett träd i de gamla planteringarna, hvilka gått åt till foder och bränsle; åt strandsidan voro alla hus rifna, alla trädgårdar uppgräfna för att ge material till skottvallarna. Och på gatorna ströfvade trasiga, hungriga och smutsiga människor under vilda åthäfvor, alla dock synbarligen på väg till Gast-

hof zur Krone, omkring hvilken det redan börjat skockas folk.

Borgmästaren lade nu ögat till synglaset, som var inriktadt åt strandsidan. Där höjde sig kulle öfver kulle med små hvita bondgårdar under branta tak, omgifna af plundrade äppelträn och vintäppor. Och midt i sluttningen syntes Eschach med svenska högkvarteret. Kring de blågula fälttecknen märktes en ovanlig rörelse, och knektar tycktes ha något bestyr med kanonerna, dem borgmästaren lärt sig känna under den långa belägringen. Ja, han hade till och med satt namn på de värsta bestarne i första vallbatteriet.

Där hade han en lång räkel af röda kopparen, hvilken just slagit in de målade fönstren på stadskyrkan, och hvilken han kallade Röda Hund. Där hade han till vänster en grof mörsare, som fått namnet Dunderbomskan, och den var en riktig spygatt, när han började vräka ur sig. Hin Håles Mamma titulerade han en tredje, som skulle vara af svenskt järn och af kungens egen uppfinning. Och så vidare. Men bakom vallen på en trädgårdsterrass såg han fältmarskalken sitta tillsammans med sina officerare och dricka Seewein, deras vin, som de odlat, pressat och varit nog okloka att lämna kvar i källarne på andra stranden. Mellan glaset och pipan betraktade de höge herrarne en ritning, som dock icke tycktes vara en karta, hvilket erinrade borg-

mästaren om en hörsägen, att Wrangel skulle ha velat flytta Bayerska slottet Aschaffenburg hem på sina ägor uppe vid en sjö i Sverige, och att, när detta icke lät sig göra, han låtit en arkitekt taga ritningar af byggnaden, sedan han först tömt densamma på möbler, husgeråd och kuriosa.

Åsynen af vinet och tobaken retade ett ögonblick borgmästarens lägre drifter, som så länge varit undertryckta, men snart reste sig allsvåldigt hans hat och hans harm, närda under en mansålder. För dem, som icke hade mat och dryck, intet kärt mer, ingen frid, återstod endast äran; och han hade svurit vid liket af sin dotter, som han mördat själf, på det att hon icke skulle föda djäflaungar af djäflaägg (och hvilken hemlighet han ej kunde anföra som motiv för sin halsstarrighet), att han ej skulle lämna stadens nycklar, så länge han var i lifvet.

Nu såg han en rökpust skjuta fram ur Röda Hunden, hörde därpå något hvina öfver sitt hufvud för att sedan med en skräll slå ner på Strandgatan och hälsas med ett mångfaldigt anskri.

»Nycklarna, borgmästare, eller vi äro förlorade!» ropade majoren nerifrån murgafvelns trappa.

»På er plats, herr major, ute på vallarne, eller blir ni hängd!» svarade borgmästaren.

»Nycklarne hit! Eller komma vi och ta dem!» röt majoren!

»Kom och ta dem!»

Nu syntes en mängd hufvuden krypa ut genom vindsgluggen och ett enhälligt skrik på stadens nycklar hördes.

»Gå ner från taket; man siktar på oss!» ropade borgmästaren åt folket, som började klättra upp på myren för att sätta sitt hot i verkställighet.

I ögonblicket därefter försvann flaggstången, spjälkad som ett torrvedsträ, och flisorna följde med kulan, som gick ner genom taket.

Borgmästaren vred sig omkring ett halfslag och skulle ha fallit, om han ej tagit stöd mot sitt stora slagsvärd.

Nu rätade han upp sig och blef stående på den öfversta plattan som en tälgstensstaty på en domyrkka. Folket, som hälsat sin borgmästares modiga beteende med ett jubelrop, drefs ånyo af sin fruktan att våga ett anlopp mot honom, som ägde stadens nycklar, utan hvilka ett formligt öfverlämnande af staden icke ansågs kunna äga rum.

Med understöd af de missnöjda vågade majoren ett sista angrepp mot den orubblige borgmätsaren. Därför steg han upp för den farliga trappan, drog sitt svärd och manade borgmästaren att stiga ner eller försvara sig där han stod.

Men det visade sig snart, att denna position var ointaglig, och öfvertygad om omöjligheten att få honom till att öfvergifva den, vände sig

majoren till folkmassan och frågade tre gånger å rad, om de medgåfve honom rätt att låta bryta upp stadsportarna och hissa den hvita flaggan.

Sedan hans fråga besvarats med dånande jarop, vände han om samma väg han kommit för att begifva sig ut på vallarne, åtföljd af folkhopen.

Borgmästaren, som nu lämnats ensam, och inseende att allt hopp om stadens räddning var ute, syntes nu först sjunka tillsammans och strax därpå räta upp sig, som om han fattat ett beslut. Med darrande hand öppnade han väskan, framtog de stora nycklarne, och efter att ha slagit korstecknet kastade han dem så långt ut i sjön han nådde. När de försvunnit i djupet, föll han på knä och knäppte händerna till en lång tyst bön.

Han skulle i denna stund velat göra sig döf, men under det han anropade Gud och den heliga jungfrun, tyckte han sig ändock höra yxhuggen mot stadsporten, genom hvilken fienden skulle inträda för att plundra och skända, hänga och bränna.

Men efter en stunds stilla bön märkte han, att tystnad rådde öfver hela staden och att kanonaden upphört. Bortifrån vallarne hördes endast ett svagt sorl, som om man talat på en gång; sorlet ökades och blef till ett gny, som strax därpå bröt ut i ett jubelskri.

Han reste sig upp från sin knäböjande ställ-

ning och såg en hvit flagga vifta uppe i Svenskarnes högkvarter. Därpå hördes en trumpetstöt och en hvirfvel på en puka, hvilket besvarades på liknande sätt från Lindaus vallar. Och nu hördes yxhuggen mot porten. En båt lade ut från svenska lägret. Fältmusiken spelade på andra stranden. Och nu gick ett rop genom stadens gator; först oredigt som sjöarnes dån mot strandklipporna, buller utan betydelse, skrik utan mening. Men det kom närmare, och nu kunde han urskilja sista ordet »sluten», utan att han ännu visste, om det var kapitulationen eller hvad eljes.

Slutligen steg ropet allt tydligare, då folkmassan vällde in på Strandgatan och svängande med hattar och mössor, ropade upp åt sin modige borgmästare: Freden är sluten!

* *
*

Te Deum laudamus! sjöngs det om aftonen i Franciskanerkyrkan, under det stadens innevånare berusade sig med de vintunnor, som hämtats från byarne på stranden.

Och efter messans slut sutto borgmästaren och majoren vid en kanna Seewein på Zur Krone.

Men genom takbjälken midt i salen syntes den svarta kulan, som brutit ner flaggstången och trängt genom tak och trossbotten.

Borgmästaren betraktade det mörka klotet, hvars blanka skråmor gaf det ett tycke af full-

månen, som stack fram ur stormrifna moln, och han log; log för första gången på tio år. Men så for han tillsammans, som om han gjort något ondt.

»Sista skottet!» sade han. »Långt från det första i Prag, bara en mansålder! Och sedan dess har Böhmen förlorat två millioner människor af sina tre; och i Rhenpfalz återstår endast en femtiondel af innevånarne; Sachsen miste en million på två; Augsburg räknar inte mer än aderton af sina åttio tusen. Och i vårt arma Bayerland försvunno för två år sen hundra byar i rök och lågor. Hessen saknar sjutton städer, fyrtiosju slott och fyra hundra byar. För den Augsburgiska bekännelsens skull är Tyskland barbariseradt, styckadt, vanmäktigt stängdt från alla haf, utan luftrör utåt kväfdt, slut. Finis Germaniæ.»

»Inte var det väl Augsburgiska bekännelsen, som gjorde't,» invände majoren! »Hör bara på Fransken däruppe i svenska lägret, hur han håller sin messa som en god katolik och säg sedan, om det var Luther och påfven, som vållade kriget! Nej, det var nog något annat!»

»Ja, det var väl nog annat också!» svarade borgmästaren, tömde sitt glas och gick hem att sofva lugnt — första gången på trettio år — trettio långa förfärliga år!

Vid likvakan i Tistedalen.

»SMACK! sa' det, som när man kastar en sten i gyttja; och så var det slut med stora lifvet, som kallats den tolfte Karl! Herren skydde oss alla!»

Så berättade för tionde gången löjtnant Carlberg den stora händelsen till lifmedikus Neuman inne i stugan i Tistedalens by, där de båda trogne höllo likvaka.

»Och så sa' general Maigret: La pièce est finie. Allons souper!» tillade medikus liksom för sig själf. »Jojo! — Allons souper! — Nu få vi se, hvem som skall bestå fiolerna. Görtzens hundra tusen daler silfvermynt, som kom till krigskassan i går, har arfprinsen utdelat till det högre krigsbefälet. Det kommer att göra hvad det kan. Gör det så!»

Vid ljudet af hästtramp utanför reste sig medikus och gick med talgljuset ut i farstudörren för att mottaga någon som han väntade. Ute var det alldeles nedmörkt och den fallande snön smälte till smuts med detsamma den föll. Men öfver granskogen, långt upp på himmelen syntes som ett norrsken öfver Fredrikstens höjder, där fienden tändt glädjeeldar.

Hästtrampet kom närmare, och straxt syntes en kurirs gula skinnbyxor mellan fyra svarta hästben rusa förbi, under det ljudet af ryttarens piska knallade som pistolskott.

»Det var arfprinsens till Stockholm!» mumlade medikus bakåt löjtnanten, som stannat inne i förstugan.

Åter plaskade det i snöslasket, en huggvärja skramlade, en läderväska på en blå rock med gula knappar skymtade och försvann.

»Svär på, att det var Holsteinaren, som gick till Uddevalla! Kommer fler, lita på det! Jo, jag hör dem, för de komma manstarka!»

Tre svarta flaxande kappor fläktande likt segel i vändning och tre par drabantvärjor yrde förbi.

»Det var dödens husarer, som gick till Strömstad för att finka Görtzen, så sant jag kan gissa rätt. En skall dö för folket, och det var inte nog med Honom, för den våga de inte på, inte på hans döda mull en gång, men rätt är det inte. Jaja, man har sett så mycket och mer

får man se! Här stundar tider, löjtnant Carlberg; här stundar tider.»

»Det har alltid stundat tider, medikus, och man har alltid velat rifva döda ur mullen, sen man kastat dem på vrak, när de lefde, men den här gången undrar jag...»

»Hvad för slag!» höjde medikern rösten, men blott för att strax därpå sänka den likasom om han ändrat mening.

Skyggande med handen för ljuset vände han om in i stugan följd af löjtnant Carlberg, som väntade sig en diskurs, hvilken efter all sannolikhet ej skulle uteblifva.

Men i stället för att stanna i yttre stugan, där de båda männen hållit vakan, öppnade medikus Neuman dörren till inre rummet, och på tå, som om man fruktade väcka en sofvande, trädde de nu in i kammaren.

Belyst af fyra oputsade talgljus syntes det lilla rummet sväfva i halfmörker, och genom röken från ljusbranden visade sig på de spånade väggarne dåliga träsnitt af Tsar Peter med sitt lifliga, själfulla ansikte, vid sidan af konung Augusts plussiga drag med glosögonen och den liderliga hakan, båda upphängda öfver en slagbänk, på hvilken låg en stor underofficersvärja.

När medikus snoppat ljusen, visade sig en lång fällbår, på hvilken låg en mörkblå kappa, vid hvars nedre ända ett par snedgångna ryt-

tarstöflar stucko fram och på hvilka syntes spår af illa aftorkad lera.

Under den våta kappan tecknade sig så småningom, när ögat vant sig vid ljuset, konturerna af en medelhög man med spetsiga knän, breda ron, hängande smala axlar och en mycket framstående näsa, som uppbar det skylande tyget, så att endast formen af en något för hög panna kunde skönjas.

En däfven lukt af vått läder, nyslaktadt kött och ammoniak spred sig i rummet och tycktes med sina dunkla erinringar om skröplighet och förgängelse neddraga de sörjandes ett ögonblick uppspringande känslor.

Medikus ernade sätta sig på slagbänken, men åsynen af den kungliga värjan höll honom tillbaka och liksom påminde, att man ej sitter i konungens närvaro. Förlägen blef han stående en stund, såsom om han väntat en befallning eller ett tillstånd att draga sig tillbaka, alltjämt med ögonen fästade på den mörka gestalten.

»Herre Jesus, han rör på sig!» hördes löjtnantens halfsläckta röst bakom kirurgen, som i detsamma ryggade och med vidt uppspärrade ögon betraktade det sällsamma fenomenet, huru liket liksom sträckte på sig, när senor och band slappnade, innan likstelnaden inträdt fullständigt.

»Det töjer sig bara i ledgångarne», försäkrade medikus; »och vi få frost till morgonen. Men nog är han slut alltid, det är han! Och...» han dröjde på orden, »jag tror inte han går igen. För han hade aldrig varsel, mer än en gång...»

»Vill inte medikus ändå se efter, hur det kan vara!» bad löjtnanten, antydande en viss fruktan att få se den döde stå upp. »Nog stod jag i grafven, när skottet föll och vi båda sett hvar det tog, men man vet dock exempel på, att kulor...»

»Nej, herre, aldrig har jag sett kulor gå genom tinningar utan att det blef döden!» afslöt kirurgen samtalet och tog med detsamma tillfället i vingarne för att aflägsna sig ur likrummet.

»En sällsynt man, det var det för visso», låg kirurgen om en stund på sin säng ute i stugan och småpratade för sig själf, under det han kämpade med sömnen... »Det är som om själens kvaliteter, perfektioner och debiliteter vandrade genom materiens substrater... De gamle Egypterne kallade det metempsykosen eller själavandringen, och vi säga endels att det är påbrå... ehuru ofta genom en naturens lex contradictionis eller motsättningens lag de negativa egenskaperna bytas i positiva... Var inte farfadern tionde Carl en fyllhund, en flickjägare, en slåsskämpe. Men Carl den tionde

födde nykteristen och kvinnohataren Carl den elfte.... se, nu börjar motsättningarne, men slåsskämpen sitter lite kvar, fastän den store rikshushållaren träder fram till öfverdrifven snålhet. Carl den elfte födde Carl den tolfte, och naturen behåller nykteristen och kvinnohataren, slår ett bakslag och får fram slåsskämpen ifrån farfar, men stryker ock snålvargen, som endast kan botas genom en ny öfverdrift och gör en slösare... för han var farlig att handtera pengar... Herre Jesus, i Timurtasch... ja, ja, ja! Men se på fan, säger naturen, nu ha vi gjort en karlakarl, och så käns det som efter ett Beischlaf, man får en lust att sofva, och vara öfver den saken. Natura numqvam perfectrix, säger Aristoteles, naturen gör aldrig något fullkomligt, och här behöfde hon tre generationer för att knåda till ett stort ämne, så stort att degen tog slut. Slut, för om man tänker efter, så fanns det en svag punkt någonstans midt in i nodus vitalis eller lifsknuten hos denna jätte. Svagt som hos den store morfadern — där ha vi också kanske lite påbrå — Fredrik III i Danmark. En väldig, slug, vidskeplig herre, som var så stark och så vek, så klok och så full af misstag. Och så, se vi på vår hjälte. Modig som en björn, när man såg på honom, men när natten och olyckan kom, si då kunde han inte sofva ensam. Då skulle han ligga i knä på någon, eller i sängen hos gubben

Piper ibland; och så fram med bönboken... Och tänk på den där då, att han, som rådde på andra, kunde inte dubblera sin person och sätta en vilja öfver sin egen vilja. Det var inte styrka, när han lät Moskoviten rasera i Östersjöländerna, under det han höll på att förgöra sig och oss alla borta i Polen. Det var tetanus eller stelkram... ja, så var det i Turkiet också. Hvad hade vi i Turkiet att göra... Svaghet, herre! Och så att han inte vågade sig hem till Stockholm... det var fegt, så fegt, och det föll han på. Och på det också, att han skulle ta sig en ansvaring i Görtzen... jo, den får njuta't han; han får bära hundhufvet, han! Och där fanns så mycket svagt så!

»En hjälte var han likafullt, stå mig för det, medikus,» utbrast löjtnanten, som icke längre kunde styra sig.

»En hjälte på slagfältet var han! Ganz recht, löjtnant Carlberg. Ack, det kan hända, att han var mera general än soldat... si det förstår jag inte. Hans dygder trodde jag vi kände, men hans brister ha vi blundat för tills nu, och därför ska vi tala om dem nu, när ingen hör oss; för en likrefvare är jag, men ingen likrosare. Jag sade, att det fanns något svagt! Och det syns alltid, när en släkt går ut. Hade inte fadern motvilja att couchera med sin lagliga gemål! Och blef det inte litet klent med afkomman. Vår kung tog hvad som fanns

och litet till. Systern Hedvig Sophia blef gift, men hon var inte rätt skapad, för hon hade ett litet fel, litet men ändå ett fel — hon hade dubbla tummar, som kanske ni inte vet — och hennes son blef svagelig och hade svårt att tala, man sa till och med, att han var nästan stum. Och vår nådiga drottning, Ulrika Eleonora är — unter uns — icke af naturen förlänad med det öfvermått af andliga förmögenheter, som man har hopp att vänta af en så framskjuten person...»

»Mycket bra sagdt!»

»Med ett ord, och i betraktande af att äfven vår nådige herre och konung lefde i en beständig olust att skänka landet tronföljare, så vill det synas, som om en hemlig drift hos naturen ställt så till, att det blef en ända med den ätten. Naturen hade gjort sitt och var trött. Den hade nog med Carlar, och det blef slut med Carlar!... Något fint arbete hade naturen icke gjort i vår nådige Herre och Konung! Stort och groft! Gärna; men icke fint. Tänk, denna hand, som förde huggvärjan så stolt, kunde icke lirka fram den lätta fjädern på det glatta papperet... då lydde icke mekaniken, då vinglade det och krånglade, som om han fått torgsjuka midt på det hvita fältet. Han sa också, att han fick svindel, när han skulle öfver pappersarket. Men det var inte bara det, utan tankarne, som skulle mar-

schera fram i riktade rotar, de gick och satte krokben för hvarandra, trampade ner hasarna på hvarann, och när jag läste ett bref till systern en gång, som han bad mig att korrigera, så låg orden där som i långa tanor, hopsnorade som om man sett hela hjärntrasslet uthaspladt... nej, det var inte fineradt! Och så tyckte han inte om rena strumpor... asch! Det var en gris, det vet vi, och det ska vi inte tala om.»

»Fy för fan, hvad ni är småaktig, medikus! Det hade jag aldrig trott om er,» afbröt löjtnanten och kastade en blick neråt sina trasiga stöflar. »Dubbla tummar och skitiga strumpor, hvad har det med mannen att göra!»

»Tres bien, löjtnant Carlberg, jag talade egentligen inte till er, för då hade jag med min otroliga förmåga att sänka mig till mina åhörares låga ståndpunkt talat på ett annat sätt... Vi ska slåss i morgon, men inte i natt! — Jag sårade er med min orättvisa misstanke, att ni var en man som förstod uppskatta skönhet och behag i lifvets mindre förhållanden, och jag drömde, halfsofvande som jag är, att de små penseldragen icke kunde skämma annan tafla än den som saknade de stora. (Och det begrep han inte, hviskade medikus för sig själf!) Men om ni vill, skall jag tala för er om vår hjältes stora brister, för jag måste tala i natt, tala ur mig denna ande, som tryckt min

i år, som jag tänkt tyst om så länge, därför att jag fruktat att tänka högt, en ande, som, därför att vi aldrig vågade tala, också aldrig fick veta hvem han var... Vill ni sen slåss med mig i morgon, skall ni få! Jag var med vid Pultava och jag var med mången god dag innan ni var född. Jag har icke sedan jag anno 1703 kom i konungens tjänst ägt min själ en timme, utan den har varit envåldsherrens tillhörighet, liksom min ställning, mitt bröd, mitt lif. Det är mig därför, som om jag nu trädde ut ur ett strängt fängelse, som om jag andades, återfann en gammal bekantskap i mitt hemliga jag som vuxit under mossan, under snön, under stenar. Jag har älskat den mannen, som hunden älskar sin herre, af hvilken han får skydd och mat, men jag har hatat honom som hunden sin herre, åt hvilken han afstått sin vilja, sin frihet. Hör alla mina tankar om den store mannen... Vi ska slåss i morgon, löjtnant Carlberg, men inte i natt! — Och var inte rädd, det är bara råttorna, som dansa på golfvet därinne!»

»Ser ni», öppnade han sitt tals ström, »det är med en del stora män som med ljuset där; sätt det på ett högt bord och det skall synas, sätt det under bordet och det lyser intet, fastän dess sken är lika starkt som nyss. Sätt med andra ord en åsna på en tron och han ska alltid ta sig ut något, om det inte är allt-

för klent med honom. Bien! — Det finns få regenter, som varit så illa utrustade som vår salig konung därinne. Litet visste han om statens regeringssätt och om samhällens ordnande, intet om samtiden och de styrande hemlighetsfulla makter, som göra historien. Hela hans lif var en kedja af misstag, af bockar, af dumheter...»

»Ja, vi ska, djeflar regera, slåss i morgon, medikus Neuman!» afbröt löjtnanten. »Men prata nu, för ni är fan anfäkta mig rolig.»

»Men det fanns orsaker, som till allt annat, och när jag nämner dem, nämner jag lika många ursäkter!... Jag är tysk född; det var vår store konung också, ty han hörde till huset Pfalz, som icke är svenskt; hans farmor var Hedvig Eleonora af Holstein-Gottorp, hans mormor Sophia Amalia af Braunschweig-Lüneburg och hans mor Ulrika Eleonora, dotter till nämnda mormor och oldenburgaren Fredrik III.

»Så satan! Var nu Carl den 12 tysk också!»

»Jo säkert, så säkert som själfva stamfadern Johan Casimir var gift med Carl den niondes dotter, med Maria af Pfalz. Nu är det sant, ser löjtnant Carlberg, att man ska ta utsädet från grannen, men Oldenburgar och Pfalzar ha inte haft den bästa vätskan. Och så händer det, att när man tar till sådden långt ifrån, så får man ogräs i grödan, och inte är det den bästa man skickar längst bort. Gu-

staf den förste strakade först Katarina af Sachsen-Lauenburg och fick den fjollen Erik, men när han sen tog inafveln med henne Leijonhufvud, så blef det tio raska drängar och pigor, utan att det klagades på inbördes krig och nepotismus. Det må nu vara det, men det låg också något afgjordt svenskt i vår hjältes hela åtfärd. Löjtnanten vet icke, hvad svenskt är, kan jag tänka. Jo, när stammarne vandrade omkring ännu och letade efter de bästa jordbitarne och började nappas om floddalarne, sjöstränderna och de förmånligaste luftstrecken, drefvos de svagare norrut och de mest begåfvade intogo godbitarne. Ju längre norr, ju sämre folk. Likasom jordkulan endast har en värmekälla, solkulan, så hade Europén blott en bildningshärd Hellas, sedan Rom, sist Paris. Och alldenstund värmen utbreder sig i omvänd proportion af kvadraten på afstånden, så kommer alltid värmen, den andliga som den materiella, sist och minst åt polarländerna, och därför fröso andarne i nordanlanden och blefvo på efterkälken. Därför underhölls alltid en stam af barbarer norrut, och när samhällena söderut voro ordnade, bröto nordmän och vikingar ner ur sina hålor och röfvade på vildarnes vis. Ibland hette de Göter och Longobarder, ibland Svear, ibland trettioåriga krigare, och nu sist Carl den tolftes bussar. Carl den tolfte är därför den mest svenske af alla konungar; och med

den ensammes, förvisades och tillbakasattes öfvervärdering af sig själf, förenade han den osjälfständiges tillböjlighet att gå och spela en annan. Vet löjtnanten, hvilken roll Carl den tolfte spelade. Nej. Se då på den här boken, som jag hittade i hans bakficka nu nyss. Det är Curtius: De rebus gestis Alexandri Magni, eller: Historien om Alexander den stores bedrifter. En dålig historiker, som skrifvit om Alexander så, som man troligen kommer att skrifva om Carl XII i många tidehvarf. Det var emellertid hans urbild, som vår hjälte ville agera inför Europa. En urbild som var fjorton hundra år för gammal. Hör på några jämnsättningar, om de icke passa alldeles så väl ihop. När Alexander föddes, brann templet i Efesus. När Carl XII blef myndig, brann Stockholms slott. Alexander var liksom Carl XII tidigt stolt och äregirig, ville icke täfla vid olympiska spelen, emedan där icke funnos några konungar att bekämpa; förslösade sin förmögenhet och kastade ut pengar på vänner; afskar den gordiska knuten, då han ej kunde lösa den; eröfrade många länder, dem han ej mäktade sköta och hade alltid Persern i ögat liksom sedan en annan hade Ryssen, om nu Darius skulle öfversättas med August eller Peter. Brandklipparen heter dock på grekiska Bucephalus och Turkarne kunna vara Perser som Alexander icke drog sig för att taga med i sin

armé, när det behöfdes; Bessus kan vara Mazeppa, och Babylon antingen Dresden eller Moskwa; floden Hyfasis Poltava; och båda hjältarne dogo i genomsnitt vid trettiofyra och ett halft år, då den ena räknade trettiotre, den andra trettiosex år vid dödstillfället, och så vidare efter behag.

Men det finns en olikhet mellan hjältarne, utom nu Macedoniems liderlighet, och det är den, att Alexander for fram som en Aristoteles lärjunge att sprida bildning bland barbarer, under det vår skägglöse Longobard endast gjorde simpla plundringståg och till sist icke försmådde att trumma upp hundturken och dra in det fratet igen i Europa, som man haft ett sådant hejande helvete att få ut en gång.

Ser löjtnant Carlberg, när odlingen börjar i Europa, så söker den sina boplatser vid ett innanhaf, i afsikt att komma åt sjökommunikationerna, då inga landsvägar funnos. Därför börjar bildningen kring Medelhafvet, kryper upp längs kusterna åt Spanien, Frankrike, England, under det Tyskland ännu ligger i skogsmarker. Sverige och Danmark täflade om att få Östersjön till ett nordiskt Medelhaf och klådde därför alltid efter makten öfver stränderna. När Carl XI dog, hade Sverige kuster åt tre haf och kunde vara belåtet. Ingen af de fiender, som utmanade Carl XII, hotade landets dåmera naturliga gränser. Danmark ville endast

arrondera sitt land och gick löst på Holstein-Gottorpska området — det angick inte Sverige; och erinra det, löjtnant, att Carl XII endast slog Dansken den gången med Engelsk, Holländsk och Hannoversk hjälp — ringa ära. Att Sachsen ville ta Riga för att komma ner till sjön, det var ju billigt och att tsar Peter ville ha Ingermanland, det var klart. Nu glömde Carl XII, eller rättare förstod det aldrig, för han hade inte fått någon uppfostran, att Polens gränsbevakning mot Österns horder var onödig, sedan Ryssland själft, civiliseradt af Michael och Alexei, öfvertagit det partiet, och hela Carls hat mot den öfverlägsne Peter förefaller så personligt, opolitiskt, ohistoriskt, att man icke behöfde se detsamma afslöjadt i hans största brott att kalla på Turken emot det i afvildning stående Ryssland, som just då var sysselsatt med sin grundläggning såsom europeiskt samhälle under en tsar, som både var doktor i Oxford och ledamot af Franska Institutet. Vilden, det var Carl, som lade sitt land i mulbete, under det moskoviten satte plogen i sitt.

Sverige behöfdes icke i Östersjöprovinserna som förpost mot mongolerna och därför förlorade det Östersjöprovinserna med historiens rätt; Sverige hade icke med Polens affärer att göra och icke med Holstein-Gottorps heller, därför vräktes det ut; Carl XII var ett spöke, som stått upp ur hunnergrafvarne, en Göt, som skulle

ha bränt om Rom igen, en Don Quixote, som befriade förtryckta galerslafvar, under det han slog sina egna undersåtar i järn och blod, och hade inte den kulan som i afse föll, kommit från väster, så hade den en gång kommit från öster, ehuru själfva fan inte vet hvar den kom ifrån.»

Nu sprang löjtnanten upp, som om han setat på en fyrboll.

»Medikus, ni sa' ett ord! Hvar den kulan kom ifrån! Ja, hvar kom den ifrån?»

»Har löjtnant Carlberg några misstankar i den riktningen jag antydde?» frågade kirurgen med en blick, som kunnat ta ut en kula ur en länd.

»Nej! Inga alls!» svarade löjtnanten kort och bestämdt.

»Nå, då vill jag bara säga det», afslutade kirurgen, »att kom inte den kulan därifrån, så borde den ha kommit — därifrån!»

»Nej, nu djäflar i mitt hjärta, ska vi dricka ett glas!» utbrast löjtnanten och letade fram en vinbutelj ur sin väska.

»Hvad! Ska vi inte slåss först, löjtnant?»

»Nej, benkarfvare! Vi ska aldrig slåss. Ni är en mästare i likrefning; och så som ni skar opp den Alexandern vore inte Turken själf karl till. Tag min hand, och tack för, att jag slapp drälla ur mig allt det där!»

»Skalk, som låtit mig sitta och prata hufvet af mig! — En skål för gamla Sverige, och nya!»

»Konungen är död! Lefve drottningen!»

»Eller Landtgrefven!»

»Men icke Hertigen!»

»Helst friheten!»

Ännu hördes stojet från de halfrusiga inifrån likhuset, när den grågula decembermorgonen grydde därute, där trossvagnar och kanoner rullade fram öfver krossade smutshögar som varit nummer i Jönköpings- och Lifregementet, en blandning af mänskliga inelfvor och klädestrasor, en sko med en fot i, en handske med några fingrar, ett öra inpackadt i en hårboll. Ner ur dalen mot riksgränsen bullrade artilleriet, slamrade rytteriet, trampade fotfolket, under det kurirer sprängde förbi, ner öfver diken och åkrar, upp öfver bergstalp, en kappridt om konungaarfvet till ett folk och ett land.

INNEHÅLL.